

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI

1994 - 2008 DÖNEMİNDE
KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN FİNANSAL
YAPILARININ ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

Mehmet KAYA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU

Ankara-2010

ONAY

Mehmet KAYA tarafından hazırlanan “ 1994-2008 Döneminde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Finansal Yapılarının Analizi ve Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 10/06/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim dalı/Maliye Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU

Prof. Dr. Aziz KONUKMAN

Doç. Dr. Mustafa DURMUŞ

ÖNSÖZ

5806 sayılı öğrenci affı yasasının yürürlüğe girmesi üzerine, eşimin ve arkadaşlarımla teşvikleri ile yaklaşık on beş yıl önce içimde sönmeye terk ettiğim ateş yeniden alevlendi ve tezimi yazarak yarım bıraktığım yüksek lisans öğrenimimi tamamlamaya karar verdim.

5 Nisan 1994 ekonomik istikrar programı ile başlayan ve günümüze kadar devam eden dönemde izlenen genel ekonomi politikaları ile ekonomik, siyasi ve kurumsal birçok faktör, KİT'lerin finansal yapıları üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerde bulunmuştur.

KİT'lere ilişkin ön yargılı yaklaşım ve kabuller yerine, KİT'lerin finansal yapılarında, 1994 - 2008 döneminde meydana gelen değişme ve gelişmelerin incelenmesi ile "KİT'lerin faaliyetlerinden kaynak yaratamadıkları ve kamuya yük oldukları" hipotezinin test edilmesi; 2008 küresel finans krizinden sonra, kamu müdahalesinin bulunmadığı ve sınırsız özel sektör egemenliğine dayanan bir serbest piyasa ekonomisini savunan neo-liberalist politikaların yeniden sorgulanmaya başlandığı bir ortamda daha da önemli hale gelmiştir.

Tez konusunun seçiminde, kurgulanmasında ve yazımında; tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU' nun çok önemli rolü olduğunu ve kendisinden çok önemli yardım gördüğümü belirtmeliyim. Yardım ve katkıları için kendisine şükran ve teşekkürlerimi sunmayı zevkli bir görev sayarım.

KİT'lerin finansal yapıları kapsamında, fon akımlarına ilişkin verilerden faydalanmamda yardımlarını gördüğüm, başta Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürü Sayın Sefa PAMUKSUZ olmak üzere, Daire Başkanları Sayın Edip YILMAZ ve Sayın Mehmet AKKUL ile Uzman Sayın Onur AKIN' a içten teşekkür ederim.

Aynı şekilde, bazı verilerin sağlanması ve çalışmadaki hataların tespiti konusunda, yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm ve görüşlerinden faydalandığım, YDK Grup Başkanı Üye Sayın Mehmet ÖKSÜZ'e, Yıllık (KİT) Genel Rapor Koordinatörü Başdenetçi Sayın İsmail GÜLMEZ'e, Başdenetçi/Denetçi arkadaşlarım Kutlu KARACA, Çiğdem ÖZMEN ve M. Cem MUTLU'ya ve diğer arkadaşlarıma içten teşekkür ederim.

Son olarak, beni her zaman destekleyen ve teşvik eden, eşim, kızım ve oğluma ayrıca teşekkürü bir borç bilirim...

Mehmet KAYA, Ankara, Mart 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGELER	x
EK ÇİZELGELER	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU EKONOMİSİ VE KİT'LER

I.KAPSAM VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	5
II.HUKUKSAL ÇERÇEVE	9
A. Anayasa	9
B. 3346 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Fonların TBMM'ce Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun	10
C. Başbakanlık YDK hakkında 72 sayılı KHK	11
D. 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname	11
E.4046 sayılı Özelleştirme Kanunu	12
F. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	12
G.4603 sayılı, Ziraat Bankası, Halk Bankası A.Ş. ve Emlak Bankası A.Ş. Hakkında Kanun	13
III.1980'Lİ YILLARDAN SONRA KAMUNUN ROLÜ VE KİT'LERE İLİŞKİN POLİTİKALAR	13
A.Hükümet başarısızlıkları yaklaşımı ve önerilen karşı politikalar .	13
1.Hükümet başarısızlıkları yaklaşımı	13
2.Piyasa yönlü kalkınma politikası	16

3.Özelleştirme 17

4.Regülasyon 18

B.Türkiye’ de KİT politikaları ve uygulamaları..... 20

1.Özelleştirme ve regülasyonlar20

2.Yap işlet devret, yap işlet ve işletme hakkı devir sözleşmeleri...30

3.5 Nisan 1994 ekonomik istikrar tedbirleri35

4.2001 Ekonomik krizi sonrasında uygulanan tedbirler 40

İKİNCİ BÖLÜM

KİT FİNANSMANI VE KİT’LERİN 1994 YILI BAŞINDAKİ MALİ DURUMU

I.İŞLETMELERDE FİNANSAL YÖNETİM VE

FİNANSMAN FONKSİYONU44

II.KİT’LERİN FİNANSMANINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER53

A.233 Sayılı KHK53

B.Diğer düzenlemeler56

III.KİT’LERİN 1994 YILI BAŞINDAKİ MALİ DURUMLARI.....57

A.Tarım sektörü.....59

B.Madencilik sektörü60

C.Enerji sektörü61

D.İmalat sanayi.....63

E.Ulaştırma-haberleşme64

F.Ticaret, turizm, hizmetler66

G.KİT toplamı.....67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1994-2008 DÖNEMİNDE KİT'LERDE FİNANSAL YÖNETİM VE FON AKIMLARI

I.FİNANSAL POLİTİKA VE HEDEFLER	69
A.Beş Yıllık Kalkınma Planlarında öngörülen politikalar	69
B.Genel Yatırım ve Finansman Kararnamelerinde öngörülen	
hedef ve tedbirler	72
1.1994-98 dönemi	72
2.1999-2001 dönemi	74
3. 2002-08 dönemi	76
II.FON AKIMLARI VE FİNANSAL DENGE	79
A.1994-98 Dönemi	79
1.Tarım sektörü.....	81
2.Madencilik.....	82
3.Enerji	83
4.İmalat sanayi.....	84
5.Ulaştırma-haberleşme	85
6.Ticaret-turizm-hizmetler	87
7.KİT toplamı.....	88
B.1999-2001 Dönemi	90
1.Tarım sektörü	92
2.Madencilik	93
3.Enerji.....	94
4.İmalat sanayi	95
5.Ulaştırma-haberleşme	96

6.Ticaret-turizm-hizmetler	97
7.KİT toplamı.....	99
C.2002-08 Dönemi	101
1.Tarım sektörü	103
2.Madencilik	104
3.Enerji	105
4.İmalat sanayi	107
5.Ulaştırma-haberleşme	108
6.Ticaret-turizm-hizmetler.....	109
7.KİT toplamı.....	110
D.1994-2008 Dönemine toplu bakış.....	112
III.FİNANSAL Dengeyi ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	117
A.Finansal dengeyi olumsuz etkileyen faktörler.....	117
1.Pazarlama ve satış politikaları.....	117
2.Fiyat belirleme politikaları ve tarifeler	119
3.KİT Mal ve hizmet fiyatlarına yapılan müdahaleler	121
4.Hasılat indirimler ve hasılat aktarmaları	123
5.Maliyetler	125
6.Faaliyet zararları	126
7.Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü	126
8.Eskiyen teknoloji ve verimsizlik	127
9.İşletme sermayesi yönetimi	128
10.Kamu ortak hesabı uygulaması.....	132
11.Yatırımlar ve sabit sermaye yönetimi	134
12.Borç yönetimi	135

B.Finansal dengeyi olumlu etkileyen faktörler	135
1.5 Nisan 1994 ekonomik istikrar tedbirleri	135
2.4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri mal ve Hizmet Tarifeleri Hakkında Kanun	137
3.Tasarruf tedbirleri	137
4.Performans kriterlerini izleme uygulaması.....	138
C.Finansal dengeyi (hem olumlu, hem olumsuz) etkileyen diğer faktörler	139
1.Özelleştirme uygulamaları.....	139
2.Yİ ve YİD uygulamaları ile 4628 sayılı Kanunun öngördüğü yatırım modeli	143
3.4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun.....	144

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1994-2008 DÖNEMİNDE KİT'LERİN MALİ DURUMUNDA MEYDANA

GELEN GELİŞMELER VE DÖNEM SONU MALİ DURUM

I. 31.12.1998 TARİHİNDE MALİ DURUM	145
A.Tarım sektörü.....	147
B.Madencilik	149
C.Enerji	151
D.İmalat sanayi.....	154
E.Ulaştırma-haberleşme	156
F.Ticaret-turizm-hizmet.....	158
G.KİT toplamı.....	160
II. 31.12.2001 TARİHİNDE MALİ DURUM	164

A.Tarım sektörü.....	166
B.Madencilik	168
C.Enerji	170
D.İmalat sanayi.....	173
E.Ulaştırma-haberleşme	175
F.Ticaret-turizm-hizmet.....	176
G.KİT toplamı.....	178
III. DÖNEM SONUNDA (31.12.2008) MALİ DURUM	181
A.Tarım sektörü.....	183
B.Madencilik	185
C.Enerji	187
D.İmalat sanayi.....	190
E.Ulaştırma-haberleşme	192
F.Ticaret-turizm-hizmet.....	194
G.KİT toplamı.....	196
IV.1994-2008 DÖNEMİNE TOPLU BAKIŞ	201
SONUÇ	204
KAYNAKÇA	223
EKLER.....	227
ÖZET SAYFASI.....	271
ABSTRACT	273

KISALTMALAR DİZİNİ

- AB:** Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.: Anonim Şirket
AT: Avrupa Topluluğu
AYEDAŞ: Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım A.Ş.
BM: Birleşmiş Milletler
BKK: Bakanlar Kurulu Kararı
BOTAŞ: Boru Hatları ile Petrol Taşımacılığı Anonim Şirketi
ÇAYKUR: Türkiye Çay İşletmeleri Kurumu
DHMİ: Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DİTAŞ: Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği Anonim Şirketi
DMO: Devlet Malzeme Ofisi
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
EBK: Et ve Balık Kurumu
EDAŞ: Elektrik Dağıtım A.Ş.
EXİMBANK: Türkiye İhracat Kredi Bankası
EPDK: Enerji Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu (Kurulu)
EÜAŞ: Elektrik Üretim A.Ş.
GAP: Güneydoğu Anadolu Projesi
GERKONSAN: Gerede Çelik Konstrüksiyon Sanayi A.Ş.
GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GWh: Jiga Watt Saat
HAVAŞ: Hava Alanları ve Yer Hizmetleri Anonim Şirketi
HES: Hidro Elektrik Santralı
IMF: Uluslar arası Para Fonu
İDT: İktisadi Devlet Teşekkülü
İHD: İşletme Hakkı Devri
İSDEMİR: İskenderun Demir Çelik Sanayi A.Ş.
KDV: Katma Değer Vergisi
KHK: Kanun Hükmünde Kararname
KIYEM: Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma Anonim Şirketi
KİK: Kamu İktisadi Kuruluşu
KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKS: Konsolide Kamu Sektörü
KÖİ: Kamu Özel İşbirliği
MKE: Makine ve Kimya Endüstrisi

MSB: Milli Savunma Bakanlığı
MW: Mega Watt
Ö.İ: Özelleştirme İdaresi
Ö.İ.B: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PETKİM: Petrokimya Holding A.Ş.
PTT: Posta Telgraf ve Telefon İşletmesi
SEK: Süt Endüstrisi Kurumu
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.: Türkiye Cumhuriyeti
TCDD: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları İşletmesi
TDİ: Türkiye Denizcilik İşletmeleri
TDÇİ: Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri
TEAŞ: Türkiye Elektrik A.Ş.
TEDAŞ: Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş.
TEİAŞ: Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEK: Türkiye Elektrik Kurumu
TETAŞ: Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş.
THY: Türk Hava Yolları
TİGEM: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKİ: Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu
TL: Türk Lirası
TMO: Toprak Mahsülleri Ofisi
TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TŞFAŞ: Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
TTK: Türkiye Taşkömürü Kurumu
TURBAN: Turizm İşletmeleri Anonim Şirketi
TÜGSAŞ: Türkiye Gübre Sanayi Anonim Şirketi
TÜPRAŞ: Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
TÜRK-SAT: Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme A.Ş.
TÜRK TELEKOM: Türkiye Telekomünikasyon A.Ş.
TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TZDK: Türkiye Zirai Donatım Kurumu
VUK: Vergi Usul Kanunu
Yİ: Yap İşlet
YİD: Yap İşlet Devret
YDK: Yüksek Denetleme Kurulu
YPK: Yüksek Planlama Kurulu
YTL: Yeni Türk Lirası

ÇİZELGELER DİZİNİSayfa

Çizelge-1: TETAŞ'ın 4628 Sayılı Kanun Uyarınca Devraldığı Yİ, YİD ve İHD Sözleşmeleri	33
Çizelge-2: Elektrik piyasasında kaynak bazında toplam birim yatırım tutarları	34
Çizelge-3: 31.12.1993 KİT'lerin mali durumu	58
Çizelge-4: 1994-98 dönemi KİT finansman programı	73
Çizelge-5: 1999-2001 dönemi KİT finansman programı	75
Çizelge-6: 2002-2008 dönemi KİT finansman programı	77
Çizelge-7: 1994-98 fon kaynak ve kullanımları (özet)	80
Çizelge-8: 1994-98 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)	90
Çizelge-9: 1999-2001 fon kaynak ve kullanımları (özet)	91
Çizelge-10: 1999-2001 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)	101
Çizelge-11: 2002-08 fon kaynak ve kullanımları (özet)	102
Çizelge-12: 2002-08 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)	112
Çizelge-13: 1994-2008 fon kaynak ve kullanımları ve finansal denge	113
Çizelge-14: KİT'lerin alacak tahsilat oranları ile alacak ve stokların devir hızı	129
Çizelge-15: 31.12.1998 KİT'lerin mali durumu	146
Çizelge-16: 31.12.2001 KİT'lerin mali durumu	165
Çizelge-17: 31.12.2008 KİT'lerin mali durumu	182

EK ÇİZELGELER DİZİNİ

- Ek çizelge-1: 2008 yıl sonunda mevcut ve özelleştirilmiş işletmecî KİT'ler
- Ek çizelge-2: Türkiye ve KİT istihdamı
- Ek çizelge-3: Seçilmiş bazı mal ve hizmetlerde KİT ve Türkiye üretimi
- Ek çizelge-4: KİT yatırımları ve toplam yatırım
- Ek çizelge-5: Hazine - KİT ilişkisi
- Ek çizelge-6: Türkiye ve KİT'lerin katma değeri
- Ek çizelge-7/a: 31.12.1993'de Mali bünyedeki varlıkların ayrıntısı
- Ek çizelge-7/b: 31.12.1993'de Mali bünyedeki kaynakların ayrıntısı
- Ek çizelge-8/a: 31.12.1998'de Mali bünyedeki varlıkların ayrıntısı
- Ek çizelge-8/b: 31.12.1998'de Mali bünyedeki kaynakların ayrıntısı
- Ek çizelge-9/a: 31.12.2001'de Mali bünyedeki varlıkların ayrıntısı
- Ek çizelge-9/b: 31.12.2001'de Mali bünyedeki kaynakların ayrıntısı
- Ek çizelge-10/a: 31.12.2008'de Mali bünyedeki varlıkların ayrıntısı
- Ek çizelge-10/b: 31.12.2008'de Mali bünyedeki kaynakların ayrıntısı
- Ek çizelge-11/a: 1994 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-11/b: 1994 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-12/a: 1995 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-12/b: 1995 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-13/a: 1996 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-13/b: 1996 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-14/a: 1997 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-14/b: 1997 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-15/a: 1998 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-15/b: 1998 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-16/a: 1999 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-16/b: 1999 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-17/a: 2000 Yılı Fon kaynakları
- Ek çizelge-17/b: 2000 Yılı Fon kullanımları
- Ek çizelge-18/a: 2001 Yılı Fon kaynakları

- Ek çizelge-18/b: 2001 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-19/a: 2002 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-19/b: 2002 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-20/a: 2003 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-20/b: 2003 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-21/a: 2004 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-21/b: 2004 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-22/a: 2005 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-22/b: 2005 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-23/a: 2006 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-23/b: 2006 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-24/a: 2007 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-24/b: 2007 Yılı Fon kullanımları
Ek çizelge-25/a: 2008 Yılı Fon kaynakları
Ek çizelge-25/b: 2008 Yılı Fon kullanımları

GİRİŞ

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de 1929 ekonomik krizini takip eden dönemde yoğunluk kazanan ve yarım yüzyıl boyunca Türkiye’nin kalkınması ve sanayileşmesinde önemli rol oynamış olan KİT’lere ve devletin özel sektör ile birlikte yer aldığı karma ekonomi modeline bakış, 1980’li yıllardan itibaren değişmeye ve dışa açık serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi için ekonomiye devlet müdahalesinin azaltılmasını savunan görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

1980’li yıllardan itibaren izlenen dışa açık ekonomi politikaları ve özelleştirme uygulamalarının temelinde yeni liberal akımların bulunduğu bilinmekle birlikte, uygulamadan hareketle, KİT’lerin faaliyette bulunabilmek için gerekli ve yeterli kaynakları yaratamadığı ve finansman açıkları verdiği eleştirisi de yöneltilmektedir.

Nitekim, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında; KİT’lerin aşırı büyük, verimsiz ve hantal bir yapıya dönüştükleri için, kamu finansmanı ve serbest piyasanın işleyişi üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açtığı tespiti yapılarak; etkin ve verimli çalışmalarının sağlanması ile ekonomi üzerindeki yüklerinin azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir (DPT, 1995:168).

Bütün dünyada kamu işletmeciliğinin özelleştirilmesi ve tasfiyesi yönünde esen rüzgar, Türkiye’yi de etkisi altına almış ve özelleştirme, altı, yedi, sekiz ve dokuzuncu kalkınma planlarının hepsinde temel ekonomik politika olarak yer almıştır.

Ancak, ABD’den sonra kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına alan ve 1929 krizinden sonraki en ağır kriz olduğu öne sürülen 2008 yılı finansal krizinin patlak vermesinden sonra; 1980’ li yıllardan bu yana bütün dünyada ve Türkiye’de hakim olan ve kamu müdahalesinin bulunmadığı, sınırsız özel sektör egemenliğine dayanan bir serbest piyasa ekonomisini savunan neo-liberalist politikalar ve serbest piyasa ekonomisi uygulamaları yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Krizin önlenmesine yönelik bazı Devlet müdahaleleri uygulamaya konulduğu gibi, kamulaştırma yapılması veya

devletin bazı kurumları satın alması gibi öneriler, ABD gibi bir ülkede bile gündeme gelmiş ve ciddiyetle üzerinde durulmuştur.

2008 finansal krizinden çıkış için Keynesyen bazı uygulamalar yeniden gündeme alınıp giderek yaygınlaştırılırken; devletin ekonominin çok önemli bir aktörü haline gelmesine yol açan bu uygulamaların da krizin çözümünde etkili olamayacağını, çünkü krizin kapitalizmin doğasından kaynaklandığını ve ancak demokratik planlamaya dayalı bir ekonomi ile önlenebileceğini öne süren görüşler de ileri sürülmüştür (Durmuş, 2010: 55,63,64).

Böyle bir dönemde, kamu işletmeciliği ve kamu işletmelerinin yeniden ele alınması ve KİT sisteminin en büyük handikapı olarak gösterilen KİT finansman açıklarının ve KİT'lerin finansal yapılarının incelenmesi önem kazanmıştır.

Özellikle, 1994 yılı krizinden sonra uygulamaya konan ekonomik önlemler paketi ve KİT'lerin finansman açıklarından kaynaklanan yükün önlenmesi gerekçesi ile yapılan özelleştirmelerin, 1998 sonrası istikrarsızlık dönemlerinin ve 2001 krizi sonrası uygulamaya konulan ekonomik tedbirlerin ve KİT'lere ilişkin düzenlemelerin, KİT'lerin finansal yapılarına olan etkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı; 1994-2008 döneminde faaliyet göstermiş olan KİT'lerin finansal yapılarında ve performanslarında meydana gelen değişmelerin, finansal açıkları ve kamuya yük olup olmadıklarının, finansal yapılarının siyasi istikrar ve izlenen genel ekonomi politikalarından nasıl etkilendiğinin değerlendirilmesi ile; KİT'lerin faaliyetleri için gerekli kaynakları yaratamadıkları ve finansman açıkları ile kamuya yük oldukları hipotezinin doğruluğu ve geçerliliğini test etmektir.

Çalışma, kamu ekonomisinin kapsamı ve devletin rolüne ilişkin kuramsal tartışmalara katılmayı amaçlamamakla birlikte, KİT'lerin finansal yapılarının analizinden hareketle yapılacak çıkarımlar ve öneriler ile dolaylı olarak bu tartışmalara katkıda bulunulması da mümkün olabilecektir.

Çalışma, girişi takip eden dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kısaca kamu ekonomisi ve KİT kavramı üzerinde durulmuş; KİT'lere ilişkin yasal düzenlemeler özetlenerek hukuksal çerçeve belirlenmiş; 1980'li yıllardan sonra kamunun rolü ve KİT'lere ilişkin olarak izlenen yaklaşım ve politikalara değinilmiş ve Türkiye'deki politika ve uygulamalar özetlenmiştir.

İkinci bölümde, KİT finansmanına yönelik olarak, işletmelerde finansal yönetim ve finansman fonksiyonuna değinilmiş; KİT finansmanına ilişkin Türkiye'deki mevzuat düzenlemeleri özetlenmiş ve 1994 yılı başında KİT'lerin nasıl bir finansal yapıya sahip olduklarını tespit etmek için 31.12.1993 tarihli bilançolarına göre mali durumları incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, 1994-2008 döneminde KİT'lerin finansal hedef ve politikaları ile finansal yönetimleri ve fon akımları incelenmiştir. Fon akımları ve finansal dengeyi etkileyen faktörler de bu bölümde ele alınmıştır. İnceleme dönemi, 1994-98, 1999-2001 ve 2002-08 yıllarını kapsayan üç alt döneme ayrılmış, teşebbüslerin incelenmesi sektörler ve KİT geneli şeklinde yapılmıştır.

Dördüncü bölüm; finansal yönetim ve fon akımlarının sonucunda KİT'lerin finansal yapılarında nasıl değişikliklerin meydana geldiğinin incelendiği bir bölüm olarak kurgulanmıştır. Fon akımlarının incelenmesine paralel olarak, 1998, 2001 ve 2008 yılsonunda sektörler ve KİT genelinin mali durumu incelenmiş ve gelişmeler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, sonuç ve öneriler ile bitirilmiştir.

Çalışma sadece 233 sayılı KHK ve özelleştirme kapsamındaki işletmecî teşebbüsleri (banka ve diğer mali kuruluşlar hariç) kapsamaktadır. Özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlar, 4046 sayılı kanun gereği 233 sayılı KHK ve KİT kapsamı dışına çıkmaktadırlar. Ancak, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlar, özelleştirmeye yönelik işlemler dışında, işletme faaliyetleri ve finansal faaliyetlerine aynı şekilde devam etmektedirler. Bu bakımdan özelleştirme kapsamındaki kuruluşların da çalışmanın kapsamına alınması uygun bulunmuştur.

15 yıllık bir süreyi kapsayan çalışma döneminde, para birimi önce TL, daha sonra altı sıfır atılarak YTL ve son olarak isim değiştirerek yeniden TL olmuştur. Çalışma dönemine ilişkin rakamlar YTL' ye dönüştürülmüş ve dönüştürülmüş bu rakamlar kullanılmış, böylece yeni TL ile, önceki (eski) TL'nin karışmasının önüne geçilmiştir.

Çalışma dönemine ilişkin veriler, rakamsal büyüklükleri bakımından değil, daha çok aralarındaki nispi ilişkiler bakımından incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İnceleme ve değerlendirmelerde karşılaştırmalı analiz, oran ve yüzde (%) metodu kullanılmıştır.

15 yıllık uzun bir süreyi kapsayan çalışma döneminde, fiyat endekslerindeki değişime paralel olarak rakamların anormal büyümesi nedeni ile çizelgelerde para birimi seçiminde güçlük yaşanmış ve bazı çizelgelerde hem "bin YTL", hem "milyon YTL" birimleri kullanılmak zorunda kalınmıştır. Ancak inceleme ve değerlendirmeler, değişkenler arasındaki nispi ilişkilere yönelik olduğundan, bu husus bir sakınca oluşturmamaktadır.

Yapılan analiz ve yorumlar dışında, ekler kısmında döneme ilişkin fon akımları ile varlık ve kaynaklara ilişkin detaylı sayısal verileri de içeren bu çalışmanın, daha farklı yorum ve değerlendirmeler yapılabilmesine imkan tanıyarak da ilgililere yarar sağlayacağı umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAMU EKONOMİSİ VE KİT'LER

I.KAPSAM VE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Kamu ekonomisi esas olarak, kamu hizmetlerinin gerektirdiği harcamalar ve bunların finansmanının gerektirdiği kamu gelirleri ile bunların ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerini inceleyen ekonomi dalı olarak tanımlanmaktadır.

Kamu ekonomisi geniş anlamda ele alındığında, içinde dışsallıkları da barındıran piyasa başarısızlıklarından, optimal sosyal güvenlik politikalarının belirlenmesine kadar kamunun ekonomiye müdahalesini gerekli kılan olayların ve olguların incelenmesi ve bunlara ilişkin kamu politikalarının geliştirilmesini içeren geniş bir yelpazeye sahiptir.

Bu bağlamda kamunun; makro ekonomik istikrarı sağlama, kaynak tahsisinde etkinliği sağlama ve bölüşümde adaleti sağlama işlevlerine sahip olduğu kabul edilmektedir.

Durmuş, bu işlevlere, regülasyon (düzenleme) ve geliştirmekte olan ülkeler için büyüme–kalkınma işlevlerini de eklemektedir (Durmuş, 2008:2,3).

Kamu ekonomisi, Devletin ekonomiye müdahaleleri ve ekonomik faaliyetlerini inceleyen ekonomi dalı olarak da tanımlanmaktadır.

Devletin ekonomiye müdahalesi ve ekonomik faaliyetlerini içeren kamu ekonomisinin; eğitim, sağlık, genel idare hizmetleri ile yol, liman gibi alt yapı hizmetlerini kapsayan ve genel kamu yararı üreten kamu hizmetleri kesimi, bedeli karşılığında özel fayda sağlayan ekonomik birimleri kapsayan kamu işletmeleri kesimi ve devlet sübvansiyon ve yardımları ile teşvik vb. politika araçlarını kapsayan kamu müdahaleciliği kesimi olmak üzere başlıca üç kesimi içerdiği belirtilmektedir (Boratav ve Türkcan, 1993:183).

Üretilen mal ve hizmetler (ekonomik mallar) bakımından da kamu ekonomisi tarafından; sosyal (kamusal) mal ve hizmetler ile kişisel (özel) mal ve hizmetlerin üretiminin yapıldığı kabul edilmektedir.

Özel mallar; tüketimde birbirlerine rakip ve faydası ya da maliyetinden vazgeçilebilir ve böylece de kişilere özel hale getirilebilir (nasıl, ne kadar tüketileceği ve kullanılacağı, alınıp satılması sahibinin iradesine kalmış) ve fiyatlandırılabilir olan mallar şeklinde tanımlanırken; kamusal (sosyal) mallar ise, kamusal alanda üretilen, herkesin tüketimine açık ve birbirine rakip ve faydaları tek tek kullanıcıları ile sınırlı olmayan, tüketim ve faydasından diğer bireylerin mahrum bırakılmadığı, fiyatlanması mümkün olmayan ve piyasalarca tam ve etkin bir biçimde üretilip sunulamayan (piyasa başarısızlığı) mallar olarak tanımlanmaktadır.

Pazarlanabilme özelliği olmayan sosyal mallar, genel yönetim ve yerinden yönetim kuruluşlarınca üretilirken, pazarlanabilir kişisel mallar kamu teşebbüsleri tarafından üretilmektedir.

KİT'lerin, pazarlanabilir kişisel (özel) mallar ürettiği ve kamu ekonomisinin, ürettiği mal ve hizmetlerin bedeli karşılığında özel fayda sağlayan ekonomik birimleri kapsayan, kamu işletmeleri kesimini oluşturduğu kabul edilmektedir.

Bu kuramsal temele dayalı olarak çeşitli KİT tanımları yapılabilmektedir.

Örneğin, Avrupa KİT Merkezi (CEEP) KİT'i; "Mal ve hizmet üretmek üzere kurulmuş olan, mali olanaklarının yarıdan fazlası merkezi veya yerel kamu idareleri tarafından sağlanan veya işletme sonuçlarından bu idarelerin sorumlu bulunduğu ve bunlar tarafından denetlenen girişimler" olarak tanımlamaktadır (YDK, 1998:1).

Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) kavramı en genel anlamı ile; kamu ekonomisinin, kişisel mal üreten ve finansmanlarını genel olarak fiyatlandırma ile, kısmen de hazine sübvansiyon ve yardımları ile sağlayan, merkezi yönetime ait kamu işletmeleri kesimi olarak tanımlanabilmektedir (Akalin, 2003:3).

Kamu ekonomisinin kapsamı ve kamunun ekonomideki rolüne ilişkin farklı kuramsal yaklaşımlar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

i.18. yy' da Merkantilistler, hükümetlerin sanayi ve ticaretle daha etkin bir rol alması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

ii.Klasik ve neo klasik iktisatçılar, devletin görevinin sadece adalet ve güvenlik gibi temel kamusal hizmetlerle sınırlı olduğunu ve ekonomiye devlet müdahalesinin olmaması gerektiğini veya bu müdahalenin olabildiğince (piyasa başarısızlıkları ile)sınırlandırılmasını savunmuşlardır.

Ekonomide tam rekabet piyasası koşullarının iyi bir şekilde işlediği (tam bilgi akışı, veri fiyat, piyasaya giriş ve çıkışlar serbest, dışsallıklar söz konusu değil) durumlarda, Pareto optimal bir kaynak tahsisinin piyasa mekanizması tarafından sağlanacağı kabul edilmektedir. Ancak, gerçek hayatta tam rekabet koşulları sağlanamamaktadır. Monopol ve aksak rekabet piyasalarının işleyişi ve ekonomik krizler bunun göstergesidir. Ayrıca, hava, su ve çevre kirliliği gibi negatif dışsallıklar ile bazı ihtiyaçların (kanser araştırmaları, açlık ve yoksulluk olgusu gibi) eksik üretim ve tüketimi söz konusu olmaktadır.

Pareto optimal kaynak tahsisinin önüne engel olarak çıkan ve aşırı ya da eksik üretimle sonuçlanan piyasa başarısızlıklarının söz konusu olması halinde kamu ekonomiyeye müdahale etmelidir. Ancak, bu durumda bile kamunun ekonomiyeye müdahalesi, iktisadi etkinliğin yeniden sağlanması ile sınırlı olması ve yeni etkinsizliklere yol açmayacak olması koşulu ile savunulmaktadır.

iii.Keynesçi yaklaşıma göre Devlet, kamusal yararın sağlanması için makro ekonomik işlevlere sahiptir. Devletin makro plandaki işlevleri; ekonominin regülasyonu, konjonktürel dalgalanmaların yumuşatılması ve istikrarın sağlanması, tam istihdama ulaşılmasıdır. Bu işlevleri gerçekleştirebilmek için Devlet, "iyi niyetli hakem" ve "tarafsızlık" rolünü bir yana bırakmalı ve piyasada oluşan dengesizliklere müdahale etmelidir.

Sosyal yararın maksimizasyonunda, kamu işletmeleri kesimini oluşturan KİT'lere toplumsal bazı misyonlar düşmektedir. Bu misyonlar üç grupta toplanmaktadır.

1-KİT'ler konjonktürel dalgalanmalar ve istikrarın sağlanmasında kullanılabilir. Kamu fiyatları, ücret politikası, parasal akımlar gibi yollardan KİT'ler gerek rekabet ederek, gerekse işbirliğine başvurarak özel sektörü etkileyebilirler.

2-Sosyal politikaların uygulanmasında ve özel tekellerin ekonomik ve siyasi gücüne karşı çökmesinde KİT'ler genel yarara sahip ürünleri bedelsiz veya düşük bedelle kitlelere sunarak ve düşük gelir gruplara yönelik satışlar ile dolaylı gelir aktararak rol alabilirler.

3-Devlet iktisadi büyüme ve kalkınmada rol oynayacak, kısa vadede kar maksimizasyonu sağlamayan, ancak uzun vadede büyüme açısından kalıcı etkisi belirgin olan, maliyeti yüksek yatırımları KİT'ler aracılığı ile gerçekleştirebilir.

Klasik liberal iktisat teorisi ve Neo-klasik teoriye rağmen; tarihsel süreç içinde devletlerin çeşitli şekillerde ekonomiye müdahale ettikleri ve bu müdahalelerin 1970'li yıllara kadar artarak devam ettiği görülmektedir.

Bu süreçte, 1929 ekonomik krizi sonrasında yoğunluk kazanan Keynesci ekonomik politikalar ile sol iktidarların devletleştirme-millileştirme politikalarının yanında; pragmatizm veya ekonomik sorunlara pratik çözüm arayışları, tarihsel ve rastlantısal nedenler, Fordist sermaye birikimi modeli ve teknelci regülasyon tarzı, ekonomik istikrar ve büyüme gibi faktörler de etken olmuştur (Boratav ve Türkcan, 1993:186).

1970'li ve 1980'li yılların başlarında ise, yaşanan petrole dayalı ekonomik krizlerin Keynesci politikalar ile aşılabilmesi, ekonomi politikalarında yeni arayış ve uygulamalara yol açmıştır. Paracılar (Monetaristler) ile başlayan ve Rasyonel Beklentiler Teorisi ile zirveye ulaşan "yeni siyasal iktisat" ve "kamusal tercih" kuramı, kamusal politika ve devlet müdahalesinin enflasyonu ve işsizliği artıracığını iddia etmekte ve devletin piyasa mekanizmasına müdahalesinin yok edilmesi veya olabildiğince sınırlandırılmasını amaçlamaktadır (Saygılıoğlu ve Arı, 2003:40).

Yeni liberal akımlara göre, piyasa ekonomisinde etkinliği sağlayan, mülkiyetin devredilebilir olması, rekabet ve nihayet piyasa disiplindir. Dolayısıyla, mülkiyet devrine konu olmayan KİT'lerin varlığı dahi, bizatihi rekabetçi piyasa ekonomisine bir müdahaledir (Akalın, 2003:105).

Piyasa mekanizmasına öncelik veren, kamu müdahalesi ve işletmeciliğine karşı çıkan ve bunların tasfiyesini ve/veya özelleştirilmesini savunan yeni liberal akımların, uygulamaya konulan istikrar veya yapısal uyum programları ile somutlaştığı ve 1970'li yılların ortalarından itibaren; deregülasyon, özelleştirme, liberalizasyon ve mali disiplin uygulamalarının, kamu ekonomisinin kapsamını daraltan uygulamalar olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Boratav ve Türkcan, 1993:204 - Durmuş, 2008:6).

Bu gelişmelerde, mali açıklar ve dış ödemeler dengesi açıkları, KİT zararları ve yolsuzluklar şeklinde ortaya çıkan veya bunlardan kaynaklanan ekonomik krizlerin ve bu krizlerin aşılamamasının önemli rolü bulunmaktadır.

Durmuş ayrıca, piyasa yönlü kalkınma yaklaşımı ile kar oranlarının düşmesi vb. nedenlerden kaynaklanan sermaye ihracı ve küreselleşme olgusunun da rol oynadığını vurgulamaktadır (Durmuş, 2008:105,106).

II.HUKUKSAL ÇERÇEVE

A. Anayasa:

KİT kavramı, 1982 Anayasası'nın mali ve ekonomik hükümlerin yer aldığı dördüncü kısmında, denetim açısından dolaylı bir şekilde tanımlanmıştır.

Anayasanın Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetimi başlığını taşıyan 165 inci maddesinde; "Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir. "hükmü yer almaktadır.

Anayasanın bu tanımına göre sermayesi bulunan ve dolaylı bile olsa sermayesinin yarısından fazlası Devlete ait olan tüm kuruluş ve ortaklıklar KİT tanımına girmektedir.

B. 3346 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Fonların TBMM’ce Denetlenmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun:

Anayasanın 165 inci maddesinde öngörülen, KİT’lerin TBMM’ce denetlenmesi hakkındaki 3346 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde; “Ödenmiş sermayesinin yarısından fazlası kamu tüzel kişilerince sağlanmış olan kurumlar ile bu kurumların ödenmiş sermayesinin yarısından fazlasını sağlamış oldukları diğer kurumlar ve yukarıda sayılanlardan olmamakla beraber kendilerine bazı kamu yetki ve görevleri verilmiş olup galip vasıfları bu kamu hizmetlerini yürütmek olan ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından olmayan özel kanunlara tabi kurumlar ve İller Bankası, bu Kanunla konulan denetime tabidirler.

Mahalli idarelerin ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, ödenmiş sermayesinin yarısından fazlasını sağladıkları kurumlar ile bu kurumların ödenmiş sermayesinin yarısından fazlasını sağladıkları kurumlar (...) bu Kanunla konulan denetime tabi değildirler. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kamu İktisadi Teşebbüsü sayılmaz. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ile (...) bu Kanunla konulan denetime tabi değildir...”denilmiştir.

3346 sayılı Kanunda, sermayesinin yarıdan fazlası doğrudan veya dolaylı Devlete ait olan kurumlar dışında kendilerine bazı kamu yetki ve görevleri verilmiş olan ve belirleyici nitelikleri bu kamu hizmetlerini yürütmek olan, ancak kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarından da olmayan özel kanunlara tabi kurumlar ile İller Bankası da TBMM denetimi bakımından KİT kapsamı içine alınmış, buna karşılık mahalli idarelerin sermayesinin yarısından fazlasına sahip oldukları kurumlar ile Merkez Bankası KİT kapsamı dışında tutulmuştur.

C. Başbakanlık YDK hakkında 72 sayılı KHK:

1982 Anayasasının kabulünden sonra bu alandaki ilk yasal düzenleme olan ve Başbakanlık YDK' nın kuruluş ve görevlerini düzenleyen 24.6.1983 Tarihli, 72 sayılı KHK' nın birinci maddesinde; KİT'ler, Özel kanunlarında Yüksek Denetleme Kurulunun denetimine tabi olduğu belirtilen kurum ve kuruluşlar ve sosyal güvenlik kurumları kapsamında sayılmış ve denetim açısından sosyal güvenlik kurumları ile genel bütçeden pay alan bazı kurum ve kuruluşlar da KİT'ler gibi değerlendirilmiştir.

D. 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname:

KİT'ler, örgütlenme, yönetim ve faaliyetleri açısından 233 sayılı KHK ile ayrı bir düzenlemeye tabi tutulmuşlardır.

KİT kavramı, 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinde, "iktisadi devlet teşekkülü (İDT) ile kamu iktisadi kuruluşu (KİK) nun ortak adıdır." şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı maddede, iktisadi devlet teşekkülü (İDT); "Sermayesinin tamamı Devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan, kamu iktisadi teşebbüsüdür." şeklinde tanımlanırken; kamu iktisadi kuruluşu (KİK) ise; "sermayesinin tamamı Devlete ait olup tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve gördüğü bu kamu hizmeti dolayısıyla ürettiği mal ve hizmetler imtiyaz sayılan kamu iktisadi teşebbüsüdür." şeklinde tanımlanmıştır.

233 sayılı KHK'nın ekinde İDT ve KİK statüsündeki kuruluşlar ile müessese ve bağlı ortaklıkları liste halinde yayımlanmış, 58 inci maddesinde de istisna tutulan kurumlar ayrıca belirtilmiştir.

58 inci madde ile;

i. Atatürk Orman Çiftliği, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Anonim Şirketi, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları Türk Anonim Şirketi, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Anonim Şirketi, İller Bankası Genel Müdürlüğü ve İller Bankası Genel Müdürlüğü ile il

özel idareleri ve belediyelerin, sermayelerinin yarısından fazlasına tek başına veya birlikte sahip oldukları iktisadi teşebbüsler, bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerinden istisna tutulmuş,

ii. Yabancı sermayeyi teşvikle ilgili hükümlerden yararlanan gerçek veya tüzel kişilerle yabancı ülkeler kanunlarına veya uluslararası düzenlemelere göre kurulmuş ortaklıklara ait kanunların ve ana sözleşmelerin hükümleri saklı tutulmuş,

iii. Teşebbüslerin, bu Kanun Hükmünde Kararname hükümleriyle bağlı olmaksızın yurt dışında şirket kurmalarına ve kurulmuş şirketlere iştirak etmelerine izin vermeye ve bu konularda ilgili esasları kurumlar itibariyle belirlemeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

233 sayılı KHK, KİT tanımını sadece KİK ve İDT' leri kapsayacak şekilde yapmış, ayrıca, hem sermayenin tamamına Devletin sahip olması koşulunu öngörmesi ile hem de istisna hükümleri ile KİT kavramının kapsamını epeyce daraltmış; doğrudan veya dolaylı olarak sermayesinin yarısından fazlasına devletin veya KİT'lerin sahip olduğu diğer kuruluşları bağlı ortaklık ve iştirak statüsü altında daha esnek düzenlemelere tabi tutmuştur.

E. 4046 Sayılı Özelleştirme Kanunu:

4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanununun 37 nci maddesi hükmü gereği, özelleştirme programına alınan kuruluşlar özel hukuk hükümlerine tabi olup, bunlar hakkında 233 sayılı KHK hükümleri uygulanmaz. Bu hüküm gereği özelleştirme programına alınan kuruluşlar da KİT kavramının kapsamı dışında kalmaktadırlar.

F. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu:

10.12.2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile; 72 sayılı KHK gereği YDK' nın denetimine tabi olan Kredi ve Yurtlar Kurumu, Elektrik İşleri Etüd İdaresi, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Millî Prodüktivite Merkezi, Türk Patent Enstitüsü, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme

İdaresi, Özel Çevre Koruma Kurumu, GAP Bölge Kalkınma İdaresi ve Özelleştirme İdaresi, merkezi yönetim kuruluşları arasına dahil edilmiş; ayrıca, Sosyal Güvenlik Kurumu ile Türkiye İş Kurumu da kapsama alınmıştır. Böylece, YDK denetimine giren ve KİT gibi değerlendirilen bu kuruluşlar, genel yönetim kapsamına alınmış ve YDK denetiminden çıkmışlardır.

G. 4603 sayılı, Ziraat Bankası, Halk Bankası Anonim Şirketi ve Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun:

15.11.2000 tarih ve 4603 sayılı Kanununun 1 inci maddesi ile adı geçen kamu bankaları da 233 sayılı KHK ve dolayısı ile KİT kavramı kapsamı dışına çıkarılmıştır.

Özetle; 1982 Anayasası ve 1980'li yıllarda çıkarılan denetimle ilgili yasal düzenlemelerde daha kapsamlı bir KİT kavramı söz konusu iken; 233 sayılı KHK ve 1990 yılı sonrasında yapılan yasal düzenlemeler ile KİT kavramının kapsamının giderek daraltıldığı görülmektedir.

III.1980'Lİ YILLARDAN SONRA KAMUNUN ROLÜ VE KİT'LERE İLİŞKİN POLİTİKALAR

Bu altbölümde, 1980'li yıllardan sonra doğrudan ve dolaylı olarak KİT'lere yönelik olarak izlenen politikalar ve uygulamalar ele alınmaktadır.

A.Hükümet başarısızlıkları yaklaşımı ve önerilen karşı politikalar:

1.Hükümet başarısızlıkları yaklaşımı:

Neo-klasiklerce ortaya atılan ve 1980'li yıllara kadar literatürde devletin piyasalara müdahalesinin iktisadi gerekçelerini ortaya koyan "piyasa başarısızlıkları yaklaşımı", kötüye kullanıma açık bir yaklaşım olduğu ileri sürülerek 1980'li yıllardan itibaren yoğun bir şekilde eleştirilmiş ve bu yaklaşım zaman içinde yerini "hükümet başarısızlığı yaklaşımı" na bırakmıştır.

Hükümet başarısızlıkları yaklaşımına yol açan, piyasa başarısızlıklarının kötüye kullanımının aşağıdaki şekillerde ortaya çıkabildiği ileri sürülmektedir.

i.Kamusal (sosyal) mal, erdemli mal ve olumlu dışsallık kavramları, bedava kamusal sunumu haklı çıkarmak için kullanılmaktadır. Oysa, kamusal hizmetlerin çoğu özel sektör tarafından sübvansiyonlar ile desteklenerek sunulabilir (örneğin: yaşlı bakımevleri, kütüphaneler, spor merkezleri).

ii.Özel sektörün, kamu sektörü ve diğer hizmet kullanıcılarını sömüreceği gerekçesiyle, mevcut kamu sektörü üretimini haklı gösterebilmek için işlem maliyetleri kavramı kullanılmaktadır. İşlem maliyetleri, eğitim gibi özel – sosyal fayda ayrımının yapılması güç olan işlerde, sosyal sigorta gibi erdemli mal sunumlarında ve olumsuz dışsallıkların varlığı hallerinde özel sektör sunumunda göreceli olarak yüksek olabilir. Ancak, bu durum kamusal sunum için kullanılmaktadır. Oysa, temizlik, catering, çöp toplama gibi hizmetlerde de işlem maliyetleri özel sektörde daha düşüktür.

iii.Hükümetler kendi tercihlerini bireyler ve toplumun geneline kabul ettirebilmek için piyasa başarısızlıklarını kullanmaktadırlar. Bu çerçevede sosyal faydayı aşırı abartıp, bütçelerini maksimize etmekte, oy avcılığına çıkmaktadırlar (Kamusal Tercih Teorisi).

Bu kötüye kullanımlardan dolayı, piyasa başarısızlıklarını düzeltme ve böylece büyüme ve kalkınmayı sağlamak için müdahalede bulunan hükümetler de etkinsiz olabilirler ki, bu duruma literatürde hükümet başarısızlıkları denilmekte ve piyasa başarısızlıkları kadar hükümet başarısızlıklarının da bir olgu olduğu öne sürülmektedir.

Hükümet başarısızlıkları yaklaşımına göre, bürokratlar taraflı ve maliyetlidirler. Bürokratik hizmetler yetersiz, etkinsiz, yanlıştır. Bürokrasi atalet içindedir. Özel sektörde verimlilikler artma eğiliminde iken, kamuda sabit ya da düşme eğilimindedir.

Hükümet başarısızlıklarına yol açan faktörler de şöyle sıralanmaktadır.

i.Hükümet müdahalelerinin sonuçları önceden kestirilemez, bu müdahaleler öngörülemeyen sonuçlara yol açabilir.

ii.Hükümet müdahalelerinin amaçlarını açıkça tanımlamak zordur. Kamu yararı ve kamu yararına hizmet etmek gibi kavramlar net olmayan kavramlardır.

iii.Uygulama hataları mevcuttur. Uygulamalar karmaşık sistemleri içermektedir ve hükümetlerin süreçler ve ajanlar (memurlar) üzerindeki kontrolleri yetersizdir.

iv.Kamusal regülasyonların kısa görüşlülüğü ve kamusal faaliyetlerin sadece bir yönüne odaklanması, sosyal ve çevresel etkileri görmemesi söz konusudur. Ayrıca, regülasyonlar ekonomi üzerine önemli uygulama maliyetleri yüklerler. Bu maliyetler vergilerle finanse edilir ve bazı mükelleflerin refahını azaltabilir.

v. Seçmen davranışları ve miyopisi hükümet başarısızlığına yol açabilir. Seçmenler kamu politika ve projelerinin gerçek maliyet ve faydaları konusunda umursamaz veya bilgisizlerdir ve bu etkin proje seçiminde isabetsizlik ve aşırı harcamaya neden olabilir.

vi.Özel çıkar grupları ve lobilerin rant kollama eylemleri hükümet başarısızlığına yol açar.

vii.Bürokrasinin düşük verimliliği ve kamu kesiminde teknolojik gerilikte bir hükümet başarısızlığı nedenidir.

viii.Politik karar alma sürecinin etkin sonuçlar üretememesi ve seçmen tercihlerine uygun kamusal sunum yapılamaması da hükümet başarısızlığına yol açar.

Hükümet başarısızlıkları yaklaşımı son dönemde gerçekleştirilen kamu sektörü reformları ile özelleştirme ve serbestleştirmelerin arka planını oluşturmuştur.

Böylece, özelleştirme, serbestleştirme, mali disiplin, ve deregülasyonlar, hükümet başarısızlıkları literatürünün olmazsa olmaz

kavramları arasında yerini alırken; kamu yararı için hizmet veren, iyiliksever, ekonomik planlamacı devlet nosyonu yerini, güçlü lobi gruplarının, politikacı ve bürokratların çıkarına hizmet eden, içselleşmiş ve Leviathan bir devlet anlayışına bırakmıştır (Durmuş, 2008:96).

2.Piyasa yönlü kalkınma politikaları:

1980'lerde reel sosyalizmin çöktüğü bir ortamda hükümet başarısızlıkları yaklaşımına karşı bir çözüm olarak ortaya atılmıştır.

1960'lı ve 70'li yıllarda; millileştirme ve kamulaştırmaların iyi yürümemesi, ciddi boyutlarda KİT zararlarının ortaya çıkması, KİT'lerin etkin olmayan yönetimlerinin ciddi mali (kamu) açıklara ve dış borçlanmalara yol açması, ekonominin ağır bir biçimde regüle edilmiş olması, firmaların rant kollayıcı davranışları ve yolsuzluklar, içe dönük sanayileşme politikaları ve ithal ikameci ve korumacı tarife engelleri, ithal ikameci politikaların döviz sorunlarına yol açması gibi faktörler, ihracatı teşvik edici dışa açık kalkınma stratejilerine ve piyasa yönlü kalkınma yaklaşımlarına kapı aralamıştır.

PYK yaklaşımına Yeni-klasik iktisat cephesinden de destek gelmiştir. Serbest piyasanın güçlenmesi ve kamunun payının azalmasının verimlilik ve yatırımları artıracaklarını ileri sürmüşlerdir. Bunun için düşük vergi oranları ve yatırım teşvikleri önerilmiştir. Firmaların hem içerde hem de dışarıda rekabet güçlerini artırabilmeleri için üretimde etkinliğin sağlanması önemlidir.

Birçok gelişmekte olan ülkenin; fiyat kontrolleri ve sübvansiyonların kaldırılması (deregülasyon), faiz oranları tavanlarının kaldırılması (finansal liberalizasyon), döviz kurunun serbestleştirilmesi, KİT'lerin özel sektöre satılması (özelleştirme) gibi reform politikalarının amacı piyasa mekanizması işleyişini güçlendirmek ve piyasaya dayalı kalkınmayı gerçekleştirmektir. Bu yaklaşım ve politikalar IMF ve Dünya Bankasınca da desteklenmiş ve "Washington Uzlaşması" olarak da adlandırılmıştır.

PYK Yaklaşımı küreselleşme ile daha da işlerlik kazanmış ve serbest piyasaların, uluslararası sermaye hareketlerinin ve enformasyonun entegrasyonunu tamamlamak amacıyla kullanılmıştır (Durmuş, 2008:105).

3.Özelleştirme:

İlk kez 1979'da Thatcher döneminde “devletin temeline geri dönüş” ve özel mülkiyetçi demokrasi söylemleri ile gündeme gelmiş olan dünyadaki özelleştirmelerin öncesinde; ekonomik krizler, mali açık ve ödemeler dengesi sorunları, KİT zararları, ağır regülasyonlar ve hükümet başarısızlıkları, piyasa yönlü kalkınma yaklaşım ve politikaları ve küreselleşme olgusu kendisini hemen her ülkede hissettirmekte idi.

Bu ortamda; kamu bütçeleri üzerindeki mali yükün azaltılması, kamu girişimlerinin verimsizliği, hantallığı, aşırı istihdama neden olmaları ve zarar etmelerinden kaynaklanan ekonomik etkinsizliğin giderilmesi, hükümet müdahalelerinin azaltılması ve ekonomik liberalizasyonun sağlanması, işçi sendikalarının ekonomik ve siyasal güçlerinin zayıflatılması, bütçe açıklarının kapatılması, IMF ve Dünya Bankası taleplerinin yerine getirilmesi ve hükümet başarısızlıklarının ortadan kaldırılması gibi gerekçeler ile özelleştirme uygulamaları savunulmuştur.

Ayrıca özelleştirme; rekabetçi piyasalarda faaliyet gösteren KİT'lerde rekabetçi ortamın yaratılması ve iktisadi etkinliğin artırılması (özel mülkiyet hakları teorisi), kamuda kar güdüsünün olmaması ve KİT'lerin örgütsel kültürünün müşteri yönlü olmaktan ziyade hükümet yönlü olması ve bunun maliyetleri şişirmesi, kamu harcamaları ve kamu borçlanma gereğinin artması ve borçlanma veya vergiler ile finanse edilmesinin faiz artışı ve vergilerin daraltıcı etkisi ile karşılaştığı ve bunun da özel sektör yatırımlarının dışlanmasına (crowding aut) yol açtığı, KİT'lerin yetersiz bütçeleri ile yenileme ve teknoloji yatırımlarının yapılamadığı, hükümetlerin KİT'lere iktisadi olmayan politik müdahalelerde bulunması KİT'lerin iktisadi etkinliğini ve KİT yöneticilerinin stratejik planlama yapması ya da performans kriterlerini uygulamasını engelleyeceği gerekçeleri ile iktisadi etkinlik açısından da savunulmaktadır.

Ancak kamusal girişimler ile özel girişimlerin, risklerin ve monopol karının farklılığı, farklı sektörlerde faaliyet göstermeleri, kamu girişimlerinin

makro ekonomik istikrar aracı olarak kullanılabilmesi, kamu girişimlerinin sosyal etkinliği sağlama amacı ile de kullanılabilmeleri, kamu girişimlerinin piyasadan fon temin etmekte zorlanmaları gibi nedenlerden dolayı etkinlik kıyaslamasına tabi tutulmalarının uygun olmadığı da öne sürülmektedir (Durmuş, 2008:114).

Özelleştirme dar anlamda devlet mülkiyetindeki varlıkların satışı veya özel mülkiyete devrini ifade ederken, geniş anlamda piyasaya yasal giriş engellerinin kaldırılması (liberalizasyon) ve kamu hizmetlerinin özel sektöre sunumu (franchising) kavramlarını da kapsamaktadır.

4.Regülasyonlar:

Bir sanayinin ya da sektörün doğrudan denetimi, yönetilmesi veya bizzat o alandaki (özel sektör) firmaların neyi yapıp neyi yapamayacağına ilişkin kuralların ve mekanizmaların oluşturulmasına ilişkin yasal ve idari düzenlemelerin yapılmasını ifade eden regülasyonlar, bu anlamda devletin müdahaleci faaliyetleridir.

Genellikle, hükümetlerden bağımsız düzenleyici kurullar eliyle yürütülen regülasyonda amaç, özel sektörün kamusal çıkarla çatışan eylemlerine izin vermemektir. Bu bağlamda doğal tekellerin regülasyonu, tekeli gücün aşırı fiyatlama ya da yetersiz hizmet kalitesine karşı yapılan düzenlemeler olarak, tüketici lehine bir uygulamadır.

ABD’de tarihi 1870’lere kadar giden regülasyonlar, Avrupa’da asıl olarak 1980 sonrasında yapılan özelleştirmelerle özel sektöre devredilen doğal tekel özelliği taşıyan sektörlerde rekabet ortamının yaratılması ihtiyacından doğmuştur. Çünkü, genelde Avrupa doğrudan kamu işletmeciliğini seçmiş iken, ABD’nin geçmişten beri regülasyonu seçtiği görülmektedir.

Regülasyonun, regülatör kuruluşun idari maliyetleri ve firma davranışlarını saptırıcı etkisi gibi dezavantajlarından söz edilmekte ise de, 1970-80’li yıllardan itibaren tüm dünyada hızlanan özelleştirmeler ile birlikte, regülasyonlar (de-regülasyonlar) da yoğunlaşmıştır.

Regülasyonun tarihi açısından, az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerde üç aşamadan söz edilmektedir. Bunlar; 1945-70 regülasyon dönemi, 1970-80 geçiş dönemi ve 1980 sonrası de-regülasyon dönemidir (Durmuş, 2008:116).

1980 sonrası dönemde de-regülasyon politikaları IMF ve Dünya Bankasınca verilen desteklerin bir ön koşulu olarak az gelişmiş ülkelerin karşısına çıkmıştır.

Uygulamada regülasyonlar; kamu kolaylıklarının veya doğal tekel özelliği taşıyan sektörlerin (elektrik, gaz, su dağıtımları) regülasyonu, finansal kuruluşların (banka ve diğer) regülasyonu ve işgücü piyasasının regülasyonu şeklinde görülmektedir.

Regülasyonlar, iktisadi, sosyal ve idari regülasyonlar şeklinde de sınıflandırılabilir. Devletin piyasa mekanizmasına müdahalesini ifade eden iktisadi regülasyonlar, özellikle yapılan özelleştirmelerden sonra piyasada rekabetçi ortamı sağlamak veya monopollerin piyasada başka firmalar da varmış gibi rekabet şartlarına uygun hareket etmesini temin etmek amacıyla yapılır.

Nitekim, iktisadi regülasyonların gerekçesi;

-Tekelci aşırı karın (tekel sömürsünün) önlenmesi, eksik üretim-tüketim şeklinde ortaya çıkan piyasa başarısızlığının giderilmesi ve sosyal refah kaybının önüne geçilmesi,

-Piyasada istikrarsızlığın, mal yada hizmet kalitesinin kötüleşmesinin önlenmesi ile özellikle enerji gibi temel girdi sunumlarında kesintisizliğin sağlanması ve herkesin bu hizmetlere erişiminin sağlanması, olarak ifade edilmektedir.

Regülasyonlar; maliyetli olması ve ciddi miktarda kaynak tüketen faaliyetleri gerektirmesi, zaman zaman ters seçime yol açması ve iktisadi etkinlik açısından piyasada olmaması gereken firmaların varlığını sürdürmesini sağlaması, regülatör kuruluşun ele geçirilebilmesi (kuşatma teorisi) ve menfaat gruplarının lehine kullanılabilmesi açılarından eleştirilmektedir.

Regülasyonlar; fiyat, kar ve hizmet kalitesinin düzenlenmesi şeklinde olabilmektedir.

Eğer doğal tekeller özelleştirilecekse veya faaliyetleri özel sektöre devredilecekse (işletme hakkı devir sözleşmeleri), regülasyona özellikle gereksinim bulunmaktadır. Çünkü, doğal tekellerde batık maliyetlerin varlığı, potansiyel rekabet tehdidini ortadan kaldırmakta, bu da tekel gücünün ve tekel sömürsünün artmasına neden olmaktadır. Bu sektörlerde, kamunun üretimi üstlenmesi dışında, tekelci gücün kırılabilmesinin yolu özel monopolün fiyatlarının kamuca regüle edilmesidir.

B.Türkiye’de KİT politikaları ve uygulamaları:

1.Özelleştirme ve regülasyonlar:

19. yüzyılın başlarından itibaren, daha çok sarayın ve ordunun ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile bazı devlet işletmeleri kurulmuş ise de, bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye de de KİT’ler, 1929 ekonomik krizini takip eden dönemde yoğunluk kazanmıştır.

1923 İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar doğrultusunda, 1920’li yıllarda özel sektör ekonomik kalkınmanın temel unsuru olarak görülmüş ve özel sektörün desteklenmesi amacı ile 1924 yılında İş Bankası, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası, 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş, 1927 yılında da Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmıştır.

Ancak, hızlı kalkınma amacı doğrultusunda bu kuruluşların ve özel sektörün beklenen atılımı gerçekleştirilememesi ve 1929 ekonomik krizinin yol açtığı koşullar, ekonomide devletçilik fikrinin ağırlık kazanmasına ve bu yönde yeni uygulamaların başlatılmasına neden olmuştur (YDK, 2006:6).

Yarım yüzyıl boyunca Türkiye’nin kalkınması ve sanayileşmesinde önemli rol oynamış olan KİT’lere ve devletin özel sektör ile birlikte yer aldığı karma ekonomi modeline bakış, 1980’li yıllardan itibaren değişmiş ve dışa açık serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi için ekonomiye devlet müdahalesinin azaltılmasını savunan görüşler, Türkiye’de de ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Türk ekonomisindeki liberalleşme çabaları resmi olarak, tarihe 24 Ocak kararları olarak geçen, 24 Ocak 1980 tarihli Bakanlar Kurulu Kararları ile başlatılmıştır (Özcan, 2008:30).

24 Ocak 1980 tarihinde alınan ekonomik istikrar tedbirleri ile Devletin ekonomideki ağırlığının azaltılması, sermayenin tabana yayılması, KİT'lerin serbest piyasa koşullarında etkinlik esasına göre çalışmasının sağlanması, özelleştirme ve TL'nin konvertibl hale getirilmesi amaçlanmış ve bu alanlarda bazı düzenlemeler yapılmıştır.

1980 sonrası dönemde özelleştirme ile ilgili ilk yasal düzenleme, 1984 yılında çıkarılan 2983 sayılı "Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun"dur. Bu kanun ile KİT'lere ait olanlar da dahil olmak üzere, kamu kuruluşlarına ait altyapı tesisleri ile işletmeler için münferit veya grup olarak "gelir ortaklığı senedi" ve "hisse senedi" çıkarılması ve işletme hakkı verilmesi düzenlenmiştir. Kanunla ayrıca, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ve Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur. Daha sonra çıkartılan 2985 sayılı Kanun ile Toplu Konut Fonu da kurulmuştur.

1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun" ile, özelleştirmenin kapsamı ve kapsama alma süreci tanımlanmış ve Türkiye Elektrik Kurumunun mevcut veya yeniden yapılanma sonucu oluşacak teşebbüslerinin özelleştirilmesine yönelik düzenlemeler getirilmiştir.

1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı Kanun ile KİT'lerin özelleştirilmesi yolunda adımlar atılmaya başlanmış ise de, KİT'lerin ekonomideki ağırlığı 1980'li yılların sonlarına kadar artarak devam etmiştir.

1990-1994 yıllarını kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında; özel kesimin rolünün artırılması hedefi doğrultusunda, toplam yatırımlar içinde özel kesim yatırımlarının payının tedricen artması ve özel kesim yatırımlarının; faiz politikası ile mali tasarrufların teşviki, mali sistemin etkinleştirilmesi, kamunun kaynak kullanımının nispi olarak daraltılması, özel

kesimin yurt dışı kaynaklardan daha fazla yararlanması suretiyle finanse edilmesi öngörülmüştür.

KİT'lerle ilgili olarak ise; modern yönetim anlayışı çerçevesinde rekabet gücünün artırılması suretiyle daha verimli çalışmalarının sağlanması ve özelleştirilmelerine ilişkin çalışmaların hızlandırılması temel amaç ve politika olarak belirlenmiştir (DPT, 1989: 1-2).

İktisadi etkinliğin artırılması ve sermayenin tabana yayılmasını sağlamak üzere başlatılan özelleştirme programının süratle gerçekleştirilmesi temel politikası çerçevesinde KİT'lerle ilgili hedef ve politikalar; "bir yandan özelleştirme politikaları sürdürülürken diğer yandan KİT'lerin kendilerine yeterli bir şekilde ve kaynak yaratarak çalışmalarını temin eden politikalara devam edilecek ve bu kuruluşların modern yönetim anlayışı içinde daha karlı ve verimli çalışmaları sağlanacaktır.

AT' ye tam üye olma sürecinde özelleştirme politikası hedef alınarak KİT'lerin ürettiği mal ve hizmetlerin kalitesi yükseltilecek, bu ürünlerin yurtiçi ve uluslar arası piyasalarda rekabet gücünü artırmak için gerekli çalışmalar yapılacaktır..." şeklinde belirlenmiştir (DPT, 1989:34-35).

Diğer plan dönemlerinde olduğu gibi, 1996-2000 dönemini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında da özelleştirme bir hedef olarak yer almaktadır. Ancak diğer planlardan farklı olarak, bu planın, Ekonomide Etkinliğin Artırılmasına Yönelik Yapısal Değişim Projeleri bölümünde, KİT değişim projesine detaylı olarak yer verilmekte ve KİT'lerin; ekonomi üzerindeki yüklerinin azaltılacağı, mal ve hizmet fiyatlarının piyasa fiyatlarını bozmayacak ve dünya fiyatları ile uyumlu olarak belirleneceği, kendilerine yeterli bir şekilde ve kaynak yaratarak faaliyet göstermelerini sağlayacak tedbirlerin alınacağı, kamu hukukundan gelen ayrıcalıklı statülerinin kaldırılacağı ve özel hukuka tabi olmaları için gerekli düzenlemelerin yapılacağı, performans kriterleri uygulanacağı, borçlanmalarına limit getirileceği, fiyat sisteminin gelir transferi ve sübvansiyon aracı olarak kullanılmayacağı ifade edilmektedir (DPT, 1995:168).

Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Temel Amaç, İlke ve Politikalar bölümünde, KİT ve Özelleştirme Politikaları; “Devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi özelleştirme politikaları çerçevesinde olabildiğince daraltılacak, kamu hizmeti niteliğinde görevlerin yürütülmesinde etkinlik ve verimlilik esaslarına uyulacaktır. (...)Özelleştirmeden beklenen hedeflere ulaşmak amacıyla kamu sermayesinin belirleyici olduğu ulaştırma-haberleşme ve enerji sektörlerinde serbestleşmeye gidilerek, özel sektör katılımının sağlanmasına yönelik düzenlemelere devam edilecektir. Yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri gibi finansman modelleri yeniden gözden geçirilerek bu modellerin rekabeti engelleyici uygulamalara yol açması önlenecektir...” şeklinde belirlenmiştir (DPT, 2000: 30-31).

Devletin ekonomideki rolünün yeniden tanımlanmasının da bir sonucu olarak, her alanı detaylı düzenlemeye dayanan bir plan hazırlama anlayışından, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro dengeleri gözeterek öngörülebilirliği artıran, piyasaların daha etkin işleyişine imkan verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran, sorunları önceliklendiren, temel amaç ve önceliklere yoğunlaşan bir stratejik yaklaşım anlayışı ile hazırlandığı ifade edilen Dokuzuncu Beş Yıllık (2007-2013) Kalkınma Planının temel ilkeler bölümünde; “Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden çekilerek, politika oluşturma, düzenleme ve denetleme işlevlerinin güçlendirilmesi esas olacaktır.” denilmektedir (DPT, 2006: 11).

Plan döneminin hedef ve tahminleri arasında ise; “özelleştirmelerin etkisiyle KİT sisteminin ekonomi içindeki payı önemli ölçüde azalacaktır. KİT’lerin toplam brüt satış hasılatının GSYİH’ye oranının 2006 yılındaki yüzde dokuz seviyesinden 2013 yılında yüzde 3,3’e düşmesi beklenmektedir. Aynı dönemde KİT sisteminde yaratılan katma değer GSYİH’ye oranının da yüzde 2’den yüzde 0,6’ya düşeceği öngörülmektedir.

Plan dönemi sonuna gelindiğinde özelleştirme işlemleri sonucunda kamunun hava ve deniz ulaşımı ile lokomotif ve vagon üretimi; şeker, tütün ve çay ürünlerinin işlenmesi; petrokimya sanayi; malzeme alımı; elektrik dağıtım ve toptan ticareti faaliyet alanlarından tamamen çekilmesi; bunun

yanı sıra, elektrik üretimi, doğal gaz piyasası, kömür ve diğer maden işletmeciliğindeki payının azalması hedeflenmektedir. Buna karşın tahıl alımı, tohumluk üretimi, posta hizmetleri ile kıyı emniyetinin sağlanması alanlarında faaliyet gösteren KİT'lerin plan döneminde özelleştirilmesi öngörülmemektedir." ifadeleri yer almaktadır (DPT, 2006: 64).

Altıncı Plan'da, özelleştirme çalışmalarının hızlandırılması hedefi yer almakta ise de, özelleştirme çalışmalarına yönelik olarak çıkarılmış olan çok sayıda KHK' nın birçoğunun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi özelleştirme hedefini olumsuz etkilemiştir.

Ayrıca, bu iptallerin özelleştirme uygulamalarında bir takım sıkıntılara ve mevzuatta boşluklara yol açması üzerine, kapsamlı bir özelleştirme kanunu ihtiyacı gündeme gelmiş ve 1994 yılında 4046 sayılı "Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun" yasalaşmıştır. Bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra özelleştirmeler yoğunluk kazanmıştır.

İlk özelleştirmenin yapıldığı 1986 yılından 2008 yılına kadar geçen 22 yıllık sürede, ana kuruluş, bağlı ortaklık ve müessese veya iştirak statüsünde 170'in üzerinde kuruluşun blok olarak veya belli oranda hissesinin satışı gerçekleştirilmiş ve bu satışlardan yaklaşık 30 milyar Amerikan Doları gelir sağlanmıştır.

Ayrıca, satış veya mülkiyet devri şeklindeki özelleştirmeler dışında, piyasaların serbestleştirilmesi (liberalizasyon) ve kamu hizmetlerinin özel sektör eliyle sağlanması (franchising ve contracting-out) yönünde de birçok düzenleme ve gelişme meydana gelmiştir. Enerji, ulaştırma-haberleşme sektörlerindeki lisans devirleri veya satışları ile, özel güvenlik ve temizlik hizmetleri başta olmak üzere bir çok alandaki taşeronlaşmalar buna örnek olarak gösterilebilir.

Bunun sonucunda, 1990'lı yılların başından itibaren KİT'lerin ekonomi içindeki payı nispi olarak azalmaya başlamıştır.

1994 yılı başında Türkiye ekonomisi içinde; istihdam bakımından %3,5, katma değer bakımından %9, yatırımlar bakımından %13, mükellef

olarak ödenen dolaylı ve dolaysız vergiler bakımından yaklaşık %30 oranında paya sahip olan, ürettiği mal ve hizmetler ile buldukları sektörlerde tek veya belirleyici konumda bulunan KİT'ler; aradan geçen 15 yıllık süreçte, yapılan özelleştirmeler ile serbestleştirme ve özel sektöre açma faaliyetleri sonucunda, ağırlıklarını önemli ölçüde kaybetmişler ve 2008 yılsonunda Türkiye ekonomisi içindeki payları; istihdam bakımından %1'e, katma değer bakımından %1,5'e, yatırımlar bakımından %2'ye, dolaylı ve dolaysız vergi ödemeleri bakımından %3,8'e gerilemiş bulunmaktadır. Bu süreçte birçok mal ve hizmetin üretiminden tamamen çekilmiştir. (Ek çizelge:2-6)

Ancak KİT'ler 2008 yılsonu itibarıyla hala; taş kömürü, bor minerali ve vagon üretimi, demiryolu ile yolcu ve yük taşıma hizmeti, elektrik iletim ve dağıtım, doğalgaz iletimi gibi alanlarda %100 oranında, ham petrol üretiminde %71 oranında, şeker üretiminde %57 oranında, çay üretiminde %56 oranında, elektrik üretiminde %48 oranında ve linyit üretiminde %35 oranında paya sahip bulunmaktadırlar.

233 sayılı KHK ve özelleştirme kapsamında olan işletmeciler KİT'ler baz alındığında, ana kuruluşlar (KİK ve İDT) olarak 2008 yılı itibarıyla, tarım sektöründe 1, madencilik sektöründe 4, enerji sektöründe 5, imalat sanayinde 8, ulaştırma-haberleşme sektöründe 5 ve ticaret sektöründe de 2 kuruluş faaliyet göstermeye devam etmektedir. (Ek çizelge-1)

5 yıllık kalkınma planlarında ve kuramsal tartışmalarda, özelleştirmenin kamu işletmelerinin etkinsizliğinin giderilmesi ve özel sektör mülkiyetinde iktisadi etkinliğin sağlanması amacı ile yapılması gerektiğinden söz edilmekte ise de, yapılan özelleştirmeler sonrasında iktisadi etkinlikte belirgin artış görüldüğüne ilişkin yapılmış bilimsel araştırma ve tespitlere rastlanmamaktadır. Özelleştirilen teşebbüslerin daha çok karlı ve nispeten iktisadi etkinliğe sahip, kolay satılabilir teşebbüsler olduğuna ilişkin olarak ise yapılmış bilimsel tespitler bulunmaktadır (Özcan, 2008:112,113).

Bu durum, Türkiye'de özelleştirmelerin ileri sürüldüğü gibi iktisadi etkinlik sağlanması amacı ile değil, gelir sağlanması amacı ile yapıldığını ve

özelleştirme gelirlerinin bütçe açıkları ve cari harcamaların finansmanı için kullanıldığını ortaya koymaktadır. Oysa, özelleştirmeden sağlanacak gelirlerin fiziki ve beşeri sermayenin artırılmasına yönelik kullanılması, öngörülen iktisadi etkinliğin artırılması açısından daha yerinde olur.

1980'li yıllardan itibaren, Türkiye'de de özelleştirmeye paralel olarak, kamunun klasik düzenleme fonksiyonuna ek olarak ekonomik (piyasa) regülasyonların yapılmaya başlandığı görülmektedir.

İlk olarak, 28.07.1981 tarihli 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasalarının faaliyetleri ve denetimi düzenlenmiş ve SPK kurulmuştur.

Takip eden dönemde;

-13.4.1994 tarihli 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile özel radyo ve televizyonları faaliyetleri düzenlenmiş ve RTÜK kurulmuş,

-7.12.1994 tarih ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ile rekabet ve haksız rekabetin önlenmesi düzenlenmiş ve Rekabet Kurulu kurulmuş,

-18.6.1999 tarih ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile bankacılık faaliyetleri düzenlenmiş ve BDDK kurulmuş,

-27.1.2000 tarih ve 4502 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu, Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve Telsiz Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile telekomünikasyon piyasası düzenlenmiş ve Telekomünikasyon Kurumu kurulmuş,

-20.2.2001 tarih ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile elektrik piyasası düzenlenmiş ve EPDK kurulmuş, daha sonra, 4646 sayılı sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ile yapılan düzenlemeler ile enerji piyasasının tümünde EPDK yetkilendirilmiş,

-4.4.2001 tarih ve 4634 sayılı Şeker Kanunu ile şeker piyasası düzenlenmiş ve Şeker Kurumu ve Şeker Kurulu kurulmuş,

-3.1.2002 tarih ve 4733 sayılı Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına Dair Kanun ile tütün piyasası düzenlenmiş ve Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu kurulmuş,

-4.1.2002 tarih ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ile kamu kesimi alımları düzenlenmiş ve KİK kurulmuştur.

Özelleştirmenin amacının, verimsiz olduğu öne sürülen kamu teşebbüslerinin özel sektör eli ile daha verimli ve etkin hale getirilmesi olduğu kabul edilirse, fiyat, üretim, yatırım gibi konuları ayrıntılı olarak düzenleyen ve tekelleşmeyi önleyen regülasyonların özelleştirme ile birlikte yapılması önem taşımaktadır.

Bu bakımdan, regülasyonların yapılmış olması olumlu bir durumun ifadesi ise de, Türkiye’de yapılan düzenlemelerin ve oluşturulan bağımsız kurum ve kurulların, bağımsız olmak bir yana birer arpalık oldukları eleştirisi sık sık dile getirilmektedir.

Ayrıca, yapılan düzenlemelerin işlerliği konusunda da bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Örneğin, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda yapılan incelemelerden elde edilen bazı tespitler şu şekildedir.

4628 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinin üzerinden 10, piyasanın yasal olarak açılmasının üzerinden 8 yılı aşan süre geçmesine rağmen elektrik piyasası;

-Kurulu gücün ve elektrik üretiminin yetersiz olması ile arz güvenilirliğinin yeterince sağlanamamış olması,

-EPDK tarafından oldukça gecikmeli olarak yapılan ve çok fazla değiştirilmiş olan ikincil mevzuat düzenlemelerinin genellikle çok teknik formüller içermesi ve zor anlaşılması,

-Kamu kurumları ve dağıtım şirketleri ile EPDK arasında anlayış ve işbirliği anlayışının sağlanamaması ve çekişmelerin önlenememesi,

Gibi nedenlerden dolayı henüz amaçlanan serbest piyasa yapılanması ve işleyişine kavuşmuş olmaktan oldukça uzak bulunmaktadır.

Özelleştirme bakımından;

-4628 sayılı Kanunda, perakende satış yapacak şirket olmaması halinde perakende satış faaliyeti görevi de verilmiş olmakla birlikte, dağıtım şirketlerinin esas olarak dağıtım faaliyetleri ile görevlendirilmiş olması,

-Kanunda dağıtım faaliyetlerinin, kamu tekelinde bırakılan iletim faaliyetine benzer bir şekilde, yatırım yapma, alt yapı ve verimli bir dağıtım sistemi oluşturma gibi bazı kamusal sorumlulukları da içeren bir faaliyet olarak düzenlenmiş olması,

-Kanundaki düzenlemeye göre, dağıtım şirketlerinin öncelikle özelleştirilmesinin gerekmemesi, piyasanın serbestleştirilmesi açısından da öncelikle özelleştirilmesi gereken şirket veya faaliyetin perakende satış şirketi veya perakende satış faaliyeti olması, dağıtım şirketlerinin veya faaliyetlerinin özelleştirilmesinin şart olmaması,

Nedenlerinden dolayı, dağıtım faaliyetlerinin belli bir süre daha kamu sermayeli şirketlerce yürütülmesi özelleştirme hedefine aykırı olmadığı gibi, tersine gerekli ve hatta zorunlu görünmektedir.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun 2 inci maddesinde, faaliyetlerin gerektirdiği yatırımların, kamu adına, lisans sahibi şirketlerce yapılması da öngörülmüştür.

Elektrik Tarifeleri Yönetmeliği ve Elektrik Piyasasında Gelir ve Tarife Düzenlemesi Kapsamında Düzenlemeye Tabi Unsurlar ve Raporlamaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ'de; yapılan yatırımların ve alternatif getiri oranının (%9,35), öngörülen bir verimlilik katsayısı ile çarpılmak suretiyle bulunacak tutarının, belirlenecek sürede tarifelere yansıtılmak suretiyle

finanse edilmesi öngörülmüştür. Mevcut tarifelerde yansıtma süresi 5 yıl ve yansıtma oranı %20 olarak belirlenmiştir.

Belirtilen mevzuat ile, elektrik piyasasında yapılacak yatırımların tarifelere yansıtılmak suretiyle geri alınması ve tarifeler yolu ile finanse edilmesi öngörülmüş ve yatırımlar teşvik edilmek istenmiştir.

Ancak, 4628 sayılı Kanunun metninde yatırımların yansıtılacağına ilişkin bir hüküm yer almazken, tersine 13 üncü maddesinde "*Fiyat yapısı içinde, söz konusu tüzel kişinin piyasa faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmayan hiçbir unsur yer alamaz.*" hükmü yer almaktadır.

Ayrıca, 4628 sayılı kanunun 2inci maddesinde yapılması öngörülen yatırımlardan olmayan bazı yatırımlarında uygulamada tarifelere yansıtıldığı görülmektedir (YDK, 2007 yılı AYEDAŞ Denetim Raporu).

Tarifeler Yönetmeliği gereği hazırlanmış olan Elektrik Piyasasında Gelir ve Tarife Düzenlemesi Kapsamında Düzenlemeye Tabi Unsurlar ve Raporlamaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ ve bu tebliğ gereği yapılan yansıtma işlemi;

-4628 sayılı kanunun 13 üncü maddesinde yer alan "*Fiyat yapısı içinde, söz konusu tüzel kişinin piyasa faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmayan hiçbir unsur yer alamaz.*" hükmü ile çelişmesi,

-Yansıtılan yatırımların bir bölümünün, 4628 sayılı kanunun 2/c maddesinde öngörülen "dağıtım tesisi veya dağıtım tesislerinin iyileştirilmesi, genişletilmesi yatırımı" niteliğini taşıması,

Yönünden 4628 sayılı kanuna uygun düşmemektedir.

Yatırımların amorti veya itfa edilmesi konusunda da netlik bulunmamaktadır. Uygulamada, yapılan harcamalar VUK 272 inci maddeye göre özel maliyet bedeli olarak itfaya tabi tutulmaktadır (YDK, 2007 yılı AYEDAŞ Denetim Raporu). Ancak, yeni ve müstakil dağıtım tesislerinin inşa edilmesi harcamaları ile kamulaştırma yolu ile arsa ve arazi veya irtifak hakkı

edinme harcamalarının, VUK' nun 272 inci maddesi kapsamında özel maliyet olarak değerlendirilemeyebileceği anlaşılmaktadır.

Uygulamanın VUK' nun 272 inci maddesi hükmü çerçevesinde yürütülmesi mümkün olsa bile, uygulama yatırım yapan şirketler lehine değildir. Çünkü, 5 yılda tarifelere yansıtılarak geri alınan tutarların, (hasılat kaydedilerek) üzerinden vergi tahakkuku yapılırken, 272 inci madde kapsamında itfa edilmeleri ancak 15 yılda mümkün olabilmektedir.

Belirtilen hususlar, düzenlemelerdeki eksiklik, çelişki ve karmaşayı göstermektedir. Bu haliyle enerji piyasası düzenlemelerinin, piyasanın işleyişinde ortaya çıkabilecek ihtilafları önleyici nitelikte olmadığı gibi, yatırımları da yeterince özendirici olmadığı düşünülmektedir. Özellikle, dağıtım ihalelerine yoğun talep bulunmakta ise de, bunun belirtilen eksiklik, çelişki ve karmaşanın henüz anlaşılmamış olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

2.Yap İşlet Devret, Yap İşlet ve İşletme Hakkının Devredilmesi Modelleri:

Kaynak yetersizliği nedeniyle, büyük alt yapı projelerinin gerçekleştirilmesinde güçlükler yaşanması, kamuda alternatif finansman modelleri arayışına girilmesine yol açmıştır.

Alternatif finansman modellerinden biri, Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli olup; "kamunun görev alanına giren bir yatırım veya hizmetin, yatırım ve işletme döneminde yapılacak masrafları yüklenen ve karşılığında yatırım sonucu ortaya çıkacak tesisi, önceden belirlenen bir süre ve tarife üzerinden işletme hakkına sahip olan bir şirket eliyle gerçekleştirilmesi yöntemi" olarak tanımlanmaktadır (Emek, 2002:4).

YİD modeline ilişkin ilk yasal düzenleme 1984 yılında, 3096 sayılı "Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun"la enerji sektöründe yapılmıştır.

Enerji sektöründe elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticaretini YİD modeli çerçevesinde düzenleyen 3096 sayılı Kanundan sonra, otoyolların ve üzerindeki hizmet tesislerinin yapımı, bakımı ve işletilmesi konusunda özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketlerinin YİD modeline göre görevlendirilebilmesini düzenleyen 3465 sayılı “Karayolları Genel Müdürlüğü Dışındaki Kuruluşların Erişme Kontrollü Karayolu (Otoyol) Yapımı, Bakımı ve İşletilmesi İle Görevlendirilmesi Hakkında Kanun” da 1988 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu sektörel düzenlemelerden sonra modele genel bir hukuki temel kazandırmak amacıyla 3996 sayılı “Bazı yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Gerçekleştirilmesi Hakkında Kanun” 13/6/1994 tarih ve 21959 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun uygulama usul ve esaslarına dair 94/5907 sayılı BKK’ da, 1/10/1994 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

3996 sayılı Kanun, bir taraftan 3096 sayılı Kanun ve 3465 sayılı Kanun hükümlerini saklı tutmuş (m.13); diğer taraftan da enerji üretimi, iletimi, dağıtımı ile otoyol yatırımlarını, ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren diğer bazı yatırımlarla beraber genel YİD modeli kapsamına almıştır (m. 2) (Emek, 2002:5).

1999 yılında, 4493 sayılı Kanun ile 3996 sayılı YİD Kanununun 2 ve 5 inci maddeleri değiştirilerek; elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti 3996 sayılı Kanun kapsamına alınmış ve 3996 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılan sözleşmeler de özel hukuk hükümlerine tabi tutulmuştur.

Enerji sektöründe yapılan uygulamalar ve YİD modelinin “devret” aşamasına yöneltilen eleştiriler sonucu, 1996 yılında 96/8269 sayılı “Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması Hakkında Bakanlar Kurulu Karar” ile Yap-İşlet (Yİ) modeli düzenlenmiştir.

Danıştay Onuncu Dairesinin, 96/8269 sayılı BKK ile buna dayalı olarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca çıkarılan “Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğin” yürütmesini durdurması üzerine, 4283 sayılı “Yap-

İşlet Modeli İle Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun” 19/7/1997 tarih ve 23054 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

4283 sayılı Kanun ile; hidroelektrik, jeotermal, nükleer santraller ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile çalıştırılacak santraller kapsam dışında bırakılarak; yalnızca termik santraller için, Yap-İşlet Modeli ile, üretim şirketlerine, mülkiyetleri kendilerine ait olmak üzere, tesis kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına dair esas ve usuller düzenlenmiştir. 4283 sayılı Kanun Anayasa Mahkemesince “imtiyaz” niteliğinde kabul edilen YİD modelinin aksine, kamu hizmetini gördürme yönteminin bir türü olan “izin (ruhsat)” sistemi çerçevesinde, Yİ modelini düzenlemeyi hedeflemiştir.

YİD modeli çerçevesinde ilk uygulama Aksu-Çayköy Hidroelektrik Santrali (HES) uygulaması olup (Kulalı, 1997:126), 2005 yılına kadar YİD, Yİ ve İşletme Hakkı Devri modeli ile inşa edilmiş 30’un üzerinde elektrik enerjisi santrali işletmeye açılmıştır.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun 2/d maddesinde; Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi (TETAŞ) nin, mevcut sözleşmeler kapsamında imzalanmış olan enerji alış ve satış anlaşmalarını TEAŞ’ dan ve TEDAŞ’ dan devralması öngörüldüğünden, aşağıda çizelge-1’de gösterilen sözleşmeler TETAŞ tarafından devralınmıştır.

Çizelge-1:TETAŞ'ın 4628 Sayılı Kanun Uyarınca Devraldığı Yİ, YİD ve İHD Sözleşmeleri

Model	Santral adı	Kurulu güç MW	Santral yeri	Yakıt cinsi	İşletmeye giriş tarihi	İşletme süresi
Yİ	Gebze DGKÇ	1.540,0	Adapazarı	Doğalgaz	25.10.2002	16 Yıl/2018
	Adapazarı DGKÇ	770,0	Adapazarı	Doğalgaz	09.10.2002	16 Yıl/2018
	İzmir DGKÇ	1.520,0	Aliağa /İzmir	Doğalgaz	28.03.2003	15 Yıl/2018
	Ankara DGKÇ	770,0	Temelli/Ankara	Doğalgaz	04.02.2004	14,5Yıl/2018
	İskenderun İ.K.S.	1.210,0	Yumurtalık/Adana	İthal Kömür	22.11.2003	16 Yıl/2019
	Yİ Toplamı	5.810,0				
YİD	Trakya Doğalgaz	478,0	Marmara Ereğlisi	Doğalgaz	05.06.1999	20 Yıl/2019
	UNI-MAR Doğalgaz	478,0	Marmara Ereğlisi	Doğalgaz	12.06.1999	20 Yıl/2019
	Esenyurt DGKÇ	180,0	Esenyurt/İstanbul	Doğalgaz	22.05.1999	20 Yıl/2019
	Ova Doğalgaz	253,4	Dilovası/Kocaeli	Doğalgaz	21.01.1997	20 Yıl/2017
	Birecik HES	672,0	Birecik/Ş.Urfa	Hidro(Baraj)	04.10.2001	15 Yıl/2016
	Yamula HES	100,0	Kayseri	Hidro(Baraj)	30.07.2005	20 Yıl/2025
	Çamlıca-I HES	84,0	Kayseri	Hidro(Akarsu)	12.12.1998	20 Yıl/2018
	Kısık HES	9,6	K.Maraş	Hidro(Akarsu)	05.01.1994	15 Yıl/2009
	Ahiköy-I HES	2,1	Divriği/Sivas	Hidro(Akarsu)	02.09.1999	20 Yıl/2019
	Ahiköy-II HES	2,5	Divriği/Sivas	Hidro(Akarsu)	18.11.1999	20 Yıl/2019
	Aksu-Çayköy HES	13,0	Eğirdir/Isparta	Hidro(Akarsu)	01.11.1989	50 Yıl/2039
	Berdan HES	10,0	Tarsus/İçel	Hidro(Akarsu)	27.12.1996	15 Yıl/2011
	Çal HES	2,2	Çal/Denizli	Hidro(Akarsu)	12.01.2001	20 Yıl/2021
	Dinar-II HES	3,0	Dinar/Afyon	Hidro(Akarsu)	01.12.2000	15 Yıl/2015
	Fethiye HES	16,5	Fethiye/Muğla	Hidro(Akarsu)	20.12.1999	15 Yıl/2014
	Girlevik-II Mercan HES	11,6	Çağlayan/Erzincan	Hidro(Akarsu)	30.03.2001	20 Yıl/2021
	Gönen HES	10,6	Yenice/Balıkesir	Hidro(Akarsu)	07.03.1998	20 Yıl/2018
	Hasanlar HES	9,4	Düzce/Bolu	Hidro(Akarsu)	17.05.1991	20 Yıl/2011
	Suçatı HES	7,0	Suçatı/K.Maraş	Hidro(Akarsu)	18.01.2000	15 Yıl/2015
	Sütçüler HES	2,0	Sütçüler / Isparta	Hidro(Akarsu)	18.06.1998	20 Yıl/2018
	Tohma-Medik HES	12,5	Malatya	Hidro(Akarsu)	23.12.1998	20 Yıl/2018
	Gaziler HES	11,1	İğdir	Hidro(Akarsu)	07.11.2002	20 Yıl/2022
	Alaçatı RES	7,2	Çeşme/İzmir	Rüzgar	28.11.1998	20 Yıl/2018
Bozcaada RES	10,2	Bozcaada	Rüzgar	25.07.2000	20 Yıl/2020	
YİD Toplamı	2.385,9					
İHD	Çayırhan TS	620,0	Nallıhan/Ankara	Linyit	30.06.2000-	20 Yıl/2020
	Hazar I-II HES	29,8	Mollakendi/Elazığ	Hidro (Göl)	4.10.2001 10.12.1996	26 Yıl/2022
	İHD Toplamı	649,8				
Genel Toplam		8.845,7				

Kaynak: TETAŞ 2008 Yılı Faaliyet Raporu

Yİ, YİD ve İHD santrallerinin 8.845,7 MW'lık kurulu gücü, 2008 yıl sonu Türkiye kurulu gücünün %21'ini oluşturmaktadır.

2008 yılında, Yap İşlet Santralleri 42.013,3 GWh, Yap İşlet Devret Santralleri 12.967,4 GWh, İşletme Hakkı Devir Santralleri 3.711,7 GWh elektrik enerjisini üretilip, sözleşmeleri gereği TETAŞ' a satılmışlardır.

Bu santrallerin toplam 58.692,4 GWh'lık 2008 yılı üretimi, özel üretim ve otoprodüktör şirketlerinin 2008 yılı üretiminin %58,5'ini, 2008 yılı Türkiye elektrik üretiminin ise %29,6'sını oluşturmaktadır.

Elektrik enerjisi sektöründe, diğer sektörlerde de olduğu gibi, YİD modelini yatırımcı için cazip kılan unsur Hazine tarafından sağlanan uzun vadeli alım ve fiyat garantileridir.

Ancak, 20/2/2001 tarihinde yürürlüğe giren 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun geçici 8 inci maddesiyle; “3996 sayılı Kanun hükümleri çerçevesindeki Hazine garantilerinin, 4628 sayılı Kanunun yayımı tarihinden önce kararlaştırılmış bulunan projeler için, ancak 2002 yılı sonu itibarıyla işletmeye geçmeleri kaydıyla verilebileceği” hükme bağlanmıştır. Bu projelerden Hazine garantisi verilmiş olanların 2002 yılı sonu itibarıyla işletmeye alınamaması halinde Hazine garantileri geçersiz olacaktır. Bu projeler haricinde 08/06/1994 tarihli ve 3996 sayılı Kanun ile 16/07/1997 tarihli ve 4283 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde artık Hazine garantisi verilmeyecektir. Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi'nin uzun süreli alım yapamaması ve Hazine garantilerinin de artık verilmemesi, YİD modelini garantili işleyen bir mekanizma olmaktan çıkarmıştır.

EPDK tarafından, üretim lisansı başvurularının inceleme ve değerlendirmesinde kullanılacak, kaynak bazındaki toplam birim yatırım tutarları ilan edilmiş olup, ilan edilen birim yatırım tutarları çizelge-19'da gösterilmiştir.

Çizelge-2:Elektrik piyasasında kaynak bazında toplam birim yatırım tutarları

Kaynak Türü	Toplam Birim Yatırım Tutarı (YTL/MW _m)
Kömür	1.250.000
LPG	1.000.000
Fuel Oil / Nafta	1.000.000
Hidro	1.600.000
Rüzgar	2.000.000
Jeotermal	2.100.000
Biyokütle	1.700.000
Biyogaz	1.900.000
Güneş	4.200.000
Diğerleri (Nükleer hariç)	1.400.000

Kaynak: www.epdk.gov.tr/yayin_rapor

EPDK' nın belirlediği birim yatırım tutarlarına göre, gerçekleştirilen YİD, Yİ ve İHD projelerinin toplam yatırım tutarı yaklaşık 14 milyar YTL' dir.

2008 yılsonu itibarıyla, Türkiye kurulu kapasitesinin %21'ine sahip olan ve Türkiye üretiminin %30'unu gerçekleştiren, YİD, Yİ ve İHD sözleşmeli tesisler, kamunun yatırım ve finansman yükünün hafifletilmesinde çok önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir.

Ancak, bu tesislere yüksek fiyatlardan enerji alım garantisi verilmiş olması da TETAŞ'ın maliyetlerinin yükselmesine ve işletme faaliyeti zararına neden olmaktadır. TETAŞ'ın bu santrallardan 2008 yılı enerji alış fiyatı ortalama 14,6YKr/kWh olarak gerçekleşmiş olup, bu fiyat EÜAŞ'ın ortalama satış fiyatı 9,6 YKr/kWh' ten % 52 oranında daha yüksektir.

3.5 Nisan 1994 Ekonomik İstikrar tedbirleri:

1990'lı yıllara gelindiğinde Türkiye de, 24 Ocak 1980 tarihinde başlatılmış olan ekonomik dönüşüm çalışmaları kapsamında, kamu kesimi ile ilgili reformların yeterince gerçekleştirilemediği ve buna bağlı olarak yapısal sorunların arttığı ve finans piyasalarının serbestleştirilmesine bağlı olarak ekonomik aktivitelerin daha hassas ve kırılabilir bir hal aldığı bir ortam oluşmuştur.

Bu ortamda, kısa vadeli yabancı sermaye girişinin özendirilmesine yönelik reel faiz politikaları sonucunda sıcak para ve likidite fazlası oluşması, TL'nin aşırı değerlenmesine yol açmış ve devalüasyon beklentileri artmıştır.

Öte yandan, kapsamlı bir özelleştirme sürecinin başlatılamaması, kamunun bütçe dışı kuruluşlara kaynak aktarmaya devam etmesi, tarım politikasındaki tutarsızlıklar ve tarımsal destekleme uygulamaları, kamu işgücü piyasalarının esnek olmayan yapısı şeklinde özetlenebilecek yapısal sorunlar, kamu iç borç yükünün sürdürülemez boyutlara ulaşmasına yol açmıştır.

Kamunun borçlanma ihtiyacının yüksek olduğu bir ortamda, 1993 yılında kamunun iç borçlanma politikasında değişiklik yapılması ve serbest piyasa davranışları dikkate alınmadan ihale iptalleri yoluyla faizlerin düşürülmeye çalışılması, 5 Nisan krizinin oluşmasında önemli rol oynamıştır (Köse, 2000:90).

Serbestleştirilmiş, ancak yeterli derinliğe kavuşmamış ve spekülasyon bekleyişlerden kolayca etkilenen bir yapıda olan finans piyasasındaki devalüasyon beklentisi, fazla likiditenin dövize yönelmesine yol açmış, Merkez Bankasının müdahalesi sonucunda rezervler hızla azalmış ve devalüasyon yapılmak zorunda kalınmıştır. Bununla birlikte, bir dizi önlemleri içeren 5 Nisan ekonomik istikrar programı uygulamaya konulmuştur.

Ülke deneyimlerinden, başarılı bir istikrar programının beş temel politikayı içerdiği veya içermesi gerektiği görülmektedir. Bunlar; Ortodoks önlemleri içeren sıkı maliye ve para politikası, heteredoks önlemleri içeren fiyat ve ücret kontrolü politikaları, döviz kuruna dayalı nominal çıpa uygulaması, mal ve finans piyasaları ile sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, kamu kesiminin yeniden yapılandırılmasından oluşan yapısal reformların uygulanması ve dışarıya net kaynak (borç anapara ve faizi) aktarımının azaltılmasıdır(Köse, 2000:14-23).

Dünyada olduğu gibi, 5 Nisan 1994 istikrar programı ile de; heteredoks istikrar politikaları, yarı heteredoks olarak nitelendirilebilecek bir yorumla uygulamaya konulmuştur. 5 Nisan istikrar programında ilke olarak sıkı para ve maliye politikalarının bulunması yanı sıra, KİT ürün fiyatlarının önemli ölçüde artırılmasından sonra altı ay süreyle dondurulması, ücret artışlarının Nisan ayında çok düşük düzeyde yapılmasının ardından Temmuz ayında hiç yapılmaması ve ücret artışlarının geçmiş dönem enflasyonuna endeksleme yerine, ileriye dönük enflasyon hedefleri ve bütçe imkanları ile sınırlandırılması, döviz kurunun çıpa olarak kullanılması, enflasyonun denetim altına alınmasında kur artışlarının enflasyon oranının altında tutulması gibi heteredoks tedbirler uygulanmıştır (Köse, 2000:147).

5 Nisan İstikrar Programının amacı; enflasyonu hızla düşürmek, Türk lirasına istikrar kazandırmak, ihracat artışını hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı, sosyal dengeleri de gözetilen sürdürülebilir bir temele oturtmak olarak ifade edilmiştir (Köse, 2000:99)

5 Nisan İstikrar Programı, kısa vadeli amaçlar ve tedbirler ile orta ve uzun vadeli amaçları ve tedbirleri içermektedir.

Bu amaç ve tedbirlerden KİT'leri ve KİT'lerin finansal dengesini etkileyenleri aşağıda kısaca özetlenmiştir.

a. Kısa vadeli amaçlar ve alınan tedbirler:

➤ Kamu gelirlerini artırıcı olanlar:

-Ek vergiler,

-Lojman ve sosyal tesislerin satılması, satılamayacak olanların ücretlerinin yükseltilmesi,

-10 yaşın üzerindeki taşıtların satılması,

-KİT ürün fiyatlarında ayarlamalar yapılması ve 6 ay süre ile fiyatların dondurulması,

-Akaryakıt Tüketim Vergisinden bütçeye aktarılan payın %50'den %70'e çıkarılması, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu kesintisinin %10'dan %25'e yükseltilmesi.

Dikkat edileceği üzere bu tedbirlerden vergi ve fonlarla ilgili olanlar, kamu kesimi için veya genel bütçe için gelir artırıcı olmasına karşın KİT'ler için gelir artırıcı özellik taşımamakta, hatta gider veya fon kullanımını artırıcı nitelik taşımaktadır.

➤ Gider azaltıcı tedbirler:

-İşçi ve memur alımının durdurulması,

-Kamu çalışanlarına toplu iş sözleşmelerinde geçmiş enflasyon oranında zam verilmesi yerine, beklenen enflasyon oranında zam verilmesi,

-Genel ve katma bütçeli kuruluşlar, KİT'ler ve belediyelerde kadro ihdas edilmek suretiyle teşkilatın genişletilmemesi,

-4046 sayılı Özelleştirme Kanununun 22 inci maddesi gereği; özelleştirme programına alınan, özelleştirilen veya tasfiye edilen

kuruluşların memur, sözleşmeli ve kapsam dışı personelinin, diğer kamu kurum ve kuruluşlarına atamasının gecikmeden yapılması için gereken işlemlerin yerine getirilmesi,

-Cari harcamalarda kısıntıya gidilmesi.

➤ Ödemelerin ertelenmesine ilişkin tedbirler: yürürlükte olan toplu iş sözleşmelerinin son dilimi olan 4. veya 5. dilim ücret zamlarının tahakkuklarının 6 ay ertelenmesi ve 6 ay gecikmeli olarak ödenmesi.

➤ Yatırım harcamalarının kısıtlanmasına ilişkin tedbirler:

-1994 yılı yatırım programına yeni proje alınmayıp, 1994'te tamamlanacak projeler dışında kamu yatırımlarında %20 oranında kısıntı yapılması,

-Kamu kurum ve kuruluşlarınca 1994 yılında hiçbir şekilde (güvenlik ve istihbarat hizmetleri ile ambulans dışında) taşıt satın alınmaması.

➤ Nakit varlıklara ilişkin tedbirler: Kamu kurum ve kuruluşlarının paralarını T.C. Merkez Bankası veya T.C. Ziraat Bankasına yatırmaları ve nakit fazlaları ile yalnızca hazine bonosu ve devlet tahvili satın almaları.

➤ Destekleme alımlarına ilişkin tedbirler: destekleme alımı kapsamındaki tarımsal ürün sayısı 24'ten, şeker pancarı, tütün ve hububat ürünleri olmak üzere 8'e düşürülmüştür.

➤ Tütün üretim düzeyine ilişkin tedbirler:

-tütün üretim düzeyinin düşürülmesine karar verilmiş ve kota uygulamasına geçilerek, 1994 yılı tütün üretim kotası 220 milyon kg olarak tespit edilmiştir,

-Üretimine izin verilen azami miktarın %10'undan fazla tütün ekenler ile izinsiz tütün ekenlerin ürünlerinin tek el ve tüccar tarafından satın alınması engellenmiştir.

b. Orta ve uzun vadeli amaçlar ve tedbirler:

Bu kapsamda, sürdürülebilir bir büyüme ve kalıcı bir istikrar ortamının sağlanabilmesi için kamunun ekonomi içindeki rolünün yeniden tanımlanması ve örgütlenmesi gereğine dikkat çekilmiştir (Köse, 2000:101).

Bu amaçla Ekonomik nlemler Uygulama Planı çerçevesinde öngörülen yapısal dönüşümlerden KİT'ler ile ilgili olanlar şunlardır:

- Kamunun ekonomideki rolü yeniden tanımlanarak üretim yapan, destekleme dağıtan bir devlet yapısından, ekonomide piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurallarıyla işlemesini sağlayan ve sosyal dengeleri gözeten bir devlet yapısına geçilmesi,
- Ekonomide etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla özelleştirmenin gerçekleştirilmesi,
- KİT'lerin hacze, iflasa ve tasfiyeye açık olacak bir hukuki yapıya dönüştürülmesi,
- zelleştirilmesi mümkün olmayan KİT'lerin kapatılması,
- Tarımsal destekleme alım kapsamının sınırlandırılması ve prim sisteminin yaygınlaştırılması,
- Tarımla ilgili kuruluşların Merkez Bankasınca finansmanına son verilmesi,
- Kamuda emeklilik süresi dolan veya yaklaşan personelin emekli olması özendirilerek, geçici ve mevsimlik işçi uygulamasının zorunlu olduğu haller dışında işçi alımı yapılmayarak istihdam düzeyinin düşürülmesi,

Yukarıda KİT'ler ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olanları özetlenmiş olan 5 Nisan ekonomik istikrar kararları ve tedbirleri, kısa vadeli politika tedbirlerinden, yapısal reformlara kadar çok kapsamlı bir alanda düzenleme getirmiştir. Fakat i ve dış baskılar sonucunda, kısa sürede ve yapılabirlik çalışması olmadan alınan kararlar, daha çok Hkmetin niyet ve arzularını içeren bir niyet mektubu özelliğini taşıdığı, nitekim bu niyet ve arzuların büyük çoğunluğuna ulaşılamadığı ve kararların başarılı olamadığı

gerekçesi ile eleştirilmiştir (“5 Nisan Kararları”, www.TurkForum.Net, 13.1.2010).

Gerçekten de özellikle orta ve uzun vadeli yapısal dönüşüm öngören tedbirlerin takip eden dönemde yeterince uygulamaya konulmadığı görülmektedir.

4.2001 Ekonomik krizi sonrasında uygulanan tedbirler:

a) 4736 sayılı kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmet tarifeleri hakkında kanun:

233 sayılı KHK' nın KİT'lerin fiyat ve tarifelerinin belirlenmesine ilişkin hükümlerine rağmen, uygulamada kanun, KHK, yönetmelik, genelge vb. düzenlemeler ile KİT'lerin fiyat ve tarifelerine müdahale edilmesi ve indirimler sağlanması söz konusu olduğundan, 2001 krizi sırasında bu konunun kanunla düzenlenmesine gerek duyulmuştur.

1995 yılı başından itibaren ürün fiyatları üzerindeki kontrolün kaldırılması ile KİT'ler, 233 sayılı KHK' da öngörüldüğü gibi, ürün fiyatlarını kendileri belirlemeye başlamışlardır. KİT'ler, genellikle enflasyon oranında fiyat artışları uygulamaya ve enflasyon oranında net satış hasılatı artışı sağlamaya çalışmışlardır.

Ancak, 1995 yılından itibaren bir yandan da fiyat ve tarife belirleme konusundaki baskı ve müdahaleler artmaya başlamıştır. Bunun üzerine 2001 ekonomik krizinden çıkış tedbirleri kapsamında, KİT'lerin ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesi yeniden yasal düzenleme konusu olmuştur.

8.1.2002 tarih ve 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile; Genel bütçeye dahil daireler ile katma bütçeli idareler, bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunla kurulan fonlar, kefalet sandıkları, sosyal güvenlik kuruluşları, genel ve katma bütçelerin transfer tertiplerinden yardım alan kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile müesseseleri, il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik,

müessese ve işletmeler, özel bütçeli kuruluşlar, özelleştirme işlemleri tamamlanıncaya kadar, 4046 sayılı Kanuna tâbi kuruluşlar ve özel hukuk hükümlerine tâbi, kamunun çoğunluk hissesine sahip olduğu kuruluşlar, kamu banka ve kuruluşları ile bunlara bağlı iş yerleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca üretilen mal ve hizmet bedellerinde işletmecilik gereği yapılması gereken ticarî indirimler hariç herhangi bir kişi veya kuruma ücretsiz veya indirimli tarife uygulanması yasaklanmıştır.

Bu yasaklamanın sonucu olarak, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik, genelge ve benzeri düzenleyici işlemler ile diğer idari işlemlerle tesis edilmiş bulunan ücretsiz veya indirimli tarife uygulamalarına(Kanununun 1 inci maddesinin üçüncü fıkrada belirtilen 3713 sayılı terörle mücadele ve diğer kanunlar dışında) 31.12.2001 tarihinden itibaren son verilmiştir.

b) 4749 sayılı kamu finansmanı ve borç yönetiminin düzenlenmesi hakkında kanun:

28.3.2002 tarih ve 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile; Devletin iç ve dış borçlanmasına, hibe almasına, borç ve hibe vermesine, nakit yönetiminin maliye ve para politikaları ile koordineli bir şekilde yürütülmesine, verilecek garantilerin, bu borçlanma ve garantilerden doğan finansal alacaklar ile Devlet iç ve Devlet dış borcunun etkin bir şekilde yönetimine ve izlenmesine, Hazine Müsteşarlığı ile kamu kuruluşları arasındaki malî ilişkilerin düzenlenmesine ve bu hususlar dahil olmak üzere Müsteşarlık tarafından üstlenilen her türlü malî yükümlülüğün geri ödenmesi, ilgili bütçe hesaplarına kaydedilmesi ve raporlanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Kanun; merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerini, sosyal güvenlik kurumlarını, kamu iktisadi teşebbüslerini, özel hukuk hükümlerine tâbi olmakla beraber sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait olan kuruluşları, fonları, kamu bankalarını, yatırım ve kalkınma bankalarını, büyükşehir belediyelerini, belediyeleri ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel

yönetim kuruluşlarını, yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülen projeler kapsamında ödeme yükümlülükleri Hazine Müsteşarlığınca garanti edilen kuruluşları ve hibelerle sınırlı olmak kaydıyla sivil toplum örgütlerini kapsamaktadır.

Kanun ile;

-Kamu iktisadi teşebbüsleri, özel hukuk hükümlerine tâbi olmakla beraber sermayelerinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait olan kuruluşlar, fonlar, kamu bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, büyük şehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel yönetim kuruluşları lehine bu kuruluşların dış finansman kaynağından sağladıkları dış borçlarının geri ödenmesi hususunda, Hazine geri ödeme garantisi,

-Yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri ve benzeri finansman modelleri kapsamında ilgili kanun hükümlerine dayanan ve bunlarla sınırlı olmak üzere, Hazine yatırım garantisi,

-Herhangi bir dış finansman kaynağının ihdas ettiği garanti programları çerçevesinde kamu iktisadi teşebbüsleri, özel hukuk hükümlerine tâbi olmakla beraber sermayelerinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait olan kuruluşlar, fonlar, kamu bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, büyük şehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel yönetim kuruluşlarının borçlu sıfatıyla uluslararası piyasalardan temin edecekleri finansman imkânları için bir dış finansman kaynağı tarafından verilen garantiye karşı verilen garantiler ile herhangi bir dış finansman kaynağının ihdas ettiği garanti programları çerçevesinde yap-işlet-devret, yap-işlet ve işletme hakkı devri ile benzeri finansman modelleri kapsamında gerçekleştirilecek projelerle ilgili olarak, mevzuatta öngörülen Hazine garantileri ile sınırlı olmak ve şartları Müsteşarlık tarafından müzakere edilmek üzere, bir dış finansman kaynağı tarafından verilen garantiye karşı, Hazine karşı garantisi,

-Yabancı ülkelerin herhangi bir dış finansman kaynağından sağlayacakları finansmanın geri ödenmesi hususunda, Hazine ülke garantisi,

Verilmesi öngörölmüştür.

Ancak, Kanunun 5 inci maddesi ile borçlanma ve Hazine garantilerine limit getirilmiştir.

5 inci maddeye göre; Malî yıl içinde, Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen ilkeler ve malî sürdürülebilirlik de dikkate alınarak, yılı bütçe kanununda belirtilen başlangıç ödenekleri toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki fark miktarı kadar net borç kullanımı yapılabilir.

Borçlanma limiti değiştirilemez. Ancak borç yönetiminin ihtiyaçları ve gelişimi dikkate alınarak, bu limit yıl içinde en fazla yüzde beş oranında artırılabilir. Bu miktarın da yeterli olmadığı durumlarda, ilave yüzde beş oranında bir tutar, ancak Müsteşarlığın görüşü ve Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile artırılabilir. Bütçenin denk olması durumunda da borçlanma, anapara ödemesinin en fazla yüzde beşine kadar artırılabilir. Vadesinde nakden ödenenler hariç, çeşitli kanunlara dayanılarak ikrazen ihraç olunan özel tertip Devlet iç borçlanma senetleri bu limitin hesaplanmasında dikkate alınmaz. Malî yıl içerisinde ikrazen ihraç edilecek özel tertip Devlet iç borçlanma senetlerinin limiti her yıl bütçe kanunlarıyla belirlenir.

Mali yıl içinde sağlanacak garantili imkân ve dış borcun limiti, yılı bütçe kanunuyla belirlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

KİT FİNANSMANI VE KİT'LERİN 1994 YILI BAŞINDAKİ MALİ DURUMU

I. İŞLETMELERDE FİNANSAL YÖNETİM VE FİNANSMAN FONKSİYONU

Bu çalışmada KİT'lerin finansal yapıları kavramı; KİT'lerin finansman fonksiyonları ve finansal yönetimleri, finansman fonksiyonu ve finansal yönetimin sonuçlarının finansal (mali) duruma etkileri ile finansal yönetim ve mali durumdaki yapısal özellikleri kapsayan bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Bir firmanın genel amacı, üretim veya ticari faaliyette bulunarak kâr elde etmek ve değerini artırmaktır (Kolb ve Rodriguez, 1996: 3).

İşletmenin finansman fonksiyonu, işletme amacının gerçekleştirilmesi için gerekli fonların temin edilmesi ve uygun bir şekilde kullanılmasını kapsamaktadır.

İşletmelerde finansal yönetim ise, fonların en ucuz ve kolay bir şekilde nasıl sağlanacağı ve nasıl kullanılacağına ilişkin kararların alınması ve uygulanması fonksiyonunu ifade etmektedir.

İşletmeler, başlangıçta sermaye olarak ve borçlanarak elde ettikleri fonlarla sabit kıymetlerini edinmekte ve işletme faaliyetlerinin gerektirdiği ödemeleri yapmakta, bu suretle fonları kullanmakta, buna karşılık ürettiği ürünleri veya gerektiğinde sabit kıymetlerini satarak fonları yeniden elde etmektedir.

Başka bir anlatımla, işletmeler faaliyette bulunabilmek için sermaye veya borç şeklinde dış kaynaklar sağladıkları gibi, kar veya aktif varlıklarında azalma suretiyle de iç kaynaklar yaratabilmektedirler.

İşletmeler bu yönü ile, faaliyette bulunabilmek için finanse edilmeleri gereken ve kendileri kaynak yaratmayan kamu kurumlarından farklılık taşımaktadır (Hatiboğlu, 1993: 2).

KİT'ler de, aşağıda değinilecek olan bazı mevzuat düzenlemelerine tabi olmakla birlikte, esas olarak işletmeler gibi fon (kaynak) sağlamakta ve finansal açıdan işletmeler gibi yönetilmektedir.

Finansal yönetimin başlıca konuları şunlardır.

1-Sabit sermaye yatırımlarının yönetimi:

Finansal yönetimin konularından biri sermayenin ileride gelir getirecek varlıklara bağlanmasıdır. Finansal yöneticiler, işletme fonlarının çeşitli kullanım yerleri arasında nasıl bölüneceği ve ne gibi yatırımların yapılacağına karar vermelidirler. Bunun için, planlama tekniklerinden yararlanılarak, yatırımların planlanması gerekir.

2-İşletme (çalışma) sermayesi yönetimi:

Her işletme sabit kıymet ve uzun süreli varlıkları yanında, hazır değerler, alacaklar, stoklar gibi kısa sürede değişebilen varlıklara sahiptir. İşletmenin en verimli şekilde çalışması için fonların ne kadarının işletme sermayesi olarak kullanılması ve çeşitli dönen varlıklar arasında nasıl dağıtılması gerektiğine ve bu varlıklara bağlanacak fonların nerelerden, nasıl sağlanmasının uygun olacağına karar verilmesi, finansal yönetimin diğer bir konusudur.

3-Fonların kaynak ve maliyeti:

İşletme faaliyetini sürdürebilmek için sermaye ve fonlara ihtiyaç vardır. Bu fonlar bizzat işletme sahiplerinden sağlanabileceği gibi, bankalar, müşteriler, satıcılar, sermaye piyasaları gibi dış kaynaklardan sağlanabilir. Bu fon kaynaklarının ve maliyetlerinin araştırılması finansal yönetimin işidir.

4-Sermaye yapısının belirlenmesi:

İşletmenin öz sermayesi ile yabancı kaynakları arasındaki ilişkiye sermaye yapısı denir (Hatiboğlu, 1993:11). Öz kaynaklar yabancı kaynaklar arasında uygun oranın belirlenmesi ve sağlanması, fonların maliyet ve başarısı ile karlılık açısından önem taşımaktadır.

5-Temettü politikalarının belirlenmesi:

Bir işletmenin elde ettiği kardan ne kadarını temettü olarak işletme sahibine ödediği, o işletmenin piyasa değeri açısından önem taşımaktadır. Ancak, dağıtılmayan temettü ve işletmede bırakılan kâr payları işletme açısından da bir fon kaynağıdır.

6-Finansman (mali tablolar) analizi:

Uygulanmakta olan finansman politika ve yöntemlerinin ne ölçüde başarılı olduğunun ve işletmenin mali gücünün saptanması için, mali tabloların ve bütçelerin analiz edilmesi gerekmektedir.

Bilanço, gelir tablosu, nakit ve fon akım tablosu temel finansal (mali) tablolardır.

Bu tablolardan fon akım tabloları, belli bir dönemde (genellikle 1 yıl), bir işletme tarafından elde edilen fonları, bu fonların kaynaklarını, elde edilen fonların nerelerde kullanıldığını gösteren tablolardır.

Fon deyimi genellikle, nakit imkanları da kapsamak üzere, bir işletmenin üçüncü kişiler ile olan ilişkilerinden doğan tüm mali olanakları ifade etmekte, başka bir deyişle tüm finansal araçlar anlamında kullanılmaktadır (Akgüç, 1995:295).

İşletmelerin yaptıkları her işlem, bir yandan fon kullanımı, bir yandan da fon temin edilmesi özelliği taşır. Dolayısı ile her işlem o dönemdeki fon akımını etkilemektedir. Fon akım tabloları, işletmelerin gerçekleştirdiği işlemlerin kaydedildiği muhasebe hesaplarındaki artış ve azalışları içermektedir.

Uygulamada ve literatürde, yıllık bilançoların karşılaştırılmasına dayanan fon akım tablolarına rastlanmakta ise de, finansman fonksiyonu ve fon akımlarına ilişkin daha doğru bilgi elde edilmesi için fon akım tablolarının, "defter-i kebir " veya mizan hesapları bazında ve bu hesapların bir yıllık bakiyelerinin karşılaştırılması sonucu tespit edilen artış ve azalışların ayrı ayrı dikkate alınması ile hazırlanması gerekmektedir.

Hazine Müsteşarlığının kaynak-ödeme tabloları bu esasa dayanmakta (Eğilmez, 1990:44) olup, KİT'lerce hazırlanan kaynak - ödeme tabloları veya Maliye Bakanlığının 1 numaralı Muhasebe Uygulama Genel Tebliği gereği hazırlanan fon akım tabloları da bu şekilde hazırlanmaktadır.

Fon akım tabloları, fon kaynakları ve fon kullanımlarını içeren iki bölümden veya iki tablodan oluşmaktadır.

Fon kaynakları tablosunda; faaliyetlerden sağlanan kaynaklar (düzeltilmiş olağan kar), olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar (düzeltilmiş olağandışı kar), aktif hesaplardaki azalışlar, pasif hesaplardaki artışlar, sermaye artırımını başlıca fon kaynakları olarak yer almaktadır. KİT'lerde sermaye artışı dışında genel bütçeden alınan sübvansiyon vb. transferlerin de ayrı bir kalem olarak eklenmesi gerekmektedir.

Fon kullanımları tablosunda ise; faaliyetler ile ilgili kullanımlar (düzeltilmiş olağan zarar), olağan dışı faaliyetler ile ilgili kullanımlar (düzeltilmiş olağan dışı zarar), önceki dönem karından ödenen vergi, yükümlülük ve temettüleri, aktif artışlar, pasif azalışlar ve sermaye azalışı yer almaktadır.

Fon akım tabloları da aktif-pasif denkliğine dayanmakta olup, fon kaynakları toplamı ile fon kullanımları toplamı eşit olmak zorundadır. Temin edilmemiş fon kullanılamayacağı gibi, kullanılmış bir fonunda mutlaka temin edilmiş olması gerekir.

Literatürde işletmelerin, özellikle de KİT'lerin finansman açıklarından söz edilmekte ise de bu husus; hazırlanan programlara göre, işletmenin faaliyetlerinden sağladığı olağan ve olağandışı karlar, aktif azalışlar ve vadeli alımlar vb. şekillerde normal borçlanmalar ile sağlanan kaynakların öngörülen fon kullanımlarını karşılamaya yeterli olmadığı ve sermaye sahibine veya kredi kuruluşlarına başvurma ihtiyacının bulunduğunu ifade etmektedir. Yoksa gerçekleşmede bir finansman açığı veya karşılanamayan bir fon kullanımı söz konusu değildir.

Özetle, fon akım tabloları adından da anlaşılacağı üzere, belli bir dönemde bir işletmenin sağladığı ve kullandığı fon miktarlarına ilişkin akım değerleri içermekte ve işletmenin o dönemdeki finansman fonksiyonu ve finansal yönetimi hakkında bilgi sunmaktadır.

Bu çalışmada, 1994-2008 dönemine ait fon kaynak ve kullanım çizelgeleri, sektörler bazında ve iki sütun halinde hazırlanmış ve eklere (Ek:6-20) konulmuştur. Bu çizelgelerde ayrıntı sütunu, Hazine Müsteşarlığının teşebbüslerden istediği kaynaklar ve ödemeler çizelgelerine paralel olarak detayları gösterirken, “tümü” sütunu da aktif ve pasif artış ve azalışları ana kalemler olarak göstermektedir.

Fon kaynakları çizelgesinde, fon kaynakları altı ana başlık altında toplanmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, esas faaliyetler ve esas faaliyet ile ilgili diğer faaliyetlerden elde edilen olağan kara, amortismanlar ile karşılıklar ve gider tahakkukları gibi fon çıkışına yol açmayan diğer giderlerin de eklenmesi ile ulaşılan rakamı ifade etmektedir. Esas ve diğer faaliyetlerin sonucu zarar (-) bile olsa, amortismanlar ile fon çıkışı gerektirmeyen giderlerin eklenmesinin sonucu artı (+) ise faaliyetlerden kaynak sağlanması söz konusu olduğundan, bu sonuç fon kaynakları çizelgesinde gösterilmiştir.

Amortismanlar ve giderler normal olarak maliyet unsuru ve dolayısı ile birer fon kullanım yeridirler. Ancak, amortismanlar ve gider kaydedildikleri halde henüz ödenmemiş olan bazı giderler, gider kaydedildikleri için kârı azaltmışlar ise de fon çıkışına yol açmamışlardır. Bu nedenle fon akımlarının tespitinde kara eklenmek suretiyle fon kaynağı olarak dikkate alınırlar. Bu anlamda, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen giderler hem fon kaynağıdır, hem de değildir (Hatiboğlu, 1993:301,305).

Olağan dışı gelir ve karlar ile olağandışı gider ve zararların sonucunun gelir ve karlar lehine olması halinde de sonuç çizelgelerde olağandışı faaliyetlerden sağlanan fonlar başlığı altında gösterilmiştir.

Bu iki kalemin sonucunun zarar veya eksi (-) olması halinde ise fon kullanımı söz konusu olduğundan, sonuç fon kullanımları çizelgesinde gösterilmiştir.

Üçüncü fon kaynağı aktif azalışlar olup, stokların satışı, alacakların tahsil edilmesi, atıl sabit kıymetlerin satılması gibi durumlara bağlı olarak sağlanan fonları ifade etmektedir.

Borçlanarak ve kredi alınarak sağlanan fonlarda pasif artışlarda gösterilmiştir. Ancak, pasif artışlarda görülen fonların tümü borç veya yabancı kaynak değildir. Çizelgelerde diğer pasif artışlar kaleminde yer alan değerlerin önemli bir bölümü öz kaynak niteliğindeki yeniden değerlendirme değer artış fonları ve enflasyon değerlemesi farklarından oluşmaktadır.

KİT'ler tüm işletmeler gibi, vadeli mal alışı yaparak veya satıcılara olan ödemelerini geciktirerek onların fonlarından faydalanmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca, kredi faizlerinin uygun olması ve borçlanmanın mali kaldıraç etkisinden faydalanma amacı ile borçlanabilir veya kredi kullanabilirler. Her iki durumda da işletme faaliyetleri ile iç fon yaratılması durumu söz konusudur.

Ancak, işletme faaliyetleri ile yaratılan işletme içi fonların, işletme faaliyetlerinin gerektirdiği fon kullanımları ve yatırım harcamaları karşısında yetersiz kalması ve oluşan fon açığının kapatılması veya kaynağı olmayan ödemelerin finanse edilmesi amacı ile kredi kuruluşlarına başvurulması halinde, finansman açığı ve dış fon temini söz konusudur.

KİT'lerin kredi kullanımlarının tümünün finansman açıklarının kapatılması ve dış fon sağlanması amacı ile yapıldığı kabul edilebileceğinden, kredi kullanımları, finansal dengenin nasıl sağlandığı ve finansman açıkları değerlendirilirken işletme içi fonlara dahil edilmemiştir.

Karşılıksız olarak Hazineden sağlanan dış fon niteliğinde olan sermaye artışları diğer bir fon kaynağıdır.

KİT'lerde sermaye artışı iki yolla sağlanmaktadır. Birincisi merkezi yönetim bütçesine konulan ödeneklerin transfer edilmesi, ikincisi de teşebbüslerin Hazine Müsteşarlığına ödemeleri gereken temettü borçlarının

233 sayılı KHK' nın 36 ıncı maddesi gereği Hazine Müsteşarlığının sermaye taahhüdünden borçlarına mahsup edilmesidir.

Son olarak, merkezi yönetim bütçesinden görev zararı veya yardım olarak transfer edilen tutarlarda KİT'ler için iç fon kaynağıdır.

233 sayılı KHK' nin 35 inci maddesinde öngöröldüğü gibi, Bakanlar Kurulunca KİT'lerin satış fiyatlarına müdahale edilmesi veya görev verilmesi halinde, oluşan yük mahrum kalınan kar ile birlikte merkezi yönetim bütçesinden karşılanmaktadır.

Bu tür durumlarda, teşebbüsler tahakkuk eden görev zararı alacaklarını tahakkuk anında gelir ve alacak kaydetmekte, merkezi yönetim bütçesinden ödeme gerçekleştiğinde ise alacaklarını tahsil etmiş olmaktadırlar. Çizelgede son fon kaynağı olarak gösterilen tutarlar, teşebbüslerce tahsil edilen görev zararı alacaklarıdır.

Görev zararları, teşebbüslerin alım ve satışları ile ilgili bir alacak olup, tahsil edilmesi de diğer alacakların tahsil edilmesinden farklı değildir. Görev zararlarının merkezi yönetim bütçesinden karşılıksız transfer edilen bir fon olarak değerlendirilmesi doğru olmayıp, bu yönü ile görev zararı tahsilatları teşebbüslerin işletme faaliyeti ile ilgili iç fon niteliği taşımaktadır.

Fon kullanım çizelgesinde ise; olağan ve olağandışı zararların finansmanı ile ilgili kullanımlar dışında, vergi ve temettü gibi ödemelerle ilgili kullanımlar, aktif artışlar ve pasif azalışlardan kaynaklanan kullanımlar gösterilmiştir.

Diğer bütün fon kullanımları işletme faaliyetleri ile ilgili iken, yapılmakta olan yatırımlar ve yatırım harcamaları ile ilgili fon kullanımları işletme faaliyetinin kapsamı dışında kalmaktadır.

Bu nedenle, üçüncü bölümde fon akımları ve finansal denge, İşletme faaliyetlerinden sağlanan iç fonlar ve işletme faaliyetlerinde kullanılan iç fonlar ayrımı yapılarak, KİT'lerin finansman açıkları veya dış fon ihtiyaçları ve dış fon kaynaklarının da gösterildiği özet çizelgelere dayalı olarak incelenmiş ve finansal dengenin nasıl sağlandığı açıklanmıştır.

Hazine Müsteşarlığınca, sermaye artışı ve bütçeden yapılan yardımlar yanında görev zararları da dış finansman kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Alınan kredilerden ise sadece dış proje kredileri dış fon kaynağı sayılmakta, ticari banka kredileri dış fon kaynağı sayılmamaktadır. KİT finansman programları da bu şekilde hazırlanmaktadır.

Dolayısı ile finansman açığı ve dış fon kaynakları konusunda, bu çalışma ile KİT finansman programları arasında yaklaşım farkı bulunmaktadır.

Bilanço ise, belli bir dönemdeki fon akımlarının ve dolayısı ile finansal yönetimin sonucuna ilişkin, belli bir tarihteki stok değerleri içermekte ve işletmenin bilanço tarihindeki finansal (mali) durumu ve sahip olduğu kaynak ve varlıklar hakkında bilgi sunmaktadır.

Finansal tabloların analizi için geliştirilmiş; oranlar, karşılaştırmalı analiz, eğilim yüzdeleri hesaplama, kara geçiş analizi, faaliyet ve finansal kaldıraç gibi birçok finansal araçlar bulunmaktadır (Akgüç, 1998:20).

Bu çalışmada karşılaştırmalı analiz, yüzde metodu ve oranlar, analiz aracı olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada mali durum analizinde kullanılan oranlar ve anlamları aşağıda kısaca açıklanmıştır.

1- Mali yeterlilik oranı= Öz kaynaklar X 100

Yabancı kaynaklar

Mali (finansal) yapı analizinde kullanılan oranlardan biri olan mali yeterlilik oranı, öz kaynakların yabancı kaynakları karşılama gücünü ve teşebbüslerin borçlarını zamanında ödeyebilip ödeyemeyeceklerini ölçmeyi amaçlamaktadır (YDK, 2006:110).

Mali ve ticari kuruluşlardan sınıai kuruluşlara doğru yükselmesi beklenen mali yeterlilik oranının, genel olarak %100 olması uygun kabul edilmektedir (Akgüç, 1995:363,365).

2- Öz kaynaklar-bağlı değerler oranı= Öz kaynaklar X 100

Bağlı değerler

Yine, mali (finansal) yapı analizinde kullanılan ve bağılı değerlerin nasıl edinildiğini veya öz kaynakların ne kadarının bağılı değerlerin edinilmesinde kullanıldığını anlatan bu oran, öz kaynaklar/ maddi duran varlıklar şeklinde de kurulabilmektedir (Akgüç, 1998:41). Yoğun yatırım gerektiren ve maddi duran varlıkları yüksek olan sektörlerde öz kaynakların yeterliliği ve borçlanma ihtiyacının tespiti bakımından önem taşımaktadır. Genel olarak %100 olması uygun kabul edilmektedir (Akgüç, 1995:363,365).

Kaynak ve varlıkların detayını gösteren ek çizelgelerden (Ek:7-10) görüleceği üzere, bağılı değerler; maddi duran varlıklar yanında, maddi olmayan duran varlıklar, özel tükenmeye tabi varlıklar, bağılı ortaklık ve iştiraklerdeki sermaye payları (mali duran varlıklar) gibi varlıkları da içermektedir.

$$3- \text{Cari oran} = \frac{\text{Dönen varlıklar}}{\text{Kısa süreli yabancı kaynaklar}} \times 100$$

Kısa süreli yabancı kaynaklar

Teşebbüslerin net işletme sermayeleri ve likiditelerinin yeterliliğini ölçmekte kullanılan ve genişletilmiş likidite oranı olarak da adlandırılan bu oranında sektörlere göre farklılık göstermekle birlikte, %100 ile 200 arasında olması uygun kabul edilmektedir (Akgüç, 1995:348,351).

$$4- \text{Likidite oranı} = \frac{\text{Dönen varlıklar} - \text{stoklar}}{\text{Kısa süreli yabancı kaynaklar}} \times 100$$

Kısa süreli yabancı kaynaklar

Teşebbüslerin likidite durumunu gösteren oranın payında, paraya çevrilmesi zaman alabilecek stoklar yer almadığından, cari orana göre daha duyarlı olup, genel olarak 100 olması uygun bulunmaktadır (Akgüç, 1998:28).

$$5- \text{Nakit(disponibilite) oranı} = \frac{\text{Hazır değ.} + \text{serbest menk. kıymetler}}{\text{Kısa süreli yabancı kaynaklar}} \times 100$$

Kısa süreli yabancı kaynaklar

Payı alacakları da dışarıda bırakan oran, teşebbüslerin para ve para benzerleri ile kısa süreli borçlarını karşılayabilme gücünü göstermekte olup, 20 civarında olmasının uygun olduğu kabul edilmektedir (Akgüç, 1998:30).

II.KİT'LERİN FİNANSMANINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

A. 233 Sayılı KHK:

233 sayılı KHK' nin kapsam ve amaç başlıklı 1 inci maddesinin 2 nci fıkrasında, KHK' nin amaçlarından birisi, "İktisadî devlet teşekküllerinin ekonomik gereklere uygun olarak verimlilik ve kârlılık ilkeleri doğrultusunda kendi aralarında ve milli ekonomi ile uyum içinde çalışarak sermaye birikimine yardım etmelerini ve bu suretle daha fazla yatırım kaynağı yaratmalarını," düzenlemek olarak belirtilmiştir.

233 sayılı KHK' nin 30 uncu maddesinde Teşebbüs Yatırım Projelerinin Hazırlanması düzenlenmiştir. 30 uncu maddeye göre; Teşebbüsler, kalkınma planına göre kendileri tarafından yapılması gereken yatırımlara ait malî, ekonomik ve teknik çalışmaları zamanında yaparak projelerini hazırlarlar ve hazırlanan projeler, takvim yılı başından yedi ay önce ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilâtına gönderilir. İlgili bakanlık, projeler, üzerinde gerekli incelemeleri yaparak, bunları yıllık genel yatırım ve finansman programına dahil edilmek üzere aynı yılın Haziran ayı sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilâtına ve Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanlığa gönderir. Projesi hazır olmayan yatırıma başlanamaz.

30 uncu maddeye göre ayrıca, Bakanlar Kurulunca teşebbüslere kendi imkânlarıyla karşılayamayacakları yatırım görevi verildiği takdirde, bu görevlere ilişkin ve öz kaynaklardan karşılanması gereken kısmın, Devlet Bütçesinden sermaye olarak yılı içinde karşılanması gerekmektedir.

Teşebbüs Küçük Tamamlama, İdame ve Yenileme Yatırımları başlıklı 31 inci maddeye göre de; Küçük tamamlama yatırımları, teşebbüslerin kendi kaynaklarından finanse edilmek ve proje maliyeti, yıllık yatırım ve finansman programlarında belirlenen sınırı aşmamak kaydı ile, yönetim kurulunun teklifi ve ilgili bakanlığın onayıyla yapılır.

İdame ve yenileme yatırımları, yönetim kurulunun kararı ile yapılır ve durum, gerekçesiyle birlikte kararı izleyen on beş gün içinde ilgili bakanlığa,

Devlet Planlama Teşkilâtına ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kuruluna bildirilir.

Teşebbüslerin Yatırım ve Finansman Programları, KHK' nin 32 inci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; Teşebbüslere ait uzun vadeli veya yıllık genel yatırım ve finansman programlarının hazırlanmasında, finansman imkânları ve teşebbüslerin yatırım kapasiteleri göz önünde tutulur.

Teşebbüslere ait uzun vadeli yatırım ve finansman programları, ilgili bakanlığın incelemesinden geçtikten sonra Hazine Müsteşarlığına ve Devlet Planlama Teşkilâtına gönderilir.

Yıllık genel yatırım ve finansman programı Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının da görüşü alınarak hazırlanır.

Teşebbüslerin Fiyat ve Tarifeleri, 35 inci madde de düzenlenmiştir. 35 inci madde gereği Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklar, işletmelerinde üretilen mal ve hizmet fiyatlarını tespitinde serbesttirler. Ancak gerektiğinde, üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları, Bakanlar Kurulunca da tespit edilebilir. Bakanlar Kurulunca tespit olunan fiyatlar maliyetlerin altında olduğu takdirde; zarar ile birlikte mahrum kalınan kâr, ait olduğu veya ait olduğu yılı izleyen yılın genel bütçesine konulacak ödenekle karşılanır. Mahrum kalınan kâr miktarı, mal ve hizmetin satış maliyeti üzerinden % 10 kâr payı tahakkuk ettirilerek belirlenir. Zararın miktarı, ilgili bakanlık ve Hazine Müsteşarlığınca teşebbüs muhasebe kayıtları esas alınarak birlikte tespit edilir. Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklara konuları ile ilgili olarak Bakanlar Kurulunca görev verilebilir. Gerektiğinde bu görev için yapılacak ödeme miktarı Bakanlar Kurulu Kararında belirtilir. Bu görevden doğan zarar ve mahrum kalınan kâr yukarıdaki esaslar dahilinde Hazinece karşılanır.

36 ncı madde de ise İDT' lerin kar dağıtımını düzenlenmiştir. Buna göre; teşekküller ve müesseseler yıllık karlarının % 20'sini nominal sermayelerinin tamamına ulaşıncaya kadar birinci tertip yedek akçe olarak ayırırlar. Bankalar

Kanununa tâbi iktisadî devlet teşekkülleri, Bankalar Kanununda öngörülen yedek akçeleri de ayrıca ayırırlar.

Teşekküller ve müesseseler birinci fıkrada belirtilen olağan yedek akçeler ile vergi ve diğer kanuni yükümlülükler ayrıldıktan sonra kalan kârın % 20'sini nominal sermayenin tamamına ulaşıncaya kadar ikinci tertip olağan yedek akçe olarak ayırırlar. Nominal sermayenin tamamına ulaştıktan sonra % 10 oranında yedek akçe ayrılmasına devam olunur.

Teşekkül ve müesseselerde kârdan varsa geçmiş yıl zararları mahsup edilir. Yedekler ayrıldıktan, vergiler ve geçmiş yıl zararları indirildikten sonra kalan kâr, müesseselerde teşekküle, teşekküllerde ise ödenmemiş sermayeye mahsup edildikten sonra bakiyesi Hazineye devredilir. Bağlı ortaklıklarda olağan yedek akçeler, vergiler ve kanuni yükümlülükler indirildikten sonra kalan kârın en az % 50'si sermaye payları oranında ortaklara dağıtılır.

KİK' lere ilişkin mali hükümler KHK' nın 37 nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

Kuruluşlara ait uzun vadeli veya yıllık genel yatırım ve finansman programlarının hazırlanmasında; kuruluşların finansman imkânları ve yatırım kapasiteleri yanında ülke ihtiyaçları, plan, program, hedef ve tercihleri göz önüne alınır.

Kuruluşlara ait fiyat ve tarifelere sosyal faydayı artırmak amacı ile YPK kararı ile müdahale edilebilir. Devlet tekelinde olan malların fiyatlarının tespiti kendi kanunlarındaki hükümlere tâbidir.

Kuruluşlar, kârlarından % 10 yedek akçe ayırırlar. Bağlı ortaklıklardaki kâr dağıtımı, iktisadî devlet teşekküllerine ait bağlı ortaklıklara ilişkin hükümlere tâbidir.

Yatırım ve işletme finansman açıkları Hazinece karşılanır. Finansman fazlası Hazineye devredilir.

Görüldüğü gibi, KİT'lerin yedek akçelerden sonraki karlarını Hazineye devretmeleri, buna karşılık işletme ve yatırım finansman açıklarının, İDT'lerde imkanlar ölçüsünde, KİK'ler de tümü ile Hazine'ce karşılanması esasına dayanan bir sistem öngörülmüştür.

B. Diğer düzenlemeler

KİT'lerin finansal yönetimine ilişkin olarak, yukarıda değinilen yasal hükümler dışında, 233 sayılı KHK'nın 32 nci maddesi gereği Hazine Müsteşarlığının da görüşü alınarak Devlet Planlama Teşkilatınca hazırlanan yıllık genel yatırım ve finansman programlarında da dönemsel veya yıllık düzenlemeler yer almaktadır.

Yıllık KİT genel yatırım ve finansman programları; Hazine Müsteşarlığının Temmuz ayında yaptığı çağrı üzerine kuruluşlarca hazırlanmakta ve yatırım projeleri, nakit bütçeleri, proforma bilançolar, üretim, stok, maliyet, istihdam vb. konulardaki çizelgeler ile birlikte adı geçen müsteşarlığa kuruluşun teklifi olarak teslim edilmektedir. Teklif edilen program ve belgelerin Hazine Müsteşarlığı ve DPT uzmanlarınca ön incelmesinin yapılmasından sonra, Ağustos ve Eylül aylarında Hazine Müsteşarlığı koordinatörlüğünde, kuruluş, YDK, DPT ve ilgili Bakanlık temsilcilerinin hazır bulunduğu toplantılarda kuruluşun teklifi görüşülmektedir. Hazine Müsteşarlığı ve DPT'ce taslak haline getirilen programlar, YPK'da görüşülerek son şeklini almaktadır. Son şeklini alan yıllık KİT genel yatırım ve finansman programları takvim yılı başından en az yetmiş beş gün önce B.K. Kararı ekinde Resmi Gazetede yayımlanmaktadır.

B.K. Kararı haline gelmiş yıllık genel yatırım ve finansman programının her kuruluşla ilgili bölümü, ayrıca kuruluşla tebliğ edilmekte ve teşebbüsler bu program verilerine göre yıllık işletme ve yatırım bütçelerini hazırlayarak uygulamaya koymaktadırlar.

Başbakanlıkça yayımlanan tasarruf tedbirleri genelgesi de, giderlerin ve maliyetlerin kontrol altına alınması ve dolayısı ile bir fon kaynağı olan

kârların artırılması veya fon kullanımına yol açan zararların azaltılmasını amaçlayan idari düzenlemeler olarak finansal bir işlev görmektedirler.

III. KİT'LERİN 1994 YILI BAŞINDAKİ MALİ DURUMLARI

Henüz önemli bir özelleştirmenin olmadığı ve tüm teşebbüslerin faaliyet göstermeye devam ettikleri 1994 yılı başında KİT'lerin mali durumları bu bölümde incelenmektedir.

31.12.1993 tarihinde KİT'lerin sahip oldukları varlıklar ve kaynaklar özet olarak Çizelge-3'de gösterilmiştir. Ayrıca, söz konusu varlık ve kaynakların ayrıntısını içeren çizelgelere de eklerde (Ek çizelge-7/a-b) yer verilmiştir.

Dönem başında KİT'ler, 480,4 milyon YTL tutarında kaynak ve varlığa sahiptir. Söz konusu kaynak ve varlıkların; %35,6'sı imalat sanayinde, %29,4'ü enerji sektöründe, %17,8'i ulaştırma-haberleşme sektöründe, %10,6'sı ticaret-turizm ve hizmetler sektöründe, %6,3'ü madencilik sektöründe ve %0,3'ü de tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslere aittir. KİT'lerin kaynak ve varlıkları aşağıda sektörler itibarıyla ele alınmaktadır.

Mali durum 31.12.1993	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaştırma- haberleşme		Ticaret,turizm, hizmet		Toplam	
	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%
VARLIKLAR(Aktif):														
1-Dönen varlıklar														
a)Hazır değerler	85	7,0	1.459	4,8	7.126	5,0	3.918	2,3	3.613	4,2	1818	3,6	18.019	3,8
b)K. sürede paraya çevrilebilir değerler	922	76,4	6.234	20,5	17.974	12,7	104.810	61,3	16.699	19,6	41695	81,5	188.334	39,2
Toplam (1)	1.007	83,4	7.693	25,3	25.100	17,8	108.728	63,6	20.312	23,8	43513	85,1	206.353	43,0
2-Duran varlıklar														
a)U.sürede paraya çevrilebilir değerler	1	0,1	5.860	19,3	883	0,6	6.516	3,8	3.046	3,6	900	1,8	17.206	3,6
b)Bağlı değerler	199	16,5	16.884	55,5	115.285	81,6	55.820	32,6	61.927	72,6	6742	13,2	256.857	53,5
Toplam (2)	200	16,6	22.744	74,7	116.168	82,2	62.336	36,4	64.973	76,2	7642	14,9	274.063	57,0
Varlıklar toplamı	1.207	100,0	30.437	100,0	141.268	100,0	171.064	100,0	85.285	100,0	51.155	100,0	480.416	100,0
KAYNAKLAR(Pasif):														
1-Yabancı kaynaklar														
a)Kısa süreli	1.073	88,9	24.297	79,8	28.648	20,3	119.880	70,1	35.355	41,5	26.743	52,3	235.996	49,1
b)Uzun süreli	929	77,0	5.007	16,5	51.743	36,6	48.793	28,5	20.415	23,9	7.826	15,3	134.713	28,0
Toplam (1)	2.002	165,9	29.304	96,3	80.391	56,9	168.673	98,6	55.770	65,4	34.569	67,6	370.709	77,2
2-Öz kaynaklar	0	0,0	1.133	3,7	60.878	43,1	2.392	1,4	29.514	34,6	16.585	32,4	110.502	23,0
3-Y.kayn.lara sirayet eden zarar(-)	795	65,9	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	795	0,2
Kaynaklar toplamı	1.207	100,0	30.437	100,0	141.268	100,0	171.064	100,0	85.285	100,0	51.155	100,0	480.416	100,0

Kaynak: YDK Genel Raporlarından faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

A.Tarım sektörü:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren tek KİT, Tarım İşletmeleri (TİGEM) Genel Müdürlüğüdür.

TİGEM' in 1993 yılsonu varlık ve kaynaklarının mevcudu 1,2 milyon YTL tutarında olup, varlıkların %83,4 oranında 1,0 milyon YTL' si dönen, %16,6 oranında 200 Bin YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur.

TİGEM' in duran varlıklarının varlıklar içindeki payının bu ölçüde düşük olmasının nedeni, varlıkların büyük bölümünün tarım arazilerinden oluşması ve arsa-arazilerin yeniden değerlendirilmesine tabi olmamasıdır.

TİGEM' in 1993 yılsonu itibarıyla kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarının toplamı 2,0 milyon YTL olmasına karşılık; birikmiş zararların öz kaynakları tamamen bitirmesi ve 795 bin lirasının yabancı kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile sahip olduğu kaynaklar toplamı 1,2 milyon YTL' ye düşmüştür. Başka bir ifade ile TİGEM' in yabancı kaynakları 2,0 milyon YTL, öz kaynakları eksi (-) 795 Bin YTL ve toplam kaynakları 1,2 Milyon YTL' dir. Bu husus, birikmiş zararlar ile 2,0 milyon YTL tutarındaki yabancı kaynakların % 65,9'u oranında 795 bin YTL' sinin de yitirilmiş olduğuna işaret etmektedir.

Yabancı kaynakların, %53,6 oranında 1,1 Milyon YTL' si kısa, %46,4 oranında 929 Bin YTL' si uzun vadelidir.

Buna göre TİGEM' in;

-Mali yeterlilik oranı ile öz kaynaklar-bağlı değerler oranı %0,

-Cari oranı %94,

-Likidite oranı %27,

-Disponibilite oranı da %8 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca, dönen varlıklar-kısa vadeli yabancı kaynaklar farkını ifade eden net işletme sermayesi eksi (-) 66 Bin YTL' dir.

Bu verilere göre TİGEM 1993 yılsonu itibarıyla, mali yönden son derece yetersiz, işletme sermayesi ve likiditesi olmayan, kısa ve uzun vadeli

yabancı kaynaklarının varlıkları ile karşılanamaması riski son derece yükselmiş, sağlıksız bir mali duruma sahiptir.

TİGEM açısından olumlu görülebilecek tek husus, 2,0 Milyon YTL tutarındaki yabancı kaynaklarının, 1,6 milyon YTL'sinin Hazineye borçlardan oluşması, üçüncü kişilere olan borçlarının sadece 400 Bin YTL civarında olmasıdır.

B.Madencilik sektörü:

1993 yılında madencilik sektöründe, ana kuruluşlar olarak Etibank, TKİ, TTK ve TPAO faaliyet göstermiştir.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren KİT'ler 1993 yılsonu itibarıyla, 30,4 milyon YTL tutarında varlık ve kaynağa sahiptir.

Varlıkların, %25,3 oranında 7,7 milyon YTL'si dönen değerler; %55,5 oranında 16,9 milyon YTL'si bağlı değerler olmak üzere, %74,7 oranında 22,7 milyon YTL'si de duran varlıklardan oluşmuştur.

Sektörün özelliği gereği, toplam varlıklar içinde duran varlıkların payı oldukça yüksektir.

Kaynakların ise; % 79,8 oranında 24,3 milyon YTL' si kısa süreli, %16,5 oranında 5,0 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %96,3 oranında 29,3 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %3,7 oranında 1,1 milyon YTL' si de öz kaynaklardır.

Sektörde faaliyet gösteren TTK, Etibank, TDÇİ Divriği ve Hekimhan müesseselerinin sürekli zarar etmesi ve 1993 yıl sonu birikmiş zararlarının 4,1 milyon YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile sektörün öz kaynak miktarı ve toplam kaynaklar içindeki payı bu ölçüde düşük gerçekleşmiştir (YDK, 1993: 97).

Sektörün mali durumuna ilişkin;

-Mali yeterlilik oranı %4,

-Öz kaynak-bağlı değerler oranı %7,

- Cari oran %32,
- Likidite oranı %20,
- Disponibilite oranı %6 olarak gerçekleşmiştir.

Madencilik sektöründeki teşebbüslerin net işletme sermayesinin de (dönen varlıklar-kısa süreli yabancı kaynaklar) eksi (-) 16,6 milyon YTL olduğu görülmektedir.

Madencilik sektöründe bulunan teşebbüslerin 1993 yılı net satış hasılatları toplamı 14,7 milyon YTL olup, bu hasılatlara göre, kullanılan işletme sermayesi (dönen varlıklar) tutarı 7,7 milyon YTL yıl boyunca iki kere bile devretmemiştir.

Dolayısıyla, madencilik sektöründeki asıl sorunun; işletme sermayesi yetersizliği değil, satış miktarları ve/veya satış fiyatlarının yetersizliğinden kaynaklı olarak net satış hasılatının yetersiz olması ve buna bağlı olarak zarar edilmesi nedeni ile kısa süreli borçlanmaya gidilmesi olduğu; net işletme sermayesinin eksi değere düşmesinin nedeninin de aşırı ölçüde kısa süreli borçlanma olduğu anlaşılmaktadır.

Bu verilere göre madencilik sektörü de 1993 yılsonu itibarıyla, mali yönden son derece yetersiz, işletme sermayesi ve likiditesi olmayan, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarının varlıkları ile karşılanamaması riski son derece yükselmiş, sağlıksız bir mali duruma sahiptir.

29,3 Milyon YTL tutarındaki yabancı kaynakların, 14,8 milyon YTL' sinin Hazineye borçlardan oluşması, bu kuruluşlar açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir ise de, ülke ekonomisi açısından olumsuz bir tablo ile karşı karşıya bulunulduğu açıktır.

C.Enerji sektörü:

31.12.1993 tarihinde enerji sektöründe faaliyet gösteren TEK ve BOTAŞ'ın 141,3 milyon YTL tutarında varlık ve kaynağı bulunmaktadır.

141,3 milyon YTL tutarındaki varlıkların; %17,8 oranında 25,1 milyon YTL' si dönen varlıklardan; %81,6 oranında 115,3 milyon YTL' si bağlı

değerler olmak üzere, %82,2 oranında 116,2 milyon YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur.

Bağlı değerlerin toplam varlıklar içinde oldukça yüksek bir paya sahip olması, sektörde yoğun bir şekilde yatırım yapılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, varlıkların detayına ilişkin ek çizelgeden görüleceği üzere, edinme değeri 160,3 milyon YTL olan maddi duran varlıklar henüz %28 oranında amorti edilebilmiştir.

Kaynakların ise; %20,3 oranında 28,6 milyon YTL' si kısa süreli, %36,6 oranında 51,7 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %56,9 oranında 80,4 milyon YTL' si yabancı kaynak ve %43,1 oranında 60,9 milyon YTL' si de öz kaynaktır.

Enerji sektörünün;

-Mali yeterlilik oranı %76,

-Öz kaynak-bağlı değerler oranı %53,

-Cari oranı %88,

-Likidite oranı %79,

-Disponibilite oranı %25 olmuştur.

Enerji sektörünün işletme sermayesi (dönen varlıklar) 25,1 milyon YTL olmasına karşılık, net işletme sermayesi (dönen varlıklar-kısa süreli yabancı kaynaklar) eksi(-) 3,5 milyon YTL' dir.

Buna bağlı olarak enerji sektörünün cari oranı ile likidite oranı olması gereken düzeylerden düşüktür. Bu husus, sektörün yarı mamul ve mamul stoklarına sahip olmaması, satışların peşin olması ve alacakların tahsilinde önemli bir aksama olmaması nedeni ile stok ve alacakların sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, sektörün hazır değerleri ve disponibilite oranı oldukça yüksektir. Öte yandan, kısa süreli yabancı kaynakların tamamı ve yabancı kaynakların büyük bir bölümü Hazineye olan borçlardan oluşmuştur.

Bundan sonraki yıllarda, faaliyetler ve olağandışı faaliyetler sonucunda öz kaynak yitirilmemesi ve yatırımların öncelikle sermaye artışı veya faaliyetlerden sağlanan kaynaklar ile karşılanması halinde, enerji sektörünün 1993 yılsonundaki mali durumuna ilişkin verilerin çok kötü olmadığı ifade edilebilir.

D.İmalat sanayi:

İmalat sanayinde faaliyet gösteren KİT'lerin 1993 yılsonu varlık ve kaynaklarının tutarı 171,1 milyon YTL' dir.

Varlıkların; %63,6 oranında 108,7 milyon YTL' si dönen varlıklar; %32,6 oranında 55,8 milyon YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %36,4 oranında 62,3 milyon YTL' si de duran varlıklardır.

Duran varlıkların payının nispeten düşük olmasında edinme değeri 93,6 milyon YTL olan maddi duran varlıkların % 45 oranında amorti edilmiş olmasının rolü bulunmaktadır.

Kaynakların ise; %70,1 oranında 119,9 milyon YTL' si kısa süreli, %28,5 oranında 48,8 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %98,6 oranında 168,7 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %1,4 oranında 2,4 milyon YTL' si de öz kaynaklardır.

Sektörde faaliyet gösteren Sümer Holding, TDÇİ, TÜGSAŞ, SEK, ÇAYKUR, Yem Sanayi gibi birçok teşebbüsün sürekli zarar etmesi ve 1993 yılsonu birikmiş zararlarının 33,5 milyon YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile sektörün öz kaynak miktarı ve toplam kaynaklar içindeki payı bu ölçüde düşük gerçekleşmiştir (YDK, 1993: 100).

Sektörün;

- Mali yeterlilik oranı %1,
- Öz kaynak-bağlı değerler oranı %4,
- Cari oranı %91,
- Likidite oranı %50,

-Disponibilite oranı %3 olmuştur.

Sektörde öz kaynaklar çok düşük seviyededir. Bu nedenle, mali yeterlilik oranı yok denecek kadar düşüktür. Bağlı değerler önemli ölçüde amorti edildiği ve varlıklar içerisinde yüksek bir paya sahip olmadığı halde, öz kaynaklar bağlı değerleri karşılamakta bile çok yetersizdir.

Sektörde işletme sermayesi 108,7 milyon YTL olduğu halde, net işletme sermayesi eksi (-) 11,2 milyon YTL' dir.

Buna bağlı olarak sektörün cari oranı ile likidite oranı olması gereken düzeylerden düşüktür. Sektörün dönen varlıkları (işletme sermayesi) ve likit varlıkları kısa süreli yabancı kaynaklar karşısında yetersiz düzeyde görünmekte ise de; sektörün 1993 yılı net satış hasılatı 131,3 milyon YTL' ye göre dönen varlıkların (işletme sermayesinin) sadece 1,2 kere devretmiş olduğu dikkate alındığında, gereğinden fazla işletme sermayesi kullanıldığı ve asıl sorunun satış miktarı ve/veya satış fiyatlarının düşük olması ve faaliyet zararlarının kısa süreli borçlanma ile finanse edilmesi olduğu tespit edilmektedir. Nitekim, yukarda ifade edildiği gibi sektörde faaliyet gösteren bir çok teşebbüsün birikmiş zararları öz kaynakları tümü ile tüketmiş ve önemli ölçüde yabancı kaynaklara sirayet etmiştir.

Sonuç olarak, imalat sanayi sektöründeki teşebbüsler 1993 yılsonu itibarıyla, birikmiş zararlarının finansmanı için yoğun bir şekilde kısa vadeli borçlanmaya gitmişler ve mali yeterlilikleri sıfıra yaklaşmıştır. Bu teşebbüsler açısından olumlu değerlendirilebilecek tek husus, kısa süreli yabancı kaynakların %31,4 oranında 53 milyon YTL' sinin Hazineye borçlardan oluşmasıdır.

E.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

1993 yılsonu itibarıyla sektörde faaliyet gösteren, TCDD, PTT, DHMİ, THY, HAVAŞ, TDİ, DİTAŞ, KIYEM' nin sahip olduğu varlık ve kaynakların tutarı 85,3 milyon YTL' dir.

Varlıkların; %23,8 oranında 20,3 milyon YTL' si dönen varlıklar; %72,6 oranında 61,9 milyon YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %76,2 oranında 65,0 milyon YTL' si duran varlıklardır.

Ulaştırma-haberleşme sektörü de yoğun yatırım yapılan bir sektör olma özelliği taşımaktadır.

Kaynakların ise; %41,5 oranında 35,4 milyon YTL' si kısa süreli, %23,9 oranında 20,4 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, % 65,4 oranında 55,8 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %34,6 oranında 29,5 milyon YTL' si de öz kaynaklardan oluşmuştur.

Sektörün;

-Mali yeterlilik oranı %53,

-Öz kaynak-bağlı değerler oranı %48,

-Cari oranı %58,

-Likidite oranı %46,

-Disponibilite oranı %10'dur.

Sektördeki teşebbüslerin öz kaynakları, yabancı kaynakların yaklaşık yarısını karşılayabilmektedir. Aynı şekilde bağlı değerlerin yaklaşık yarısı öz kaynaklar ile edinilmiştir. Buna göre öz kaynakların yabancı kaynakları ve bağlı değerleri karşılama oranları olması gereken düzeylerin yarısı kadardır.

Sektörde kullanılan işletme sermayesi 20,3 milyon YTL, Ancak, net işletme sermayesi eksi (-) 15,1 milyon YTL' dir.

Buna bağlı olarak cari oran ve likidite oranları da olması gereken oranların yarısı düzeyindedir.

Enerji sektöründe olduğu gibi, ulaştırma-haberleşme sektörü de yarı mamul ve mamul stoklarına sahip olmadığından stok düzeyi ve buna bağlı olarak dönen varlıkların (işletme sermayesinin) düzeyi nispi olarak düşüktür.

F.Ticaret, turizm, hizmetler:

Sektörde faaliyet gösteren TMO, DMO, TZDK, T. Yapağı ve Tiftik A.Ş., TURBAN, Emlak Konut A.Ş. gibi kuruluşların 1993 yıl sonu varlık ve kaynakları toplamı 51,2 milyon YTL' dir.

Varlıkların; % 85,1 oranında 43,5 milyon YTL' si dönen; %13,2 oranında 6,7 milyon YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %14,9 oranında 7,6 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur.

Sektörün özelliği gereği bağlı değerlerin varlıklar içindeki payı düşüktür.

Kaynakların ise; %52,3 oranında 26,7 milyon YTL' si kısa süreli, %15,3 oranında 7,8 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %67,6 oranında 34,6 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %32,4 oranında 16,6 milyon YTL' si de öz kaynaklardır.

TZDK ve Yapağı Tiftik A.Ş.' nin birikmiş zararları öz kaynaklarını tümü ile tüketmiş ve 1,6 milyon YTL tutarında yabancı kaynaklara sirayet etmiştir (YDK, 1993: 114).

Sektörün;

- Mali yeterlilik oranı %48,
- Öz kaynak-bağlı değerler oranı %246,
- Cari oranı %163,
- Likidite oranı %109,
- Disponibilite oranı %7'dir.

Sektörde, mali yeterlilik oranının olması gereken düzeyin yaklaşık yarısı kadar olması dışında, işletme sermayesi ve likiditeye ilişkin veriler normal düzeyleri ifade etmektedir.

Ancak, özellikle TMO' nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazinesinden alacaklarının tahsilinde güçlük çekildiği ve bu alacaklar ile stoklarının devir hızlarının düşük seviyede olmasının sorun yarattığı anlaşılmaktadır (YDK, 1993:114).

G.KİT toplamı:

KİT genelinde varlıkların, %43,0 oranında 206,4 milyon YTL' si dönen varlık, %53,5'lik kısmı bağlı değer olmak üzere, %57,0 oranında 274,1 milyon YTL' si duran varlıklardır.

Kaynakların ise, %49,1' lik kısmı kısa süreli, %28,0' lik kısmı uzun süreli olmak üzere, % 77,2 oranında 370,7 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %23,0 oranında 110,5 milyon YTL' si öz kaynaklar ve %0,2 oranında 0,8 milyon YTL' si de yabancı kaynaklara sirayet eden zarardır.

Yabancı kaynaklara sirayet eden zarar tarım sektöründen gelmektedir.

Yukarda sektörlerle ilgili incelemelerde değinildiği üzere, aslında diğer sektörlerde de birçok kuruluşun birikmiş zararları yabancı kaynaklara sirayet etmiştir. Ancak, bunlar yabancı kaynaklara sirayet eden zarar olarak ayrıca gösterilmemiş, sektörün öz kaynaklarından düşülmüştür. Bu sektörlerde öz kaynak rakamı kendi içinde netleştirilmiştir.

KİT genelinin 1993 yılsonu mali durumuna ilişkin;

- Mali yeterlilik oranı %30,
- Öz kaynak-bağlı değerler oranı %43,
- Cari oran %87,
- Likidite oranı %56,
- Disponibilite oranı %8 olarak gerçekleşmiştir.

Bu oranlardan ve yukarıdaki sektör analizlerinden hareketle, 1993 yılsonu itibarıyla;

-KİT' lerin öz kaynaklarının yaklaşık 2,5 katı miktarında bağlı değerlere sahip olduğunu, bağlı değerlerin ancak %43'ünün öz kaynaklar ile edinildiğini, yaklaşık %60' ının ise yabancı kaynaklar ile edinildiğini, bu durumun özellikle enerji ve ulaştırma-haberleşme sektöründe önemli miktarda yatırım yapılmasından kaynaklandığını,

-Özellikle tarım, madencilik, imalat sanayi, tic-turizm-hizmetler sektörlerinde bir çok kuruluşun birikmiş zararlarının öz kaynakları tükettiğini ve önemli ölçüde yabancı kaynaklara sirayet ettiğini, eski ve geleneksel sektörler olan bu sektörlerdeki sorunun eskiyen teknolojiler ve yüksek maliyetler nedeni ile yetersiz üretim ve yetersiz satışlar olduğunu,

-Eski ve geleneksel sektörlerdeki zararların finansmanı ile enerji ve ulaştırma-haberleşme sektöründe bu kuruluşların mali gücünü aşan ölçüde yapılan yatırımların finansmanı için, KİT'lerin yoğun bir şekilde borçlanmak zorunda kaldığını,

-Öz kaynak yitirilmesi ve yoğun borçlanma süreci sonunda KİT'lerin mali yeterliliği veya öz kaynakları ile yabancı kaynaklarını karşılama oranının %30'un altına düştüğünü,

-Dönen varlıkları ve işletme sermayeleri yeterli olsa bile, yoğun borçlanmalar nedeni ile net işletme sermayelerinin eksi(-) değerlere düştüğü ve net işletme sermayesi açığı oluştuğunu,

-Borçların yaklaşık yarısının Hazineye borçlar olması nedeni ile uygulamada likidite ve işletme sermayesi sorunu ile karşılaşılmadığını, ancak, bu durumun ülke ekonomisi açısından olumsuz bir tablo oluşturduğunu, ifade etmek mümkündür.

Özetle, 1994 yılı başında KİT'lerin mali durumu açısından belirleyici unsurların, işletme faaliyeti zararları, yatırım harcamaları ve borçlanma olduğu ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1994-2008 DÖNEMİNDE KİT'LERDE FİNANSAL YÖNETİM VE FON AKIMLARI

1994-2008 döneminde KİT'lerin finansal yapılarının finansman fonksiyonu ve finansal yönetime ilişkin olan kısmı bu bölümde; KİT'lerin finansal yönetimine ilişkin hedef ve politikalar, fon akımları ve finansal denge ile finansal dengeyi etkileyen faktörler alt başlıkları altında ve 1994-98, 1999-2001 ve 2002-08 dönemleri alt ayırımında, sektörler itibarıyla incelenmektedir.

Teşebbüsler ana kuruluşlar olarak ele alınmakta, ancak veriler, bağlı ortaklık ve müesseseleri de kapsayan konsolide değerleri yansıtmaktadır.

Bu bölümdeki, fon akımlarına ilişkin veriler Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

I. FİNANSAL POLİTİKA VE HEDEFLER

KİT'lere ilişkin finansal politika ve hedefler, 5 Yıllık Kalkınma Planları ve her yılın Ekim ayında yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararları ile yürürlüğe giren yıllık genel yatırım ve finansman kararnamelerinde yer almaktadır. Bunlar aşağıda inceleme dönemleri itibarıyla özetlenmiştir.

A.Beş Yıllık Kalkınma Planlarında öngörülen politikalar:

Altıncı Plan (1990-94)döneminde; "...özelleştirme kapsamı dışında kalacak KİT'lerin bir yandan dış pazarlara açılma gayretlerini sürdürürken diğer yandan yerli sanayie uluslar arası fiyatlardan girdi temin etmek amacıyla üretim yapılarını ve teknolojilerini geliştirmek yolunda yabancı sermaye ile ortak yatırım imkanlarını değerlendireceklerdir. Bu kuruluşlarda yönetimde devamlılığı sağlayacak, nitelikli kadroların oluşturulmasına imkan verecek, işletme faaliyetlerinde yaratıcılığı, bilgi ve beceri birikimini teşvik edecek bir personel rejiminin yerleştirilmesi çalışmalarına devam edilecek; kuruluşların sermayeleri Hazine imkanları ölçüsünde faaliyet hacimlerine uygun hale getirilecek, işletme ve yatırım faaliyetleri için işletme dışından sağlayacakları kaynakların kullanımında rasyonel finansman ilkelerine

uyulacak ve muhasebe üniteleri geliştirilerek yıl içindeki gelişmeleri daha yakından izleyebilir hale getirilecektir.” şeklinde belirlenmiştir (DPT, 1989:34,35).

1996-2000 dönemini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planının, Ekonomide Etkinliğin Artırılmasına Yönelik Yapısal Değişim Projeleri bölümünde, Devlet İşletmeciliği başlığı altında KİT değişim projesi ele alınmıştır.

KİT’lerin birçok amacı aynı anda yüklenmiş olmaları sonucunda aşırı büyük, verimsiz ve hantal bir yapıya dönüştükleri için, kamu finansmanı ve serbest piyasanın işleyişi üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açtığı tespiti yapılarak; etkin ve verimli çalışmalarının sağlanması ile ekonomi üzerindeki yüklerinin azaltılacağı, mal ve hizmet fiyatlarının serbest piyasa fiyatlarını bozmayacak ve dünya fiyatları ile uyum sağlayacak bir şekilde belirleneceği, kendilerine yeterli bir şekilde ve kaynak yaratarak faaliyet göstermelerini sağlayacak tedbirlerin alınacağı, kamu hukukundan gelen ayrıcalıklı statülerinin kaldırılacağı ve özel hukuka tabi olmaları için gerekli düzenlemelerin yapılacağı, performans kriterleri uygulanacağı, borçlanmalarına limit getirileceği, fiyat sisteminin gelir transferi ve sübvansiyon aracı olarak kullanımına son verileceği ifade edilmektedir.

Bunun için de; 233 sayılı KHK’ de merkezi yönetim ile KİT’lerin ilişkisinin sadece finansal ve ekonomik verimlilik ve etkinlik denetimi ile sınırlı tutulmasına, mevcut atama sürecinin değiştirilmesine, etkin bir performans değerlendirme sisteminin geliştirilmesine ve karar alma özerkliğinin sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılacağı belirtilmektedir (DPT, 1995:168).

Sekizinci planda (2001-2006) da; “Özelleştirme kapsamı dışındaki işletmelerin faaliyetlerini özerk bir şekilde yürütebilmelerini teminen yeniden yapılandırılmaları sağlanacaktır” ifadesi yer almaktadır (DPT, 2000: 30-31).

Yatırımlar ile ilgili olarak ise; kamu ve özel kesim kaynaklarının akılcı ve birbirlerini tamamlayan alanlara yönlendirilmesinin esas alınacağı, kamu

kesimi yatırımlarının ağırlıkla ekonomik ve sosyal alt yapı alanlarında yoğunlaştırılacağı, özel kesimin ise kamunun çekildiği alanları da kapsayacak şekilde yatırımlarını artırarak sürdürmesinin özendirileceği, alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında kamu yararı ve etkinlik esas alınarak, yap-işlet-devret ve benzeri modellerin uygulanması yanında, yeni finansman modellerinin de geliştirileceği ifade edilmektedir (DPT, 2000:31, 32).

Dokuzuncu planda, KİT'lere ilişkin politika ve hedefler için ayrı bir başlık açılmamış olup, KİT'lerin yatırım, finansman, fiyatlandırma, yeniden yapılanma gibi konularına yukarıdaki genel çerçeve kapsamında bakılmaktadır.

Özetle; 1990-94 dönemini kapsayan altıncı beş yıllık kalkınma planında, ekonomide ve yatırımlarda özel sektörün payının artırılması ve bunun için özel sektörü özendirici politikalar ile KİT'lerin özelleştirilmesi temel yaklaşım olarak benimsenirken, KİT'lerin mevcut yapıları içinde daha karlı ve verimli çalışarak daha fazla kaynak yaratmalarını sağlayacak tedbirlerin de alınması öngörülmektedir.

1996-2006 dönemini kapsayan yedinci ve sekizinci beş yıllık planların temel yaklaşımı ise; özel sektörün ekonomideki rolünün artırılması hedefi doğrultusunda özelleştirmelere devam edilirken; KİT'lerin yeniden yapılandırılması, kamu sermayesinin belirleyici olduğu enerji-ulaştırma-haberleşme sektörlerinde serbestleşmeye gidilerek özel kesimin katılımının sağlanması ile yap-işlet ve yap-işlet-devret gibi modellerin yatırımların artırılması ve finansmanında etkili hale getirilmesidir.

AB uyum süreci hedef ve politikalarını içeren Dokuzuncu Beş Yıllık (2007-2013) Kalkınma Planı; Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden tamamen çekilmesini temel politika olarak benimsemekte ve plan dönemi sonunda az sayıda KİT'in varlığını sürdürmesini öngörmektedir.

B.Yıllık genel yatırım ve finansman Kararnamelerinde öngörülen hedef ve tedbirler:

KİT genel yatırım ve finansman programlarında, programın uygulanmasında gözetilecek ilkeler belirtilmekte ve daha sonra sağlanması öngörülen kaynaklar toplamı, ödemeler toplamı, kaynak ödeme farkı ve yapılacak yatırımlar ile temin edilecek finansman kaynaklarına ilişkin finansal hedefler yer almaktadır.

1.1994-98 dönemi:

1994-98 dönemindeki programlarda;

-Üretimde verimliliğin artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi, stok yönetiminde optimum stok seviyelerinin üzerine çıkılmaması,

-Çalışanlara, vergi dairesi ve sosyal güvenlik kurumlarına ve birbirlerine olan ödemeler ile borç ve faiz ödemelerinin aksatılmaması,

-Personel ihtiyacının kuruluş içindeki ihtiyaç fazlası personelden karşılanması ve ayrılan personelin yerine yeni personel alınmaması veya (%10, 20 gibi) sınırlı sayıda alınabilmesi, yeni üretim tesislerinin faaliyete geçmesi halinde bu tesislerin ihtiyacı ile sınırlı olarak ve Hazine Müsteşarlığının izni ile yeni personel alınabilmesi, geçici ve işçi istihdamı ile taşeron personeli çalıştırmanın da sınırlı ve Hazine Müsteşarlığının iznine dayalı olarak yapılabilmesi,

-233 sayılı KHK'nın 35 inci maddesinin 2 inci fıkrası hükmü saklı kalmak üzere mal ve hizmet satış fiyatlarının serbestçe belirlenmesi ve girdi fiyatlarındaki artışların gecikmeden fiyatlara yansıtılması,

Temel ilkeler olarak belirtilmiştir.

Yıllık genel yatırım ve finansman programlarında tablo halinde gösterilen program hedefleri aşağıda çizelge-4'de gösterilmiştir.

Çizelge-4: 1994-98 dönemi KİT finansman programı

Kaynaklar-Ödemeler (Milyon YTL)	1994	1995	1996	1997	1998	Toplam
Kaynaklar(fonlar)	191	262	481	1.013	2.843	4.790
Ödemeler(kullanımlar)	196	233	436	935	2.589	4.389
Kaynak- ödeme farkı	-5	29	44	79	254	401
Yatırımlar	46	72	140	245	580	1.083
Temini ger. Finansman ihtiyacı	51	42	96	166	326	681
Temin edilecek finansmanın kaynakları:						
Bütçe:						
-Sermaye	28	21	46	76	145	316
-Görev zararı	10		4	15	15	44
-İkraz ve yardım						0
Bütçe toplamı	38	21	50	91	160	360
Bütçe dışı kaynaklar:						
-Ö.İ.B.Sermaye öd.						0
-Eximbank kredisi						0
-Dış proje kredisi	13	21	46	75	166	321
-Dış borçlanma						0
-Diğer						0
B.dışı kaynakl. Top.	13	21	46	75	166	321
Toplam	51	42	96	166	326	681

Kaynak: 1994-98 yılları KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnamelerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen ve teşebbüslere Hazine Müsteşarlığınca tebliğ edilen kendi finansman programları, kaynakların (fonların) ve ödemelerin (kullanımların) detaylarını içermekte ise de, yıllık KİT genel yatırım ve finansman programlarında kaynak ve ödemelerin toplamı yer almaktadır.

1994-98 dönemi programlarına göre KİT'ler, 4,8 milyar YTL kaynak yaratacaklar, yatırım harcamaları dışında 4,4 milyar YTL tutarında ödeme (fon kullanımı) yapacaklar ve yatırımlar için 401 milyon YTL kaynak fazlası sağlayacaklardır.

Bu dönemde programlı yatırımları tutarı 1,1 milyar YTL öngörölmüş olup, buna göre yatırımların finansmanı için 681 milyon YTL tutarında ek dış kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır.

Söz konusu ek dış kaynağın, 316 milyon YTL' si sermaye artışı ve 44 milyon YTL' si görev zararı olmak üzere, 360 milyon YTL' si merkezi yönetim

bütçesinden transfer edilecek, kalan 321 milyon YTL' si de Hazine tarafından bulunan ve teşebbüslere devredilen dış proje kredileri ile finanse edilecektir.

Dış proje kredileri Hazine garantili olup, teşebbüsler tarafından geri ödeme yapılmassa bile Hazine tarafından ödeme yapılacaktır (Eğilmez, 1990:60).

Bu dönemde, 1994 yılı hariç tüm yıllarda teşebbüslerin kendilerince sağlanacak kaynakların, yatırım harcamaları dışındaki ödemeleri karşılaması ve fazla vermesi öngörülmüştür.

Ayrıca bu dönemde, bütçe transferleri/teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı %7,5 ve bütçe ve bütçe dışı kaynaklardan Hazine aracılığı ile sağlanan kaynaklar/ teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı da %14,2 olarak öngörülmüştür.

Yatırım harcamaları/ yatırım dışı ödemeler oranı ise %24,7 olarak programlanmıştır. Buna göre KİT'lerin gerçekleştirmesi öngörülen yatırım tutarı toplam fon kullanımları içinde önemini korumaktadır.

2.1999-2001 dönemi:

Yıllık KİT genel yatırım ve finansman programlarında belirlenen ilkeler ve tedbirler esas itibarıyla önceki dönemdeki ilkeler ile aynıdır. Farklı olarak bu dönemde personel istihdamına ilişkin ilke ve tedbirler daha detaylı olarak belirtilmiştir.

Yıllık genel yatırım ve finansman programlarında tablo halinde gösterilen program hedefleri aşağıda çizelge-5'de gösterilmiştir.

Çizelge-5:1999-2001 dönemi KİT finansman programı

Kaynaklar-Ödemeler (Milyon YTL)	1999	2000	2001	Toplam
Kaynaklar(fonlar)	4.630	9.019	5.167	18.816
Ödemeler(kullanımlar)	4.043	8.210	4.646	16.899
Kaynak- ödeme farkı	587	809	521	1.917
Yatırımlar	1.130	1.869	2.164	5.163
Temini ger. Finansman ihtiyacı	543	1.060	1.643	3.246
T. edilecek finansmanın kaynakları:				
Bütçe:				
-Sermaye	220	600	565	1.385
-Görev zararı	80		295	375
-İkraz ve yardım			180	180
Bütçe toplamı	300	600	1.040	1.940
Bütçe dışı kaynaklar:				
-Ö.İ.B.Sermaye öd.				0
-Eximbank kredisi				0
-Dış proje kredisi	243	460	603	1.306
-Dış borçlanma				0
-Diğer				0
B.dışı kaynakl. Top.	243	460	603	1.306
Toplam	543	1.060	1.643	3.246

Kaynak: 1999-2001 yılları KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnamelerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

1999-2001 dönemi programlarına göre KİT'ler, 18,8 milyar YTL kaynak yaratacaklar, yatırım harcamaları dışında 16,9 milyar YTL tutarında ödeme (fon kullanımı) yapacaklar ve yatırımlar için 1,9 milyar YTL kaynak fazlası sağlayacaklardır.

Bu dönemde programlı yatırımlar tutarı 5,2 milyar YTL öngörölmüş olup, buna göre yatırımların finansmanı için 3,2 milyar YTL tutarında ek dış kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır.

Söz konusu ek dış kaynağın, 1,4 milyar YTL' si sermaye artışı, 375 milyon YTL' si görev zararı ve 180 milyon YTL' si ikraz ve yardım olmak üzere, 1,9 milyar YTL' si merkezi yönetim bütçesinden transfer edilecek, kalan 1,3 milyar YTL' si de Hazine tarafından bulunan ve teşebbüslere devredilen dış proje kredileri ile finanse edilecektir.

Bu dönemde, tüm yıllarda teşebbüslerin kendilerince sağlanacak kaynakların, yatırım harcamaları dışındaki ödemeleri karşılması ve fazla vermesi öngörölmüştür.

Ayrıca bu dönemde, bütçe transferleri/teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı %10,3 olarak öngörülmüş olup, önceki 1994-98 dönemine göre 2,8 puan yüksektir. Bütçe ve bütçe dışı kaynaklardan Hazine aracılığı ile sağlanan kaynaklar/ teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı da önceki dönemden 3,1 puan fazlası ile %17,3 olarak öngörülmüştür.

Yatırım harcamaları/ yatırım dışı ödemeler oranı ise %30,6 olarak programlanmıştır. Önceki dönemde %24,7 olan bu oran da önemli bir artış öngörülmüştür. Buna göre KİT'lerin gerçekleştirmesi öngörülen yatırım tutarı toplam fon kullanımları içinde önemini artırarak korumaktadır.

3. 2002-08 dönemi:

Yıllık KİT genel yatırım ve finansman programlarında belirlenen ilkeler ve tedbirler, 2008 yılı hariç, esas itibarıyla önceki dönemdeki ilkeler ile aynıdır. Farklı olarak bu dönemde personel istihdamına ve diğer konulara ilişkin ilke ve tedbirler daha detaylı olarak belirtilmiştir.

2008 yılı genel yatırım ve finansman programında sadece 2008 yılında yapılması öngörülen yatırım tutarı ve bu yatırımların ne kadarının merkezi yönetim bütçesinden sağlanacak kaynaklar ile finanse edileceği yayımlanmıştır. Bunun dışında, teşebbüslerin sağlayacağı ve kullanacağı fonlar ile temini gereken finansman ve bütçe dışı fon kaynaklarına ilişkin program öngörü ve hedefleri kamuoyuna duyurulmamıştır.

Yıllık genel yatırım ve finansman programlarında tablo halinde gösterilen program hedefleri aşağıda çizelge-6'da gösterilmiştir.

Çizelge-6:2002-08 Dönemi KİT finansman programı

Kaynaklar-Ödemeler (Milyon YTL)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Toplam
Kaynaklar(fonlar)	13.637	18.637	13.420	37.290	13.386	14.187		110.557
Ödemeler(kullanımlar)	13.282	18.421	12.938	36.579	14.114	13.533		108.867
Kaynak- ödeme farkı	355	216	481	711	-728	655		1.690
Yatırımlar	2.811	3.234	2.937	2.916	2.955	3.271	4.000	22.124
Temini ger. Finansman	2.456	3.018	2.456	2.205	3.683	2.616	4.000	20.434
Temin edilecek finansmanın kaynakları:								
Bütçe:								
-Sermaye	1.285	1.550	1.100	895	1.940	1.360	2.098	10.228
-Görev zararı	370	500	400	456	641	656	727	3.750
-İkraz ve yardım							18	18
Bütçe toplamı	1.655	2.050	1.500	1.351	2.581	2.016	2.843	13.996
Bütçe dışı kaynaklar:								
-Ö.İ.B.Sermaye öd.								0
-Eximbank kredisi								0
-Dış proje kredisi	801	969	956	854	1.102	600		5.282
-Dış borçlanma								0
-Diğer								0
B.dışı kaynakl. Top.	801	969	956	854	1.102	600	1.157	6.439
Toplam	2.456	3.019	2.456	2.205	3.683	2.616	4.000	20.435

Kaynak: 2002-2008 yılları KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnamelerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

2002-2007 dönemi programlarına göre KİT'ler, 110,6 milyar YTL kaynak yaratacaklar, yatırım harcamaları dışında 108,9 milyar YTL tutarında ödeme (fon kullanımı) yapacaklar ve yatırımlar için 1,7 milyar YTL kaynak fazlası sağlayacaklardır.

2008 yılı da dahil, bu dönemde programlı yatırımlar tutarı 22,1 milyar YTL öngörülmüş olup, buna göre yatırımların finansmanı için 20,4 milyar YTL tutarında ek dış kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır.

Söz konusu ek dış kaynağın, 10,2 milyar YTL' si sermaye artışı, 3,8 milyar YTL' si görev zararı ve 18 milyon YTL' si ikraz ve yardım olmak üzere, 14,0 milyar YTL' si merkezi yönetim bütçesinden transfer edilecek, kalan 6,4 milyar YTL' si de Hazine tarafından bulunan ve teşebbüslere devredilen dış proje kredileri veya bütçe dışı diğer kaynaklar ile finanse edilecektir.

Bu dönemde, 2006 yılı hariç, tüm yıllarda teşebbüslerin kendilerince sağlanacak kaynakların, yatırım harcamaları dışındaki ödemeleri karşılaması ve fazla vermesi öngörülmüştür.

Ayrıca 2002-2007 döneminde, bütçe transferleri/teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı %10,1 olarak öngörülmüş olup, önceki 1999-2001 dönemi ile aynı seviyededir. Bütçe ve bütçe dışı kaynaklardan Hazine aracılığı ile sağlanan kaynaklar/ teşebbüslerce sağlanan kaynaklar oranı ise önceki dönemden 2,5 puan eksikliği ile %14,8 olarak öngörülmüştür.

2002-2007 döneminde yatırım harcamaları/ yatırım dışı ödemeler oranı ise %16,6 olarak programlanmıştır. Önceki dönemde %30,6 olan bu oranda da önemli bir azalma öngörülmüştür.

Görüldüğü gibi, yıllık yatırım ve finansman programları ile sadece yatırımların ve Hazine dışındaki yerlerden sağlanacak kaynaklar ile finanse edilemeyecek olan ödemelerin (kullanımların) finansmanı programlanmaktadır.

Başka bir ifade ile Hazine bütçesinden ne kadar transfer yapılacağı ve Hazine garantisinde ne kadar dış proje kredisi sağlanacağı programlanmakta, bunun dışında teşebbüslerin faaliyetleri ile kaynak yaratamaması ve bankalardan ticari kredi kullanma ihtiyacı duymasına kayıtsız kalınmakta ve buna ilişkin bir program hedefi öngörülmemektedir.

Programlarda bütçe dışı kaynak olarak gösterilen dış proje kredisi hazine garantili olsa bile, sonuç olarak teşebbüslerin dış kreditorlere veya hazineye borcu olup, bütçeden sağlanan kaynaklarda olduğu gibi, karşılıksız kaynak transferi söz konusu değildir.

KİT'lerin kamu finansmanına doğrudan yükünü ifade eden, merkezi yönetim bütçesinden KİT'lere yapılacak transferler, KİT'lerin programlanan yatırım harcamalarının daima altında öngörülmektedir.

Genel yatırım ve finansman programlarında öngörülen, bütçe transferlerinin KİT yatırım harcamalarını karşılama oranı; 1994 yılında %82,6 iken, 1999 yılına kadar sürekli bir şekilde düşmüş; 1999 yılında %26,6'ya düştükten sonra 2008 yılına kadar artış trendi göstererek, 2008 yılında %71,1 olarak öngörülmüştür. Ortalama olarak, 1994-98 döneminde %33,2, 1999-2001 döneminde %37,6 ve 2002-2008 döneminde %63,3 olarak programlanmıştır.

II. FON AKIMLARI VE FİNANSAL DENGE

Ekonomide faaliyet gösteren tüm işletmeler gibi, KİT'lerin de amacı, işletme faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin sürekliliği için yapılması gereken yatırımların karşılanması veya finanse edilmesi için gerekli fonları sağlamaktır.

Nitekim, 233 sayılı KHK' nin birinci maddesinde de KİT'lerin yatırımlar için kaynak yaratması öngörülmüştür.

Amaç kâr etmek ve işletme içi kaynaklardan fon sağlamak olmakla birlikte, işletmeler iç kaynaklarından gerekli fonları sağlayamadıklarında, ihtiyaç duydukları fonları dış kaynaklardan sağlarlar. İç kaynaklardan sağlanamayan ve sermaye sahibi veya kreditorlerden sağlanan fon miktarı işletmelerin finansman (fon) açığı veya finansman ihtiyacını gösterir.

Aşağıda KİT'lerin fon akımları, işletme faaliyetlerinden sağlanan ve bu faaliyetlerde kullanılan iç fonlar, oluşan iç fon açık ve fazlaları ile yatırımların gerektirdiği dış fon (finansman) ihtiyacını gösterecek şekilde hazırlanmış özet fon akım tabloları yardımı ile incelenmektedir.

İkinci bölümde açıklandığı üzere, bu çalışmadaki iç fon ve finansman ihtiyacı yaklaşımı ile KİT finansman programlarının yaklaşımı arasında farklılık olmakla birlikte, KİT toplamına ilişkin sonuç çizelgelerinde program hedefleri ile karşılaştırma da yapılmaktadır.

A. 1994-1998 Dönemi:

KİT'lerin 1994-98 döneminde, ana kalemler itibarıyla yarattıkları iç fon kaynakları ve işletme faaliyeti fon kullanımları ile iç fon açık veya fazlaları, yatırımları ve finansman (dış fon) ihtiyaçları, sektörler bazında, çizelge-7'de gösterilmiştir.

Çizelge-7, eklere (Ek:11-15) yer alan 1994-98 yılları detaylı fon kaynak ve kullanımları çizelgelerinden yararlanılarak hazırlanmış olup, detay bilgiler için bu eklere de bakılabilir.

1994-98 Fon kaynak ve kullanımları (MilyonYTL)	Tarım		Maden		enerji		İmalat		Ulaş-t-habrl,		Tic-tur-hiz.		Toplam	
	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay
A-İç fon kaynakları														
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar	26	39,4	397	37,9	2.069	40,0	1.775	30,1	1.695	54,8	274	16,8	6.235	36,9
2-O.dışı faaliyetlerden sağ.kaynaklar	0	0,0	27	2,6	29	0,6	58	1,0	53	1,7	31	1,9	197	1,2
3-Aktif azalışlar	12	18,2	99	9,5	110	2,1	501	8,5	151	4,9	121	7,4	994	5,9
4-Pasif artışlar	12	18,2	421	40,2	3.342	64,6	3.161	53,6	1.444	46,7	294	18,0	8.674	51,3
5-Görev zararı alacaklarından tahsilat	0	0,0	0	0,0	2	0,0	12	0,2	12	0,4	1	0,1	26	0,2
Toplam (A)	50	75,8	945	90,1	5.552	107,3	5.507	93,3	3.354	108,5	721	44,2	16.128	95,4
B-İşl. faaliyetleri fon kullanımları														
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar											9	0,5	9	0,1
2-O.dışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar	3	4,5	15	1,4	69	1,3	165	2,8		0,0	6	0,4	258	1,5
3-Ödenen vergi vb.(ö.dön.kârından)	7	10,6	131	12,5	122	2,4	143	2,4	189	6,1	55	3,4	647	3,8
4-Ödenen temettüler	3	4,5	53	5,0	101	2,0	114	1,9	178	5,8	41	2,5	489	2,9
5-Aktif artışlar	45	68,2	731	69,7	4.374	84,5	4.059	68,8	2.280	73,8	1.044	64,1	12.533	74,1
6-Pasif azalışlar	8	12,1	119	11,3	510	9,9	1.420	24,1	445	14,4	474	29,1	2.975	17,6
Toplam (B)	66	100,0	1.048	100,0	5.177	100,0	5.900	100,0	3.091	100,0	1.629	100,0	16.912	100,0
C-İç fon açık veya fazlası(A-B)	16	24,2	103	9,8	375	7,2	393	6,7	263	8,5	908	55,7	782	4,6
D-Yatırım harcamaları	2	3,0	65	6,2	694	13,4	171	2,9	618	20,0	16	1,0	1.566	9,3
E-Temini gereken dış fon (C+D)	18	27,3	168	16,0	319	6,2	564	9,6	355	11,5	924	56,7	2.348	13,9
F-Dış fon(finansman) kaynakları														
1-Bütçe:														
-Sermaye	4	6,1	105	10,0		0,0	216	3,7	184	6,0	22	1,4	531	3,1
-Yardım		0,0		0,0		0,0	1	0,0		0,0		0,0	1	0,0
Bütçe toplamı	4	6,1	105	10,0		0,0	217	3,7	184	6,0	22	1,4	532	3,1
2-Bütçe dışı sermaye	1	1,5	43	4,1	54	1,0	211	3,6	131	4,2	314	19,3	754	4,5
3-EXİMBANK kredisi		0,0	1	0,1		0,0		0,0		0,0		0,0	1	0,0
4-Dış proje kredisi		0,0	2	0,2	263	5,1	26	0,4	37	1,2		0,0	328	1,9
5-Ticari banka kredileri	13	19,7	17	1,6	2	0,0	110	1,9	3	0,1	588	36,1	733	4,3
Toplam (F)	18	27,3	168	16,0	319	6,2	564	9,6	355	11,5	924	56,7	2.348	13,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

1994-98 döneminde KİT'ler tarafından işletme faaliyetlerinde 16,9 milyar YTL tutarında fon kullanılmış olup, işletme faaliyeti fon kullanımlarının % 95,4'ü oranında 16,1 milyar YTL' si yaratılan iç fonlar ile karşılanırken, %4,6 oranında 782 milyon YTL tutarında iç fon açığı oluşmuştur. İşletme faaliyeti fon kullanımının %9,3'ü oranındaki yatırımlarla birlikte KİT'lerin finansman açığı veya dış fon ihtiyacı %13,9 oranında 2,3 milyar YTL seviyesine yükselmiş ve finansman ihtiyacı dış fonlar ile karşılanmıştır.

1994-98 döneminde KİT'lerin finansal dengesi aşağıda sektörler bazında incelenmektedir.

1. Tarım sektörü:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin (TİGEM), 1994-98 arasındaki 5 yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların tutarı 66 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımlarının; %68'i aktif artışlardan, %27'si vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %5'i ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımlarının; %39'u faaliyetlerden sağlanan kaynaklar (olağan kar+amortisman+fon çıkışı gerektirmeyen giderler), %18'i aktif azalışlar, %18'i pasif artışlar olmak üzere, %76'sı iç kaynaklardan sağlanan fonlar ile karşılanmıştır.

TİGEM 1994 yılında, faaliyetlerinden 466 bin YTL olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin bu zarardan düşülmesi ile finanse edilecek olağan zarar ve fon kullanımı 348 bin YTL' ye düşmüştür. 1995-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve fon sağlanmıştır.

Fon kullanımlarının %68' lik bölümünü oluşturan aktif artışlar; hazır değerler, alacaklar ve stoklar ile ilgili olup, TİGEM' in sahibi olduğu tarımsal araziler yeniden değerlemeye tabi olmadığından yeniden değerlendirme artışı söz konusu değildir.

Görüldüğü gibi TİGEM' in işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar (kaynaklar), işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında çok yetersiz kalmış ve TİGEM, işletme faaliyeti fon kullanımının %24,2' si oranında 16 milyon YTL fon açığı vermiştir.

İç fon açığı ve yatırım harcamaları toplamı, iç fon kullanımının %27,3'ü oranında 18,0 milyon YTL tutarında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

Dış fon ihtiyacının; %6,1 oranında 4 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden ve % 1,5 oranında 1 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %7,6 oranında 5 milyon YTL' si sermaye artışından, %19,7 oranında 13 milyon YTL' si ise ticari banka kredileri ile karşılanmıştır. Bu dönemde TİGEM, sadece 1995 yılında dış fon ihtiyacının tamamını sermaye artışı suretiyle karşılamış, diğer bütün yıllarda ticari kredi kullanmıştır.

2. Madencilik sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren dört ana teşebbüsün 1994-98 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların toplamı 1 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı toplamı olan 1 milyar YTL' nin; %69'u aktif artışlardan, %29'u vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1,4'ü ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %40'ı pasif artışlar, %38'i faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %10'u aktif azalışlar, %3'ü olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar (olağandışı kar) olmak üzere, %90,1'i oranında 945 milyon YTL' lik kısmı iç kaynaklardan sağlanan fonlar ile karşılanmıştır.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sektör 1994 yılında, faaliyetlerinden 22 milyon YTL olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin bu zarardan düşülmesi ile finanse edilecek olağan zarar ve fon kullanımı 143

bin YTL' ye düşmüştür. 1995-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır. Ayrıca, iç fon kaynakları arasında pasif artışlar da dikkat çekmektedir.

Görüldüğü gibi madencilik sektörünün işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar (kaynaklar), işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında yetersiz kalmış ve sektör, işletme faaliyeti fon kullanımının %9,8' i oranında 103 milyon YTL fon açığı vermiştir.

İç fon açığı ve 65 milyon YTL' lik yatırım harcamaları, iç fon kullanımının %16'sı oranında 168 milyon YTL tutarında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

Dış fon ihtiyacının; %10 oranında 105 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden ve %4,1 oranında 43 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %14,1 oranında 148 milyon YTL' si sermaye artışından, %1,6 oranında 17 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden, %0,2 oranında 2 milyon YTL' si dış proje kredisinden ve %0,1 oranında 1 milyon YTL' si de EXİMBANK kredisinden karşılanmıştır.

Bu dönemde sadece 1996 yılında dış fon ihtiyacının tamamı sermaye artışı suretiyle karşılanmış, diğer bütün yıllarda ticari kredi, eximbank kredisi ve dış proje kredisi kullanılmıştır.

3.Enerji sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1994-98 yılları arasındaki beş yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 5,2 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 5,2 milyar YTL' nin; %85'i aktif artışlardan, %14'ü vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1'i ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %65'i pasif artışlar, %40'ı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %2'si aktif azalışlar, %1'i olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar (olağandışı kar) ve 2 milyon YTL' si de

görev zararı alacaklarından yapılan tahsilat olmak üzere, %107,3'ü oranında 5,6 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %7,2 oranında iç fon fazlası verilmiştir.

Enerji sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler, 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerinden 33 milyon YTL olağan zarar etmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden 170 milyon YTL fon sağlanmıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

Enerji sektörü, aktif artışların fon kullanımları içinde en yüksek orana sahip olduğu sektör olma özelliği taşımaktadır. Aktif artışlar; hazır değerler, alacaklar, stoklar, aktifle ilgili kur farkı artışları, yeniden değerlendirme ve diğer aktif artışlar ile ilgilidir. Kur farkı artışları aktif artışların %10'dan fazlasını oluşturmaktadır.

Enerji sektörü, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının gerektirdiğinden daha fazla iç fon sağlamış ve işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımların %7,2' si oranında 375 milyon YTL iç fon fazlası vermiştir.

Bu nedenle, iç fon kullanımının %13,4 ü oranında 694 milyon YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %6,2'si oranında 319 milyon YTL ile sınırlı kalmıştır.

Dış fon ihtiyacının; %1,0 oranında 54 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben sermaye artışından, %5,1 oranında 263 milyon YTL' si dış proje kredisinden ve 2 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

4.İmalat sanayi:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1994-98 yılları arasındaki beş yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 5,9 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımlarının; %69'u aktif artışlardan, %28'i vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %3'ü ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %54'ü pasif artışlar, %30'u faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %9'u aktif azalışlar, %1'i olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar ve %0,2 oranında 12 milyon YTL' si de görev zararı alacaklarından yapılan tahsilat olmak üzere, %93,3'ü oranında 5,5 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %6,7 oranında iç fon açığı verilmiştir.

İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sektör 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerinden 89 milyon YTL olağan zarar etmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden 110 milyon YTL fon sağlanmıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

İmalat sanayi sektörü, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %6,7' si oranında 393 milyon YTL tutarında iç fon açığı vermiştir.

İç fon kullanımının %2,9' u oranında 171 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, kullanılan fonların %9,6'sı oranında 564 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %3,7 oranında 216 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden, %3,6 oranında 211 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %7,3 oranında 427 milyon YTL' si sermaye artışından, %0,4 oranında 26 milyon YTL' si dış proje kredisinden ve %1,9 oranında 110 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

5.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1994-98 yılları arasındaki beş yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 3,1 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımlarının; %74'ü aktif artışlardan, %26'sı vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %55'i faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %47' si pasif artışlar, %5'i aktif azalışlar, %2'si olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar ve %0,4 oranında 12 milyon YTL' si de görev zararı alacaklarından yapılan tahsilat olmak üzere, %108,5'i oranında 3,4 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %8,5 oranında iç fon fazlası verilmiştir.

Sektör 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerinden 61 milyon YTL olağan zarar etmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden 99 milyon YTL fon sağlanmıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

Diğer sektörlerden farklı olarak, ulaştırma-haberleşme sektörünün fon kaynakları içinde en büyük unsur faaliyetlerden sağlanan kaynaklardır.

Sektör, fon kullanımları içinde aktif artışların en yüksek paya sahip olduğu ikinci sektördür.

Ulaştırma-haberleşme sektörü, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %8,5' i oranında 263 milyon YTL tutarında iç fon fazlası vermiştir.

Bu nedenle, İç fon kullanımının %20' si oranında 618 milyon YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %11,5' i oranında 355 milyon YTL' ye düşmüştür.

Dış fon ihtiyacının; %6,0 oranında 184 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden, %4,2 oranında 131 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %10,2 oranında 315 milyon YTL' si sermaye artışından, %1,2 oranında 37 milyon YTL' si dış proje kredisinden ve %0,1 oranında 3 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

6. Ticaret, turizm, hizmetler sektörü:

TMO, DMO, TZDK, T. Yapağı ve Tiftik A.Ş., TURBAN, Emlak Konut A.Ş. gibi teşebbüslerin faaliyet gösterdiği sektörde 1994-98 yılları arasındaki beş yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların toplamı 1,6 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %64'ü aktif artışlardan, %35'i vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1'i de faaliyetler ile ilgili kullanımlardan (olağan zarar) kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %18'i pasif artışlar, %17'si faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %7'si aktif azalışlar, %2'si olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar ve %0,1 oranında 1 milyon YTL' si de görev zararı alacaklarından yapılan tahsilat olmak üzere, %44,2' si oranında 721 milyon YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %55,7 oranında iç fon açığı verilmiştir.

Sektör, 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerinden 17 milyon YTL olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile bu zarar 9 milyon YTL' ye düşmüş ise de faaliyetlerden iç fon sağlanamamıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

Ancak, ticaret-turizm-hizmet sektörü, faaliyetlerden sağlanan fonların, toplam fonlar içindeki payı en küçük olan sektördür. Başka bir ifade ile, bu sektör nispi olarak faaliyetlerden en az fon sağlanan sektördür.

Sektörde, özellikle TMO'nun tarımsal destekleme alımlarından kaynaklanan stok artışları çok önemli olup, stoklardaki artışlar aktif artışlar toplamının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, sektör, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımının %55,7' si oranında 908 milyon YTL tutarında iç fon açığı vermiştir. Özellikle TMO' nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazine'den alacaklarının tahsilinde güçlük çekilmesi ve bu alacaklar ile

stokların şişmeye devam etmesi, sektörün fon açığının başlıca nedenidir. (YDK, 1993:114, 1998:103).

İç fon kullanımının %1,0' i oranında 16 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %56,7' si oranında 924 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %1,4 oranında 22 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden, %19,3 oranında 314 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %20,7 oranında 336 milyon YTL' si sermaye artışından, %36,1 oranında 588 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Ticari banka kredisi kullanımı, faaliyetlerden sağlanan fonların iki katından fazladır.

7.KİT toplamı:

KİT' lerin 1994-98 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 16,9 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 16,9 milyar YTL' nin; %74'ü aktif artışlardan, %24'ü vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %2'si olağandışı faaliyetler ile ilgili kullanımlardan, %0,1 oranında 9 milyon YTL' si de faaliyetler ile ilgili kullanımlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının; %51'i pasif artışlar, %37'si faaliyetlerden sağlanan kaynaklar, %6'sı aktif azalışlar, %1'i olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar ve %0,2 oranında 26 milyon YTL' si de görev zararı alacaklarından tahsilat olmak üzere, %95,4' ü oranında 16,1 milyon YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %4,6 oranında iç fon açığı verilmiştir.

1994 yılında tüm sektörlerin, 1995 yılında tarım sektörü dışındaki tüm sektörlerin, faaliyetlerinden olağan zarar ettikleri, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi sonucunda, faaliyetlerden 1994

yılında 88 milyon YTL, 1995 yılında 296 milyon YTL tutarında net fon sağlandığı, 1996-98 yıllarında ise tüm sektörlerde olağan kar edildiği ve faaliyetlerden önemli miktarda fon sağlandığı görülmektedir.

Fonların yaklaşık 3/4'ünün aktif artışlara kullanılmasına karşılık, aktif azalışlardan sağlanan fonların payının sadece %5,9 olması dikkat çekicidir.

Kullanılan fonlara karşılık iç kaynaklardan yeterli fon sağlanamaması sonucunda, fon kullanımlarının %4,6' sı oranında 782 milyon YTL iç fon açığı oluşmuştur. Enerji ve ulaştırma-haberleşme sektöründeki teşebbüsler, işletme faaliyetleri ile 638 milyon YTL fon fazlası vermişler ise de; diğer sektörlerdeki teşebbüslerin 1,4 milyar YTL fon açığı vermeleri nedeni ile KİT toplamında 782 milyon YTL tutarında fon açığı oluşmuştur.

İç fon kullanımının %9,3' ü oranında 1,6 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, fon kullanımının %13,9' u oranında 2,3 milyar YTL' ye yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %3,1 oranında 531 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden, %4,5 oranında 754 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %7,6 oranında 1,3 milyar YTL' si sermaye artışından, %4,3 oranında 733 milyon YTL' si ticari banka kredilerinden, %1,9 oranında 328 milyon YTL' si dış proje kredisi ve 2 milyon YTL' si de bütçeden yardım ve EXİMBANK kredisi ile karşılanmıştır.

Kullanılan ticari banka kredilerinin, %80'i ticaret, turizm ve hizmet sektöründe kullanılmıştır.

1994-98 dönemi yatırım ve finansman programlarında öngörülen hedefler ile gerçekleşen finansman dengesi karşılaştırmalı olarak, çizelge 8'de özetlenmiştir.

Çizelge-8: 1994-98 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)

Finansman durumu (Milyon YTL)	Program	% pay	Gerçekleşme	% pay	Programa göre sapma %
İşletme faaliyetlerinden sağlanan iç fonlar	4.790	109,1	16.128	95,4	236,7
İşl. faaliyetleri ile ilgili fon kullanımları (-)	4.389	100,0	16.912	100,0	285,3
İç fon açığı veya fazlası	401	9,1	782	4,6	95,4
Yatırımlar	1.083	24,7	1.566	9,3	44,5
Temini gereken finansman (dış fon)	681	15,5	2.348	13,9	244,9
Finansman (dış fon) kaynakları:					
Bütçe:					
-Sermaye	316	7,2	531	3,1	68,4
-Görev zararı	44	1,0			
-Yardım			1	0,0	
Bütçe toplamı	360	8,2	532	3,1	48,1
Bütçe dışı sermaye			754	4,5	
EXİMBANK kredisi	0		1	0,0	
Dış proje kredisi	0		328	1,9	
Özel fonlar	321	7,3			
Ticari banka kredileri			733	4,3	
Temin edilen finansman (dış fon) toplamı	681	15,5	2.349	13,9	245,0

Kaynak: KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnameleri ile Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

1994-98 dönemi yatırım ve finansman programında; 4,8 milyar YTL iç fon yaratılması, işletme faaliyetlerinde 4,4 milyar YTL fon kullanılması, %9,1 oranında 0,4 milyar YTL iç fon fazlası verilmesi, işletme faaliyeti fon kullanımlarının %24,7'si oranında 1,1 milyar YTL yatırım yapılması, yatırımların finansmanı için fon kullanımlarının %15,5'i oranında 681 milyon YTL dış fona ihtiyaç duyulması, dış fon ihtiyacının 360 milyon YTL' sinin bütçe transferleri ile, 321 milyon YTL' sinin özelleştirme fonundan karşılanması öngörülmüştür.

Çizelgeden görüldüğü gibi, gerçekleşme hemen bütün kalemlerde programdan büyük sapmalar göstermiştir.

B. 1999-2001 Dönemi:

Ana kalemler itibarıyla, KİT'lerin 1999-2001 döneminde, yarattıkları iç fon kaynakları ve işletme faaliyeti fon kullanımları ile iç fon açık veya fazlaları, yatırımları ve finansman (dış fon) ihtiyaçları, sektörler bazında, çizelge-9'da gösterilmiştir.

1999-2001 Fon kaynak ve kullanımları (MilyonYTL)	Tarım		Maden		enerji		İmalat		Ulaş-habrl,		Tic-tur-hiz.		Toplam	
	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay
A-İç fon kaynakları														
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar	12	7,2	1.274	36,9	3.212	15,3	4.570	31,1	5.051	45,4	661	16,8	14.780	27,2
2-O.dışı faaliyetlerden sağ.kaynaklar	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	367	3,3	0	0,0	367	0,7
3-Aktif azalışlar	20	12,0	468	13,5	1.013	4,8	2.217	15,1	1.030	9,3	1.075	27,4	5.823	10,7
4-Pasif artışlar	50	30,1	1.232	35,7	15.773	75,4	6.308	42,9	5.246	47,2	2.132	54,3	30.741	56,6
5-Görev zararı alacaklarından tahsilat	0	0,0	0	0,0	3	0,0	156	1,1	88	0,8	0	0,0	247	0,5
Toplam (A)	82	49,4	2.974	86,1	20.001	95,6	13.251	90,0	11.782	106,0	3.868	98,4	51.958	95,7
B-İşl. faaliyetleri fon kullanımları														
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar	13	7,8									0,0		13	0,0
2-O.dışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar	23	13,9	130	3,8	269	1,3	851	5,8	59	0,5	80	2,0	1.412	2,6
3-Ödenen vergi vb.(ö.dön.kârından)	0	0,0	245	7,1	254	1,2	398	2,7	661	5,9	92	2,3	1.650	3,0
4-Ödenen temettüleri	0	0,0	117	3,4	321	1,5	483	3,3	1.051	9,5	84	2,1	2.056	3,8
5-Aktif artışlar	83	50,0	2.529	73,2	15.343	73,3	10.905	74,1	6.745	60,7	2.714	69,1	38.319	70,6
6-Pasif azalışlar	47	28,3	433	12,5	4.743	22,7	2.079	14,1	2.599	23,4	959	24,4	10.860	20,0
Toplam (B)	166	100,0	3.454	100,0	20.930	100,0	14.716	100,0	11.115	100,0	3.929	100,0	54.310	100,0
C-İç fon açık veya fazlası(A-B)	84	50,6	480	13,9	929	4,4	1.465	10,0	667	6,0	61	1,6	2.352	4,3
D-Yatırım harcamaları	5	3,0	255	7,4	2631	12,6	654	4,4	2191	19,7	53	1,3	5.789	10,7
E-Temini gereken dış fon (C+D)	89	53,6	735	21,3	3.560	17,0	2.119	14,4	1.524	13,7	114	2,9	8.141	15,0
F-Dış fon(finansman) kaynakları														
1-Bütçe:														
-Sermaye	78	47,0	605	17,5	220	1,1	1269	8,6	827	7,4	33	0,8	3.032	5,6
-Yardım		0,0		0,0		0,0	0	0,0		0,0		0,0	0	0,0
Bütçe toplamı	78	47,0	605	17,5	220	1,1	1269	8,6	827	7,4	33	0,8	3.032	5,6
2-Bütçe dışı sermaye	5	3,0	130	3,8	2.340	11,2	501	3,4	595	5,4	10	0,3	3.581	6,6
3-EXİMBANK kredisi		0,0	0	0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	0	0,0
4-Dış proje kredisi		0,0	0	0,0	878	4,2	94	0,6	69	0,6		0,0	1.041	1,9
5-Ticari banka kredileri	6	3,6	0	0,0	122	0,6	255	1,7	33	0,3	71	1,8	487	0,9
Toplam (F)	89	53,6	735	21,3	3.560	17,0	2119	14,4	1524	13,7	114	2,9	8.141	15,0

Çizelge-9:1999-2001 fon kaynak ve kullanımları (özet)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Ayrıca, çizelge-9'daki bilgilerin yıllar ve sektörler bazında detayını oluşturan, 1999-2001 yılları detaylı fon kaynak ve kullanımları çizelgeleri ekler arasında (Ek:16-18) yer almaktadır.

1999-2001 yıllarını kapsayan üç yıllık dönemde KİT'ler tarafından yatırımlar hariç olmak üzere, işletme faaliyetlerinde toplam 54,3 milyar YTL tutarında fon kullanılmış olup, işletme faaliyeti fon kullanımlarının, % 95,7'si oranında 52,0 milyar YTL' si yaratılan iç fonlar ile karşılanırken, %4,3 oranında 2,3 milyar YTL tutarında iç fon açığı oluşmuştur. İşletme faaliyeti fon kullanımının %10,7'si oranındaki yatırımlarla birlikte KİT'lerin finansman açığı veya dış fon ihtiyacı %15,0 oranında 8,1 milyar YTL seviyesine yükselmiş ve finansman ihtiyacı dış fonlar ile karşılanmıştır.

1999-2001 döneminde KİT'lerin finansal dengesi aşağıda sektörler bazında detaylı olarak incelenmektedir.

1. Tarım sektörü:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin (TİGEM), 1999-2001 arasındaki 3 yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların tutarı 166 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 166 milyon YTL' nin; %50'si aktif artışlardan, %28'i borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %14'ü olağandışı zararlardan ve %8'i de faaliyetler ile ilgili kullanımlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının, %49'luk kısmı sağlanan iç fonlar ile karşılanırken, %50,6 oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile giderilmiştir.

İç fonların; %30'luk kısmı pasif artışlardan, %12'lik kısmı aktif azalışlardan ve %7'lik kısmı da faaliyetlerden sağlanmıştır.

Faaliyetler ile ilgili olarak, hem fon sağlanması ve hem de kullanım olması farklı yıllardan kaynaklanmaktadır.

Nitekim TİGEM 1999 ve 2000 yılında, faaliyetlerinden 19 milyon YTL olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin

bu zarardan düşülmesi ile finanse edilecek olağan zarar ve fon kullanımı 13 milyon YTL' ye düşmüştür. 2001 yılında ise faaliyetlerden olağan kar ve 12 milyon YTL tutarında fon sağlanmıştır.

Bu dönemde ayrıca, %13,9 oranında 23 milyon YTL tutarında da olağandışı zararların finansmanı için fon kullanılmıştır. Böylece, olağan ve olağan dışı zararların finansmanı için fon kullanımları bu dönemde dikkat çekici hale gelmiştir.

Fon kullanımlarının %50,0' lik bölümünü oluşturan aktif artışların yarısından fazlası stok artışlarından kaynaklanmıştır.

TİGEM' in işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar, işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında çok yetersiz kalmış ve TİGEM, işletme faaliyeti fon kullanımının %50,6' sı oranında 84 milyon YTL iç fon açığı vermiştir.

5 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte fon açığı ve finansman ihtiyacı, fon kullanımı toplamının %53,6'sı oranında 89 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; 78 milyon YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve 5 milyon YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, 83 milyon YTL' lik kısmı sermaye artışından, 6 milyon YTL' lik kısmı ise ticari banka kredileri ile karşılanmıştır.

2. Madencilik sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren dört ana teşebbüsün 1999-2001 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların toplamı 3,5 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 3,5 milyar YTL' nin; %73'ü aktif artışlardan, %23'ü vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %4'ü ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

Fon kullanımlarının, %86'sı iç kaynaklardan sağlanan fonlar ile karşılanırken, % 13,9 oranında 480 milyon YTL tutarında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile karşılanmıştır.

%86 oranındaki iç fonun; %37'lik kısmı faaliyetlerden, %36'lık kısmı pasif artışlardan, %14'lük kısmı da aktif azalışlardan sağlanmıştır.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sektörün 1999-2001 döneminde, faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağladığı, ayrıca, iç fon kaynakları arasında pasif artışların da dikkat çekmekte olduğu görülmektedir.

Madencilik sektörünün işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonların, işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında yetersiz kalması sonucu oluşan, 480 milyon YTL' lik iç fon açığı, 255 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte 735 milyon YTL tutarına yükselmiş ve iç fon kullanımının %21,3'ü oranında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

%21,3 oranında 735 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının; %17,5 oranında 605 milyon YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve %3,8 oranında 130 milyon YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere sermaye artışından karşılanmıştır. Bu dönem sektörde sermaye artışı dışında dış fon kullanılmamıştır.

3.Enerji sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1999-2001 yılları arasındaki üç yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 20,9 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 20,9 milyar YTL' nin; %73'ü aktif artışlardan, %25'i vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1'i ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

Aktif artışların 1/3' üne yakını alacaklardaki artışlardan, %10'una yakını da aktif ile ilgili kur farkı artışlarından kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının, %96' sı iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %4 oranında 929 milyon YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

%96 oranında 20,0 milyar YTL' lik iç fonların; %75' lik kısmı pasif artışlardan, %15' lik kısmı faaliyetlerden, %5' lik kısmı aktif azalışlardan sağlanmıştır.

Enerji sektöründe 1999 yılında faaliyetlerden 1,1 milyar YTL fon sağlandığı, 2000 ve 2001 yılında ise, faaliyetlerden 1,8 milyar YTL olağan zarar edildiği, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden 2,1 milyar YTL fon sağlandığı görülmektedir.

Ayrıca, pasif artışların yaklaşık 1/5' i döviz cinsinden borçlanmaların kur farklarından ileri gelmiştir.

Sektör, 1999 yılında iç fon fazlası vermiş ise de 2000 ve 2001 yılları iç fon açıkları nedeni ile dönem sonucu açık olarak gerçekleşmiştir.

İç fon kullanımının %12,6' sı oranında 2,6 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte, iç fon kullanımının %17,0'si oranında 3,6 milyar YTL tutarında dış fon (finansman) ihtiyacı doğmuştur.

%17,0 oranında 3,6 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %1,1 oranında 220 milyon YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %11,2 oranında 2,3 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %12,3 oranında 2,6 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %4,2 oranında 878 milyon YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %0,6 oranında 122 milyon YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

4.İmalat sanayi:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1999-2001 yılları arasındaki beş yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 14,7 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 15,7 milyar YTL' nin; %74'ü aktif artışlardan, %20'si vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %6' sı ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 15,7 milyar YTL' nin, %90'ı iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %10 oranında 1,5 milyar YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

%90,0 oranında 13,3 milyar YTL' lik iç fonların; %43' lük kısmı pasif artışlardan, %31' lik kısmı faaliyetlerden, %15'lik kısmı aktif azalışlardan, %1'lik kısmı görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

İmalat sanayi sektöründe bu dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlandığı görülmektedir.

İmalat sanayi sektörünün, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %10,0' u oranındaki 1,5 milyar YTL' lik iç fon açığına, fon kullanımının %4,4' ü oranındaki 654 milyon YTL' lik yatırım harcamalarının da eklenmesi ile, işletme faaliyeti fon kullanımının %14,4' ü oranında 2,1 milyar YTL' lik dış fon (finansman) ihtiyacına ulaşılmaktadır.

%14,4 oranında 2,1 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %8,6 oranında 1,3 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %3,4 oranında 0,5 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %12,0 oranında 1,8 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %0,6 oranında 94 milyon YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %1,7 oranında 255 milyon YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

5.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 1999-2001 yılları arasındaki üç yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 11,1 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 11,1 milyar YTL' nin; %61'i aktif artışlardan, %39'u vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1'i olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

Sektörde, işletme faaliyeti fon kullanımı 11,1 milyar YTL' nin, %106' sı oranında 11,8 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış olup, %6 oranında 0,7 milyar YTL' lik iç fon fazlası verilmiştir.

%106 oranında 11,8 milyar YTL' lik iç fonların; %47'lik kısmı pasif artışlardan, %45'lik kısmı faaliyetlerden, %9'luk kısmı aktif azalışlardan, %3'lük kısmı olağandışı faaliyetlerden, %1'lik kısmı da görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

Ulaştırma-haberleşme sektöründe, 1999-2001 yıllarında faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

1994-98 döneminde sektörün fon kaynakları içinde en büyük unsur faaliyetlerden sağlanan kaynaklar iken, bu dönem pasif artışlar en büyük fon kaynağı haline gelmiştir. Ancak, sektör bu dönem faaliyetlerden en yüksek oranda fon sağlayan sektör ve olağandışı faaliyetlerden fon sağlayan tek sektör olma konumuna sahiptir.

İç fon kullanımı toplamının %19,7' si oranındaki 2,2 milyon YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen, ulaştırma-haberleşme sektörünün dış fon ihtiyacı, iç fon fazlası nedeni ile, iç fon kullanımının %13,7' si oranında 1,5 milyar YTL' ye düşmüştür.

%13,7 oranında 1,5 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %7,4 oranında 0,8 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %5,4 oranında 0,6 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %12,8 oranında 1,4 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %0,6 oranında 69 milyon YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %0,3 oranında 33 milyon YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

6.Ticaret, turizm, hizmetler sektörü:

TMO, DMO, TZDK, T. Yapağı ve Tiftik A.Ş., TURBAN, gibi teşebbüslerin faaliyet gösterdiği sektörde 1999-2001 yılları arasındaki üç yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların toplamı 3,9 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı toplamı olan 3,9 milyar YTL' nin; %69'u aktif artışlardan, %29'u vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %2'si de faaliyetler ile ilgili kullanımlardan (olağan zarar) kaynaklanmıştır.

Fon kullanımlarının, %98'i iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %1,6 oranında 61 milyon YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

3,9 milyar YTL' lik iç fonların ise; %54'lük kısmı pasif artışlardan, %27'lik kısmı aktif azalışlardan, %17'lik kısmı faaliyetlerden sağlanmıştır.

Ticaret-turizm-hizmet sektöründe 1999-2001 yıllarının tümünde faaliyetlerden olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

Sektörde, özellikle TMO'nun tarımsal destekleme alımlarından kaynaklanan stok artışları çok önemli olup, stoklardaki artışlar ve destekleme alımlarından kaynaklanan görev zararı alacakları, aktif artışlar toplamının yaklaşık %75' ini oluşturmaktadır.

Ticaret-turizm-hizmet sektörünün, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %1,6' sı oranında 61 milyon YTL iç fon açığı vermesinde, TMO' nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazine'den alacaklarının tahsilinde güçlük çekilmesi ve bu alacaklar ile stokların şişmeye devam etmesi, başlıca rolü oynamıştır (YDK, 1993:114, 1998:103).

İç fon kullanımının %1,3' ü oranında 53 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %2,9' u oranında 114 milyon YTL' ye yükselmiştir.

%2,9 oranında 114 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının; 33 milyon YTL' si merkezi yönetim bütçesinden, 10 milyon YTL' si hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %1,1 oranında 43 milyon YTL' lik kısmı sermaye artışından, %1,8 oranında 71 milyon YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

7.KİT toplamı:

KİT' lerin 1999-2001 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 54,3 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımını toplamı 54,3 milyar YTL' nin; %71'i aktif artışlardan, %27'si vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %3'ü olağandışı faaliyetler ile ilgili kullanımlardan kaynaklanmıştır.

54,3 milyar YTL'lik İşletme faaliyeti fon kullanımının; %57'si pasif artışlardan, %27'si faaliyetlerden, %11'i aktif azalışlardan, %1'i olağandışı faaliyetlerden, %1'i de görev zararı alacağı tahsilatından olmak üzere; %95,7' si oranında 52 milyar YTL' si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %4,3 oranında 2,4 milyar YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

KİT'ler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; 1999 yılında tarım sektörünün, 2000 yılında tarım ve enerji sektörünün, 2001 yılında enerji sektörünün, faaliyetlerinden olağan zarar ettikleri, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi sonucunda, tarım sektörünün 13 milyon YTL' lik kullanımı dışında, faaliyetlerden olağan kar edildiği ve fon sağlandığı görülmektedir.

Ayrıca, iç fon kaynakları arasında, en büyük kalemi oluşturması nedeni ile pasif artışlar da dikkat çekmektedir. Pasif artışların yaklaşık %60'ı borçlar ve bu borçlara ilişkin kur farklarından oluşmaktadır.

Fon kullanımlarının ise %71' lik bölümünü tek başına aktif artışlar oluşturmuştur.

Aktif artışların %36,5 oranında 16,1 milyar lirası maddi duran varlık artışlarıdır. Maddi duran varlıklarda yeniden değerlendirme ve kur farkları yanında yeni edinmeler nedeni ile de artış meydana gelmektedir. Aktif artışların; %29,3 oranında yaklaşık 12,9 milyar YTL' si alacaklarda artışlardan oluşurken, %7,0 oranında 3,1 milyar YTL' si stok artışlarından, %6,8

oranında 3,0 milyar YTL' si de hazır değerler ve menkul kıymet artışlarından oluşmuştur.

Geçen dönem olduğu gibi, fonların yaklaşık 3/4'ü aktif artışlara kullanılmasına karşılık, aktif azalışlardan sağlanan fonların payı geçen döneme göre artarak %11'e yükselmiştir.

İşletme faaliyetlerinde kullanılan fonlara karşılık iç kaynaklardan yeterli fon sağlanamaması sonucunda, fon kullanımlarının %4,3' ü oranında 2,4 milyar YTL'lik iç fon açığı oluşmuştur. Ulaştırma-haberleşme sektöründeki teşebbüsler, işletme faaliyetleri ile 667 milyon YTL fon fazlası vermişler ise de; diğer sektörlerdeki teşebbüslerin 3,1 milyar YTL fon açığı vermeleri nedeni ile KİT toplamında 2,4 milyar YTL tutarında fon açığı oluşmuştur.

İç fon kullanımının %10,7' si oranındaki 5,8 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %15,0' i oranında 8,1 milyar YTL' ye yükselmiştir.

İç fon kullanımı toplamının %15'i oranındaki 8,1 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (3,0 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, 3,6 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %12,2 oranında 6,6 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %1,9 oranında 1,0 milyar YTL' lik kısmı dış proje kredisinden, %0,9 oranında 0,5 milyar YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

1999-2001 döneminde KİT'lerin finansal dengesinin nasıl sağlanmış olduğu, yatırım ve finansman programlarında öngörülen değerler ile karşılaştırmalı olarak, çizelge 10'da özetlenmiştir.

Çizelge-10: 1999-2001 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)

Finansman durumu (Milyon YTL)	Program	% pay	Gerçekleşme	% pay	Programa göre sapma %
İşletme faaliyetlerinden sağlanan iç fonlar	18.816	111,3	51.955	95,7	176,1
İşl.faaliyetleri ile ilgili fon kullanımları (-)	16.899	100,0	54.310	100,0	221,4
İç fon açığı veya fazlası	1.917	11,3	2.356	4,3	222,9
Yatırımlar	5.163	30,6	5.787	10,7	12,1
Temini gereken finansman(dış fon ihtiyacı)	3.246	19,2	8.143	15,0	150,9
Finansman (dış fon) kaynakları:					
Bütçe:					
-Sermaye	1.385	8,2	3.032	5,6	118,9
-Yardım	180	1,0		0,0	
Bütçe toplamı	1.940	11,5	3.032	5,6	56,3
Bütçe dışı sermaye	0	0,0	3.581	6,6	
Dış proje kredisi	1.306	7,7	1.042	1,9	-20,2
Ticari banka kredileri	0	0,0	487	0,9	
Temin edilen finansman (dış fon) toplamı	3.246	19,2	8.142	15,0	150,8

Kaynak: KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnameleri ile Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

1999-2001 dönemi yatırım ve finansman programında; 18,8 milyar YTL iç fon yaratılması, işletme faaliyetlerinde 16,9 milyar YTL fon kullanılması, %11,3 oranında 1,9 milyar YTL iç fon fazlası verilmesi, işletme faaliyeti fon kullanımlarının %30,6'sı oranında 5,2 milyar YTL yatırım yapılması, yatırımların finansmanı için fon kullanımlarının %19,2'si oranında 3,2 milyar YTL dış fona ihtiyaç duyulması, dış fon ihtiyacının 1,6 milyar YTL' sinin bütçe transferleri ile, 1,3 milyar YTL' sinin dış proje kredisinden karşılanması öngörülmüştür.

Önceki dönem olduğu gibi, bu dönemde gerçekleşme hemen bütün kalemlerde programdan önemli sapmalar göstermiştir.

C. 2002-2008 Dönemi:

KİT'lerin 2002-2008 döneminde yarattıkları iç fonlar ve işletme faaliyeti fon kullanımları, iç fon açık ve fazlaları, yatırımları ve dış fon (finansman) ihtiyaçları, sektörler bazında çizelge-11'de gösterilmiştir.

2002-08 Fon kaynak ve kullanımları (MilyonYTL)	Tarım 02-07		Maden 02-07		enerji 02-07		İmalat 02-07		Ulaşt-habrl. 02-07		Tic-tur-hiz. 02-07		2008		Toplam 02-08	
	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay
A-İç fon kaynakları																
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar	145	27,9	4.911	31,1	29.303	24,3	8.187	25,9	16.407	44,4	1.589	14,5	4.538	12,5	65.080	25,7
2-O.dışı faaliyetlerden sağ.kaynaklar	16	3,1	0	0,0	1.617	1,3	0	0,0	1.813	4,9	0	0,0	0	0,0	3.446	1,4
3-Aktif azalışlar	89	17,1	4.527	28,7	12.019	10,0	10.134	32,1	6.047	16,4	3.110	28,4	5.200	14,3	41.126	16,3
4-Pasif artışlar	99	19,1	3.790	24,0	79.961	66,3	8.966	28,4	10.270	27,8	4.558	41,6	24.202	66,7	131.846	52,2
5-Görev zararı alacaklarından tahsilat	0	0,0	799	5,1	688	0,6	189	0,6	1.017	2,8	1.378	12,6	1.234	3,4	5.305	2,1
Toplam (A)	349	67,2	14.027	88,9	123.588	102,4	27.476	86,9	35.554	96,3	10.635	97,0	35.174	96,9	246.803	97,6
B-İşl. faaliyetleri fon kullanımları																
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar																
2-O.dışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar	69	13,3	687	4,4	3.900	3,2	3.634	11,5	271	0,7	613	5,6	2.047	5,6	11.221	4,4
3-Ödenen vergi vb.(ö.dön.kârından)	9	1,7	1.031	6,5	1.645	1,4	1.088	3,4	3.227	8,7	283	2,6	667	1,8	7.950	3,1
4-Ödenen temettüler	19	3,7	1.853	11,7	3.748	3,1	1.205	3,8	6.080	16,5	325	3,0	892	2,5	14.122	5,6
5-Aktif artışlar	313	60,3	8.747	55,4	83.831	69,5	14.155	44,8	22.536	61,0	6.296	57,4	21.161	58,3	157.039	62,1
6-Pasif azalışlar	109	21,0	3.460	21,9	27.546	22,8	11.527	36,5	4.818	13,0	3.444	31,4	11.525	31,8	62.429	24,7
Toplam (B)	519	100,0	15.778	100,0	120.670	100,0	31.609	100,0	36.932	100,0	10.961	100,0	36.292	100,0	252.761	100,0
C-İç fon açık veya fazlası(A-B)	170	32,8	1.751	11,1	2.918	2,4	4.134	13,1	1.378	3,7	326	3,0	1.118	3,1	5.959	2,4
D-Yatırım harcamaları	54	10,4	2.057	13,0	10.475	8,7	1.845	5,8	5.731	15,5	45	0,4	4.187	11,5	24.394	9,7
E-Temini gereken dış fon (C+D)	224	43,2	3.808	24,1	7.557	6,3	5.979	18,9	7.109	19,2	371	3,4	5.305	14,6	30.353	12,0
F-Dış fon(finansman) kaynakları																
1-Bütçe:																
-Sermaye	224	43,2	2.517	16,0	1.464	1,2	3.897	12,3	4.603	12,5	371	3,4	3.851	10,6	16.927	6,7
-Yardım		0,0		0,0		0,0	115	0,4		0,0		0,0	19	0,1	134	0,1
Bütçe toplamı	224	43,2	2.517	16,0	1.464	1,2	4.012	12,7	4.603	12,5	371	3,4	3.870	10,7	17.061	6,7
2-Bütçe dışı sermaye		0,0	512	3,2	786	0,7	583	1,8	1.005	2,7		0,0	948	2,6	3.834	1,5
3-EXİMBANK kredisi		0,0	0	0,0		0,0		0,0		0,0		0,0		0,0	0	0,0
4-Dış proje kredisi		0,0	80	0,5	3.083	2,6	187	0,6	1.139	3,1		0,0	487	1,3	4.976	2,0
5-Ticari banka kredileri		0,0	699	4,4	2.224	1,8	1.197	3,8	362	1,0		0,0		0,0	4.482	1,8
Toplam (F)	224	43,2	3.808	24,1	7.557	6,3	5.979	18,9	7.109	19,2	371	3,4	5.305	14,6	30.353	12,0

Ayrıca, çizelge-14'teki bilgilerin yıllar ve sektörler bazında detayını oluşturan, 2002-08 yılları detaylı fon kaynak ve kullanımları çizelgeleri de ekler arasında (Ek:19-25) yer almaktadır.

Hazine Müsteşarlığı 2008 yılından itibaren teşebbüsler bazında tüm fon akımlarının izlenmesinden vazgeçmiş ve KİT toplamının finansal sonucuna yönelik verileri izlemeye başlamıştır. Bu nedenle, 2008 yılı verilerinin teşebbüsler ve sektörler ayrımını yapmak mümkün olmamış ve aşağıda, 2002-2007 yılı verileri sektörler bazında incelendikten sonra, KİT toplamına ilişkin incelemelere 2008 yılı rakamları da dahil edilmiştir.

2002-08 yıllarını kapsayan 7 yıllık dönemde KİT'ler tarafından yatırımlar hariç olmak üzere, işletme faaliyetlerinde toplam 253 milyar YTL tutarında fon kullanılmış olup, işletme faaliyeti fon kullanımlarının, % 97,6'sı oranındaki 247 milyar YTL' si yaratılan iç fonlar ile karşılanırken, %2,4 oranında 6 milyar YTL tutarında iç fon açığı oluşmuştur. İşletme faaliyeti fon kullanımı toplamının %9,7'si oranındaki yatırımlarla birlikte KİT'lerin finansman açığı veya dış fon ihtiyacı %12 oranında 30 milyar YTL seviyesine yükselmiş ve finansman ihtiyacı dış fonlar ile karşılanmıştır.

2002-07 döneminde KİT'lerin finansal dengesi aşağıda sektörler bazında detaylı olarak incelenmektedir.

1. Tarım sektörü:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin (TİGEM), 2002-07 arasındaki 6 yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların tutarı 519 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 519 milyon YTL' nin; %60'ı aktif artışlardan, %26'sı vergi ve temettü ödemeleri ile borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %13'ü de olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımının, %67'si oranında 349 milyon YTL' lik kısmı iç fonlar ile karşılanırken, %33 oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile giderilmiştir.

349 milyon YTL' lik iç fonların; %28'lik kısmı faaliyetlerden, %19'luk kısmı pasif artışlardan, %17'lik kısmı da aktif azalışlardan sağlanmıştır.

TİGEM 2004, 2005 ve 2007 yıllarında faaliyetlerden olağan zarar etmiş ise de, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden fon sağlamıştır. Bu dönem tarım sektörünün (TİGEM) fon kaynakları içinde faaliyetlerden sağlanan fonlar öne çıkarken, ilk defa pasif artışlar nispeten geri plana düşmüştür. Ayrıca, 2004 ve 2005 yıllarında olağandışı faaliyetlerden de fon sağlanmıştır.

Fon kullanımlarının içinde %60,3 oranı ile aktif artışlar önemini korumuştur. TİGEM' in aktif artışları içinde stoklar önemli paya sahip olmaya devam ederken, bu dönem, enflasyon değerlemesinin arazileri de kapsamı nedeni ile sabit kıymetlerde görülen artışlar da nispeten önemli hale gelmiştir. TİGEM bu dönem önemli miktarda borç ödemiş ve hatta temettü ödemesi bile yapmıştır.

Ancak, TİGEM' in işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar, işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında çok yetersiz kalmış ve TİGEM, işletme faaliyeti fon kullanımının %32,8' i oranında 170 milyon YTL iç fon açığı vermiştir.

İç fon açığı ve 54 milyon YTL' lik yatırım harcamaları, iç fon kullanımının %43,2'si oranında 224 milyon YTL tutarında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

%43,2 oranında 224 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının tamamı merkezi yönetim bütçesinden transfer edilen sermaye artışı ile karşılanmıştır.

2. Madencilik sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 2002-07 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandıkları fonların toplamı 15,8 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 15,8 milyar YTL' nin; %55'i aktif artışlardan, %40'ı vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %4'ü ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 15,8 milyar YTL' nin, %89 oranında 14 milyar YTL' si iç fonlar ile karşılanırken, % 11 oranında 1,7 milyar YTL tutarında fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile karşılanmıştır.

14 milyar YTL' lik iç fonun; %31'lik kısmı faaliyetlerden, %29'luk kısmı aktif azalışlardan, %24'lük kısmı pasif artışlardan ve %5'lik kısmı görev zararı alacaklarından yapılan tahsilattan sağlanmıştır.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, sektörde tüm yıllarda faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlandığı, ayrıca, iç fon kaynakları arasında aktif azalışların da dikkat çekmekte olduğu görülmektedir.

Sektörün iç fon açığı ve fon kullanımlarının %13,0' ü oranında 2,1 milyar YTL' lik yatırım harcamaları, fon kullanımının %24,1'i oranında 3,8 milyar YTL tutarında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

3,8 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (%16 oranında 2,5 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve %3,2 oranında 0,5 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %19,2 oranında 3,0 milyar YTL' lik bölümü sermaye artışından, %0,5 oranında 80 milyon YTL' lik bölümü dış proje kredisinden ve %4,4 oranında 0,7 milyar YTL' lik bölümü de ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

3.Enerji sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 2002-07 yılları arasındaki altı yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 120,7 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 120,7 milyar YTL' nin; %70'i aktif artışlardan, %27'si vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %3'ü ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 120,7 milyar YTL' nin, %102,4' ü oranında 123,6 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış ve %2,4 oranında 2,9 milyar YTL' lik iç fon fazlası oluşmuştur.

123,6 milyar YTL' lik iç fonların; %66'lık kısmı pasif artışlardan, %24'lük kısmı faaliyetlerden, %10'luk kısmı aktif azalışlardan, %1'lik kısmı olağandışı faaliyetlerden ve %1' lik kısmı da görev zararı alacaklarının tahsilatından sağlanmıştır.

Enerji sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, dönem boyunca faaliyetlerden fon sağlandığı, ancak, iç fonların 2/3'ünün pasif artışlardan sağlandığı ve pasif artışlar içinde teşebbüslerin birbirlerine olan borçlanmalarındaki artışların dikkat çekici olduğu görülmektedir.

Fon kullanımlarının %70' lik bölümünü tek başına oluşturan aktif artışların yarısından fazlası alacaklardaki artışlardan, özellikle de teşebbüslerin birbirlerinden olan alacakların artışından kaynaklanmaktadır.

Enerji sektörü işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %102,4'ü kadar iç fon yaratmış ve %2,4 oranında 2,9 milyar YTL tutarında iç fon fazlası vermiştir. Sektör, sadece 2006 yılında iç fon açığı vermiş, diğer bütün yıllarda fon fazlası oluşmuştur.

İç fon fazlası nedeni ile, işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların %8,7' si oranında 10,5 milyar YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen, dış fon (finansman) ihtiyacı, fon kullanımının %6,3'ü oranında 7,6 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

7,6 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (%1,2 oranında 1,5 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %0,7 oranında 0,8 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %1,9 oranında 2,3 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %2,6 oranında 3,1 milyar YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %1,8 oranında 2,2 milyar YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

4. İmalat sanayi:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 2002-07 yılları arasındaki altı yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 31,6 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 31,6 milyar YTL' nin; %45'i aktif artışlardan, %44'ü vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %12'si ise olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 31,6 milyar YTL' nin, %86,9' u oranında 27,5 milyar YTL' si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %13,1 oranında 4,1 milyar YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

31,6 milyar YTL' lik iç fonların; %32'lik kısmı aktif azalışlardan, %28'lik kısmı pasif artışlardan, %26'lık kısmı faaliyetlerden, %1'lik kısmı görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerde, aktif azalışların bu dönem en büyük fon kaynağı haline geldiği, 2005 yılı hariç bu dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden olağan kar edildiği, 2005 yılı da dahil tüm yıllarda faaliyetlerden fon sağlandığı, ancak faaliyetlerden sağlanan fonların aktif azalışlar ve pasif artışların gerisinde kaldığı görülmektedir.

Fon kullanımları içinde aktif artışlar %45 oranı ile yine en büyük kalemi oluşturmakta ise de aktif artışların payı önceki dönemlere göre önemli ölçüde düşmüştür. Aktif artışlar önemli ölçüde maddi duran varlık ve stok artışlarından kaynaklanmıştır. Aktif artışların payının düşmesine paralel olarak, vergi ve temettü ödemeleri ile borç ödemelerinin ve olağandışı zararların payının ise arttığı görülmektedir.

İmalat sanayi sektörünün, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %13,1' i oranındaki 4,1 milyar YTL' lik iç fon açığına, fon kullanımının %5,8' i oranındaki 1,8 milyar YTL' lik yatırım harcamalarının da eklenmesi ile, işletme faaliyeti fon kullanımının %18,9' u oranında 6,0 milyar YTL' lik dış fon (finansman) ihtiyacına ulaşılmaktadır.

6,0 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (%12,3 oranında 3,9 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %1,8 oranında 0,6 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %14,1 oranında 4,5 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %0,4 oranında 115 milyon YTL' lik kısmı bütçeden alınan yardımdan, %0,6 oranında 187 milyon YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %3,8 oranında 1,2 milyar YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

5.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin 2002-07 yılları arasındaki altı yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 36,9 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 36,9 milyar YTL' nin; %61'i aktif artışlardan, %38'i vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %1'i olağandışı zararlardan kaynaklanmıştır.

Sektörde, işletme faaliyeti fon kullanımı 36,9 milyar YTL' nin, %96,3' ü oranında 35,6 milyar YTL tutarında iç kaynaklardan fon sağlanmış olup, %3,7 oranında 1,4 milyar YTL' lik iç fon açığı verilmiş ve açık dış fonlar ile kapatılmıştır.

35,6 milyar YTL' lik iç fonların; %44'lük kısmı faaliyetlerden, %28'lik kısmı pasif artışlardan, %16'lık kısmı aktif azalışlardan, %5'lik kısmı olağandışı faaliyetlerden, %3'lük kısmı da görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

Ulaştırma-haberleşme sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler, 2005 yılı hariç bu dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden olağan kar edildiği, 2005 yılı da dahil tüm yıllarda faaliyetlerden önemli miktarda fon sağlandığı görülmektedir. Sektör bu dönem faaliyetlerden en yüksek oranda fon sağlayan sektör olma konumuna sahiptir.

Ulaştırma-haberleşme sektörü, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %3,7' si oranında 1,4 milyar YTL tutarında iç fon açığı vermiştir. İç fon kullanımının %15,5' i oranında 5,7 milyar YTL' lik yatırım

harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %19,2' si oranında 7,1 milyar YTL' ye yükselmiştir.

7,1 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (%12,5 oranında 4,6 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %2,7 oranında 1,0 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %15,2 oranında 5,6 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %3,1 oranında 1,1 milyar YTL' lik kısmı dış proje kredisinden ve %1,0 oranında 362 milyon YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

6.Ticaret, turizm, hizmetler sektörü:

TMO ve DMO'nun faaliyet gösterdiği sektörde 2002-07 yılları arasındaki altı yıllık dönemde işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların toplamı 11 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 11 milyar YTL' nin; %57'si aktif artışlardan, %37'si vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışlardan, %6'sı da olağandışı faaliyetler ile ilgili kullanımlardan (olağandışı zarar) kaynaklanmıştır.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 11 milyar YTL' nin, %97' si oranında 10,6 milyar YTL' si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %3 oranında 326 milyon YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

%97,0 oranında 10,6 milyar YTL' lik iç fonların; %42'lik kısmı pasif artışlardan, %28'lik kısmı aktif azalışlardan, %15'lik kısmı faaliyetlerden ve %13'lük kısmı da görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

Ticaret-turizm-hizmet sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler birlikte değerlendirildiğinde, 2002-07 yıllarında faaliyetlerden olağan kar ve/veya fon sağlandığı, ancak faaliyetlerden sağlanan fonların toplam fonlar içindeki payının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

İç fon kaynakları arasında, en büyük kalemi oluşturması nedeni ile dikkat çeken pasif artışlar, önemli ölçüde yurt dışına borçlardaki artışlardan kaynaklanmıştır.

Önceki dönemlerde olduğu gibi, sektörde, özellikle TMO'nun tarımsal destekleme alımlarından kaynaklanan stok artışları çok önemli olup, stoklardaki artışlar ve destekleme alımlarından kaynaklanan görev zararı alacakları, aktif artışlar toplamının yaklaşık %70' ini oluşturmaktadır.

Ticaret-turizm-hizmet sektörünün, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %3,0' ü oranındaki 326 milyon YTL' lik iç fon açığı, 45 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte, iç fon kullanımının %3,4' ü oranında 371 milyon YTL tutarında dış fon ihtiyacı doğurmuştur.

%3,4 oranında 371 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının tamamı merkezi yönetim bütçesinden sermaye artışı suretiyle karşılanmıştır.

7.KİT toplamı:

KİT' lerin 2002-08 döneminde işletme faaliyetlerinde kullandığı fonların toplamı 253 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 253 milyar YTL' nin; %62'si aktif artışların, %34'ü vergi ve temettü ödemeleri ile diğer borç ödemeleri ve pasif azalışların, %4'ü olağandışı faaliyetler ile ilgili kullanımların sonucudur.

İşletme faaliyeti fon kullanımı 253 milyar YTL' nin, %97,6'sı oranında 247 milyar YTL' si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %2,4 oranında 6 milyar YTL' lik iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

247 milyar YTL' lik iç fonların; %52'lik kısmı pasif artışlardan, %26'lık kısmı faaliyetlerden, %16'lık kısmı aktif azalışlardan, %1'lik kısmı olağandışı faaliyetlerden, %2'lik kısmı ise görev zararı alacağı tahsilatından sağlanmıştır.

KİT'ler bir bütün olarak değerlendirildiğinde; tarım sektörünün olağan zarar ettiği 2004 yılı ile tarım, imalat sanayi, ulaştırma-haberleşme sektörlerinin olağan zarar ettiği 2005 yılı da dahil olmak üzere, dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden olağan kar edildiği ve/veya fon sağlandığı görülmektedir.

Ancak, iç fon kaynakları arasında, en büyük kalemi oluşturması nedeni ile pasif artışlar bu dönemde de dikkat çekmektedir. Pasif artışların yaklaşık %60'ı borçlar ve bu borçlara ilişkin kur farklarından oluşmaktadır.

Fon kullanımlarının tek başına %62'lik bölümünü oluşturan aktif artışların, %22 oranında 31,4 milyar lirası maddi duran varlık artışlarıdır. Maddi duran varlıklarda enflasyon değerlemesi ve kur farkları yanında yeni edinmeler nedeni ile de artış meydana gelmektedir. Aktif artışların, %48 oranında yaklaşık 67,2 milyar YTL' si alacaklarda artışlardan oluşurken, %6 oranında 8,6 milyar YTL' si stok artışlarından, %8 oranında 11,3 milyar YTL' si de hazır değerler ve menkul kıymet artışlarından oluşmuştur.

Fonların yaklaşık 3/5'i aktif artışlara kullanılmasına karşılık, aktif azalışlardan sağlanan fonların payı sadece %16'da kalmıştır.

İşletme faaliyetlerinde kullanılan fonlara karşılık iç kaynaklardan yeterli fon sağlanamaması sonucunda oluşan, 6 milyar YTL' lik iç fon açığı; enerji sektöründeki teşebbüslerin 2,9 milyar YTL tutarındaki fon fazlasına rağmen, diğer sektörlerdeki teşebbüslerin 8,9 milyar YTL fon açığı vermelerinin sonucudur.

İç fon kullanımının %9,7'si oranında 24,4 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %12'si oranında 30 milyar YTL' ye yükselmiştir.

30 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; (%6,7 oranında 16,9 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %1,5 oranında 3,8 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere) %8,2 oranında 20,7 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, %0,1 oranında 134 milyon YTL'si merkezi yönetim bütçesinden alınan yardımdan, %2 oranında 5,0 milyar YTL' lik kısmı dış proje kredisinden, %1,8 oranında 4,5 milyar YTL' lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

KİT'lerin finansal dengesinin nasıl sağlanmış olduğu, yatırım ve finansman programlarında öngörülen değerler ile karşılaştırmalı olarak, çizelge 12'de özetlenmiştir.

Çizelge-12: 2002-08 dönemi KİT finansman çizelgesi (Sonuç kısmı)

Finansman durumu (Milyon YTL)	Program	% pay	Gerçekleşme	% pay	Programa göre sapma %
İşl. faaliyetlerinden sağlanan iç fonlar	110.557	101,6	246.803	97,6	123,2
İşl. faaliyetleri ile ilgili fon kullanımları (-)	108.867	100,0	252.761	100,0	132,2
İç fon açığı veya fazlası	1.690	1,6	5.958	2,4	-452,5
Yatırımlar	22.124	20,3	24.395	9,7	10,3
Temini gereken finansman(dış fon)	20.434	18,8	30.353	12,0	-248,5
Finansman (dış fon) kaynakları:					
Bütçe:					
-Sermaye	10.228	9,4	16.927	6,7	65,5
-Yardım	18	0,0	134	0,1	644,4
-Görev zararı	3.750	3,4			
Bütçe toplamı	13.996	12,9	17.061	6,7	21,9
Bütçe dışı sermaye		0,0	3.834	1,5	
Dış proje kredisi	5.282	4,9	4.976	2,0	-5,8
Ticari banka kredileri	1.157	1,1	4.482	1,8	287,4
Temin edilen finansman (dış fon) toplamı	20.435	18,8	30.353	12,0	48,5

Kaynak: KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnameleri ile Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

2002-08 dönemi yatırım ve finansman programında; işletme faaliyetlerinde 109 milyar YTL fon kullanılması, iç kaynaklardan kullanılacak bu fonların %101,6'sı oranında 111 milyar YTL iç fon yaratılması, %1,6 oranında 1,7 milyar YTL iç fon fazlası verilmesi, fon kullanımlarının %20,3'ü oranında 22,1 milyar YTL tutarında yatırım yapılması, yatırımların finansmanı için iç fon fazlasından sonra, %18,8 oranında 20,4 milyar YTL tutarında da dış fon sağlanması, dış fon ihtiyacının 14,0 milyar YTL' sinin bütçe transferleri ile, 6,4 milyar YTL' sinin dış proje kredisi ve diğer krediler ile karşılanması öngörülmüştür.

Buna göre, KİT'lerin finansal gerçekleşmesi bu dönemde de hemen bütün kalemlerde programdan önemli sapmalar göstermiştir.

D. 1994-2008 Dönemine toplu bakış:

Yukarıda 1994-98, 1999-2001 ve 2002-08 dönemleri itibarıyla incelenmiş olan KİT'lerin finansal dengesine ve finansman veya dış fon ihtiyaçlarına topluca bir kere daha bakmak faydalı olacaktır. Bunun için söz konusu üç döneme ilişkin fon akımları ve fon açıkları ile finansman temini bir arada, çizelge-13'de tekrar gösterilmiştir.

Çizelge-13:1994-2008 fon kaynak ve kullanımları ve finansal denge

1994-98 Fon kaynak ve kullanımları (MilyonYTL)	1994-08		1999-2001		2002-08		Toplam	
	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay	Tutar	% pay
A-İç fon kaynakları								
1-Faal.lerden sağl. Kaynaklar	6.235	36,9	14.780	27,2	65.080	25,7	86.095	26,6
2-O.dışı faal.lerden sağ.kaynaklar	197	1,2	367	0,7	3.446	1,4	4.010	1,2
3-Aktif azalışlar	994	5,9	5.823	10,7	41.126	16,3	47.943	14,8
4-Pasif artışlar	8.674	51,3	30.741	56,6	131.846	52,2	171.261	52,9
5-Görev zar.alac.larından tahsilat	26	0,2	247	0,5	5.305	2,1	5.578	1,7
Toplam (A)	16.128	95,4	51.958	95,7	246.803	97,6	314.889	97,2
B-İşl. Faaliyetleri fon kullanımları								
1-Faal.lerle ilgili kullanımlar	9	0,1	13	0,0			22	0,0
2-O.dışı faal.lerle ilgili kullanımlar	258	1,5	1.412	2,6	11.221	4,4	12.891	4,0
3-Öd. Vergi vb.(ö.dön.kârından)	647	3,8	1.650	3,0	7.950	3,1	10.247	3,2
4-Ödenen temettüleri	489	2,9	2.056	3,8	14.122	5,6	16.667	5,1
5-Aktif artışlar	12.533	74,1	38.319	70,6	157.039	62,1	207.891	64,2
6-Pasif azalışlar	2.975	17,6	10.860	20,0	62.429	24,7	76.264	23,5
Toplam (B)	16.912	100,0	54.310	100,0	252.761	100,0	323.983	100,0
C-İç fon açık veya fazlası(A-B)	782	4,6	2.352	4,3	5.959	2,4	9.093	2,8
D-Yatırım harcamaları	1.566	9,3	5.789	10,7	24.394	9,7	31.749	9,8
E-Tem.gereken dış fon (C+D)	2.348	13,9	8.141	15,0	30.353	12,0	40.842	12,6
F-Dış fon(finansman) kaynakları								
1-Bütçe:								
-Sermaye	531	3,1	3.032	5,6	16.927	6,7	20.490	6,3
-Yardım	1	0,0	0	0,0	134	0,1	135	0,0
Bütçe toplamı	532	3,1	3.032	5,6	17.061	6,7	20.625	6,4
2-Bütçe dışı sermaye	754	4,5	3.581	6,6	3.834	1,5	8.169	2,5
3-EXİMBANK kredisi	1	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,0
4-Dış proje kredisi	328	1,9	1.041	1,9	4.976	2,0	6.345	2,0
5-Ticari banka kredileri	733	4,3	487	0,9	4.482	1,8	5.702	1,8
Toplam (F)	2.348	13,9	8.141	15,0	30.353	12,0	40.842	12,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı KİT Genel Müdürlüğü verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

KİT'ler 1994-98 döneminde faaliyetlerden, toplam fon kullanımının %37'si oranında fon sağlamışlardır.

1994 yılında bütün sektörler faaliyetlerinden olağan zarar etmiş olup, zararları toplamı, toplam fonların %17' si oranında 140,3 milyon YTL, amortisman ve fon çıkışına yol açmayan giderler nedeni ile faaliyetlerden sağlanan net fon ise %10,6 oranında 87,9 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir.

1995 yılında, tarım sektörü dışında, sektörlerin faaliyetleri yine olağan zarar ile sonuçlanmış ise de faaliyetleri ile yarattıkları fon miktarı toplam fonların %21,9' u seviyesine yükselmiştir.

1996 yılında ise bütün sektörler faaliyetlerden olağan kar elde etmişler ve faaliyetlerden toplam fonların % 36,3'ü kadar fon sağlamışlardır. KİT'lerin olağan faaliyet karlılığı 1997 ve 1998 yıllarında da devam etmiş ve

faaliyetlerden sırası ile toplam fonların %38,1 ve %34,7'si kadar fon sağlamışlardır.

1999 ve 2000 yılında tarım sektörünün, 2001 yılında ise enerji sektörünün faaliyetleri olağan zarar ile sonuçlanmış ve faaliyetlerden sağlanan fonların toplam fonlar içindeki payında 1998 yılında başlayan düşüş eğilimi devam etmiştir. 1999- 2001 döneminde faaliyetlerden, toplam fon kullanımlarının %27'si kadar fon sağlanabilmiştir.

2002-2008 döneminde tarım ve imalat sanayi sektörünün birkaç yılı hariç, genellikle faaliyetler olağan kar ile sonuçlanmıştır. Ancak, buna rağmen 2002 ve 2003 yıllarında faaliyetlerden sağlanan fonların toplam fonlar içindeki payı yükselerek %40 seviyelerine kadar ulaştıktan sonra, 2004 yılından itibaren düşme trendi başlamış, 2006 yılında %12 seviyesine kadar düştükten sonra, 2007 yılında %18'e ve 2008 yılında da %19'a yükselmiştir. Dönemin genelinde faaliyetlerden sağlanan fonların kullanılan toplam fonlara oranı %26 seviyesinde gerçekleşmiştir.

1994-2008 döneminde ise işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların %27'si faaliyetlerden sağlanmıştır. Faaliyetlerden sağlanan fonların %9,1 oranında 30,7 milyar YTL' si olağan kardır. Kalanı amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen giderlerden sağlanmıştır.

Her üç dönemde de olağandışı faaliyetlerden (önceki dönem gelir ve giderleri, çalışmayan kısım giderleri vb.) önemli bir fon sağlanmamıştır.

Aktif azalışlardan, 1994-98 döneminde kullanılan toplam fonların %6'sı kadar fon sağlanabilmiş iken, bu oran sonraki 1999-2001 döneminde %11'e, 2002-08 döneminde de %16'ya yükselmiştir. Üç dönemin ortalaması ise %15 olmuştur.

KİT' lerin en önemli fon kaynağı pasif artışlar olup, pasif artışlardan sağlanan fonlar kullanılan toplam fonların 1994-98 döneminde %51'ini, 1999-2001 döneminde %57'sini ve 2002-08 döneminde ise %52'sini oluşturmuştur.

233 sayılı KHK' nın 35 inci maddesi gereği bakanlar kurulu kararı ile KİT fiyatlarına müdahale edilmesi durumunda KİT' lerin görev zararı alacağı

doğmaktadır. Merkezi yönetim bütçesine konulan ödenekler ile hazinenin görev zararı borçlarının ödenmesi ile fon sağlanmış olmaktadır. Ancak, görev zararı tahsili suretiyle sağlanan fonlar 1994-2001 döneminde kayda değer seviyelerde değilken, 2002-08 döneminde kullanılan toplam fonların %2,1'i seviyesinde gerçekleşmiştir.

Faaliyetler ile ilgili fon kullanımı, olağan zararların, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen giderler toplamından yüksek olması durumunda söz konusu olabilmektedir. 1994 yılında tarım, madencilik, ticaret-turizm-hizmet sektörlerinde, 1995 yılında ticaret-turizm-hizmet sektöründe, 1999 yılında tarım sektöründe faaliyetlerle ilgili fon kullanımı söz konusu olmuştur.

Genellikle önceki dönem gider ve zararları ile çalışmayan kısım giderleri gibi gider ve zararlar, önceki dönem gelir ve karlarından fazla gerçekleştiğinden, olağandışı faaliyetlerin sonucu fon kullanımı yönünde olmaktadır. Olağandışı faaliyetlerden 1994-98 döneminde %1,4 oranında, 1999-2001 döneminde 2,6 ve 2002-08 döneminde %4,4 oranında fon kullanılmıştır.

Dönem karları ile ilgili olarak ödenen vergi ve yasal yükümlülükler nedeni ile her üç dönemde %3-4 civarında fon kullanıldığı görülmektedir.

KİT'lerin temettü ödemeleri ise ilk dönemde %2,9'dan 1999-2001 döneminde %3,8'e, 2002-08 döneminde ise %5,6'ya yükselmiştir. KİT'lerin temettü borçları hazinenin sermaye taahhüt borcuna mahsup edildikten sonra kalan kısım hazineye ödendiğinden, temettü ödemeleri için fon kullanımı sınırlı olmaktadır.

1988 yılına kadar KİT'lerin hazineye hiç temettü ödemesinin olmadığı, ilk ödemenin 1988 yılında yapıldığı ifade edilmektedir (Eğilmez, 1990:75).

KİT'lerde fonların en büyük bölümü aktif artışların finansmanında kullanılmaktadır. Toplam fonların; 1994-98 döneminde % 74'ü, 1999-2001 döneminde %71'i ve 2002-08 döneminde %62'si aktif artışlara yatırılan fonlardan oluşmuştur.

Borç ödemeleri ve diğer pasif azalışlar için kullanılan fonlar ise; 1994-98 döneminde %18 oranında, 1999-2001 döneminde %20 oranında ve 2002-08 döneminde %25 oranında gerçekleşmiştir.

KİT'lerin işletme faaliyetleri ile ilgili olarak sağladıkları fonlar ve bu faaliyetlerde kullandıkları fonların sonucunda iç fon açık veya fazlaları oluşmuştur.

Ek olarak yatırımların gerektirdiği fon kullanımlarının da dikkate alınması ile finansman açıkları veya dış fon ihtiyacı belirlenmiştir. Finansman ihtiyacı 1999-2001 döneminde, önceki döneme göre nispi olarak artmış, 2002-08 döneminde ise nispi olarak azalma göstermiştir.

KİT'lerin 1994-98 dönemi iç fon açığı, işletme faaliyeti fon kullanımlarının %4,6' sı oranında oluşmuş, fon kullanım toplamının %9,3'ü kadar yatırım harcaması yapılmış ve sağlanması gereken dış fon ihtiyacı kullanılan fon toplamının %13,9'u seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bu dönemdeki finansman açığı veya dış fon ihtiyacınının 3,1 puanlık bölümü bütçeden yapılan sermaye transferi ile, 4,5 puanlık bölümü bütçe dışı hazine kaynaklarından sermaye transferi ile, 1,9 puanlık bölümü dış proje kredisi ile ve 4,3 puanlık bölümü de ticari banka kredileri kullanılarak sağlanmıştır.

1999-2001 döneminde ise KİT'ler; kullanılan iç fon toplamının %4,3'ü kadar iç fon açığı vermişler, kullanılan iç fon toplamının %10,7'si kadar yatırım yapmışlar ve kullanılan iç fon toplamının %15,0'i kadar dış fona ihtiyaç duymuşlardır.

Dış fon ihtiyacınının, 5,6 puanlık bölümü bütçeden, 6,6 puanlık bölümü hazine kaynaklarından olmak üzere 12,2 puanlık bölümü sermaye transferi ile, 1,9 puanlık bölümü dış proje kredisi ile ve 0,9 puanlık bölümü de ticari banka kredileri ile karşılanmıştır.

2002-08 döneminde; iç fon açığının, kullanılan iç fon toplamının %2,4'ü oranına düşmesi ve yatırım harcamalarının iç fon toplamının %9,7'si

kadar olması sonucunda finansman ihtiyacı, kullanılan iç fonların %12'si oranında gerçekleşmiştir.

Dış fon ihtiyacının, 6,7 puanlık bölümü bütçe, 1,5 puanlık bölümü hazine kaynaklı olmak üzere, 8,2 puanlık bölümü sermaye transferi ile, 2,0 puanlık bölümü dış proje kredisi ile ve 1,8 puanlık bölümü de ticari banka kredileri ile sağlanmıştır.

III. FİNANSAL Dengeyi Etkileyen Faktörler

A. Finansal dengeyi olumsuz etkileyen faktörler:

1. Pazarlama ve satış politikaları:

Devlet işletmeciliği veya KİT ile özel teşebbüsü ayırt eden temel öğenin, özel teşebbüsün amacının karlılık, KİT'in amacının ise net sosyal faydanın maksimizasyonu olduğu ifade edilmektedir (Akalın, 2003:6).

Ancak, KİT'lerin temel amacı net sosyal faydanın maksimize edilmesi olsa bile, bunun makul bir karlılık hedefi ile çelişmeyeceği de kabul edilmektedir.

Kâr, KİT'lerin finansman fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri ve merkezi otoriteye bağımlılıktan kurtularak özerkliklerini sağlayabilmeleri açısından çok önemlidir.

Ancak KİT yönetimlerinin, finansman fonksiyonunun yerine getirilmesinin ve finansal özerkliğin öneminin yeterince bilincinde olduğunu ileri sürmek mümkün bulunmamaktadır. Genellikle, bu bilinç ile hareket etmeyen KİT yönetimleri, satışların artırılması ve satış hasılatının maksimize edilmesi gibi bir kaygı da taşımamaktadırlar.

Öte yandan, bu çalışmanın ikinci bölümünde ele alındığı üzere, KİT'lerin önemli bir bölümü tekel veya buldukları sektörde belirleyici bir role sahiptirler. Bu konuma sahip olmak KİT'lerde pazarlama kültürünün gelişmemesi ve modern işletmecilik gereklerinden olan pazarlama ve satış yöntemlerinden gereği gibi faydalanılmamasına yol açmıştır.

Pazarlama kültürüne sahip olunmaması ve pazarlama ve satış yöntemlerinden yeterince faydalanılmaması ile ürünlerin kalitesinin yeterince tanıtılmaması, rekabete açık piyasalarda faaliyet gösteren KİT'lerde en önemli sorunu oluşturmaktadır.

KİT'lerde etkin bir reklam faaliyeti yoktur. Reklam adı altında spor kulüplerine, ilgisiz bazı kişi ve kurumlara önemli tutarlar aktarılmakta, reklam tekniklerinden faydalanılarak gereği gibi ürünlerin reklamının yapılması yerine, teşebbüslerin ve yöneticilerin reklamına yönelik uygulamalar yapılmaktadır.

KİT'lerde, müşteri ilişkileri üniteleri ya hiç kurulmamıştır veya usulen kurulmuş birimler, sadece müşterilere ilişkin kayıtları ve arşiv bilgilerini muhafaza etmenin dışında önemli bir görev yapmamaktadırlar.

Müşteri ziyaretleri yapılması, müşteri memnuniyetinin ölçülmesi, müşteri şikayetlerine ilgi gösterilmesi ve makul bir sürede çözülmesi gibi pazarlama yöntemlerine yeterince baş vurulmamaktadır.

Piyasa araştırması, piyasa izleme ve değerlendirmesi, piyasanın ve stokların durumuna göre, kampanyalı veya taksitli satışlar düzenlenmesi gibi satış yöntemlerine son yıllara kadar rastlamak mümkün değilken, 2009 yılında, TCDD'de ve TÜRK-SAT' ta bu yönde bazı uygulamalar yapılmaya başlanmıştır.

KİT'lerde böyle bir yapının oluşmasından sadece KİT yönetimlerini veya yöneticilerini sorumlu tutmak elbette haksızlık olur. Çünkü, istisnai de olsa bu yönde çaba gösteren ve görevini hakkı ile yapmaya çalışan bazı KİT yöneticileri, zaman zaman mevzuatın katı hükümleri yanında kamu kuruluşu olmaktan kaynaklanan sıkıntılar ile ve teftiş ve denetim otoritesinin katı yorumları ile karşılaşmaktadırlar.

2.Fiyat belirleme politikaları ve tarifeler:

KİT'lerde net sosyal faydayı maksimize etme amacının gerçekleştirilmesini sağlayacak ve monopolleşmeye yol açmayacak fiyatların belirlenmesi kuramsal tartışmaların konusudur.

Uygulamada, KİT'lerin fiyatlarının işletme maliyetlerini ve yatırımları karşılayacak seviyede olması gerektiği genel kabul görmektedir. Başka bir ifade ile KİT'ler, yatırımlarını karşılayabilecek kadar kar elde edecek şekilde satış fiyatlarını belirlemelidirler.

233 sayılı KHK 'nın birinci maddesinde amacın, yatırımları daha fazla karşılayacak kaynak yaratılması olduğu belirtilmiştir. Hazine Müsteşarlığı da teşebbüslere sermaye transfer ederken, bu amacı göz önünde bulundurmaktadır.

233 sayılı KHK' nın 35 inci maddesinde Teşebbüslerin Fiyat ve Tarifeleri düzenlenmiştir. 35 inci madde gereği, Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklar, işletmelerinde üretilen mal ve hizmet fiyatlarını tespit serbesttirler. Ancak gerektiğinde, üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları, Bakanlar Kurulunca da tespit edilebilir.

Ayrıca, 233 sayılı KHK' nin 37 inci maddesi gereği, KİK' lere ait fiyat ve tarifelere sosyal faydayı artırmak amacı ile YPK tarafından müdahale edilebilir. Devlet tekelinde olan malların fiyatlarının tespiti kendi kanunlarındaki hükümlere tâbidir.

233 sayılı KHK' ya göre KİT'lerin satışını yaptıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarını serbestçe belirlemeleri esas olup, bu fiyatlara Bakanlar Kurulu veya YPK (Koordinasyon Kurulu) kararları ile yapılan müdahaleler dışında müdahale edilmemesi, B.K. ve YPK kararları ile yapılan müdahalelerin maliyetinin ise mahrum kalınan kar ile birlikte karşılanması gerekmektedir.

Ancak uygulamada siyasi otorite tarafından, öngörülen yasal prosedür dışında, KİT'lerin fiyatlarına müdahaleler yapılmakta ve dolayısı ile yasal prosedüre uygun yapılmayan müdahalelerin görev zararı kapsamında merkezi yönetim bütçesinden karşılanması da söz konusu olmamaktadır.

KİT'lerin mal ve hizmet satış tarifeleri ile ilgili diğer bir olumsuzluk, bu tarifelerin piyasadaki arz-talep koşulları ve oluşan piyasa fiyatları ile uyumsuz olabilmesidir.

Çünkü, tarifeler “ortalama maliyet + kar” yöntemine ve basit hesaplamalara dayalı olarak tespit edilmekte, talep esnekliği, piyasa durumu, ikame malların varlığı gibi değerlendirmeleri içermemektedir (Eğilmez, 1990:91).

Belli bir konjunktürde belirlenmiş tarife bileşenleri, konjunktür değiştiği halde aynı şekilde uygulanmaya devam edilmektedir. Örneğin, doğalgaz arzının yetersiz olduğu 1990’lı yıllarda, belli bir miktarın üzerindeki tüketimlerin daha yüksek birim fiyattan satılması uygulaması; şartların değiştiği ve “al ya da öde” şartı içeren doğalgaz alım anlaşmalarının hükümlerinin yerine getirilebilmesi için tüketimin teşvik edilmesinin gerekli olduğu 2000’li yıllarda da sürdürülebilmektedir.

Özellikle elektrik ve doğalgaz gibi, satılan malın bütün müşteriler veya tüketiciler için aynı özellikte olduğu malların satış tarifeleri, gereğinden fazla farklılaştırılmaktadır. Örneğin, 2007 yılında yapılan düzenlemeler ile beş abone grubuna düşürülmüş olan elektrik tarifesi, bu tarihten önce çok daha fazla abone grubu ve 25 civarında farklı fiyatı içermekte idi. Bu farklılaştırma uygulaması, maliyet farklılıklarına dayanmadığı gibi, maksimum hasılat elde edilmesine yönelik bilinçli bir farklılaştırma niteliği de taşımamaktadır. Bu farklılaştırmaların tek ve gerçek nedeni, bazı abone gruplarına, diğerlerinin aleyhine olmak üzere, indirim ve ayrıcalık sağlanmasıdır.

Diğer yandan, ithalata ve rekabete açık serbest piyasada satış yapan PETKİM, TÜPRAŞ gibi bazı kuruluşlarda, yurtiçi piyasalarda talebin fiyat esnekliği yüksek olan bazı ürünlerin, ilan edilmiş yurtiçi piyasa fiyatlarının çok altında ve bazen üretim maliyetlerinin de altında olan fiyatlar ile ihraç edildikleri görülmektedir.

Bu ürünlerin yurtiçi satış fiyatlarını aşamalı bir şekilde düşürerek ve kampanyalı satış fiyatları uygulayarak daha yüksek hasılat elde edilmesi mümkün olabilecek iken, hiç bu yollar denenmeden üretim maliyetlerinin de altında olan fiyatlar ile satılması, KİT yönetimlerinin maksimum hasılat

sağlama kaygısından uzak olduğunu ve inisiyatif ve sorumluluk almaktan çekindiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3. KİT mal ve hizmet fiyatlarının belirlenmesine yapılan müdahaleler:

Yukarıda ifade edildiği gibi, 233 sayılı KHK' nın 35 inci maddesine göre KİT mal ve hizmet fiyatları gerektiğinde B.K. kararı ile belirlenebilmektedir. Bu durumda, Bakanlar Kurulunca tespit olunan fiyatlar maliyetlerin altında olduğu takdirde; zarar ile birlikte, mahrum kalınan kâr ait olduğu veya ait olduğu yılı izleyen yılın genel bütçesine konulacak ödenekle karşılanır. Mahrum kalınan kâr miktarı, mal ve hizmetin satış maliyeti üzerinden % 10 kâr payı tahakkuk ettirilerek belirlenir. Zararın miktarı, ilgili bakanlık ve Hazine Müsteşarlığınca teşebbüs muhasebe kayıtları esas alınarak birlikte tespit edilir. Teşebbüs, müessese ve bağlı ortaklıklara konuları ile ilgili olarak Bakanlar Kurulunca görev verilebilir. Gerektiğinde bu görev için yapılacak ödeme miktarı Bakanlar Kurulu Kararında belirtilir. Bu görevden doğan zarar ve mahrum kalınan kâr yukarıdaki esaslar dahilinde Hazinece karşılanır.

Ancak, uygulamada 233 sayılı KHK' nın öngördüğü şekilde görev zararı kapsamında bütçeden karşılanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı olan bazı zararların, Hazine Müsteşarlığınca karşılanmaması söz konusu olabilmektedir.

Örneğin, 1991 yılı Körfez Harekatı sırasında, Birleşmiş Milletler Teşkilatının ambargo kararının uygulanması kapsamında, Irak-Türkiye Petrol Boru Hattının kapatılmasından kaynaklanan BOTAŞ zararı, görev zararı kapsamında hazinece karşılanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı olduğu ve 233 sayılı KHK' da Hazine Müsteşarlığınca uygun görülmesi şartı olmadığı halde, Hazine Müsteşarlığınca uygun görülmemiş ve karşılanmamıştır.

Yine, 2003 yılından itibaren fakir vatandaşlara bedelsiz kömür yardımı yapılması ve uygulamanın TKİ'ce yürütülmesi, bedelinin görev zararı kapsamında bütçeden ödenmesine ilişkin olarak her yıl Bakanlar Kurulu Karar almaktadır. TKİ'nin bu kapsamda dağıttığı kömürün bir bölümünü

piyasadan KİK' na aykırı olarak ihalesiz temin ettiği gerekçesi ile 2008 ve 2009 yılında dağıtılan kömürün bedelinin karşılanmasında Hazine Müsteşarlığınca güçlük çıkarılmıştır.

Diğer yandan, görev zararı kapsamında karşılanmasına karar verilmiş görev zararı alacaklarının bütçeden ödenmesinin de kolay olmadığı ve bu alacakların uzun süreler tahsil edilemediği görülmektedir. 1994-2008 döneminde 9,4 milyar YTL görev zararı alacağı tahakkuk ettirildiği halde bunun sadece 5,7 milyar YTL' si ödenmiş olup, teşebbüslerin 2008 yıl sonu itibarıyla 3,7 milyar YTL tutarında görev zararı alacağı mevcuttur.

233 sayılı KHK' nin yukarıda belirtilen 35'inci maddesi hükmüne rağmen siyasi otorite; Bakanlar Kurulu veya YPK kararı ile görev zararı kapsamında yapılan müdahaleler dışında, çeşitli gerekçelerle zaman zaman genelge veya yazılı talimatlar ile, çoğunlukla da şifahi talimatlar ile KİT mal ve hizmet fiyatlarına müdahale etmektedir.

Örneğin; 1993 ve 1994 yılında, KİT'lerin mal ve hizmet fiyatlarına zam yapabilmeleri için bir hafta önceden Başbakanlığa yazılı olarak başvurmaları ve izin almaları gerektiğine ilişkin Başbakanlık genelgeleri yayımlanmış ve yazılı talimatlar verilmiştir(1994 yılı Başbakanlık Dış Genelgeleri, 1995:).

Yine, 2000 yılında uygulamaya konulan stand-by anlaşması ve Enflasyonu Düşürme Programının, enflasyondaki düşüş ve döviz kuru politikasının desteklenmesi amacıyla yönelik olarak, ücret ve fiyat artışlarının hedef enflasyon ile aynı oranda belirlenmesi politikası gereği fiyatlara müdahale resmi bir politika olarak takip edilmiştir(Yıldırım, t.y.:7).

Enflasyonu Düşürme Programı gereği elektrik fiyatlarına müdahale edilmesi sonucunda 2000 yılında TEDAŞ büyük miktarda finansman açığı vermiştir ("KİT'lerde Finansman Açığı":www.NTVMSNBC.com, 5.6.2000).

Yapılan müdahaleler nedeniyle, KİT yönetimleri uygulamada genellikle serbestçe fiyat belirleme konusunda çekimser davranmakta ve insiyatif kullanamamaktadırlar. Fiyat belirlerken genellikle, siyasi otoriteden bir karar, yazılı bir talimat veya en azından şifahi bir yönlendirme beklemektedirler.

Çoğu zaman, siyasi otoritenin görüş ve talimatı mevzuatın ve mevzuatın yetkilendirdiği organların kararlarının bile üzerinde olmaktadır.

Siyasi otoritenin veya onun bir temsilcisi olan ilgili Bakanın bir mal veya hizmetin fiyatının artırılmasına sıcak bakmaması, mevzuata ve yetkili organların karar ve uyarılarına rağmen, o sektörde fiyatların artırılmamasına ve büyük zararlar ile finansman açıklarının oluşmasına yol açabilmektedir.

Örneğin; 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 13 üncü maddesine göre, elektrik dağıtım ve perakende satış tarifelerinin ilgili tüzel kişilerce teklif edilip EPDK tarafından onaylanması ile yürürlüğe girmesinin öngörüldüğü, EPDK'nın 24.8.2006 tarih ve 875 sayılı kararında şirketlerin alış maliyetlerindeki artışların satış tarifesine yansıtılacağı ifade edildiği, EPDK'nın 28.9.2006 tarih ve 929/2 sayılı kararı ile şirketlerin alış tarifelerine zam yapıldığı, şirketlerce EPDK'ya başvurulması ve alış maliyetlerindeki artışların satış tarifelerine yansıtılmasının talep edilmesi mümkün olduğu halde; ilgili Bakanın buna sıcak bakmaması nedeni ile TEDAŞ uzun süre fiyat artışı talep etmemiş ve 1.1.2008 tarihine kadar maliyet artışları satış tarifelerine yansıtılmamıştır.

EPDK'nın daveti, genel yatırım ve finansman kararname hedefleri ve YDK'nın uyarı ve eleştirileri bir işe yaramamış ve TEDAŞ topluluğuna dahil elektrik dağıtım şirketleri 2007 yılında 1,6 milyar YTL faaliyet zararı etmişler ve bütün enerji sektöründe finansman sıkıntısı yaratmışlardır.

4.Hasılatın indirimler ve hasılat aktarmaları:

KİT'lerin KDV dışındaki brüt satış hasılatının önemli bir bölümü, dolaylı vergi ödemeleri, bazı fon ve paylara yapılan ödemeler ile bütçeye yapılan hasılat aktarmalarına gitmektedir. Doğal olarak hasılatın indirimler teşebbüslerin fon kaynaklarını sınırlamakta ve fon kullanımına yol açmaktadır.

1994-2008 döneminde 595,7 milyar YTL tutarındaki KDV'siz KİT satış hasılatının %12,5 oranında 74,3 milyar YTL' si bu şekilde KİT hasılatından

indirilmiştir. TÜPRAŞ' ın özelleştirildiği 2005 yılından önceki on yıllık dönemde indirimlerin oranı %20'ye yaklaşmıştır.

Tütün ve alkol mamullerinden alınan dolaylı vergilerden oluşan TEKEL'in hasıllardan indirimleri, 2005 yılında %83,5 oranı ile en yüksek orana ulaşmış, ortalama olarak ise %60'lar seviyesinde seyretmiştir.

Petrol ürünlerinden alınan akaryakıt tüketim vergisi ve diğer dolaylı vergilerden oluşan TÜPRAŞ' ın hasıllardan indirimleri de, 1998 yılında %54,8 oranı ile en yüksek değere ulaşmış, dönem ortalaması ise %50'ye yakın seviyelerde olmuştur.

Hasıllardan indirimlerin nispeten yüksek oranlarda gerçekleştiği diğer teşebbüsler, TEDAŞ, TPAO, DHMİ, DMO, KIYEM ve TELEKOM gibi teşebbüslerdir.

TEDAŞ' ta hasıllardan indirimler, Belediye Tüketim vergisi gibi dolaylı vergiler yanında, TRT Kanunu gereği ödenen TRT payı ile enerji fonundan oluşmaktadır.

TELEKOM, Posta İşletmesi, TEDAŞ, TPAO, DHMİ, DMO ve KIYEM' in hasıllardan indirimlerinin önemli bir bölümü, 1994-2005 yılları bütçe kanunlarına konulan hükümler ile genel bütçeye aktarılan hasıllardan oluşmaktadır. 2005 yılından sonra da 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 78 inci maddesi ve 2005/9916 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereği, genel yönetim bütçesine hasılat aktarımı devam etmiştir. Söz konusu hükümler gereği TELEKOM' un özelleştiği tarihe kadarki hasılatından %15, diğer teşebbüslerin hasılatlarından %10 oranında aktarma yapılmıştır.

Adı geçen teşebbüslerden, 1994-2007 döneminde bütçeye aktarılan hasılat tutarı 7,0 milyar YTL' nin üzerinde gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi, bazı dolaylı vergilerin dışında, sadece KİT'lere veya belli bazı teşebbüslere yönelik düzenlemeler yapılmakta ve bunların hasılatlarına, dönem sonucu bile beklenmeden, daha baştan el konulmaktadır. Bu, KİT'lere kamu tahsildarlığı yaptırılması ve genel bütçe açıklarının KİT'lere finanse ettirilmesinden başka bir şey değildir.

5.Maliyetler:

KİT'lerin maliyetlerinin, olması gereken maliyetlerden ne ölçüde yüksek olduğuna ilişkin bilimsel çalışma ve tespitler bulunmamakla birlikte, gözleme dayalı olarak maliyetlerin yüksek olduğunu ve Leibenstein'in X-etkinsizlik durumunun (Akalin, 2003:31) var olduğunu ifade etmek mümkündür.

Teşebbüslerin 1994-2008 dönemi mal ve hizmet satışları maliyetleri ile net satış hasılatları karşılaştırıldığında; 1994 ve 1995 yıllarında 6 teşebbüsün, 1996 ve 1997 yıllarında 8 teşebbüsün, 1998 yılında 9 teşebbüsün, 1999, 2000 ve 2001 yıllarında 10 teşebbüsün, 2002 yılında 6 teşebbüsün, 2003 yılında 9 teşebbüsün, 2004 yılında 6 teşebbüsün, 2005 yılında 7 teşebbüsün, 2006 yılında 4 teşebbüsün ve 2007 yılında da 3 teşebbüsün mal ve hizmet satışları maliyetlerinin, net satış hasılatlarından yüksek olduğu ve bu teşebbüslerin mal ve hizmet satış maliyetlerini karşılayacak kadar net hasılat elde edemedikleri görülmektedir. Mal ve hizmet satışları maliyeti, satılan mal ve hizmetlerin sadece üretim maliyetlerini içermekte olup, dönem (faaliyet) giderleri ve diğer ticari maliyetler bu maliyetlere dahil değildir.

TTK ve TCDD 1994-2008 döneminde tüm yıllarda, mal ve hizmet satışları maliyetinin altında net hasılat elde etmişler ve brüt satış zararı etmişlerdir.

Karadeniz Bakır İşletmesi, GERKONSAN ve EBK, söz konusu dönemin 8'er yılını aynı şekilde brüt satış zararı ile kapatmışlardır.

Türkiye Gemi Sanayi 6 yıl; Sümer Holding 5 yıl; İSDEMİR, TÜPRAŞ, Posta İşletmeleri 4 yıl; mal ve hizmet satışları maliyetinin altında net hasılat sağlamışlar ve önemli ölçüde brüt satış zararı eden diğer teşebbüsler olmuşlardır.

Brüt satış zararı eden teşebbüslerde ve KİT'lerde işçilik önemli bir maliyet unsurudur. Ayrıca, TEDAŞ topluluğu dağıtım şirketlerinde elektrik kayıp ve kaçakları, BOTAŞ'ta ham petrol ve doğal gaz kayıpları önemli birer

maliyet unsurudurlar. Özellikle TEDAŞ' in elektrik kayıp ve kaçakları, teknik standartların ve dünya uygulamalarının çok üzerinde olup, güney doğu ve doğu bölgeleri ile İstanbul gibi kamu otoritesinde bazı zaafpların görüldüğü bölgelerde yoğunlaşmaktadır.

6. Faaliyet zararları:

Başta yüksek maliyetleri nedeni ile brüt satış zararı eden teşebbüsler olmak üzere, KİT'lerin işletme faaliyet zararları fon kullanımına yol açmış ve KİT finansal dengesini olumsuz etkilemiştir.

1994 yılında 15 teşebbüsün, 1995-97 yıllarında 16 teşebbüsün ve 1998 yılında 17 teşebbüsün işletme faaliyetleri zararı toplamı 481,5 milyon YTL iken, 1999-2001 arasındaki üç yıllık dönemde işletme faaliyeti zararı eden teşebbüs sayısı sırası ile 20, 21 ve 23'e, işletme faaliyeti zararları toplamı ise büyük bir artış göstererek, 3,0 milyar YTL' ye yükselmiştir. 2002 yılından sonraki 6 yıllık dönemde ise, işletme faaliyeti zararı eden teşebbüs sayısı düşmeye başlamış, 2006 yılında 9'a kadar düşükten sonra, 2007 yılında yeniden 10'a yükselmiştir. Bu dönemde, oluşan işletme faaliyeti zararları toplamı da 9,2 milyar YTL tutarında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti zararı eden KİT'ler nedeni ile KİT genelinin faaliyet karlılığı oranı; 1999 yılında %6, 2000 yılında %2, 2001 yılında %7, 2005 yılında %4, 2006 yılında %2, 2007 ve 2008 yılında ise %1 gibi düşük seviyelerde gerçekleşmiştir.

7. Kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü:

KİT'lerdeki kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü de birim maliyetleri ve finansal dengeyi olumsuz etkilemektedir.

Kapasite kullanımındaki eksiklik hem teorik kapasiteye ulaşılamaması şeklinde, hem de fiili kapasitenin eksik gerçekleşmesi şeklinde olabilmektedir.

Teorik kapasiteye ulaşılamaması, proje ve dizayn hatalarından kaynaklanmakta ve teknolojinin yeterince tanınmaması ve teknolojiye hakim olunmaması nedeni ile proje ve dizayn hataları tesislerin kurulması sırasında

fark edilememekte, ancak işletme sırasında kendini göstermektedir. Örneğin, Afşin-Elbistan B Termik Santrali dizaynının kömürün özelliklerine uygun olmaması nedeni ile kurulu (teorik) kapasitede üretim yapmak mümkün olamamıştır.

Bazı teşebbüslerde ise, yeterli sipariş alınamaması nedeni ile tam kapasite ile çalışılması mümkün olamamaktadır. Bu durum daha çok, sipariş üzerine üretim yapan ve yeterli sipariş alamayan teşebbüslerde söz konusu olmaktadır. Örneğin, MKE Kurumu, kapasitesinin hemen hemen tamamı askeri ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan ve üretimlerinin büyük bir bölümünü MSB' na satan bir teşebbüstür.

MKE Kurumunda, MSB' nin siparişlerine ve belli bir ürüne göre kurulmuş atölye ve üretim hatları, daha sonra MSB' den yeterli sipariş alınamaması veya söz konusu ürünün siparişinden tümü ile vazgeçilmesi nedeni ile sıklıkla atıl kalmaktadır.

Gerek proje ve teknoloji (dizayn) hataları nedeni ile tam kapasite çalışılmaması ve sık sık programlı veya program dışı duruşlar yaşanması, gerekse sipariş yokluğu nedeni ile çalışılmaması durumlarında, sabit maliyetler nedeni ile birim maliyetler olumsuz etkilenmekte veya çalışılmayan kısım giderleri olarak olağandışı gider ve zararlara kaydedilen bu maliyetler fon kullanımına neden olmaktadır.

8. Eskiyeen teknolojiler ve verimsizlik:

Özellikle imalat sanayi ve madencilik sektörlerinde faaliyet gösteren teşebbüslerin, maddi duran varlıklarının yaşlanmış olduğu ve teknolojilerinin eskidiği gözlenmektedir.

1993 yılsonu itibarıyla, madencilik sektörünün maddi duran varlıklarının %55,3 oranında, imalat sanayi sektörünün maddi duran varlıklarının %45,3 oranında amorti edilmiş olması bunu doğrulamaktadır. Sonraki yıllarda madencilik sektöründe amorti edilme oranının daha yavaş yükselmesinden, bu sektörde yenileme idame yatırımlarının kısmen

yapılabildiği anlaşılmakta ise de, bunda, sektörde yer alan TPAO'nun arama yatırımlarında görülen sıçramanın da rolü bulunmaktadır.

İmalat sanayinde ise, maddi duran varlıkların amorti edilme oranları yükselmeye devam etmiştir. Bu oran 1998 yılsonunda %53,3'e, 2001 yılsonunda %55,6'ya, 2008 yılsonunda ise %81,6'ya yükselmiş olup, bu da imalat sanayi sektöründe idame ve yenileme yatırımlarının bile sınırlı olarak yapıldığını göstermektedir.

İmalat ve madencilik sektörünün yatırımları ve KİT yatırımları içindeki payı dönemler itibarı ile şu şekildedir.

	1994-98 dönemi		1999-2001 dönemi		2002-2007 dönemi	
Sektör	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Madencilik	65	4,2	255	4,4	2.057	8,4
İmalat san.	171	10,9	650	11,2	1.845	7,6

İfade edildiği gibi, TPAO'nun sondaj ve arama yatırımlarına bağlı olarak 2002'den sonraki nispi artış dışında madencilik ve imalat sanayi sektörlerinde yapılan yatırımlar sınırlı kalmakta ve maddi duran varlıklar ile teknolojik eskime devam etmektedir.

Teknolojik eskime kaçınılmaz olarak üretim verimliliğinde düşmeye ve birim maliyetlerde artışa yol açmaktadır.

9. İşletme sermayesi yönetimi:

İşletmelerin işletme sermayelerini verimli kullanmaları ve bunun için de işletme sermayesini oluşturan dönen varlıkların mümkün olduğu kadar çok devir etmesi arzu edilen bir durumdur.

Bunun için gereğinden fazla hazır değer tutulmaması, peşin satışlara ağırlık verilmesi ve alacakların sıkı bir şekilde takip edilmesi, gereksiz ilk madde ve malzeme stoku oluşmaması ve satışların artırılması suretiyle mamul stoklarının birikmesine meydan verilmemesi, diğer dönen varlıkların takip edilmesi gerekmektedir.

31.12.1993 tarihinde KİT'lerin sahip olduğu alacaklar, toplam varlıklarının %26,5'ini ve dönen varlıkların %61,6'sını oluştururken; 31.12.1998 tarihinde toplam varlıkların %24,3'ünü ve dönen varlıkların %50,0' sini; 31.12.2001 tarihinde toplam varlıkların %28,9'unu ve dönen varlıkların %62,1'ini oluşturmuştur. 31.12.2008 tarihinde ise toplam varlıkların %47,4'ü ve dönen varlıkların %78,5'i alacaklardan oluşmuştur.

Alacakların, toplam ve dönen varlıklar içindeki payı büyük bir artış göstermiş, ancak devir hızı düşmüştür.

Aşağıda çizelge-14'de alacakların tahsilat oranı ile alacakların ve stokların devir hızı gösterilmiştir.

Çizelge-14: KİT'lerin tahsilat oranları ile alacak ve stoklarının devir hızı

Yıllar	Alacak Tahsilat oranı= (net sat.hasılatı-alacak artışı)/ (dönem başı alacaklar+net sat.hasılatı)*100	Alacak devir hızı= net sat.hasılatı/(dön baş başı alacaklar+yıllık alacak artışıX0.5)	stok devir hızı= net sat.hasılatı/(dön. baş başı stok+yıllık stok artışıX0.5)
1994	73,98	4,18	7,85
1995	73,45	4,05	8,80
1996	78,34	4,77	8,73
1997	76,59	5,07	7,31
1998	69,67	3,96	6,20
1999	69,42	3,42	6,07
2000	71,57	3,39	6,53
2001	72,25	3,82	8,91
2002	73,41	3,61	9,60
2003	71,26	3,05	9,32
2004	69,67	2,65	9,29
2005	56,95	1,74	6,62
2006	47,65	1,47	7,25
2007	48,58	1,19	7,69
2008	57,88	1,42	8,82

Kaynak: YDK ve Hazine Müsteşarlığı verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Net satış hasılatının, alacaklardaki net artışa yansımayan ve dönem içinde tahsil edilen kısmının, önceki dönemden devreden alacaklar ile net satış hasılatından oluşan tahsil edilmesi gereken alacaklara oranlanmasını ifade eden alacakların tahsilat oranı, 1996 yılında %78,3 oranı ile en yüksek değerine ulaştıktan sonra, sürekli düşme göstermiş ve 2006 yılında %47,7 oranına kadar düşmüştür.

Net satış hasılatının ortalama alacaklara bölünmesini ifade eden alacak devir hızı da aynı şekilde 1997 yılında 5,1 ile en yüksek değere ulaştıktan sonra, sürekli düşmüş ve 2007 yılında 1,2 değerini almıştır.

Ortalama olarak, 1994-98 döneminde %75 civarında, 1999-2001 döneminde %70 civarında gerçekleşen alacakların tahsilat oranı, 2002-2008 döneminde ise %60 civarlarına düşmüştür.

Aynı şekilde, 1994-98 döneminde 4,5 civarında olan alacak devir hızı, 1999-2001 döneminde 3,5 seviyesinde, 2002-08 döneminde ise sadece 2 seviyelerinde seyretmiştir.

KİT'lerin taksitli ve vadeli satış yapmadıkları, tüm satışlarının peşin ve tüm alacaklarının da vadesiz olduğu dikkate alındığında, alacakların tahsilat oranı ve devir hızları çok düşüktür. Bu şekilde satış yapan teşebbüslerin alacaklarının devir hızının stok devir hızından daha yüksek olması, hiç olmazsa stok devir hızından düşük olmaması beklenir.

KİT'lerin alacak devir hızlarının düşük olmasının başlıca nedeni, kamu kuruluşlarından ve birbirlerinden olan alacakların bir türlü tahsil edilememesi, hukuken vadesiz olan bu alacakların çok önemli bir bölümünün gerçekte dönen alacak olma özelliğini kaybetmiş ve donmuş alacak durumunda bulunmasıdır.

Nitekim 2008 yılı sonundaki KİT alacaklarının yaklaşık %18 oranında 10,8 milyar YTL' si kamu kurum ve kuruluşlarından, %67 oranında 39,7 milyar YTL' si de ana kuruluş, bağlı ortaklık, müessese ve iştirakler olmak üzere birbirlerinden olan alacaklardan oluşmaktadır.

Bu durum önemli ölçüde enerji sektöründeki KİT'lerden kaynaklanmaktadır.

Enerji sektörünün dağıtım ve perakende satış ayağında faaliyet gösteren TEDAŞ, kayıp kaçak oranlarının ve maliyetlerinin yüksek olması nedeni ile genellikle dönem zararı etmekte ve sattığı elektriğin bedelini tahsil etmekte de yeterince başarılı olamadığı için, elektrik satın aldığı EÜAŞ ve TETAŞ' a olan borçlarını ödeyememektedir. Bu nedenle, TETAŞ' ın da

EÜAŞ'a olan borçlarını ödeyememesi, EÜAŞ' ı sıkıntıya sokmakta ve EÜAŞ' ta hammadde satın aldığı TKİ ve BOTAŞ'a olan borçlarını aksatmaktadır.

Kayıp kaçak ve alacakların tahsili öteden beri önemli bir sorun olarak devam ederken, TEDAŞ' ın 2004 yılında özelleştirme kapsamına alınması ve bölgesel 20 ayrı dağıtım şirketi kurulması ile 2003-2007 yıllarında satış tarifelerinde artış yapılmaması sonucunda dönem zararının daha da büyümesi, son yıllarda sorunu daha da ağırlaştırmıştır.

Söz konusu kuruluşlar, ödemedikleri borçlarından dolayı bir birlerine gecikme faizi işletmezler iken, son halkada yer alan veya borç ödememe imkanına sahip olmayan teşebbüsler, ticari banka kredilerine başvurmak ve önemli miktarda faiz ödemek durumunda kalmaktadırlar.

Başka bir ifade ile, alacakların tahsil edilememesi ve devir hızının düşük olması; sadece işletme sermayesinin verimsiz kullanılması ve fon kullanımını artırmamakta, aynı zamanda net işletme sermayesi ihtiyacının borçlanma ile karşılanmasına yol açmaktadır.

Yukarıdaki çizelgeden görüleceği üzere, KİT stoklarının devir hızı 1999 yılındaki en düşük değeri 6,1 ile 2002 yılındaki en yüksek değeri 9,6 arasında gezinmiştir. KİT'lerin satış koşulları dikkate alındığında, stokların devir hızının 10-12 civarında olması gerçekçi bir yaklaşımdır. Buna göre, 1994-96 ve 2001-2004 dönemlerinde stokların devir hızının normal değerlere epeyce yaklaştığı, bu dönemler dışındaki yıllarda ise oldukça düşük olduğu ifade edilebilir.

Alacaklarda olduğu gibi, stokların devir hızının düşük olması ve stok artışları da fon kullanımının artmasına ve işletme sermayesinin verimsiz kullanımı yanında, borçlanmaya yol açmaktadır.

KİT'lerde hazır değerler ve menkul kıymetlerden oluşan likit varlıkların çok verimli kullanıldığını öne sürmekte pek mümkün bulunmamaktadır.

31.12.1993 tarihinde toplam varlıkların %4,8'ini oluşturan bu varlıkların 31.12.1998 tarihinde %10, 31.12.2001 tarihinde %8, 2008 yılsonunda ise %5 seviyelerinde olduğu görülmektedir.

Gereğinden fazla likit varlık bulundurmanın alternatif maliyeti olduğundan, genel olarak %5 oranının üzerinde likit varlık tutulmaması gerektiği ifade edilebilir.

Öte yandan, bazı teşebbüslerde likidite oranı çok düşük olduğu ve likidite sıkıntısı çekildiği halde, bazı yıllarda ve bazı teşebbüslerde likit varlıkların toplam varlıklara ve kısa vadeli borçlara oranı çok daha yüksek değerlere ulaşabilmektedir. Bu durum da KİT'ler genelinde likit varlıkların verimli kullanımını olumsuz etkileyen bir faktördür.

10. Kamu Ortak Hesabı uygulaması:

23.9.1996 tarih ve 1996/59 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile, 31.7.1996 ve 19.9.1996 tarihlerinde açıklanmış olan birinci ve ikinci ekonomik kaynak paketlerinin uygulamaya konulduğu ve bu paketlerde, vatandaşa ek külfet getirmeden, öncelikle kamuya ait kaynakların rasyonel kullanımı, verimliliğin artırılması ile israfa engel olunması ve istihdamı geliştirici imkanların değerlendirilmesinin hedeflendiği belirtilerek; tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca kendilerini ilgilendiren hususlarda gerekli tedbirler alınarak, hedeflenen kaynakların temini yolunda çalışmaların yapılması talimatı verilmiştir.

Sözü edilen birinci kaynak paketinin, kamu tek hesabının oluşturulması başlığını taşıyan 3 üncü maddesinde; Kamu kuruluşlarının nakit ihtiyaçlarını ve fazlalarını yakından takip ederek, mali yönetimin etkinliğini artırmak ve kaynak maliyetlerini düşürmek amacı ile kamu kuruluşlarına ait mevduatın bir hesap altında takibinin planlandığı, tüm kamu hesaplarının bilgisayar ortamına aktarılarak, genel bir hesaptan takibini sağlayacak organizasyonun tesis edilmesi ve geçiş sürecini takiben 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren kamu hesabının düzenli bir şekilde işlemesi sağlanarak, kamu mevcutlarının takibinin yapılacağı ifade edilmiştir.

31.10.1996 tarih ve 1996/63 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile de; KİT'ler dahil tüm kamu kurum ve kuruluşlarının paralarını dört kamu bankasında TL ve döviz üzerinden açılacak iki ana hesaptan oluşan "Kamu

Ortak Hesabı”nda toplamaları, bankacılık işlemlerini bu ana hesaplara bağlı olarak kendi adlarına açılacak alt hesaplar halinde yürütmeleri, özel banka ve finans kurumlarında bulunan tüm vadesiz hesaplarını genelgenin yayımını takip eden ay başından itibaren, vadeli tüm yatırım araçlarını ise vadeleri sonunda kamu ortak hesabına aktarmaları; kamu ortak hesabında toplanan mevduatın Bankalarca Hazinesin kullanımına açılması, kamu ortak hesabındaki vadesiz mevduata uygulanacak faiz ile Hazinesin yapacağı kullanımlara uygulanacak faiz oranının adı geçen kamu bankaları ile Hazine arasında imzalanacak bir protokolle belirlenmesi; kuruluşların sattıkları mal ve hizmet bedellerinden nakden ve hesaben yaptıkları tahsilatları aynı gün kamu ortak hesabının kendilerine ait alt hesabına aktarmaları, mevduat hesaplarından kuruluşlara ödeme yapılmaması, ödemelerin doğrudan hak sahiplerine çek veya yazılı talimatlarla yapılması talimatı verilmiştir.

Ayrıca, söz konusu dört kamu bankasına da kamu ortak hesabı ile ilgili bakiyelerin günlük olarak T.C. Merkez Bankasına ve Hazine Müsteşarlığına bildirmeleri talimatı verilmiştir.

Kamu ortak hesabı uygulaması, 12.7.1997 tarih ve 1997/30 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yürürlükten kaldırılmış ve eskiden olduğu gibi, kamu kurum ve kuruluşlarının paralarını T.C. Merkez Bankası veya T.C. Ziraat Bankasında tutmaları, ayrıca mevduatlarını vadeli hesaplara yatırabilecekleri, hesapların faiz ve türlerinin mevcut bankacılık sistemleri çerçevesinde belirlenmesi talimatlanmıştır.

Kısa bir süre uygulanmış olan ve sadece Hazinesin kamu kurum ve kuruluşlarının nakit fazlalarından faydalanmasını amaçlayan, KİT’lerin birbirlerinin nakit fazlalarından uygun koşullar ile yararlanmasını kapsamayan Kamu Ortak Hesabı uygulamasının bu hali ile kamu finansmanına katkısı olmakla beraber, KİT finansal dengesine pozitif bir katkısı saptanamamıştır. Tersine KİT’lerin nakit yönetimini bir ölçüde kısıtlaması nedeni ile olumsuz etkisi söz konusu olmuştur.

11.Yatırımlar ve sabit sermaye yönetimi:

Başarılı bir finansal yönetim için, yatırım projelerinin seçimi, öngörülen sürede gerçekleştirilmesi ve bunların uygun kaynaklar ile finanse edilmesi önem taşımaktadır.

KİT'lerin yatırımları incelendiğinde, proje seçimi konusunda yeterince dikkatli davranılmadığına rastlamak ve isabetsiz yatırımların yapıldığını görmek mümkündür. Önemli fonlar kullanılarak gerçekleştirilen bazı tesislerin, teknolojinin eski olduğu, üretilecek ürüne talep olmadığı gibi gerekçeler ile ya hiç çalıştırılmadığı veya düşük kapasiteler ile çalıştırıldığı rastlanan durumlardandır.

KİT'lerde yatırım projeleri çoğunlukla öngörülen sürelerde bitirilememekte ve önemli gecikmeler yaşanmaktadır.

Öte yandan, özellikle enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde, teşebbüsler mali güçlerini aşan yatırımlara girişmek durumunda kalmaktadırlar.

Sabit sermaye yatırımlarının öz kaynaklar ile veya uzun vadeli yatırım kredileri ile finanse edilmesi gerekirken, önceki bölümde incelendiği üzere, KİT'ler işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları için bile yeterli fon sağlayamamakta, yatırımlar için Hazine'den sağlanan sermaye artışı yeterli olmamakta ve teşebbüsler, hem işletme faaliyetlerinden kaynaklanan fon açıkları için, hem de yatırımlar nedeni ile dış proje ve kısa vadeli ticari banka kredilerine başvurumaktadırlar. Borçlanma, özellikle yatırımların yoğun olduğu enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde büyük boyutlara ulaşmaktadır.

KİT'lerin elinde önemli miktarda atıl veya verimsiz kullanılan sosyal tesisler, binalar, arsa ve araziler, üretim tesisleri, makine ve tezgahlar bulunmasına karşın, bu tesislerin satışı ve kaynağa dönüştürülmesi suretiyle sağlanan önemli bir fon bulunmamaktadır.

12.Borç yönetimi:

KİT'ler, bağlı ortaklık ve müesseseleri ile birbirlerine kolayca borçlanabildikleri gibi, bu borçları ödeme yönünde güçlü bir irade de sergilememektedirler. Borç ödemeleri için fon fazlasına sahip olsalar bile, genellikle aşırı ihtiyatlı davranıp bu fonları hazır değerlere veya menkul kıymetlere yatırmaktadırlar.

Nitekim, KİT'lerin bağlı ortaklık ve müesseseleri ile birbirlerine olan borçları 31.12.1993 tarihinde yabancı kaynakların %12'si seviyesinde iken, 31.12.2008 tarihinde yabancı kaynakların %40'ını aşmış bulunmaktadır.

B. Finansal dengeyi olumlu etkileyen faktörler:

1. 5 Nisan 1994 ekonomik istikrar tedbirleri:

5 Nisan ekonomik istikrar tedbirleri kapsamında, KİT'lerle ilgili olarak yapılan uygulamalar ve alınan sonuçlar aşağıda özetlenmektedir.

İlk olarak, KİT ve tek el ürünlerine yüksek oranlı zamlar yapılmıştır. Bu çerçevede, şeker ürünlerine %50-62 oranlarında, tek el ürünlerine %70-100 oranlarında, çay ürünlerine %64,2-72,7 oranlarında, THY bilet ücretlerine %47-53,3 oranlarında, petrol (akaryakıt) ürünlerine %45,9-90 oranlarında zam yapılmıştır. Ancak, takip eden 6 aylık dönemde KİT ürün fiyatları dondurulmuştur.

6 aylık fiyat dondurma süresinin dolması ve 1994 yılı başlarında yayımlanmış olan, KİT ürünlerine yapılacak zamlar için Başbakanlıktan izin alınmasını öngören genelgelerin, 1995 yılı başından itibaren kaldırılması ile KİT ürünlerinin satış fiyatlarının belirlenmesi konusunda teşebbüsler serbest kalmışlardır.

Bunun sonucunda, 1994 yılında KİT'lerin net satış hasılatı bir önceki yıla göre % 146 oranında, 1995 yılında ise %69 oranında artış göstermiştir.

On yaşını doldurmuş taşıtların ve sosyal tesislerin satışı gibi bazı gelir ve fon yaratıcı tedbirler de uygulanmış ise de bu kaynaklardan önemli bir fon girişi sağlanamamıştır.

5 Nisan kararlarının KİT finansal dengesine asıl önemli etkisi maliyetler ve fon kullanımlarının kısıtlanmasına yönelik tedbirler bakımından olmuştur.

KİT teşkilatlarının genişletilmemesi, personel alımlarının durdurulması, ücret artışlarının sınırlandırılması, özelleştirme programına alınan kuruluşlardaki ihtiyaç fazlası personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılması, tütün ekimine kota uygulanması, eski teknoloji ve yüksek maliyetli üretim yapısı nedeni ile özelleştirilmesi zor olan Karabük Demir Çelik gibi bazı KİT'lerin kapatılması veya devredilmesi ve tüm cari harcamalarda tasarruf sağlanmasına yönelik sıkı tedbirler öngören Başbakanlık tasarruf genelgelerinin sık sık yinelenmesi ve sıkı bir şekilde takip edilmesi maliyet artışlarının kontrol altına alınmasını sağlamıştır.

Nitekim, KİT'lerin mal ve hizmet satışları maliyetleri 1994 yılında %131 oranında, 1995 yılında ise %70 oranında artmıştır. Maliyet artışları 1994 yılında net satış hasılatı artışının 15 puan altında, 1995 yılında ise aynı düzeyde gerçekleşmiştir.

Bunun sonucunda, 1993 yılında %17 olan brüt satış karlılığı oranı, 1994 yılında %25 ve 1995 yılında %24 oranlarında olmuştur.

Faaliyet karlarının, mal ve hizmet satışları maliyetleri ve faaliyet (dönem) giderleri toplamından oluşan toplam maliyet tutarına oranlanmasını ifade eden, Faaliyet karlılığı oranı ise, 1993 yılındaki %6 düzeyinden, 1994 yılında %14 ve 1995 yılında %13 düzeylerine yükselmiştir.

Görüldüğü gibi, 5 Nisan ekonomik istikrar tedbirlerinin çok sıkı uygulandığı 1994 yılında KİT'lerin faaliyet karlılığı oranı %133 oranında artış göstermiştir. 1995 yılında tedbirlerdeki gevşemeye bağlı olarak faaliyet karlılığı oranında, 1994 yılına göre %7 oranında düşüş görülmekte ise de 1993 yılına göre %117 oranında artış söz konusudur.

1995 yılında faaliyet karlılığı oranının bir miktar düşmesinde, 1994 yılı toplu sözleşme farklarının 6 ay ertelenmesi ve bunların bir bölümünün 1995 yılı maliyetlerine yansıtılmasının da rolü bulunmaktadır.

5 Nisan ekonomik istikrar tedbirleri esas olarak 1994-1996 yıllarında uygulanmış, 1997-2008 döneminde ise bir kısmı 5 Nisan kararlarının devamı niteliğinde bir kısmı ise farklılık gösteren politika ve tedbirler uygulanmıştır. Bunlar aşağıda ayrı başlıklar altında özetlenmiştir.

2. 4736 sayılı kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmet tarifeleri hakkında kanun:

8.1.2002 tarih ve 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile; kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile müesseseleri, özelleştirme işlemleri tamamlanincaya kadar, 4046 sayılı Kanuna tâbi kuruluşlar ve özel hukuk hükümlerine tâbi, kamunun çoğunluk hissesine sahip olduğu kuruluşlar, kamu banka ve kuruluşları ile bunlara bağlı iş yerleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca üretilen mal ve hizmet bedellerinde işletmecilik gereği yapılması gereken ticarî indirimler hariç herhangi bir kişi veya kuruma ücretsiz veya indirimli tarife uygulanması yasaklanmıştır.

Bu yasaklamanın sonucu olarak, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik, genelge ve benzeri düzenleyici işlemler ile diğer idari işlemlerle tesis edilmiş bulunan ücretsiz veya indirimli tarife uygulamalarına(Kanununun 1 inci maddesinin üçüncü fıkrada belirtilen 3713 sayılı terörle mücadele ve diğer kanunlar dışında) 31.12.2001 tarihinden itibaren son verilmiştir.

Yapılan uygulama doğal olarak, KİT'lerin hasılatları ve karlılıklarına yansımış ve müdahaleleri sınırlandırmıştır.

3. Tasarruf tedbirleri:

Kadro kullanımı ve personel sayısına ilişkin kısıtlamalar, Başbakanlık tarafından cari harcamalarda tasarruf sağlanmasına yönelik tedbirleri içeren tasarruf genelgeleri yayımlanması uygulamaları, 1995 yılından sonra da zaman zaman daha sıkı olarak, zaman zaman da gevşetilerek 2008 yılına kadar sürdürülmüştür.

Bunun sonucunda, 1994 ve 1995 yıllarından sonra, 1996 yılında %13, 1997 yılında %14, 1998 yılında %16, 2002 ve 2003 yılında %11, 2004 yılında %10 gibi yüksek seviyelerde faaliyet karlılığı oranı gerçekleştirilmiştir.

4.Performans kriterlerini izleme uygulaması:

Hükümet tarafından IMF' ye sunulan ve kabul gören 9 Aralık 1999 tarihli niyet mektubu sonrasında 1 Ocak 2000'den itibaren, IMF'nin mali desteğini de içeren, üç yıllık enflasyonu düşürme programı uygulamaya konulmuştur.

IMF ile yapılan anlaşma kapsamında, konsolide kamu sektörü faiz dışı dengesine ilişkin performans kriterleri ve gösterge niteliğinde hedefler belirlenmiştir.

Faiz dışı gelirlere faiz dışı giderlerin düşülmesi ile ulaşılan sonucu ifade eden konsolide kamu sektörü faiz dışı dengesi;

-konsolide bütçe,

-Savunma Sanayi Destekleme Fonu, Özelleştirme Fonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonundan oluşan bütçe dışı fonlar,

-Tanımlanmış (listelenmiş) 12 KİT,

-Sosyal Güvenlik Kuruluşları ve İşsizlik Sigortası Fonu'nun faiz dışı dengesinden oluşmaktadır.

Faiz dışı dengeleri konsolide kamu sektörü (KKS) performans kriteri tanımına dahil edilen KİT'ler 2004 yılına kadar; TTK, TŞFAŞ, TMO, TEKEL, TCDD, Türk Telekom A.Ş., BOTAŞ, TEDAŞ, EÜAŞ, TETAŞ, TEİAŞ, TPAO'dan oluşurken, 2004 yılında sayı 27 KİT'e yükseltilmiştir.

KKS performans kriteri kapsamında KİT faiz dışı dengelerinin izlenmesi, IMF ile olan stand-by anlaşmasının sona erdiği 2005 yılından sonra da devam ettirilmiştir.

KİT'lerin faiz dışı dengesi; KİT'lerce sağlanan net finansman toplamından KİT'lerin tahakkuk etmiş faiz tutarlarının düşülmesi ile ulaşılan sonuç şeklinde tanımlanmıştır.

Sağlanan net finansman;

-Bankacılık sisteminden sağlanan net finansman (Eximbank ın sağladığı sevk öncesi ihracat finansmanı hariç),

-Net dış borçlanma (normal ticari faaliyetlerin finansmanı hariç),

-Özel sektöre ve KKS tanımı dışında kalan kamu kuruluşları ile bağlı ortaklık ve iştiraklere olan gecikmiş net borçlarda ve alınan avanslardaki değişim,

-Hazine tarafından üstlenilen net faiz ödemeleri,

Toplamını ifade etmektedir.

Bankacılık sisteminden sağlanan net finansman ise; anaparaya eklenen gecikmiş faiz ödemeleri dahil olmak üzere banka kredilerinde (Eximbank ihracat kredisi hariç) meydana gelen değişiklikten, KİT'lerin bankalardaki mevduatları ile repo hesaplarındaki değişikliğin düşülmesi şeklinde tanımlanmıştır.

KİT'lerdeki fon akımlarının netleştirilmiş bir özeti niteliği taşıyan, tanımlanmış KİT faiz dışı dengesine ilişkin kriterlerin, yılsonu beklenmeden üç aylık periyotlarla izlenmesi ve belirlenen hedeflere ulaşılmaya çalışılması, KİT finansal dengesinin sağlanmasında olumlu katkı sağlamıştır.

C. Finansal dengeyi (hem olumlu, hem olumsuz) etkileyen diğer faktörler:

1. Özelleştirme uygulamaları:

4046 sayılı Kanun, özelleştirilmesine karar verilen teşebbüs veya işletmelerin önce kapsama alınması ve özelleştirmeye hazırlanması, daha sonra özelleştirme programına alınarak belirlenen yöntemler ile özelleştirilmesi esasına dayanmaktadır.

Kanunun 17 nci maddesinin (B) bendine göre; özelleştirme kapsamına alınan kuruluşlardan, mali ve hukuki yönden özelleştirmeye hazırlanmalarına karar verilenlerden bu hazırlık işlemleri tamamlananlar, Kurulun vereceği yeni bir karar ile özelleştirme programına alınmaktadır. Bu şekilde hazırlıkları tamamlanarak özelleştirme programına alınanlar ile doğrudan özelleştirme programına alınanlar, Kurul kararının alındığı tarihte başka bir işleme gerek olmadan ve bedel alınmaksızın İdareye devredilmiş sayılmakta ve karar tarihinden itibaren bağlı oldukları bakanlık veya kurumla ilişkileri kesilerek idareye bağlanmış sayılmaktadır.

Özelleştirme programına alınan kuruluşlarla ilgili olarak Kanunun 20 inci maddesinde; anonim şirket statüsünde olan kuruluşların ana sözleşmelerinin bu Kanun hükümlerine uygun hale getirilmelerine, anonim şirket statüsünde olmayanlardan gerekli görülenlerin anonim şirkete dönüştürülmelerine, sermayesinin tamamı İdareye ait olan anonim şirket statüsündeki kuruluşların aktiflerinin, anonim şirket statüsünde olmayan kuruluşların ise varlıklarının tamamının veya bir kısmının, özelleştirme programında bulunan ve sermayesinin tamamı İdareye ait başka bir anonim şirkete veya kuruluşa bedelli veya bedelsiz olarak devrine, anonim şirket statüsünde olanların aktiflerinin bir kısmının aynı sermaye şeklinde konularak yeni şirket/şirketler kurulması suretiyle bölünmelerine veya yeni bir şirket halinde birleşmelerine veya tasfiyesiz infisah suretiyle birleşmelerine İdarece karar verileceği, bunların ana sözleşmelerinin İdare tarafından onaylanacağı ve bu işlemler hakkında Türk Ticaret Kanununun ilgili maddelerinin uygulanmayacağı hükmü yer almaktadır.

Kanunun 21 inci maddesine göre de, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların; özelleştirmeye hazırlanması, özelleştirilmesi, küçültülmesi veya faaliyetlerinin durdurulması, süreli ya da süresiz kapatılması veya tasfiye edilmesi nedeniyle; bu kuruluşlarda işçi olarak çalışanlardan iş sözleşmeleri tazminata hak kazanacak şekilde sona ermiş olanlara, kanunlardan ve yürürlükteki toplu iş sözleşmelerinden doğan tazminatları dışında, ek olarak iş kaybı tazminatı da ödenmektedir. Ayrıca bunların mesleklerinde

geliştirilmesine, bir meslekte yetiştirilmesine veya meslek edindirilmesine ilişkin eğitim giderleri ile yeni iş bulmalarına katkı sağlamak amacıyla yapılacak giderler Özelleştirme Fonundan karşılanmaktadır.

Kanunun 22 inci maddesinde de; özelleştirme programına alınan kuruluşlarda ilgili kuruluş veya İdare tarafından İstihdam fazlası personel belirlenmesi ya da bu kuruluşların kısmen veya tamamen özelleştirilmesi veya tasfiye edilmesi halinde; bu kuruluşlarda programa alınma tarihi itibarıyla memur veya sözleşmeli statüde çalışmakta olanlar ile iş kanunlarına tabi olarak çalışmakla birlikte kapsam dışı personelin kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilmesi düzenlenmiştir.

Özelleştirme, küçültme, tasfiye gibi işlemlerin veya ihtiyaç fazlası personel tespitinin yapılmasından itibaren on beş gün içerisinde, nakil hakkından faydalanacak personel, Özelleştirme İdaresi tarafından Devlet Personel Başkanlığına bildirilmekte ve bunların diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki boş kadrolara atanması anılan Başkanlık tarafından kırk beş gün içerisinde teklif edilmektedir. Devlet Personel Başkanlığı tarafından gönderilen atama teklif yazısının atamayı yapacak kamu kurum ve kuruluşuna intikalinden itibaren otuz gün içerisinde bu kurum ve kuruluş tarafından atama işlemlerinin yapılması zorunludur.

22 inci maddeye göre, özelleştirme programındaki kuruluşların boş personel kadrolarını iptal etmeye Ö.İ. Başkanlığı yetkilidir. Nakledilen personelden boşalan kadrolar ise iptal edilmiş sayılır.

Ayrıca, Kanunun 24 üncü maddesi ile, özelleştirme programına alınan kuruluşlarda 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa tabi olarak çalışan personelden; hizmet süresi itibarıyla emeklilik hakkını kazananlara bu hakkı kazandıkları tarihten itibaren, çalıştıkları kuruluşun özelleştirme programına alınmasından önce emeklilik hakkını kazananlara ise bu kuruluşun özelleştirme programına alındığı tarihten itibaren iki ay içinde emekli olmayı istemeleri halinde, emeklilik ikramiyelerinin % 30 fazlasıyla ödenmesi hükme bağlanmıştır.

4046 sayılı Özelleştirme Kanunu ile özelleştirme sürecine ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, doğrudan kapsama ve/veya programa alınan kuruluşların işletme ve yatırım faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler yapılmamıştır. Bunların genel hükümlere ve ticari kurallara göre faaliyetlerini sürdürmeleri öngörülmüştür.

Ancak, yukarıda özetlenen hükümlere dayalı olarak, hukuki ve mali yapılarına ilişkin düzenlemeler yapılabilmesi, boş kadrolarının iptal edilmesi ve personel istihdamının sınırlandırılması, mevcut personelden ihtiyaç fazlası olanların diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakledilebilmesi, işçilere iş kaybı tazminatı ödenmesi, Emekli Sandığına tabi olanların emekliliğinin teşvik edilmesi gibi uygulamalar, teşebbüslerin özelleştirilmeden önceki finansal yapılarında olumlu gelişmelere yol açmaktadır.

Nitekim, özelleştirme programı kapsamına alınan KİT'lerde ciddi bir yeniden yapılanmaya gidildiği ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından KİT'leri özelleştirmeye hazırlamak için bir takım adımlar atıldığı, kapsama alınan KİT'lerde yatırımlarda kısıntıya gidildiği, varlıkların elden çıkarılmasına başlandığı, personel sayısının azaltıldığı ve KİT'lerin finansal yükümlülüklerinin düşüş göstermesi ile KİT'lerin özelleştirmelerde potansiyel alıcılar açısından daha cazip bir konuma çekilmeye çalışıldığı bilimsel çalışmaların bulguları arasında yer almaktadır (Özcan, 2008:113).

Öte yandan, Özelleştirme programı kapsamına alınan KİT'lerde kapsama alınmayı izleyen dönemde performans düşüklüğü gözlenmiştir. Geleceğe yönelik belirsizliklerin artması, kuvvetle muhtemel, çalışanların motivasyonlarını ve iş verimliliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kapsama alınmayı izleyen yılda faaliyet karının varlıklara oranında ve reel satışlardaki düşüş dikkat çekici bulunmaktadır (Özcan, 2008:113).

Gerçekten de, özelleştirmenin hemen gerçekleştirileceği varsayımı ile yatırım harcamalarının kısıtlanması ve yapılması zorunlu olan yatırımların bile istenen ölçüde gerçekleştirilememesi, 233 sayılı KHK kapsamı dışına çıkarılma nedeni ile Hazine ve bütçeden sermaye, yardım görev zararı gibi

transferlerin durdurulması, kuruluşların çok uzun süreler özelleştirme kapsam ve/veya programında kalması (20 yıldan daha uzun süre programda olan kuruluşlar vardır) ve geleceğe ilişkin belirsizliklerin personelin motivasyonunu düşürmesi gibi faktörler bu kuruluşların finansal yapılarını olumsuz etkilemektedir.

Diğer yandan, yatırım ihtiyaçları, personel sayıları ve kaldıraç oranları nispeten daha düşük seviyede olan KİT'lerin özelleştirme kapsamı ve/veya programına diğer KİT'lere göre daha önce alındığı görülmektedir. İktidarlar, yatırım ihtiyaçları ve kaldıraç oranlarının düşük olması nedeniyle özel sektörün özelleştirme ihalelerinde daha fazla ilgi göstermesi muhtemel KİT'leri öncelikli olarak özelleştirme programı kapsamına almıştır (Özcan, 2008:112,113).

Nispeten daha iyi finansal duruma sahip olan teşebbüslerin özelleştirilmesi de diğerlerine göre daha kolay olmakta ve bu teşebbüslerin özelleştirilmesi ve portföyden çıkması ile KİT geneline ilişkin veriler nispi olarak olumsuz etkilenmektedir.

2. Yap-işlet ve yap-işlet-devret uygulamaları ile 4628 sayılı Kanunun öngördüğü yatırım modeli:

Yaklaşık 14 milyar YTL'lik yatırım tutarı olan ve 2008 yılsonu itibarıyla, Türkiye kurulu kapasitesinin %21'ine sahip olan ve Türkiye üretiminin %30'unu gerçekleştiren, YİD, Yİ ve İHD sözleşmeli tesisler, kamunun yatırım ve finansman yükünün hafifletilmesinde çok önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir.

Ancak, bu tesislere yüksek fiyatlardan enerji alım garantisi verilmiş olması da TETAŞ'ın maliyetlerinin yükselmesine ve işletme faaliyeti zararına neden olmaktadır. TETAŞ'ın bu santrallardan 2008 yılı enerji alış fiyatı ortalama 14,6YKr/kWh olarak gerçekleşmiş olup, bu fiyat EÜAŞ'ın ortalama satış fiyatı 9,6 YKr/kWh' ten % 52 oranında daha yüksektir.

3. 4749 sayılı kamu finansmanı ve borç yönetiminin düzenlenmesi hakkında kanun:

28.3.2002 tarih ve 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile; Devletin iç ve dış borçlanmasına, hibe almasına, borç ve hibe vermesine, nakit yönetiminin maliye ve para politikaları ile koordineli bir şekilde yürütülmesine, verilecek garantilerin, bu borçlanma ve garantilerden doğan finansal alacaklar ile Devlet iç ve Devlet dış borcunun etkin bir şekilde yönetimine ve izlenmesine, Hazine Müsteşarlığı ile kamu kuruluşları arasındaki malî ilişkilerin düzenlenmesine ve bu hususlar dahil olmak üzere Müsteşarlık tarafından üstlenilen her türlü malî yükümlülüğün geri ödenmesi, ilgili bütçe hesaplarına kaydedilmesi ve raporlanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

4749 sayılı Kanun Hazine'nin borçlanma ve garanti yükümlülüklerine sınırlama getirmiş, dolayısı ile KİT'lerin borçlanma imkanlarını sınırlandırmıştır. Bu durum, finansman kaynak ve seçeneklerini sınırlaması yönü ile KİT'leri olumsuz etkileyebilecekken, kolay borçlanmadan kaynaklanan riskleri sınırlaması da olumlu yönünü oluşturmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1994-2008 DÖNEMİNDE KİT'LERİN MALİ DURUMUNDA MEYDANA GELEN GELİŞMELER VE DÖNEM SONU MALİ DURUM

I. 31.12.1998 TARİHİNDE MALİ DURUM

31.12.1998 tarihinde KİT'lerin sahip oldukları varlıklar ve kaynaklar özet olarak Çizelge-15'de gösterilmiştir. Ayrıca, söz konusu varlık ve kaynakların ayrıntısını içeren çizelgelere de eklerde (Ek çizelge-8/a-b) yer verilmiştir.

31.12.1998 tarihinde KİT'ler, 10.693 milyon YTL tutarında kaynak ve varlığa sahiptir. Söz konusu kaynak ve varlıkların; %36,1' i enerji sektöründe, %30,9'u imalat sanayi sektöründe, %17,9'u ulaştırma-haberleşme sektöründe, %9,6'sı ticaret-turizm ve hizmetler sektöründe, %5,2'si madencilik sektöründe ve %0,3'ü de tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslere aittir. Dönem başına (31.12.1993) göre; enerji sektörünün payı artmış, ulaştırma-haberleşme ve tarım sektörünün payı aynı kalmış, diğer sektörlerin payında ise gerileme yaşanmıştır. KİT'lerin kaynak ve varlıkları ile bunlar arasındaki oransal ilişkiler aşağıda sektörler itibarıyla ele alınmaktadır.

Mali durum 31.12.1998	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			haberleşme			hizmet			Toplam		
	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %	Milyon YTL	%	D.baş ı %
VARLIKLAR(Aktif):																					
1-Dönen varlıklar																					
a)Hazır değerler	4	9,8	7,0	74	13,4	4,8	120	3,1	5,0	199	6,0	2,3	329	17,2	4,2	44	4,3	3,6	770	7,2	3,8
b)K.sürde paraya çev.bilir değ.	21	58,1	76,4	171	31,1	20,5	745	19,3	12,7	2.207	66,7	61,3	449	23,5	19,6	869	84,9	81,5	4.463	41,7	39,2
Toplam (1)	25	67,9	83,4	245	44,5	25,3	865	22,4	17,8	2.406	72,7	63,6	778	40,7	23,8	913	89,2	85,1	5.232	48,9	43,0
2-Duran varlıklar																					
a)U.sürde parya çevrilebilir değ.	7	20,0	0,1	52	9,5	19,3	61	1,6	0,6	81	2,5	3,8	46	2,4	3,6	0	0,0	1,8	248	2,3	3,6
b)Bağlı değerler	4	12,1	16,5	254	46,1	55,5	2.934	76,0	81,6	821	24,8	32,6	1.090	56,9	72,6	110	10,7	13,2	5.213	48,7	53,5
Toplam (2)	12	32,1	16,6	306	55,5	74,7	2.995	77,6	82,2	902	27,3	36,4	1.136	59,3	76,2	110	10,8	14,9	5.461	51,1	57,0
Varlıklar toplamı	37	100,0	100,0	552	100,0	100,0	3.859	100,0	100,0	3.308	100,0	100,0	1.914	100,0	100,0	1.024	100,0	100,0	10.693	100,0	100,0
KAYNKLAR(Pasif):																					
1-Yabancı kaynaklar																					
a)Kısa süreli	21	57,9	88,9	223	40,4	79,8	948	24,6	20,3	1.991	60,2	70,1	704	36,8	41,5	501	49,0	52,3	4.388	41,0	49,1
b)Uzun süreli	2	6,4	77,0	106	19,2	16,5	813	21,1	36,6	370	11,2	28,5	131	6,8	23,9	21	2,1	15,3	1.444	13,5	28,0
Toplam (1)	24	64,2	165,9	329	59,6	96,3	1.761	45,6	56,9	2.361	71,4	98,6	834	43,6	65,4	523	51,1	67,6	5.832	54,5	77,2
2-Öz kaynaklar	13	35,8	0,0	223	40,4	3,7	2.098	54,4	43,1	947	28,6	1,4	1.080	56,4	34,6	501	48,9	32,4	4.862	45,5	23,0
3-Y.kayn.lara sirayet ed.zarar(-)		0,0	65,9	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0	0,0	0,2
Kaynaklar toplamı	37	100,0	100,0	551	100,0	100,0	3.859	100,0	100,0	3.308	100,0	100,0	1.914	100,0	100,0	1.024	100,0	100,0	10.693	100,0	100,0

Cizelge-15:31.12.1998 KİTlerin mali durumu

A.Tarım sektörü:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren TİGEM, 1994 yılı başında 1,2 milyon YTL tutarında varlık ve kaynağa sahipken, 1994-98 döneminde 68 milyon YTL tutarında fon elde etmesi ve kullanması sonucunda, 1998 yılsonu varlık ve kaynaklarının mevcudu 37 milyon YTL tutarına yükselmiştir. 1998 yılsonunda, varlıkların %67,9 oranında 25 milyon YTL' si dönen, %32,1 oranında 12 milyon YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur. Fon kullanımlarının %68'lik kısmının aktif artışlara ve özellikle uzun sürede paraya çevrilebilir değerlere yapılması, buna karşılık dönen alacaklardan yapılan tahsilatlardan önemli miktarda fon sağlanması sonucunda, 1994 yılı başına göre dönen varlıkların payı azalırken, duran varlıkların payı artmıştır.

TİGEM' in duran varlıklarının, %12,1'lik bölümü bağlı değerlerden oluşurken, %20'lik bölümü uzun sürede paraya çevrilebilir alacaklardan oluşmuştur. Bağlı değerlerin büyük bir bölümünün tarım arazilerinden oluşması ve arsa-arazilerin yeniden değerlendirilmesine tabi olmaması nedeni ile bağlı değerlerin varlıklar içindeki payı düşüktür.

1994 yılı başında birikmiş zararlar ile öz kaynaklarını tamamen yitirmiş olan TİGEM, 1994 yılında da olağan zarar etmiş ve faaliyetleri ile fon yaratamamıştır. 95-98 döneminde ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve fon sağlamıştır. 1994-98 döneminde faaliyetlerden sağlanan fonların, işletme faaliyetlerinde kullanılan fon toplamına oranı %40'a yaklaşmıştır.

Ancak, faaliyetlerden sağlanan fonlara rağmen, TİGEM' in işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar (kaynaklar), işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında çok yetersiz kalmış ve TİGEM, işletme faaliyeti fon kullanımının yaklaşık %25'i kadar iç fon (finansman) açığı vermiştir.

Yatırım harcamaları ile birlikte, finansman açığı veya dış fon ihtiyacı, işletme faaliyetleri fon kullanımının %27'si civarında gerçekleşmiştir.

TİGEM' in 1994-98 dönemi dış fon ihtiyacının; %6'lık bölümü merkezi yönetim bütçesinden olmak üzere, sadece %7,5'lik bölümü sermaye

artışından sağlanmış, kalan yaklaşık %20'lik bölümü için ticari banka kredisi kullanılmıştır.

Kullanılan ticari banka kredisine rağmen, faaliyetlerden sağlanan olağan karlar ve fonlar ile sermaye artışlarının olumlu etkisi sonucunda, TİGEM' in öz kaynaklarında, yabancı kaynaklardan daha fazla artış olmuş ve TİGEM' in 1998 yılsonu kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakları, toplam kaynakların %64,2'sini oluştururken, öz kaynakları toplam kaynakların %35,8'ini oluşturmuştur.

Dönem başında, birikmiş zararlar ile öz kaynaklarının tümünü ve yabancı kaynaklarının % 65,9'unu yitirmiş olan TİGEM' in, aradan geçen 5 yılda yeniden toplam kaynakların %35,8'i kadar öz kaynağa sahip olduğu görülmektedir. Diğer yandan dönem başında, toplam kaynakların %165,9'unu oluşturan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamı, %64,2 oranına gerilemiştir.

Öz kaynaklardaki artışa ve yabancı kaynaklardaki nispi azalmaya bağlı olarak, 1994 yılbaşında mali yeterliliği bulunmayan teşebbüsün, 1998 yılsonu mali yeterlilik oranı %56 değerine yükselmiş ve mali durumda, özellikle mali yeterlilik oranında belirgin bir iyileşme olmuştur.

Buna göre TİGEM' in mali durumuna ilişkin oranlar, dönem başı ile karşılaştırmalı olarak aşağıda gösterilmiştir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=56	0
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=296	0
3-Cari oran	=117	94
4-Likidite oranı.....	=29	27
5-Disponibilite oranı	=17	8

Ayrıca, dönen varlıklar-kısa vadeli yabancı kaynaklar farkını ifade eden net işletme sermayesi, 1993 yılsonunda eksi (-) 66 Bin YTL iken, 1998 yılsonunda 3,7 milyon YTL değerine ulaşmıştır.

Bu verilere göre TİGEM 1993 yılsonu itibarıyla, mali yönden son derece yetersiz, işletme sermayesi ve likiditesi olmayan, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarının varlıkları ile karşılanamaması riski son derece yükselmiş olan ve dolayısı ile sağlıksız bir mali durumda iken; 1998 yılsonu itibarıyla, stok birikimi nedeni ile likidite oranının yine düşük gerçekleşmesi dışında, bütün göstergelerde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve oldukça iyi bir mali duruma kavuşmuştur.

B.Madencilik sektörü:

1998 yılsonunda madencilik sektöründe, ana kuruluşlar olarak Etibank, TKİ, TTK ve TPAO faaliyet göstermektedir.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren KİT'ler, 1994 yılbaşında 30,4 milyon YTL varlık ve kaynağa sahipken, 1994-98 döneminde 1,1 milyar YTL tutarında fon akımı oluşması sonucunda, varlık ve kaynakları 1998 yılsonu itibarıyla, 552 milyon YTL tutarına yükselmiştir.

Varlıkların, %44,5 oranında 245 milyon YTL' si dönen değerler, %46,1 oranında 254 milyon YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %55,5 oranında 306 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur. Fon kullanımlarının yaklaşık %70'inin aktif artışlarda, özellikle yatırım, maddi duran varlık ve aktifle ilgili kur farkı artışlarında meydana gelmesine bağlı olarak, 1994 yılbaşına göre dönen varlıkların payı yaklaşık 20 puan azalırken, duran varlıkların payı aynı ölçüde artmıştır.

Madencilik sektöründe; 1994 yılında faaliyetlerden olağan zarar edilmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin olumlu etkisine rağmen, olağan zarar ve fon kullanımı meydana gelmiştir. 1995-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır.

1994-98 dönemi genelinde faaliyetlerden sağlanan fonlar, İşletme faaliyeti fon kullanımının %38'i oranına ulaşmıştır.

Faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve fon yaratılmış ise de madencilik sektörünün işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar, işletme faaliyetleri ile ilgili kullanımları karşısında yetersiz kalmış ve sektör, işletme faaliyeti fon kullanımının %10' u oranında fon açığı vermiştir.

Sektörde, 65 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte, fon kullanımının %16'sı oranında dış fon veya finansman ihtiyacı doğmuştur.

Dış fon ihtiyacının; %10'luk bölümü merkezi yönetim bütçesinden ve %4'lük bölümü hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %14'lük bölümü sermaye artışından, kalanı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır. Ayrıca, 2 milyon YTL dış proje kredisi ve 1 milyon YTL EXİMBANK kredisi de kullanılmıştır.

Bu dönemde sadece 1996 yılında dış fon ihtiyacının tamamı sermaye artışı suretiyle karşılanmış, diğer bütün yıllarda ticari kredi ve yatırım kredisine başvurulmuştur.

Ancak, faaliyetlerden sağlanan olağan kar ve fonlar ile dış fon ihtiyacının yaklaşık 2/3'ünün sermaye artışından karşılanması sonucunda, sektörün öz kaynakları ve mali durumunda olumlu gelişme meydana gelmiştir.

1994 yılbaşı başında %96,3'ü yabancı, %3,7'si öz olan kaynakların, 1998 yılsonu itibarıyla; %40,4 oranında 223 milyon YTL' si kısa süreli, %19,2 oranında 106 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %59,6 oranında 329 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %40,4 oranında 223 milyon YTL' si de öz kaynaklardır.

1994 yılı başında sektörde faaliyet gösteren TTK, Etibank, TDÇİ Divriği ve Hekimhan müesseselerinin sürekli zarar etmesi ve birikmiş zararlarının 4,1 milyon YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi (YDK, 1993:97) nedeni ile sektörün öz kaynakları toplam kaynakların sadece

%3,7'sini oluştururken, 1998 yılsonunda öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı %40,4'e yükselmiştir.

Buna bağlı olarak, 1993 yılsonunda %4 olan mali yeterlilik, 1998 yılsonunda %68'e yükselmiştir. Benzer gelişme öz kaynakların bağlı değerleri karşılama oranı ile net işletme sermayesi ve likidite oranlarında da görülmüştür.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=68	4
2-Öz kaynak- bağlı değerler oranı	=88	7
3-Cari oran	=110	32
4-Likidite oranı	=82	20
5-Disponibilite oranı	=33	6

Madencilik sektöründeki teşebbüslerin net işletme sermayesi de (dönen varlıklar-kısa süreli yabancı kaynaklar) 1993 yılsonunda eksi (-) 16,6 milyon YTL iken, 1998 yılsonunda 22,2 milyon YTL olmuştur.

Madencilik sektörü de 1993 yılsonu itibarıyla, mali yönden son derece yetersiz, işletme sermayesi ve likiditesi olmayan, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklarının varlıkları ile karşılanamaması riski son derece yükselmiş olan ve sağlıksız bir mali duruma sahipken, 1998 yılsonunda hemen hemen bütün oranlarda ideal duruma çok yaklaşmıştır.

C.Enerji sektörü:

Enerji sektöründe faaliyet gösteren TEAŞ, TEDAŞ ve BOTAŞ'ın 31.12.1993 tarihinde 141,3 milyon YTL varlık ve kaynağı varken, 1994-98 döneminde 5,9 milyar YTL tutarında fon akımı oluşması sonucunda, 1998 yılsonunda 3.859 milyon YTL tutarında varlık ve kaynağa ulaşılmıştır.

1994 yılbaşında varlıkların %18'i dönen, %82'si duran varlık iken, fon kullanımları içinde, özellikle alacaklar, menkul kıymetler ve hazır değerlerdeki

artışlardan kaynaklanan aktif artışların payının %85'i bulmasına bağlı olarak, dönen varlıkların payı artarken duran varlıkların payı azalmış ve 1998 yılsonunda varlıkların; %22,4 oranında 865 milyon YTL' si dönen varlıklardan, %76,0 oranında 2.934 milyon YTL' si bağlı değerlerden olmak üzere, %77,6 oranında 2.995 milyon YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur.

Bağlı değerlerin toplam varlıklar içindeki payı 1993 yılsonuna göre 6 puan düşmekle birlikte hala yüksektir ve bu durum 1994 yılı öncesi kadar olmasa bile sektörde yoğun bir şekilde yatırım yapılmasından ve yatırım kredilerinin kur farklarından kaynaklanmaktadır. Nitekim, varlıkların detayına ilişkin ek çizelgeden görüleceği üzere, edinme değeri 4.429,4 milyon YTL olan maddi duran varlıklar henüz %34 oranında amorti edilebilmiştir.

1994 yılbaşında, TEAŞ, TEDAŞ ve BOTAŞ'tan oluşan enerji sektörü; 1994 ve 1995 yıllarında faaliyetlerden olağan zarar etmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin olumlu etkisi ile faaliyetlerden fon sağlanmıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır. Bu dönem faaliyetlerden sağlanan fonların, fon kullanımları içindeki payı %40 oranında gerçekleşmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımının, %65'i oranındaki pasif artışlar ve %2'si oranındaki diğer fonlar ile birlikte, işletme faaliyeti fon kullanımı toplamından daha fazla iç fon yaratılmış olup, yaratılan iç fon toplamı, işletme faaliyeti fon kullanımının %107'si oranında gerçekleşmiş, böylece %7 oranında iç fon fazlası verilmiştir.

Başka bir ifade ile sektör işletme faaliyetlerinde gereğinden fazla borçlanarak, yatırımlar için fon fazlası yaratmıştır.

1994-98 döneminde sektörde yapılan yatırımlar, aktif artışların %16'sı ve iç fon kullanımının %13,4 ü oranında 694 milyon YTL tutarında gerçekleşmiştir. Yatırımların 7,2 puanlık bölümü işletme faaliyetlerinden sağlanan iç fon fazlası ile 6,2 puanlık bölümü ise dış fonlar ile karşılanmıştır.

%6,2 oranındaki dış fon ihtiyacının; sadece %1'lik bölümü hazinenin temettü alacağına mahsuben sermaye artışından karşılanmış, kalan bölümü için dış proje kredisi ve ticari banka kredileri kullanılmıştır.

1998 yılsonunda sektörün sahip olduğu kaynakların; %25'i kısa süreli, %21'i uzun süreli olmak üzere, %46'sı yabancı kaynak ve %54'ü de öz kaynaktır.

Yoğun yatırımlara ve borçlanmalara rağmen, sektörün faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve fon sağlaması sonucunda toplam kaynaklar içinde öz kaynakların payı 1994 yılı başına göre 11 puan artmış, yabancı kaynakların payı aynı oranda azalmıştır. Ancak, yabancı kaynaklar içinde uzun vadeli olanların payı azalırken, kısa vadeli olanların payının artması bir olumsuzluk oluşturmaktadır.

Enerji sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=119	76
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=72	53
3-Cari oran	=91	88
4-Likidite oranı.....	=86	79
5-Disponibilite oranı	=22	25

Öz kaynaklardaki artışa bağlı olarak, enerji sektörünün mali yeterlilik oranında çok önemli bir iyileşme sağlanmış ise de, öz kaynakların bağlı değerler karşısındaki yetersizliği ve net işletme sermayesi sorunu devam etmektedir.

Enerji sektörünün işletme sermayesi (dönen varlıklar) 864,7 milyon YTL olmasına karşılık, net işletme sermayesi (dönen varlıklar-kısa süreli yabancı kaynaklar) eksi(-) 83,0 milyon YTL' dir. Net işletme sermayesi açığı, kısa vadeli yabancı kaynakların hızla artmasından kaynaklanmaktadır.

Buna bağılı olarak, 1993 yılsonunda olduğu gibi 1998 yılsonunda da enerji sektörünün cari oranı ile likidite oranı olması gereken düzeylerden düşüktür.

Sektör, 1998 yılsonu itibarıyla yatırım harcamalarından kaynaklanan kısa vadeli borç sorunu ve buna bağılı olarak net işletme sermayesi açığı ve likidite problemi yaşamaktadır.

D.İmalat sanayi:

İmalat sanayinde faaliyet gösteren KİT'lerin 1994 yılbaşıında 171,1 milyon YTL'lik varlık ve kaynağı varken, 1994-98 döneminde 6,1 milyar YTL tutarında fon akımı meydana gelmesi sonucunda, 1998 yılsonu varlık ve kaynaklarının tutarı 3.308 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Varlıkların; %72,7 oranında 2.406 milyon YTL' si dönen varlıklar, %24,8 oranında 821 milyon YTL' si bağılı değerler olmak üzere, %27,3 oranında 902 milyon YTL' si de duran varlıklardır. 1994-98 dönemi fon kullanımlarının %69'unu oluşturan aktif artışlar içinde alacak, stok ve hazır değer artışlarının ağırlıkta olması sonucu, 1994 yılbaşına göre dönen varlıkların payı 9 puan artarken, duran varlıkların payı aynı ölçüde düşmüştür.

Duran varlıkların payının nispeten düşük olmasında edinme değeri 1.653 milyon YTL olan maddi duran varlıkların %53,3 oranında amorti edilmiş olmasının da rolü bulunmaktadır.

İmalat sanayi sektörü 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerinden olağan zarar etmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin olumlu etkisi ile faaliyetlerden fon sağlanmıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon elde edilmiştir. Faaliyetlerden sağlanan fonlar, işletme faaliyetleri fon kullanımlarının %30'unu oluşturmuştur.

İmalat sanayi sektörü 1994-98 döneminde, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %93'ü kadar iç kaynaklardan fon sağlamış, fon kullanımlarının %7'si kadar iç fon açığı oluşmuştur.

İç fon kullanımının %3'ü oranında 171 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %10'u oranına yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %4'lük bölümü merkezi yönetim bütçesinden, %3'lük bölümü hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %7'lik bölümü sermaye artışından, kalanı dış proje kredisinden ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan olağan kar ve fonlar ile sermaye artışları sektörün öz kaynak-yabancı kaynak yapısını olumlu etkilemiştir.

1998 yılsonunda sahip olunan kaynakların; %60'ı kısa süreli, %11'i uzun süreli olmak üzere, %71'i yabancı kaynaklar ve %29'u öz kaynaklardır.

1993 yılsonunda, sektörde faaliyet gösteren Sümer Holding, TDÇİ, TÜGSAŞ, SEK, ÇAYKUR, Yem Sanayi gibi birçok teşebbüsün birikmiş zararlarının 33,5 milyon YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile (YDK, 1993:100) sektörün öz kaynaklarının toplam kaynaklar içindeki payı %1,4 oranında iken, 1998 yılsonunda öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı büyük bir artış göstererek %29'a yükselmiştir. Yabancı kaynakların payı ise aynı ölçüde azalmıştır.

Kaynak ve varlık yapısındaki bu değişiklik sektörün mali durumuna da yansımıştır. Sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=40	1
2-Öz kaynaklar-bağlı değerler oranı	=115	4
3-Cari oran=121	91
4-Likidite oranı.....	..=73	50
5-Disponibilite oranı	=10	3

1993 yılsonunda eksi (-) 11,2 milyon YTL olan net işletme sermayesi 1998 yılsonunda 414,7 milyon YTL seviyesine yükselmiştir.

Buna bağılı olarak sektörün cari oranı ile likidite oranı da önemli ölçüde artmış ve olması gereken düzeylere yükselmiştir.

Mali yeterlilik oranında ve öz kaynak-bağılı değerler oranında da önemli artış olduğu görülmektedir. Ancak, sektörün mali yeterlilik oranı hala oldukça düşük bir seviyededir.

E.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren, TCDD, PTT, DHMİ, THY, TDİ, DİTAŞ, KIYEM' nin 1994 yılbaşıında sahip olduğu varlık ve kaynakların tutarı 85,3 milyon YTL iken, 1994-98 döneminde 3,7 milyar YTL tutarında fon akımının sonucunda, 1998 yılsonu itibarıyla 1,9 milyar YTL' ye ulaşmıştır.

Varlıkların; %40,7 oranında 778 milyon YTL' si dönen varlıklar, %59,3 oranında 1.136 milyon YTL' si duran varlıklardır. Duran varlıkların tamamına yakını bağılı değerlerden oluşmaktadır.

Fon kullanımlarının %74'ünü oluşturan aktif artışların ağırlıklı olarak, alacaklar, hazır değerler ve menkul kıymet artışlarından kaynaklanması sonucu, 1993 yılsonuna göre, dönen varlıkların toplam varlıklar içindeki payında 17 puanlık önemli bir artış ve duran varlıkların payında aynı ölçüde düşüş meydana gelmiş ise de, sektörde yatırım yapılmaya devam edildiği ve maddi duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payının hala yüksek olduğu görülmektedir.

Sektör, 1994-98 döneminde faaliyetlerden, işletme faaliyeti fon kullanımının %55'i oranında fon sağlamıştır. 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerden olağan zarar edilmiş, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden fon sağlanması mümkün olmuştur. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır. Ulaştırma-haberleşme sektörünün fon kaynakları içinde en büyük unsur faaliyetlerden sağlanan kaynaklardır.

Ulaştırma-haberleşme sektörü 1994-98 döneminde, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %109'u oranında iç kaynaklardan fon sağlamış ve %9 oranında iç fon fazlası vermiştir.

Bu nedenle, iç fon kullanımının %20'si oranında 618 milyon YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, fon kullanımının %11' i oranında gerçekleşmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %6'lık kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %4'lük kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %10'luk bölümü sermaye artışından, kalan bölümü dış proje kredisinden ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden yüksek oranda fon sağlanması ve sermaye artışları sektörün kaynak yapısını değiştirmiştir.

Kaynakların; %36,8 oranında 704 milyon YTL' si kısa süreli, %6,8 oranında 131 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %43,6 oranında 834 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %56,4 oranında 1.080 milyon YTL' si de öz kaynaklardan oluşmuştur. 1993 yılına göre, öz kaynakların kaynaklar içindeki payı 22 puan artmışken, yabancı kaynakların payı da aynı ölçüde azalmıştır.

Kaynak ve varlıkların yapısındaki değişime paralel olarak, sektörün mali durumunda da değişiklikler meydana gelmiştir. Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>1998%</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=129	53
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=99	48
3-Cari oran	=111	58
4-Likidite oranı.....	=100	46
5-Disponibilite oranı	=47	10

Sektördeki teşebbüslerin mali durumuna ilişkin oranların tümünde 1993 yılına göre olumlu gelişmeler meydana gelmiş ve tüm oranlar ideal kabul edilen seviyelere ulaşmıştır.

F.Ticaret, turizm, hizmetler:

Sektörde faaliyet gösteren TMO, DMO, TZDK, TURBAN, Emlak Konut A.Ş. gibi kuruluşların 1994 yıl başındaki varlık ve kaynaklarının tutarı 51,2 milyon YTL iken, 1994-98 döneminde sektörde oluşan 1,6 milyar YTL'lik fon akımları sonucunda, 1998 yılsonunda 1.024 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Varlıkların; % 89,2 oranında 913 milyon YTL' si dönen, %10,8 oranında 110 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur. Duran varlıkların tamamına yakını bağlı değerlerdir. Sektörün özelliği gereği bağlı değerlerin varlıklar içindeki payı düşüktür. 1994-98 dönemindeki fon kullanımlarının %64'ünü oluşturan aktif artışların ağırlığını stok ve alacak artışlarının oluşturması nedeni ile 1994 yılbaşına göre dönen varlıkların payı 4 puan artarken, duran varlıkların payı aynı oranda azalmıştır.

Aktif artışlar içinde özellikle TMO'nun tarımsal destekleme alımlarından kaynaklanan stok artışları çok önemli olup, stoklardaki artışlar aktif artışlar toplamının yaklaşık yarısını oluşturmuştur.

Sektör 1994 ve 1995 yılında, faaliyetlerden olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisine rağmen bu zarar sıfırlanmamış ve faaliyetlerden iç fon sağlanmamıştır. 1996-98 yıllarında ise faaliyetlerden olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır. Ayrıca olağandışı faaliyetlerden de fon kullanımlarının %2'si kadar fon sağlanmıştır.

Ancak, ticaret-turizm-hizmet sektörü 1994-98 döneminde, faaliyetlerden sağlanan fonların, toplam fonlar içindeki payı (%17) en küçük olan sektördür. Başka bir ifade ile, bu sektör nispi olarak faaliyetlerden en az fon sağlanan sektördür.

Ticaret-turizm-hizmet sektörü bu dönem iç kaynaklardan, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %44'ü kadar fon sağlayabilmiş ve kullanılan fonların %56'sı oranında iç fon açığı vermiştir. Özellikle TMO'nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazine'den alacaklarının tahsilinde güçlük çekilmesi ve bu alacaklar ile stokların şişmeye devam etmesi, sektörün fon açığının başlıca nedenidir. (YDK, 1993:114, 1998:103).

İç fon kullanımının %1'i oranında 16 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, fon kullanımının %57' si oranına yükselmiştir.

Dış fon ihtiyacının; %1'lik bölümü merkezi yönetim bütçesinden, %20'lik bölümü hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %21'lik bölümü sermaye artışından, %36'lık bölümü ise ticari banka kredilerinden karşılanmıştır. Ticari banka kredisi kullanımı, faaliyetlerden sağlanan fonların iki katından fazladır.

Yine de 1994-98 döneminde faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden yaratılan fonlar ile sermaye artışları toplamının, ticari banka kredisi kullanımı ve diğer borçlanmalardan fazla olması, sektörün kaynak yapısını oldukça olumlu etkilemiştir.

Kaynakların; %49,0 oranında 501 milyon YTL' si kısa süreli, %2,1 oranında 22 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %51,1 oranında 523 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %48,9 oranında 501 milyon YTL' si de öz kaynaklardır. 1993 yılına göre öz kaynakların payı yaklaşık 17 puan artarken, yabancı kaynakların payı aynı ölçüde azalmıştır.

Kaynak ve varlık yapısındaki gelişmelere bağlı olarak, sektörün mali durumunda da önemli gelişmeler olmuştur. Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=96	48
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=455	246
3-Cari oran	=182	163
4-Likidite oranı.....	=78	109
5-Disponibilite oranı	=9	7

Sektörde öz kaynakların, bağlı değerlerin %455,3'ü seviyesinde olması sektörün özelliği gereği olup, bunun dışındaki bütün oranlar ideal

seviyelerde bulunmaktadır. Cari oran ile likidite oranı arasında %100'den fazla fark olması stokların önemli miktarda olduğunu ve sektörde stok sorunu yaşandığını göstermektedir.

Özellikle TMO' nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazine'den alacaklarının tahsilinde güçlük çekildiği ve bu alacaklar ile stoklarının devir hızlarının düşük seviyede olmasının sorun yarattığı anlaşılmaktadır (YDK, 1993:114).

G.KİT toplamı:

1994 yılbaşı'nda 480,4 milyon YTL'lik varlık ve kaynağa sahip olan KİT'ler, 1994-98 döneminde 18,5 milyar YTL tutarında fon sağlayıp kullanmalarına bağlı olarak, 1998 yılsonunda 10,7 milyar YTL tutarında varlık ve kaynağa sahip hale gelmişlerdir.

1994-98 dönemindeki fon kullanımlarının %74'ünü oluşturan aktif artışların daha çok alacak, stok, hazır ve menkul değerler gibi dönen varlıklarla ilgili olduğu görülmektedir.

Aynı dönemde, fon kullanımlarının %6'sı kadar da aktif azalış olmuştur. Aktif azalışlar daha çok dönen varlıklarda meydana gelmiştir.

Aktif azalışlardan sağlanabilen fonların oldukça sınırlı olması, finansal dengeyi etkileyen faktörler alt bölümünde incelendiği üzere; 5 Nisan tedbirleri kapsamında ve genel yatırım finansman programlarında öngörülen tedbirlere rağmen, alacak ve stok devir hızlarının yükseltilememesinden kaynaklanmakta ve işletme sermayelerinin verimli kullanılmaması sonucunu doğurmaktadır. Aktif azalışlardan sağlanan fonlar, özellikle teşebbüslerin alacakların tahsili konusunda birbirleri ve kamu idareleri ile sorun yaşadığı enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde düşüktür. Stok devir hızının düşüklüğü ise özellikle TİGEM ve TMO gibi teşebbüslerde kendini göstermektedir.

1994-98 döneminde teşebbüslerin hazine'den görev zararı kapsamında olan alacaklarından tahsil edilebilen miktarlar da, fon kullanımlarının sadece %0,2'si oranında 26 milyon YTL ile sınırlı kalmıştır.

KİT'ler 1994-98 dönemindeki fon kullanımlarının %37'sini faaliyetlerden sağladıkları fonlar ile karşılamışlardır. Bu dönemde faaliyetlerden sağlanan fonlar, fon kullanımlarının %51'i oranındaki pasif artışlardan sonraki en büyük fon kaynağıdır.

Ulaştırma-haberleşme, enerji, tarım ve madencilik sektörleri bu dönem faaliyetlerden en yüksek fon sağlayan sektörler olmuştur.

1994 yılında bütün sektörlerde, 1995 yılında tarım dışındaki bütün sektörlerde faaliyetlerden olağan zarar edildiği halde, amortismanlar ve fon çıkışına yol açmayan giderlerin olumlu etkisi nedeni ile yinede faaliyetlerden fon sağlanmıştır. 1996-98 döneminde ise tüm sektörlerde, fon kullanımlarının %11,2'si oranında olağan kar elde edilmiştir.

KİT'lerde; pazarlama ve satış politika ve tekniklerinin uygulanmaması, fiyat ve tarifelerin ekonomik gereklere ve maliyetlere göre belirlenmemesi, siyasi otoritenin görev zararı mekanizması dışında kalan müdahaleleri, görev zararı mekanizması kapsamına giren bazı müdahalelerden kaynaklanan zararların dahi Hazine Müsteşarlığınca ödenmemesi, bazı teşebbüslerin hasılatlarından genel bütçeye aktarma yapılması, maliyetlerin yüksekliği, kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, eskiyen teknolojilerden kaynaklanan verimsizlikler gibi, bu çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınan olumsuzluklar 1994-98 döneminde de devam etmiştir.

Bu olumsuzluklara rağmen; olağan karlarda bir sıçrama yaşanması; "5 Nisan ekonomik istikrar tedbirleri" kapsamında uygulanan KİT ürünlerine zam yapılması ve daha sonra da serbest bırakılması politikasının ve özellikle gider azaltıcı politikaların bir sonucu olmuştur.

Fon kullanımlarının %51'i oranındaki pasif artışların içinde ticari ve diğer borçlar önemli ise de, pasif artışların tamamı borç artışı değildir. Pasif artışların önemli bir bölümünü de öz kaynak niteliğinde olan yeniden değerlendirme değer artış fonları ve enflasyon değerlendirme farkları oluşturmaktadır.

Öte yandan, fonların %18'lik bölümü de borç ödemeleri ve pasif azalışlar için kullanılmıştır. 1994-98 döneminde pasif azalışların en düşük seviyede olduğu sektör enerji sektörüdür. Enerji sektörü, teşebbüslerin birbirlerinden alacaklarını tahsil edemedikleri ve borçlarını ödemedikleri bir sektör olma özelliğine sahip olduğu gibi, yatırımları sermaye artışı ile finanse edilmeyen ve dolayısı ile fonlarını aktif artışlara ve yatırımlara kullanan bir sektör olma özelliği de taşımaktadır.

1994-98 döneminde kullanılan fonların %95,4'ü iç kaynaklardan sağlanmış, %4,6'lık bölümünün ise dış fonlar ile finanse edilmesi gerekmiştir.

Fon kullanımlarının %9,3'ü oranına tekabül eden 1,6 milyar YTL tutarındaki yatırım harcamaları ile birlikte temin edilmesi gereken dış fon miktarı, fon kullanımlarının %13,9'una yükselmiştir.

Temin edilmesi gereken dış fonların; %7,6'lık kısmı genel bütçeden ve hazine müsteşarlığı kaynaklarından sermaye olarak, %1,9'luk kısmı dış proje kredisi olarak ve %4,3'lük kısmı da ticari banka kredisi olarak sağlanmıştır.

Başka bir ifade ile; işletme faaliyeti veya iç fon açığı ticari banka kredileri ile kapatılmış, yatırımlar ise sermaye ve dış proje kredileri ile finanse edilmiştir.

Faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden sağlanan fonlar ile sermaye artışları sonucunda KİT'lerin kaynak yapısı öz kaynaklar lehine değişirken, sağlanan fonların daha çok dönen varlık artışlarında kullanılması sonucunda da varlıkların yapısı değişmiştir.

KİT genelinde varlıkların, %48,9 oranında 5,2 milyar YTL' si dönen varlık, %48,7'lik kısmı bağlı değer olmak üzere, %51,1 oranında 5,5 milyar YTL' si duran varlıklardır. Aktif artış ve azalışların sonucunda, 1993 yılına göre, duran varlıkların payı yaklaşık 6 puan azalırken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde artmıştır.

Kaynakların ise, %41,0' lik kısmı kısa süreli, %13,5' luk kısmı uzun süreli olmak üzere, %54,5 oranında 5.832 milyon YTL' si yabancı kaynaklar,

%45,5 oranında 4.862 milyon YTL' si öz kaynaklardır. 1993 yılsonuna göre, öz kaynakların payında 22,5 puanlık artış olurken, yabancı kaynakların payında da aynı ölçüde azalma meydana gelmiştir.

1993 yılsonunda, hemen tüm sektörlerde birçok kuruluşun birikmiş zararları yabancı kaynaklara sirayet etmiş ve KİT genelinin öz kaynakları toplam kaynakların sadece %22'si seviyesinde kalmıştır.

1998 yılsonunda ise, öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı 1993 yılsonuna göre iki katına çıkmış ve %45,5 oranına yükselmiştir.

KİT genelinin 1998 yılsonu mali durumuna ilişkin oranlar da şu şekildedir.

	<u>1998 %</u>	<u>1993 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=83	30
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=93	43
3-Cari oran	=119	87
4-Likidite oranı.....	=81	56
5-Disponibilite oranı	=18	8

Bu oranlardan ve yukarıdaki sektör analizlerinden hareketle, 1998 yılsonu itibarıyla;

-KİT' lerin, yaklaşık öz kaynakları kadar bağlı değerlere sahip olduklarını ve bağlı değerlerin büyük bir bölümünü öz kaynaklar ile edindiklerini,

-KİT'lerin mali yeterliliği veya öz kaynakları ile yabancı kaynaklarını karşılama oranının %83 değeri ile ideal oran olan %100 değerine oldukça yaklaşmış olduğunu,

-Dönen varlıkları ve işletme sermayeleri ile net işletme sermayelerinin yeterli seviyelere ulaştığını, likidite sorunu yaşanmadığını,

İfade etmek mümkündür.

II. 31.12.2001 TARİHİNDE MALİ DURUM

31.12.2001 tarihinde KİT'lerin sahip oldukları varlıklar ve kaynaklar özet olarak Çizelge-16'da gösterilmiştir. Ayrıca, söz konusu varlık ve kaynakların ayrıntısını içeren çizelgelere de eklerde (Ek çizelge-9/a-b) yer verilmiştir.

31.12.2001 tarihinde KİT'ler, 40.955 milyon YTL tutarında kaynak ve varlığa sahiptir. Söz konusu kaynak ve varlıkların; %44,5' i enerji, %23,3' ü imalat sanayi, %19,3' ü ulaştırma-haberleşme, %7,3' ü ticaret-turizm ve hizmetler, %5,4' ü madencilik ve %0,2' si de tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslere aittir. Bir önceki dönem sonuna (31.12.1998) göre; enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörünün payı artmış, madencilik sektörünün payı yaklaşık aynı kalmış, diğer sektörlerin payında ise gerileme yaşanmıştır. KİT'lerin kaynak ve varlıkları aşağıda sektörler itibarıyla ele alınmaktadır.

Mali durum 31.12.2001	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			haberleşme			hizmet			Toplam		
	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%	Milyon YTL	%	Dön. başı%
VARLIKLAR(Aktif):																					
1-Dönen varlıklar																					
a)Hazır değerler	3	3,1	9,8	599	27,0	13,4	286	1,6	3,1	908	9,5	6,0	827	10,5	17,2	215	7,2	4,3	2.839	6,9	7,2
b)K. sürede paraya çevrilebilir değerler	80	81,6	58,1	579	26,1	31,1	6.838	37,5	19,3	5.484	57,6	66,7	1.400	17,8	23,5	1.791	59,7	84,9	16.173	39,5	41,7
Toplam (1)	83	84,7	67,9	1.178	53,0	44,5	7.125	39,1	22,4	6.392	67,1	72,7	2.227	28,2	40,7	2.006	66,9	89,2	19.012	46,4	48,9
2-Duran varlıklar																			0		
a)U.sürede paraya çevrilebilir değerler	0	0,4	20,0	406	18,3	9,5	157	0,9	1,6	515	5,4	2,5	285	3,6	2,4	7	0,2	0,0	1.369	3,3	2,3
b)Bağlı değerler	15	15,0	12,1	638	28,7	46,1	10.946	60,1	76,0	2.615	27,5	24,8	5.376	68,2	56,9	984	32,8	10,7	20.573	50,2	48,7
Toplam (2)	15	15,3	32,1	1.043	47,0	55,5	11.103	60,9	77,6	3.130	32,9	27,3	5.661	71,8	59,3	992	33,1	10,8	21.943	53,6	51,1
Varlıklar toplamı	98	100,0	100,0	2.222	100,0	100,0	18.227	100,0	100,0	9.522	100,0	100,0	7.888	100,0	100,0	2.998	100,0	100,0	40.955	100,0	100,0
KAYNAKLAR(Pasif):																					
1-Yabancı kaynaklar																					
a)Kısa süreli	35	35,4	57,9	1.099	49,5	40,4	8.782	48,2	24,6	5.474	57,5	60,2	3.369	42,7	36,8	753	25,1	49,0	19.512	47,6	41,0
b)Uzun süreli	20	20,7	6,4	94	4,2	19,2	3.699	20,3	21,1	1.288	13,5	11,2	443	5,6	6,8	830	27,7	2,1	6.375	15,6	13,5
Toplam (1)	55	56,1	64,2	1.194	53,7	59,6	12.481	68,5	45,6	6.762	71,0	71,4	3.812	48,3	43,6	1.584	52,8	51,1	25.888	63,2	54,5
2-Öz kaynaklar	43	43,9	35,8	1.076	48,4	40,4	5.929	32,5	54,4	2.941	30,9	28,6	4.076	51,7	56,4	1.414	47,2	48,9	15.480	37,8	45,5
3-Y.kayn.lara sirayet eden zarar		0,0	0,0	48	2,2	0,0	183	1,0	0,0	182	1,9	0,0	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	413	1,0	0,0
Kaynaklar toplamı	98	100,0	100,0	2.222	100,0	100,0	18.227	100,0	100,0	9.522	100,0	100,0	7.888	100,0	100,0	2.998	100,0	100,0	40.955	100,0	100,0

Çizelge-16: 31.12.2001 KİTİ'nin mali durumu

A.Tarım sektörü:

1999-2001 dönemindeki 170,8 milyon YTL'lik fon akımlarından sonra, TİGEM' in varlık ve kaynaklarında 61 milyon YTL tutarında net artış olmuş ve 2001 yılsonunda varlık ve kaynakların mevcudu 98 milyon YTL'ye yükselmiştir. Varlıkların %84,7 oranında 83 milyon YTL' si dönen, %15,3 oranında 15 milyon YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur. Fon kullanımlarının %51'ini oluşturan aktif artışların yarısından fazlasının stok artışlarından oluşması, alacaklar ve hazır değerlerde de önemli miktarda artış meydana gelmesi sonucunda, %26 oranındaki aktif (alacak) azalışa rağmen, dönen varlıkların duran varlıklar içindeki payı 1998 yılsonuna göre 17 puan artmıştır. Duran varlıkların payı da aynı ölçüde azalmıştır.

TİGEM' in duran varlıklarının, %15,0'lik bölümü bağlı değerlerden oluşmuş olup, bağlı değerlerin büyük bir bölümünün tarım arazilerinden oluşması nedeni ile bağlı değerlerin varlıklar içindeki payı düşüktür. 1998 yılsonunda toplam varlıkların %20'sini oluşturan uzun sürede paraya çevrilebilir alacaklar, bu dönem toplam varlıkların %0,4'ü seviyesine gerilemiştir.

TİGEM; 2001 yılında faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlamış ise de 1999 ve 2000 yılında, faaliyetlerinden olağan zarar etmiş, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlere rağmen faaliyetlerden fon sağlayamamış ve dönemin net sonucu da faaliyetler ile ilgili fon kullanılması olmuştur.

Bu dönemde ayrıca, olağandışı zararların finansmanı için de önemli miktarda fon kullanılmıştır. Böylece, olağan ve olağan dışı zararların finansmanı için fon kullanımları bu dönemde dikkat çekici hale gelmiştir.

Faaliyetlerinden hiç kâr ve fon sağlayamamış olan TİGEM' in, işletme faaliyetlerinden sağladığı iç fonlar, işletme faaliyeti fon kullanımının yarısını bile karşılayamamış ve işletme faaliyeti fon kullanımlarının %50,6'sı oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile karşılanmıştır.

5 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte, dış fon veya finansman ihtiyacı, iç fon kullanımının %53,6'sı seviyesine yükselmiştir.

%53,6 oranındaki dış fon ihtiyacının; %47,0' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve %3,0' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %50,0' lik kısmı sermaye artışından, %3,6' lık kısmı ise ticari banka kredileri ile karşılanmıştır.

Faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlanamaması, tersine olağan ve olağandışı zararların finansmanı nedeni ile fon kullanımı olmasına rağmen, dış fon veya finansman ihtiyacının hemen hemen tamamının sermaye artışı ile karşılanması nedeni ile TİGEM' in kaynak yapısı öz kaynaklar lehine gelişmiştir.

TİGEM' in 2001 yılsonu itibarıyla kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakları, toplam kaynakların %56,1'ini oluştururken, öz kaynakları toplam kaynakların %43,9'unu oluşturmuştur.

Dönem başında, birikmiş zararlar ile öz kaynaklarının tümünü ve yabancı kaynaklarının % 65,9'unu yitirmiş olan, 31.12.1998'de yeniden toplam kaynakların %35,8'i kadar öz kaynağa sahip olan TİGEM' in öz kaynaklarının artmaya devam ettiği ve toplam kaynaklar içindeki payının %43,9'a yükseldiği görülmektedir. Diğer yandan dönem başında, toplam kaynakların %165,9'unu oluşturan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamı, 31.12.1998'de %64,2 oranına, 31.12.2001'de de %56,1'e gerilemiştir.

Buna göre TİGEM' in mali durumuna ilişkin oranlar, önceki dönem ile karşılaştırmalı olarak aşağıda gösterilmiştir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=78	56
2-Öz kaynaklar-bağlı değerler oranı	=293	296
3-Cari oran	=239	117
4-Likidite oranı.....	=47	29

5-Disponibilite oranı=9 17

Stok birikimine bağılı olarak dönen varlıklarda meydana gelen artış nedeni ile, dönen varlıklar-kısa vadeli yabancı kaynaklar farkını ifade eden net işletme sermayesi, 1998 yılsonunda 3,7 milyon YTL iken 2001 yıl sonunda 48,2 milyon YTL' ye ulaşmıştır.

Bu verilere göre TİGEM' in, 1998 yılsonunda olduğu gibi, stok birikimi nedeni ile likidite oranının düşük gerçekleşmesi dışında, bütün göstergelerinde önemli gelişmeler meydana gelmiş ve oldukça iyi bir mali duruma kavuşmuştur. Ancak, önceki bölümde açıklandığı üzere bu iyileşme, TİGEM' in faaliyetlerinden kaynak yaratmasından değil, sermaye artışı suretiyle dış fon sağlanmasından ve öz kaynaklarının bu suretle artmasından kaynaklanmıştır.

B.Madencilik sektörü:

2001 yılsonu itibarıyla Etibank, TKİ, TTK ve TPAO'nun faaliyet göstermeye devam ettiği sektörün 1998 yılsonunda 552 milyon YTL olan varlık ve kaynakları, 1999-2001 döneminde 3,7 milyar YTL tutarında fon akımları meydana gelmesi sonucunda, 2001 yılsonunda 2,2 milyar YTL'ye ulaşmıştır.

Varlıkların, %53,0 oranında 1.178,2 milyon YTL' si dönen değerler, %28,7 oranında 637,6 milyon YTL' si bağılı değerler olmak üzere, %47,0 oranında 1.043,3 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur. Aktif artış ve azalışların net sonucunun dönen varlıklar lehinde olması sonucunda, 1998 yılsonuna göre, dönen varlıkların payında 8,5 puanlık artış olurken, duran varlıkların payı aynı ölçüde azalmıştır.

Madencilik sektöründe 1999-2001 döneminde de, faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlanmaya devam edilmiş ve faaliyetlerden sağlanan fonlar, işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların %37'sini oluşturmuştur. Diğer sektörlerde daha olumsuz gelişmeler yaşanırken, madencilik sektöründe, faaliyetlerden sağlanan fonların fon kullanımları içindeki payında, 1994-98 dönemine göre 1 puanlık bir düşme görülmüştür. Ayrıca, fon kullanımları

içindeki payında 1 puanlık düşme olmasına rağmen, pasif artışların payında daha çok düşme olması sonucunda, faaliyetlerden sağlanan fonlar en büyük iç fon kaynağı haline gelmiştir.

Sektörün iç fonları ile ilgili diğer bir olumlu gelişme de, hala çok düşük düzeyde olmakla birlikte, aktif azalışların payının da artmış olmasıdır.

Ancak, iç fon kaynaklarının nispi paylarında görülen olumlu gelişmelere karşın, iç kaynaklardan sağlanan toplam fonların, işletme faaliyeti fon kullanımlarını karşılama oranı düşmüş ve yaratılan iç fonlar ile fon kullanımlarının %86'sı karşılanabilirken, % 14 oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile karşılanmıştır.

İç fon açığı ve 255 milyon YTL' lik yatırım harcamaları, iç fon kullanımının %21,3'ü oranında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

%21,3 oranında 735 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının; 605 milyon YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve 130 milyon YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, tümü sermaye artışından karşılanmıştır. Bu dönem sektörde sermaye artışı dışında dış fon kullanılmamıştır.

Faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlanması ve artan ölçüde sermaye artışı desteği, sektörün kaynak yapısına da yansımıştır.

Kaynakların; %49,5 oranında 1.099 milyon YTL' si kısa süreli, %4,2 oranında 94 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %53,7 oranında 1.194 milyon YTL' si yabancı kaynaklar, %48,4 oranında 1.076 milyon YTL' si de öz kaynaklardır. Ancak, TDÇİ ve TTK' nın birikmiş zararları nedeni ile öz kaynaklarını tamamen yitirmesi ve 48,0 milyon YTL' lik birikmiş zararın yabancı kaynaklarına sirayet etmesi nedeni ile sektörün öz kaynakları toplam kaynakların %46,2 oranında 1.028 milyon YTL' ye düşmüştür. Kaynakların ayrıntısına ilişkin ek çizelgeden görüldüğü üzere, 1.028 milyon YTL' lik öz kaynakların tamamı ödenmiş sermayeden oluşmaktadır. Buna göre, sektörün öz kaynaklarının payı 1998 yılına göre 5,9 puan artarken, yabancı kaynaklarının payı da aynı ölçüde azalmıştır.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=86	68
2-öz kaynak-bağlı değerler oranı	=161	88
3-Cari oran	=107	110
4-Likidite oranı.....	=87	82
5-Disponibilite oranı	=55	33

Madencilik sektöründeki teşebbüslerin net işletme sermayesi de 1998 yılsonunda 22,2 milyon YTL iken, 2001 yılsonunda 78,9 milyon YTL' ye ulaşmıştır.

Madencilik sektöründe, 1998 yılsonunda olduğu gibi, hemen hemen bütün oranlarda ideal duruma çok yaklaşmıştır. Ancak, TİGEM' de olduğu gibi, mali durumdaki iyileşme sermaye artışı desteği ile sağlanmış olup, sektörde faaliyet gösteren TTK gibi bazı kurumların birikmiş zararları ve bu zararların öz kaynakları tüketmesi, hatta yabancı kaynaklara sirayet etmesi sorunu devam etmektedir.

C.Enerji sektörü:

31.12.2001 tarihinde enerji sektöründe faaliyet gösteren TEAŞ, TEDAŞ ve BOTAŞ'ın 1998 yılsonunda 3,9 milyar YTL olan varlık ve kaynakları, dönem içinde 23,5 milyar YTL tutarındaki fon akımları sonrasında, 2001 yılsonunda 18,2 milyar YTL tutarına ulaşmıştır.

18,2 milyar YTL tutarındaki varlıkların; %39,1 oranında 7,1 milyar YTL' si dönen varlıklardan, %60,1 oranında 10,9 milyar YTL' si bağlı değerlerden olmak üzere, %60,9 oranında 11,1 milyar YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur.

Duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payı 1998 yılsonunda %78 gibi yüksek bir seviyede iken, sektörde yapılan yatırımların yavaşlaması, borç

ve alacakların ise karşılıklı olarak şişmesine bağlı olarak, bu pay %61'e düşmüştür. Dönen varlıkların payı ise aynı oranda (17 puan) artmıştır.

Sektörde; 1999 yılında faaliyetlerden fon sağlandığı, 2000 ve 2001 yılında ise, faaliyetlerden olağan zarar edildiği, ancak amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin olumlu etkisi ile fon sağlanır bir konuma geldiği görülmektedir. Ancak, bu dönem faaliyetlerden sağlanan fonlar önceki döneme göre 25 puan azalmış ve fon kullanımlarının %15'i seviyesine düşmüştür.

Pasif artışlardan sağlanan fonların payı ise 10 puan artarak, kullanılan fonların %75'ine ulaşmıştır. Pasif artışların yaklaşık %20'si döviz cinsinden borçlanmaların kur farklarından ileri gelmiştir.

İç kaynaklardan sağlanan fonlar, İşletme faaliyeti fon kullanımı toplamının %96' sını karşılamış, %4 oranındaki iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır. Sektör, 1999 yılında iç fon fazlası vermiş ise de 2000 ve 2001 yılları iç fon açıkları nedeni ile dönem sonucu açık olarak gerçekleşmiştir.

İç fon kullanımının %12,6' sı oranında 2,6 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte, iç fon kullanımının %17'si oranında dış fon (finansman) ihtiyacı doğmuştur.

%17 oranında 3,6 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %1' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %11' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %12' lik kısmı sermaye artışından, kalanı dış proje kredisinden ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan fonların payının azalması ve pasif artışlardan sağlanan fonların payının artması sektörün kaynak yapısını da olumsuz etkilemiştir.

Kaynakların; %48,2 oranında 8,8 milyar YTL' si kısa süreli, %20,3 oranında 3,7 milyar YTL' si uzun süreli olmak üzere, %68,5 oranında 12,5 milyar YTL' si yabancı kaynak ve %32,5 oranında 5,9 milyar YTL' si de öz kaynaktır. Ancak, sektörde faaliyet gösteren TEAŞ' ın birikmiş zararlarının

183,3 milyon YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile öz kaynakların payı %31,5'e ve miktarı 5,7 milyar YTL' ye düşmektedir.

1998 yılsonuna göre; öz kaynakların payı 23 puan azalırken, yabancı kaynakların payı aynı oranda artmıştır. Ancak, yabancı kaynaklar içinde uzun vadeli olanların payı 1 puan azaldığından, kısa vadeli olanların payı 24 puan artmıştır.

Sektörün faaliyetlerden sağladığı olağan kar ve fonlar ile öz kaynaklarında görülen düşmeye bağlı olarak, mali yeterlilik ve öz kaynak-bağlı değerler oranlarında da düşme meydana gelmiştir.

Enerji sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=46	119
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=53	72
3-Cari oran	=81	91
4-Likidite oranı.....	=77	86
5-Disponibilite oranı	=3	22

Enerji sektörünün işletme sermayesi (dönen varlıklar) 7,1 milyar YTL olmasına karşılık, net işletme sermayesi eksi(-) 1,7 milyar YTL' dir. 1998 yılsonunda olduğu gibi, net işletme sermayesi açığı, kısa vadeli yabancı kaynakların hızla artmasından kaynaklanmaktadır.

Buna bağlı olarak, 1998 yılsonunda olduğu gibi 2001 yılsonunda da enerji sektörünün cari oranı ile likidite oranı olması gereken düzeylerden düşüktür.

Sektör, 1998 yılsonunda olduğu gibi, 2001 yılsonunda da kısa vadeli borç sorunu ve buna bağlı olarak net işletme sermayesi açığı ve likidite problemi yaşamaktadır.

D.İmalat sanayi:

İmalat sanayinde faaliyet gösteren KİT'lerin 1998 yılsonu varlık ve kaynaklarının tutarı 3,3 milyar YTL iken, bu dönem sektörde 15,3 milyar YTL tutarında fon akımı oluşması sonucunda, 2001 yılsonu varlık ve kaynaklarının tutarı 9,5 milyar YTL' ye yükselmiştir.

Varlıkların; %67,1 oranında 6,4 milyar YTL' si dönen varlıklar, %27,5 oranında 2,6 milyar YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %32,9 oranında 3,1 milyar YTL' si de duran varlıklardır. Fon kullanımlarının %76'sının aktif artışlardan ve aktif artışların önemli bir bölümünün duran varlık artışlarından oluşması, öte yandan dönen varlık (alacak) azalışından önemli miktarda fon sağlanması gibi nedenlerden dolayı, 1998 yılsonuna göre duran varlıkların payı yaklaşık 6 puan artarken, dönen varlıkların payı da aynı ölçüde azalmıştır.

Duran varlıkların payının nispeten düşük olmasında edinme değeri 3,8 milyar YTL olan maddi duran varlıkların %55,2 oranında amorti edilmiş olmasının da rolü bulunmaktadır.

1999-2001 döneminde tüm yıllarda faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlanmış olup, sektörün faaliyetlerden sağladığı fonların, işletme faaliyeti fon kullanımları içindeki payı 1 puan artarak %31'e yükselmiştir.

Pasif artışlardan sağlanan iç fonların payı 11 puan düşerek, %43'e gerilerken, aktif azalışlardan sağlanan fonlarda da artış olduğu ve önemli bir seviyeye ulaştığı görülmektedir.

İşletme faaliyeti fon kullanımının %90'ı iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %10 oranındaki iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

İmalat sanayi sektörünün, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımının %10' u oranındaki iç fon açığına, fon kullanımının %4,4' ü oranındaki 654 milyon YTL' lik yatırım harcamalarının da eklenmesi ile dış fon ihtiyacı, işletme faaliyeti fon kullanımının %14,4' ü oranında gerçekleşmiştir.

2,1 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %9' luk kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %3' lük kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %12' lik kısmı sermaye artışından, kalan kısmı dış proje kredisinden ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

1994-98 döneminde olduğu gibi, 1999-2001 döneminde de faaliyetlerden artan oranda olağan kar ve fon sağlanması, pasif artışların payında azalma görülmesi ve sermaye artışı desteğine bağlı olarak, sektörün kaynak yapısında olumlu gelişmelere yol açmıştır.

Kaynakların; %57,5 oranında 5,5 milyar YTL' si kısa süreli, %13,5 oranında 1,3 milyar YTL' si uzun süreli olmak üzere, %71 oranında 6,8 milyar YTL' si yabancı kaynaklar ve %30,9 oranında 2,9 milyar YTL' si de öz kaynaklardır. Ancak, TDÇİ' nin birikmiş zararlarının 182 milyon YTL' si yabancı kaynaklara sirayet etmiş olup, bu nedenle sektörün öz kaynaklarının toplam kaynaklar içindeki payı %29 oranına düşmüştür.

1998 yılsonunda öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı 1993 yılsonuna göre büyük bir artış göstererek %28,6'ya yükselmiş olan sektörde, öz kaynakların payı 2001 yılsonunda da 0,4 puan artmış ve %29,0 olmuştur. Yabancı kaynakların payı ise aynı ölçüde azalmıştır.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2001%</u>	<u>1998%</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....	=41	40
2-Öz kaynak- bağlı değerler oranı	=106	115
3-Cari oran	=117	121
4-Likidite oranı.....	=67	73
5-Disponibilite oranı.....	=17	10

Sektörde, mali yeterlilik oranı yine düşük gerçekleşirken, öz kaynak-bağlı değerler oranı normal seviyededir. Likidite oranları da önceki dönem sonundaki seviyesini korumuştur. Net işletme sermayesi ise, 1998

yılsonundaki 415 milyon YTL seviyesinden, 2001 yılsonunda 919 milyon YTL seviyesine yükselmiştir.

E.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

Sektörde faaliyet gösteren, TCDD, PTT, DHMİ, THY, TDİ, DİTAŞ, KIYEM' nin sahip olduğu varlık ve kaynakların tutarı, 1998 yılsonunda 1,9 milyar YTL iken, oluşan 13,3 milyar YTL tutarındaki fon akımları nedeni ile 2001 yılsonunda 7,9 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir.

Varlıkların; %28,2 oranında 2,2 milyar YTL' si dönen varlıklar, %68,2 oranında 5,4 milyar YTL' si bağlı değerler olmak üzere, %71,8 oranında 5,7 milyar YTL' si duran varlıklardır. Fon kullanımlarının yatırımlar ve diğer duran varlık artışlarında yoğunlaşması, dönen varlık azalışlarından önemli miktarda fon sağlanması sonucu 1998 yılsonuna göre dönen varlıkların payında 12,5 puan azalma olurken, duran varlıkların payı aynı oranda artmıştır.

Sektörde 1999-2001 döneminde, tüm yıllarda olağan kar ve fon yaratılmış olup, yaratılan fonlar fon kullanımlarının %45'ini oluşturmuştur. 1994-98 döneminde sektörün fon kaynakları içinde en büyük unsur faaliyetlerden sağlanan kaynaklar iken, bu dönem pasif artışlar %47 oranı ile en büyük fon kaynağı haline gelmiştir.

Ancak, sektör bu dönem faaliyetlerden en yüksek oranda fon sağlayan sektör ve olağandışı faaliyetlerden fon sağlayan tek sektör olma konumuna sahip olmuştur.

Sektörde, işletme faaliyeti fon kullanımı toplamının, %106' sı oranında iç kaynaklardan fon sağlanmış olup, %6 oranında iç fon fazlası verilmiştir.

Bu nedenle, iç fon kullanımının %20' si oranında 2,2 milyar YTL' lik yatırım harcamalarına rağmen iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %14'ü oranında gerçekleşmiştir.

%14 oranında 1,5 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %7'lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %6'lık kısmı hazinenin temettü alacağına

mahsuben olmak üzere, %13'lük kısmı sermaye artışından, kalanı dış proje kredisi ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan fonların bu dönem azalmasına paralel olarak, sektörün kaynak yapısında önceki döneme göre olumsuz gelişmeler meydana gelmiştir.

Kaynakların; %42,7 oranında 3,4 milyar YTL' si kısa süreli, %5,6 oranında 443 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %48,3 oranında 3,8 milyar YTL' si yabancı kaynaklar, %51,7 oranında 4,1 milyar YTL' si de öz kaynaklardan oluşmuştur. 1998 yılsonuna göre, öz kaynakların kaynaklar içindeki payı 4,7 puan azalırken, yabancı kaynakların payı da aynı ölçüde artmıştır.

Sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı.....=107		129
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı=76		99
3-Cari oran=66		111
4-Likidite oranı=59		100
5-Disponibilite oranı=25		47

1998 yılsonunda, sektördeki teşebbüslerin mali durumuna ilişkin oranların tümünde 1993 yılsonuna göre olumlu gelişmeler meydana gelmiş ve tüm oranlar ideal kabul edilen seviyelere ulaşmışken, 2001 yılsonunda yatırımlar ve kısa vadeli borçlanmalar nedeni ile oranlarda bir miktar olumsuz gelişme meydana gelmiş ise de oranlar yine de ideal kabul edilen seviyelerini korumuştur.

F.Ticaret, turizm, hizmetler:

Sektörde faaliyet gösteren TMO, DMO, Emlak Konut A.Ş. gibi kuruluşların 1998 yılsonu varlık ve kaynakları 1 milyar YTL iken, 4 milyar YTL'lik fon akımı sonucunda 2001 yılsonunda 3,0 milyar YTL' ye yükselmiştir.

Varlıkların; %66,9 oranında 2,0 milyar YTL' si dönen, %33,1 oranında 992 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur. Duran varlıkların 985 milyon YTL' si bağlı değerlerdir.

Fon kullanımlarının, stoklardaki artışlar ve destekleme alımlarından kaynaklanan görev zararı alacakları yanında özellikle bağlı değerlerde yoğunlaşması, buna karşılık dönen varlık azalışlarından önemli fon sağlanmasına bağlı olarak, önceki dönem sonuna göre duran varlıkların payı 22,3 puan artarken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde azalmıştır.

Sektörde 1999-2001 döneminde de faaliyetlerden %17 oranında olağan kar ve/veya fon sağlanmıştır. Bu dönem pasif artışlar ve aktif azalışlardan da önemli miktarda fon sağlanmış ve iç fonların işletme faaliyeti fon kullanımlarını karşılama oranı %98'e yükselmiştir.

Ticaret-turizm-hizmet sektörü, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %2'si oranında iç fon açığı vermiştir. İç fon kullanımının %1,3' ü oranında 53 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %3'ü oranında gerçekleşmiştir.

%3 oranında 114 milyon YTL' lik dış fon ihtiyacının; %1'lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden transfer edilen sermaye artışından, %2'lik kısmı ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Olağandışı faaliyetlerden fon sağlanamaması ve sermaye desteğinin azalması bu dönem sektörde faaliyet gösteren TMO, DMO, Emlak Konut A.Ş. gibi kuruluşların kaynak yapısında bir miktar olumsuzluk yaratmıştır.

Kaynakların; %25,1 oranında 753 milyon YTL' si kısa süreli, %27,7 oranında 830 milyon YTL' si uzun süreli olmak üzere, %52,8 oranında 1,6 milyar YTL' si yabancı kaynaklar, %47,2 oranında 1,4 milyar YTL' si de öz kaynaklardır. 1998 yılsonuna göre öz kaynakların payı 1,7 puan azalırken, yabancı kaynakların payı aynı ölçüde artmıştır. Yabancı kaynakların toplamı 1,7 puan artmış olmakla beraber kısa vadeli yabancı kaynakların payı 13,9 puan azalmıştır.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=89	96
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=144	455
3-Cari oran	=266	182
4-Likidite oranı	=114	78
5-Disponibilite oranı	=29	9

Bağlı değerlerin öz kaynaklardan daha az olması sektörün özelliği gereği olup, 1998 yılsonunda bütün oranlar ideal seviyelerde bulunan sektörde, 2001 yılsonunda mali yeterlilik oranı 6,6 puan düşmüş, ancak yabancı kaynakların vade yapısında uzun süreli yabancı kaynaklar lehine değişiklik olmasına bağlı olarak, Cari oran ile likidite ve disponibilite oranları artmıştır.

Cari oran ile likidite oranı arasında %100'den fazla fark olması stokların önemli miktarda olduğunu ve sektörde stok birikimi sorunu yaşandığını göstermektedir.

Özellikle TMO' nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazedden alacaklarının tahsilinde güçlük çekildiği ve bu alacaklar ile stoklarının devir hızlarının düşük seviyede olmasının sorun yarattığı anlaşılmaktadır (YDK, 1998:103).

G.KİT toplamı:

KİT genelinde varlıkların, %46,4 oranında 19,0 milyar YTL' si dönen varlıklar, %50,2'lik kısmı bağlı değer olmak üzere, %53,6 oranında 21,9 milyar YTL' si duran varlıklardır.

Önceki döneme göre, fon kullanımları içindeki payı 3,5 puan azalmış olan aktif artışlar, %71 oranı ile 1999-2001 döneminde de en büyük fon kullanım yeri olmuştur.

Tüm sektörlerde, alacakların tahsil edilememesi ve stok birikimi sorunu bu dönem daha da ağırlaşmıştır. Alacakların devir hızının düşüklüğü özellikle

enerji sektöründe, stok devir hızının düşüklüğü ise özellikle TİGEM ve TMO gibi teşebbüslerde kendini göstermektedir.

Aktif artışlara kullanılan fonlar ve aktif azalışlardan sağlanan fonların etkisi ile, 1998 yılsonuna göre, duran varlıkların payı 2,5 puan artarken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde azalmıştır.

KİT'ler 1999-2001 döneminde ise fon kullanımlarının %27'sini faaliyetlerden sağladıkları fonlar ile karşılamışlardır. Bu dönemde faaliyetlerden sağlanan fonların payı 10 puan azalmış, yine de pasif artışlardan sonraki en büyük fon kaynağını oluşturmuştur.

Ulaştırma-haberleşme, madencilik ve imalat sanayi sektörleri bu dönem faaliyetlerden en yüksek fon sağlayan sektörler olmuştur.

1999 yılında tarım, 2000 yılında tarım ve enerji, 2001 yılında enerji sektörlerinde faaliyetlerden olağan zarar edilmiş ve faaliyetlerden sağlanan olağan karlar ve fonlar azalmıştır.

KİT'lerde; bu çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınmış olan olumsuzlukların sonucunda, bu dönem olağan karlar azalmış, olağan zararlar artmıştır. Azalma olağandışı kârlarda da görülmüştür.

Bu dönemde, aktif azalışlardan sağlanabilen fonlar ise artmış ve fon kullanımlarının %11'ine yükselmiştir. Aktif azalışlardan sağlanan fonlar, özellikle teşebbüslerin alacakların tahsili konusunda birbirleri ve kamu idareleri ile sorun yaşadığı enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde düşüktür.

1999-2001 döneminde teşebbüslerin hazineden görev zararı alacaklarından tahsil edilebilen miktar, fon kullanımlarının %0,5'i oranında 247 milyon YTL' ye yükselmiştir.

Pasif azalışlar ve borç ödemeleri için bu dönem %20 oranında fon kullanılmıştır. 1999-2001 döneminde pasif azalışların en düşük seviyede olduğu sektörler maden ve imalat sanayi sektörüdür.

1999-2001 döneminde kullanılan fonların %95,7'si iç kaynaklardan sağlanmış, %4,3'lük bölümünün ise dış fonlar ile finanse edilmesi gerekmiştir.

Fon kullanımlarının %10,7'si oranına tekabül eden 5,8 milyar YTL tutarındaki yatırım harcamaları ile birlikte temin edilmesi gereken dış fon miktarı, fon kullanımlarının %15'ine yükselmiştir.

Temin edilmesi gereken dış fonların; %12,2'lik kısmı genel bütçeden ve hazine müsteşarlığı kaynaklarından sermaye olarak, %1,9'luk kısmı dış proje kredisi olarak ve %0,9'luk kısmı da ticari banka kredisi olarak sağlanmıştır.

Bu dönem temin edilmesi gereken dış fonların payı arttığı halde, bütçeden ve hazine kaynaklarından sağlanan sermayenin payı daha çok artmış ve ticari banka kredisi kullanımı azalmıştır.

Ancak, sağlanan sermayeye rağmen, faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden sağlanan fonlar azaldığından, KİT'lerin kaynak yapısı öz kaynaklar aleyhine değişmiştir.

Kaynakların, %47,6'lık kısmı kısa süreli, %15,6'lık kısmı uzun süreli olmak üzere, %63,2 oranında 26 milyar YTL' si yabancı kaynaklar, %37,8 oranında 16 milyar YTL' si öz kaynaklardır. 1998 yılsonuna göre, öz kaynakların payında 7,7 puanlık azalış olurken, yabancı kaynakların payında da aynı ölçüde artış meydana gelmiştir.

1998 yılsonunda, öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı 1993 yılsonuna göre önemli artış göstererek iki katına çıkmış ve %45,5 oranına yükselmişken, 2001 yılsonunda özellikle enerji sektöründeki TEAŞ' in öz kaynak yitirmesine bağlı olarak 7,7 puan azalarak %37,8 oranına gerilemiştir.

KİT genelinin 2001 yılsonu mali durumuna ilişkin oranlar da şu şekildedir.

	<u>2001 %</u>	<u>1998 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=58	83
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=73	93

3-Cari oran	=97	119
4-Likidite oranı	=73	81
5-Disponibilite oranı	=15	18

Bu oranlardan ve yukarıdaki sektör analizlerinden hareketle, 2001 yılsonu itibarıyla;

-KİT'lerin mali yeterliliği veya öz kaynakları ile yabancı kaynaklarını karşılama oranının %58'e gerilediğini ve ideal oran olan %100 değerinden oldukça uzaklaştığını,

-KİT'lerin, öz kaynaklarının bağlı değerleri karşılamakta yetersiz kaldığını ve öz kaynaklarından daha fazla bağlı değer edindiklerini,

-Dönen varlıkları ve işletme sermayeleri ile net işletme sermayelerinin nispi olarak azaldığını, likidite oranlarının ideal oranların altına düştüğünü,

ifade etmek mümkündür.

III. DÖNEM SONUNDA (31.12.2008 tarihinde) MALİ DURUM

KİT'lerin dönem sonunda (31.12.2008) sahip oldukları varlıklar ve kaynaklar özet olarak Çizelge-17'de gösterilmiştir. Ayrıca, söz konusu varlık ve kaynakların ayrıntısını içeren çizelgelere de eklerde (Ek çizelge-10/a-b) yer verilmiştir.

2008 yılsonunda KİT'ler, 127,5 milyar YTL tutarında kaynak ve varlığa sahiptir. Söz konusu kaynak ve varlıkların; %69,7' si enerji sektöründe, %12,1' i ulaştırma-haberleşme sektöründe, %6,3' ü imalat sanayinde, %6,2' si madencilik sektöründe, %5,4' ü ticaret-turizm ve hizmetler sektöründe ve %0,3' ü de tarım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslere aittir. Bir önceki dönem sonuna göre; enerji, madencilik ve tarım sektörünün payı artmış, diğer sektörlerin payında ise gerileme yaşanmıştır. KİT'lerin kaynak ve varlıkları aşağıda sektörler itibarıyla ele alınmaktadır.

Mali durum 31.12.2008	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			hizmet			Toplam			
	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	Milyon YTL	%	Dön. baş%	
VARLIKLAR(Aktif):																						
1-Dönen varlıklar																						
a)Hazır değerler	3	0,8	3,1	1.964	24,8	27,0	512	0,6	1,6	695	8,7	9,5	2.843	18,4	10,5	386	5,7	7,2	6.403	5,0	6,9	
b)K. sürede paraya çevrilebilir değerler	224	56,9	81,6	1.671	21,1	26,1	55.873	62,9	37,5	5.085	63,5	57,6	2.152	13,9	17,8	5.428	80,7	59,7	70.432	55,3	39,5	
Toplam (1)	227	57,7	84,7	3.635	45,9	53,0	56.385	63,5	39,1	5.780	72,2	67,1	4.995	32,4	28,2	5.813	86,4	66,9	76.835	60,4	46,4	
2-Duran varlıklar																						
a)U.sürede paraya çevrilebilir değerler	1	0,2	0,4	1.502	19,0	18,3	331	0,4	0,9	15	0,2	5,4	338	2,2	3,6	0	0,0	0,2	2.186	1,7	3,3	
b)Bağlı değerler	166	42,1	15,0	2.784	35,1	28,7	32.100	36,1	60,1	2.216	27,7	27,5	10.095	65,4	68,2	911	13,6	32,8	48.273	37,9	50,2	
Toplam (2)	166	42,3	15,3	4.285	54,1	47,0	32.432	36,5	60,9	2.231	27,8	32,9	10.433	67,6	71,8	912	13,6	33,1	50.459	39,6	53,6	
Varlıklar toplamı	394	100,0	100,0	7.920	100,0	100,0	88.817	100,0	100,0	8.011	100,0	100,0	15.428	100,0	100,0	6.725	100,0	100,0	127.294	100,0	100,0	
KAYNAKLAR(Pasif):																						
1-Yabancı kaynaklar																						
a)Kısa süreli	27	6,9	35,4	1.580	19,9	49,5	57.791	65,1	48,2	1.837	22,9	57,5	2.940	19,1	42,7	2.237	33,3	25,1	66.413	52,2	47,6	
b)Uzun süreli	2	0,4	20,7	411	5,2	4,2	7.512	8,5	20,3	591	7,4	13,5	2.003	13,0	5,6	2.457	36,5	27,7	12.975	10,2	15,6	
Toplam (1)	29	7,2	56,1	1.991	25,1	53,7	65.303	73,5	68,5	2.429	30,3	71,0	4.943	32,0	48,3	4.694	69,8	52,8	79.388	62,4	63,2	
2-Öz kaynaklar	365	92,8	43,9	5.929	74,9	48,4	24.820	27,9	32,5	5.583	69,7	30,9	10.485	68,0	51,7	2.031	30,2	47,2	49.212	38,7	37,8	
3-Y.kayn.lara sirayet eden zarar		0,0	0,0		0,0	2,2	1.306	1,5	1,0		0,0	1,9	0	0,0	0,0		0,0	0,0	1.306	1,0	1,0	
Kaynaklar toplamı	394	100,0	100,0	7.920	100,0	100,0	88.817	100,0	100,0	8.011	100,0	100,0	15.428	100,0	100,0	6.725	100,0	100,0	127.294	100,0	100,0	

Çizelge-17: 31.12.2008 KİT'inin mali durumu

Kaynak: YDK Genel Raporlarından faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

A.Tarım sektörü:

2001 yılsonunda 98 milyon YTL varlık ve kaynağa sahip olan tarım sektöründe, 2002-08 döneminde oluşan fon akımlarının sonucunda 2008 yılsonu varlık ve kaynakların mevcudu 394 milyon YTL tutarına ulaşmıştır. Varlıkların %57,7 oranında 227 milyon YTL' si dönen, %42,3 oranında 166 milyon YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur. 2001 yılsonuna göre, duran varlıkların payında 27 puanlık artış olurken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde azalmıştır. Duran varlıkların artışında maddi duran varlıkların ve yapılmakta olan yatırımların, dönen varlıkların azalışında ise alacakların önemli payı bulunmaktadır.

TİGEM' in duran varlıklarının, %42,1'lik bölümü bağlı değerlerden oluşmuştur. 2001 yılsonunda toplam varlıkların %15'ini oluşturan bağlı değerlerin tutarında ve toplam varlıklar içindeki payında meydana gelen artış, daha önceki yıllarda yeniden değerlemeye tabi olmayan bağlı değerlerin, 2003, 2004 yıllarında yapılan enflasyon değerlemesine tabi tutulmasından kaynaklanmıştır.

2002-08 döneminde TİGEM; 2004, 2005 ve 2007 yıllarında faaliyetlerden olağan zarar etmiş ise de, amortismanlar ve fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderlerin etkisi ile faaliyetlerden fon sağlamıştır.

1994-98 dönemindeki seviyesine ulaşamasa bile, tarım sektörünün (TİGEM) fon kaynakları içinde faaliyetlerden sağlanan fonlar yeniden öne çıkarken, ilk defa pasif artışlar nispeten geri plana düşmüştür. Kaldı ki pasif artışlar içinde 2003 ve 2004 yıllarında uygulanan enflasyon değerlemesi sonucu oluşan ve öz kaynak niteliğinde olan enflasyon düzeltmesi olumlu farkları da bulunmaktadır. Ayrıca, 2004 ve 2005 yıllarında olağandışı faaliyetlerden de fon sağlanmıştır.

Faaliyetlerden fon sağlanmasına ilişkin olumlu gelişmeye rağmen, işletme faaliyetleri ile yaratılan iç fonlar, işletme faaliyeti fon kullanımının %67,2'lik kısmını karşılayabilmiş ve fon kullanımının %33'ü oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile giderilmiştir.

İç fon açığı ve 54 milyon YTL' lik yatırım harcamaları, iç fon kullanımının %43'ü oranında dış fon veya finansman ihtiyacı doğurmuştur.

İç fon kullanımlarının %43'ü oranındaki dış fon ihtiyacının tamamı merkezi yönetim bütçesinden transfer edilen sermaye artışı ile karşılanmıştır.

Faaliyetlerden yeniden fon sağlanması ve finansman (fon) açıklarının tamamının sermaye artışı suretiyle karşılanması öz kaynakları olumlu etkilemiştir. Öte yandan, 2003 ve 2004 yıllarında yapılan enflasyon değerlemesi sonucu oluşan enflasyon düzeltmesi olumlu farkları da öz kaynaklarda büyük bir sıçramaya yol açmıştır. Öz kaynaklarda meydana gelen büyük artışa karşılık, net borç artışının sınırlı kalması TİGEM' in kaynak yapısında önemli değişiklikler yaratmıştır.

2008 yılsonu itibarıyla TİGEM' in toplam kaynaklarının, %7,2'sini kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar, %92,8' ini öz kaynaklar oluşturmuştur.

Dönem başında (1993 yılsonunda), birikmiş zararlar ile öz kaynaklarının tümünü ve yabancı kaynaklarının % 65,9'unu yitirmiş olan TİGEM' in; 1998 yılsonunda toplam kaynakların %35,8'i, 2001 yılsonunda toplam kaynakların %43,9'u kadar olan öz kaynaklarının artmaya devam ettiği ve 2008 yılsonunda toplam kaynakların %92,8'i gibi oldukça yüksek bir orana ulaştığı görülmektedir.

Diğer yandan dönem başında, toplam kaynakların %165,9'unu oluşturan kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamı; 1998 yılsonunda %64,2 oranına, 2001 yılsonunda %56,1 oranına geriledikten sonra, 2008 yılsonunda %7,2 oranına kadar düşmüştür.

Buna göre TİGEM' in mali durumuna ilişkin oranlar, önceki dönem ile karşılaştırmalı olarak aşağıda gösterilmiştir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=1.281	78
2-Öz kaynakl.-bağlı değerler oranı	= 220	293
3-Cari oran	=842	239

4-Likidite oranı	=190	47
5-Disponibilite oranı	=12	9

TİGEM, 2008 yılsonunda yabancı kaynakları ve bağlı değerlerine göre olması gerekenin çok üzerinde öz kaynağa sahip bulunmaktadır. Öz kaynaklardaki artış, 2001 yılsonunda 75 milyon YTL olan ödenmiş sermayenin 2008 yılsonunda 400,7 milyon YTL' ye yükselmesi ve 833,8 milyon YTL enflasyon düzeltmesi olumlu farkının öz kaynaklara intikal etmesinden kaynaklanmıştır.

Disponibilite, likidite ve cari oranda da 2001 yılsonuna göre önemli artışlar olmuş ve likidite ile cari oran ideal seviyelerin epeyce üzerine çıkmıştır. Başka bir ifade ile, TİGEM 2008 yılsonunda gereğinden fazla likidite ve işletme sermayesine sahiptir. Cari oran ile likidite oranı arasında önemli fark olması, stokların varlıklar içinde önemli yer tuttuğuna işaret etmektedir.

Nitekim, stok birikimine bağlı olarak dönen varlıklarda meydana gelen artış nedeni ile, dönen varlıklar-kısa vadeli yabancı kaynaklar farkını ifade eden net işletme sermayesi, 2001 yıl sonunda 48,2 milyon YTL iken, 2008 yılsonunda 200,3 milyon YTL değerine ulaşmıştır.

Bu verilere göre TİGEM' in, 2001 yılsonunda olduğu gibi, stoklarındaki birikimin devam ettiği, ancak kısa vadeli yabancı kaynaklarının çok düşük seviyede olması nedeni ile herhangi bir likidite sorunu yaşamadığı ve bütün göstergelerinde meydana gelen önemli gelişmeler sonucunda iyi bir mali duruma kavuştuğu ifade edilebilir. Ancak, 2008 yılının da dönem zararı ile kapatıldığı (Ek:5/b) ve dönem zararlarının devam etmesi halinde öz kaynak yitirme sürecinin işlemesine bağlı olarak birkaç yıl sonra mali durumun yeniden kötüleşeceği unutulmamalıdır.

B.Madencilik sektörü:

2008 yılsonunda Etibank, TKİ, TTK ve TPAO'nun faaliyet göstermeye devam ettiği madencilik sektörü 2008 yılsonu itibarıyla, 7,9 milyar YTL tutarında varlık ve kaynağa sahiptir. 2002-08 döneminde oluşan fon akımları

sonucunda, sektörün varlık ve kaynaklarında 2001 yıl sonuna göre yaklaşık 5,7 milyar YTL tutarında artış olmuştur.

Varlıkların, %45,9 oranında 3,6 milyar YTL' si dönen değerler, %35,1 oranında 2,8 milyar YTL' si bağlı değerler olmak üzere %54,1 oranında 4,3 milyar YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur. 2001 yılsonuna göre, dönen varlıkların payında 7,1 puanlık azalma olurken, duran varlıkların payı aynı ölçüde artmıştır. Bu gelişme, daha çok yatırım ve maddi duran varlık artışlarından kaynaklanan aktif artışların fon kullanımları içindeki payında azalma, buna karşılık daha çok alacaklar ve dönen varlıkların azalmasından kaynaklanan aktif azalışların fon kaynakları içindeki payında artış olmasının bir sonucudur.

Sektörde 2002-08 döneminde; tüm yıllarda faaliyetlerden olağan kar ve/veya fon sağlandığı, ancak faaliyetlerden sağlanan fonların, fon kullanımları toplamı içindeki payının %31 oranına gerilediği görülmektedir. Buna karşılık pasif artışların payının da düşmesi söz konusu olduğundan, faaliyetlerden sağlanan fonlar en büyük iç fon kaynağı olmaya devam etmiştir. İç fon kaynakları ile ilgili diğer bir olumlu gelişme de aktif azalışların payının artmaya devam etmesidir.

İç kaynaklardan sağlanan fonlar, işletme faaliyeti fon kullanımı toplamının %89'unu karşılarken, % 11 oranında iç fon açığı oluşmuş ve bu açık dış fonlar ile karşılanmıştır.

İç fon açığı ve fon kullanımlarının %13' ü oranında 2,1 milyar YTL' lik yatırım harcamaları toplamı, fon kullanımının %24'ü oranında dış fon veya finansman ihtiyacına yol açmıştır.

%24 oranında 3,8 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; 2,5 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden ve 0,5 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %19 oranında 3,0 milyar YTL' lik bölümü sermaye artışından, %4,4 oranında 0,7 milyar YTL' lik bölümü ticari banka kredilerinden ve 80 milyon YTL' lik bölümü de dış proje kredisinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden fon yaratılmaya devam edilmesi, önemli miktarda sermaye artışı desteği sağlanması, pasif artışların ve borçlanmaların oranının düşmesi gibi faktörler, sektörün mali durumuna da olumlu yansımış ve öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı önceki dönem sonuna göre 27 puan artarak %75'e yükselmiştir. Buna karşılık, yabancı kaynakların payı da aynı ölçüde azalarak %25 oranına inmiştir.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar aşağıda gösterilmiştir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=298	86
2-Öz kaynaklar-bağlı değerler oranı	=213	161
3-Cari oran	=230	107
4-Likidite oranı	=192	87
5-Disponibilite oranı	=124	55

Sektörde 2008 yılsonu itibarıyla bütün oranlarda büyük bir artış görülmektedir.

Madencilik sektöründeki teşebbüslerin net işletme sermayesi de 2001 yılsonunda 78,9 milyon YTL iken 2,0 milyar YTL' ye ulaşmıştır.

Madencilik sektöründe, 2001 yılsonunda hemen hemen bütün oranlarda ideal duruma çok yaklaşmışken, 2008 yılsonunda ideal oranların da üzerine çıkmıştır. Sektördeki tek olumsuzluk, TTK' nın birikmiş zararları ve 2008 yılını da dönem zararı ile kapatmış olmasıdır.

C.Enerji sektörü:

2002 yılında TEAŞ' ın bölünmesi ile sektörde faaliyet gösteren teşebbüs sayısı artmış olup, 31.12.2008 tarihinde enerji sektöründe faaliyet gösteren EÜAŞ, TEİAŞ, TEDAŞ, TETAŞ ve BOTAŞ'ın 89 milyar YTL tutarında varlık ve kaynağı bulunmaktadır. 2002-08 dönemi fon akımları, 2001 yılsonunda 18 milyar YTL olan varlık ve kaynakların 71 milyar YTL tutarında artmasına yol açmıştır.

89 milyar YTL tutarındaki varlıkların; %63,5 oranında 56 milyar YTL' si dönen varlıklardan, %36,5 oranında 33 milyar YTL' si duran varlıklardan oluşmuştur.

Duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payı 2001 yılsonuna göre 24,4 puan azalırken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde artmıştır. Bu gelişmede sektörde borç ve alacakların karşılıklı olarak şişmesinin önemli rolü bulunmaktadır.

Aktif artışlar fon kullanımları içinde %70 gibi yüksek paylara sahip olmaya devam etmiştir. Aktif artışların yarısından fazlası alacaklardaki artışlardan, özellikle de teşebbüslerin birbirlerinden olan alacaklarının artışından kaynaklanmıştır.

Sektörde faaliyet gösteren teşebbüsler, 2002-07 yıllarını kapsayan dönem boyunca faaliyetlerden fon sağlamış, ancak, faaliyetlerden sağlanan fonların payı, önceki döneme göre 9 puan yükselmekle birlikte, %24 gibi yetersiz bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu dönem, iç fonların 2/3'ü pasif artışlardan sağlanmış ve pasif artışlar içinde teşebbüslerin birbirlerine olan borçlanmalarının artışı dikkat çekici hale gelmiştir.

Enerji sektörü bu dönem, işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımlarının %102,4'ü kadar iç fon yaratmış ve %2,4 oranında iç fon fazlası vermiştir. Sektör, sadece 2006 yılında iç fon açığı vermiş, diğer bütün yıllarda fon fazlası oluşmuştur.

İç fon fazlası nedeni ile, işletme faaliyetlerinde kullanılan fonların %9' u oranında 10,5 milyar YTL' lik yatırımlara rağmen, dış fon (finansman) ihtiyacı, fon kullanımının %6'sı oranında gerçekleşmiştir.

Fon kullanımlarının %6'sı oranındaki, 7,6 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %1 oranında 1,5 milyar YTL' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %1 oranında 0,8 milyar YTL' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %2 oranında 2,3 milyar YTL' lik kısmı sermaye artışından, kalan %4 lük kısmı da dış proje kredisi ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan olağan kar ve fonların oranı düşük, sermaye desteği yetersiz olan, buna karşılık yüksek oranda borçlanan sektörün, 31.12.2008 tarihinde sahip olduğu kaynakların yapısı, 2001 yılsonuna göre daha olumsuz bir durumu yansıtmaktadır.

2008 yılsonunda sahip olunan kaynakların; %65'i kısa süreli, %9'u uzun süreli olmak üzere, %74'ü yabancı kaynak ve %26'sı da öz kaynaktır. TETAŞ ve TEDAŞ' ın birikmiş zararlarının 1,3 milyar YTL' lik kısmının yabancı kaynaklara sirayet etmesi, öz kaynakların payını 2 puan düşürmüştür.

2001 yılsonuna göre; öz kaynakların payı 5 puan azalırken, yabancı kaynakların payı aynı oranda artmıştır. Ancak, yabancı kaynaklar içinde uzun vadeli olanların payı 12 puan azaldığından, kısa vadeli olanların payı 17 puan artmıştır.

Enerji sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=36	46
2-Öz kaynaklar-bağlı değerler oranı	=73	53
3-Cari oran	=98	81
4-Likidite oranı	=95	77
5-Disponibilite oranı	=1	3

Kaynak ve varlıkların yapısında meydana gelen değişikliklerin sonucunda, enerji sektörünün mali yeterlilik oranı önceki dönem sonuna göre 10 puan azalarak %36'ya düşmüş, öz kaynak-bağlı değerler oranı ise 20 puan yükselerek %73'e yükselmiştir.

Enerji sektöründe 1998 yılsonunda %119 oranına yükselen ve ideal oran olan %100' ün üzerine çıkan mali yeterlilik oranı, 2001 yılsonunda %46 değerine, 2008 yılsonunda da %36 değerine gerilemiştir. 2008 yılsonu mali

yeterlilik oranı sektörün 1993 yılsonunda sahip olduğu mali yeterliliğin (%76) bile yarısı kadardır.

Enerji sektörünün işletme sermayesi 56,4 milyar YTL olmasına karşılık, net işletme sermayesi eksi(-) 1,4 milyar YTL' dir. 2001 yılsonunda olduğu gibi, net işletme sermayesi açığı, kısa vadeli yabancı kaynakların hızla artmasından kaynaklanmaktadır.

Buna bağlı olarak, 2001 yılsonunda olduğu gibi 2008 yılsonunda da enerji sektörünün cari oranı, likidite oranı ve dispoñibilite oranı olması gereken düzeylerden düşüktür.

Sektör, 2001 yılsonunda olduğu gibi, 2008 yılsonunda da kısa vadeli borç sorunu ve buna bağlı olarak net işletme sermayesi açığı ve likidite problemi yaşamaktadır. Kısa vadeli borçların artışı ise alacakların tahsil edilememesi ile yatırım ve dönem zararlarının finansmanından kaynaklanmaktadır.

D.İmalat sanayi:

İmalat sanayinde faaliyet gösteren KİT'lerin 2008 yılsonu varlık ve kaynaklarının tutarı 8 milyar YTL' dir. Sektörde faaliyet gösteren TÜPRAŞ, PETKİM gibi büyük kuruluşların özelleştirilmesi nedeni ile sektörün varlık ve kaynakları 2001 yılsonundaki 9,5 milyar YTL' lik değerine göre 1,5 milyar YTL azalmıştır.

Varlıkların; %72,2 oranında 5,8 milyar YTL' si dönen varlıklar, %27,8 oranında 2,2 milyar YTL' si de duran varlıklardır. 2001 yılsonuna göre, duran varlıkların payı 5 puan azalırken, dönen varlıkların payı aynı oranda artmıştır.

Duran varlıkların payının nispeten düşük olmasında edinme değeri 9,2 milyar YTL olan maddi duran varlıkların %81,6 oranında amorti edilmiş olmasının rolü bulunmaktadır.

İmalat sanayi sektöründe 2002-08 döneminde faaliyetlerden sağlanan fonlar azalmış ve işletme faaliyeti fon kullanımlarının %26'sı seviyesine düşmüştür. 2005 yılı hariç bu dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden olağan kar

edilmiş, 2005 yılı da dahil tüm yıllarda faaliyetlerden fon sağlanmış, ancak faaliyetlerden sağlanan fonlar aktif azalışlar ve pasif artışların gerisinde kalmıştır. Aktif azalışlar bu dönem en büyük fon kaynağı haline gelmiştir.

İşletme faaliyeti fon kullanımlarının, %87'si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %13 oranındaki iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

İmalat sanayi sektörünün iç fon açığına, fon kullanımının %6'sı oranındaki 1,8 milyar YTL' lik yatırım harcamalarının da eklenmesi ile, işletme faaliyeti fon kullanımının %19' u oranında dış fon (finansman) ihtiyacı oluşmuştur.

%19 oranında 6 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %12' lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %2' lik kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %14' lük kısmı sermaye artışından, kalanı dış proje kredisinden ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır. Ayrıca, 115 milyon YTL tutarında bütçeden yardım alınmıştır.

Bu dönem faaliyetlerden daha az fon sağlanmış ise de pasif artışlardan sağlanan fonların daha fazla azalması, sermaye artışları ve bütçe yardımı sektörün kaynak yapısına olumlu yansımıştır.

2008 yılsonunda kaynakların; %23'ü kısa süreli, %7' si uzun süreli olmak üzere, %30'u yabancı kaynaklar, %70'i de öz kaynaklardır.

2001 yılsonunda öz kaynakların toplam kaynaklar içindeki payı %29 iken büyük bir artış göstererek %70'e yükselmiştir. Yabancı kaynakların payı ise aynı ölçüde azalmıştır.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=230	41
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=252	106
3-Cari oran	=315	117

4-Likidite oranı	=130	67
5-Disponibilite oranı	=38	17

Sektörün kaynak yapısında görülen büyük değişimin sonucunda, sektörün mali durumuna da yansımıştır.

Sektörde, 2001 yılsonunda öz kaynaklar ile yabancı kaynakların %41'i karşılanabilir durumda iken, 2008 yılsonunda yabancı kaynakların yaklaşık 2,5 katı kadar öz kaynağa kavuşulmuştur.

Aynı şekilde, öz kaynakların bağlı değerleri karşılama oranı da çok büyük bir artış göstermiştir.

Sektörde net işletme sermayesi 2001 yılsonunda 919 milyon YTL seviyesinde iken, 2008 yılsonunda 3,9 milyar YTL' ye yükselmiştir.

Buna bağlı olarak sektörün cari oranı, likidite oranı ve disponibilite oranları da olması gereken düzeylerin çok üzerine çıkmıştır.

E.Ulaştırma-haberleşme sektörü:

2008 yılsonu itibarıyla sektörde faaliyet gösteren, TCDD, PTT, DHMİ, TDİ, KIYEM' nin sahip olduğu varlık ve kaynakların tutarı 15,4 milyar YTL' dir. Büyük bir teşebbüs olan Türk Telekom'un özelleştirilmesine rağmen, 2002-08 döneminde oluşan fon akımları sektörün varlık ve kaynaklarında 7,5 milyar YTL tutarında artışa yol açmıştır.

Varlıkların; %32,4 oranında 5 milyar YTL' si dönen varlıklar, %67,6 oranında 10 milyar YTL' si duran varlıklardır.

Sektörde duran varlıkların 2001 yılsonunda %71,8 olan payının 4,2 puan azaldığı, dönen varlıkların payının ise aynı oranda arttığı görülmektedir. Yapılan yatırımlara bağlı olarak, 2001 yılsonunda edinme değeri 7,0 milyar YTL ve amorti edilme oranı %48,6 olan maddi duran varlıkların, 2008 yılsonundaki edinme değeri 14,7 milyar YTL' ye yükselirken, amorti edilme oranı % 38,4'e düşmüştür.

2002-08 döneminde de sektörde faaliyetlerden, önceki dönem seviyesinde olmak üzere, fon kullanımlarının %44'ü oranında fon sağlanmıştır. 2005 yılı hariç bu dönemin tüm yıllarında faaliyetlerden olağan kar edilmiş, 2005 yılı da dahil tüm yıllarda faaliyetlerden önemli miktarda fon sağlanmıştır. Sektör bu dönem faaliyetlerden en yüksek oranda fon sağlayan sektör olma konumuna sahiptir.

Sektörde, işletme faaliyeti fon kullanımlarının %96'sı oranında iç kaynaklardan fon sağlanmış olup, %4'ü oranında iç fon açığı verilmiş ve açık dış fonlar ile kapatılmıştır.

İç fon kullanımının %16'sı oranında 5,7 milyar YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %19'u oranında gerçekleşmiştir.

%19 oranında 7,1 milyar YTL' lik dış fon ihtiyacının; %12'lik kısmı merkezi yönetim bütçesinden, %3'lük kısmı hazinenin temettü alacağına mahsuben olmak üzere, %15'lik kısmı sermaye artışından, kalan bölümü dış proje kredisi ve ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

Faaliyetlerden fon sağlanması ve önemli miktardaki sermaye artışına bağlı olarak sektörün kaynak yapısında olumlu gelişmeler meydana gelmiştir.

Kaynakların; %19'u kısa süreli, %13'ü uzun süreli olmak üzere, %32'si yabancı kaynaklar, %68'i de öz kaynaklardan oluşmuştur. 2001 yılına göre, öz kaynakların kaynaklar içindeki payı 16 puan artarken, yabancı kaynakların payı da aynı ölçüde azalmıştır. Kısa vadeli yabancı kaynakların payındaki azalma daha fazladır.

Sektörünün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=212	107
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=104	132
3-Cari oran	=170	66

4-Likidite oranı	=162	59
5-Disponibilite oranı	=97	25

Sektörünün mali yeterlilik oranı 2001 yılsonundaki %107 seviyesinden 2008 yılsonunda %212 seviyesine yükselirken, öz kaynak-bağlı değerler oranı %132'den %104 oranına gerilemiştir.

2001 yılsonunda yatırımlar ve kısa vadeli borçlanmalar nedeni ile 1998 yılsonuna göre bir miktar olumsuz gelişme meydana gelmiş ise de ideal kabul edilen seviyelerini korumuş olan oranlarda, 2008 yılsonunda daha da olumlu seviyelere ulaşılmıştır. Hatta sektördeki likidite ve disponibilite oranları gereğinden fazla yüksektir.

F.Ticaret, turizm, hizmetler:

2002-08 dönemi fon akımlarının sonucunda, 4,7 milyar YTL'lik artışla Sektörde faaliyet gösteren TMO ve DMO'nun 2008 yılsonu varlık ve kaynakları toplamı 6,7 milyar YTL tutarına yükselmiştir.

Varlıkların; %86,4 oranında 6 milyar YTL' si dönen; %13,6 oranında 912 milyon YTL' si de duran varlıklardan oluşmuştur.

2001 yılsonuna göre, stoklardaki artışa bağlı olarak dönen varlıkların payı 19,5 puan artarken, duran varlıkların payı aynı ölçüde azalmıştır.

Sektörde 2002-07 yılları arasındaki altı yıllık dönemde faaliyet gösteren teşebbüs sayısı azalmış ve dönem sonunda TMO ve DMO kalmıştır.

Faaliyetlerden sağlanan olağan kar ve fonlar bu dönemde de azalmaya devam etmiş ve İşletme faaliyeti fon kullanımlarının %15'ine gerilemiştir. En fazla fon bu dönemde de pasif artışlardan sağlanmış, görev zararı alacaklarından tahsilatta da önemli artış olmuştur.

Bu dönemde işletme faaliyeti fon kullanımlarının %97' si iç kaynaklardan sağlanmış fonlar ile karşılanmış, %3 oranında iç fon açığı ise dış fonlar ile kapatılmıştır.

45 milyon YTL' lik yatırım harcamaları ile birlikte iç fon açığı ve dış fon ihtiyacı, iç fon kullanımının %3,4' ü oranına yükselmiş ve tamamı merkezi yönetim bütçesinden sermaye artışı suretiyle karşılanmıştır.

Kaynakların; %33,3 oranında 2,2 milyar YTL' si kısa süreli, %36,5 oranında 2,5 milyar YTL' si uzun süreli olmak üzere, %69,8 oranında 4,7 milyar YTL' si yabancı kaynaklar, %30,2 oranında 2 milyar YTL' si de öz kaynaklardır.

Buna göre, 2001 yılsonuna kıyasla öz kaynakların payı 17 puan azalırken, yabancı kaynakların payı aynı ölçüde artmıştır.

Sektörün mali durumuna ilişkin oranlar şu şekildedir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=43	89
2-Öz kaynak-bağlı değ. oranı	=223	70
3-Cari oran	=260	266
4-Likidite oranı	=92	114
5-Disponibilite oranı	=17	29

TMO'nun destekleme alımları ve birikmiş stoklarının finansmanı için borçlanmasına bağlı olarak 2001 yılsonuna göre mali yeterlilik oranı düşmüştür. Buna rağmen öz kaynakların bağlı değerleri karşılama oranının önemli ölçüde artması, bağlı değerlerin 2001 yılsonuna göre hem değer olarak hem de nispi pay olarak azalmasından kaynaklanmaktadır.

Cari oran ile likidite oranı arasında %100'den fazla fark olması ve cari oranın çok yükselmiş olması, stokların önemli miktarda olduğunu ve sektörde stok sorunu yaşandığını göstermektedir.

2001 yılsonunda olduğu gibi, bu dönem sonunda da stokların ve TMO'nun destekleme alımlarından kaynaklanan Hazine'den alacaklarının şişmesine bağlı olarak, sektörün işletme sermayesi (dönen varlıkları) ve net işletme sermayesi çok yükselmiş, ancak işletme sermayesinin verimliliği düşmüştür.

G.KİT toplamı:

KİT genelinde, 2002-08 döneminde 277 milyar YTL tutarında fon akımı oluşması sonucunda, varlık ve kaynaklarda 86 milyar YTL tutarında net artış meydana gelmiş ve 2008 yılsonu varlık ve kaynaklar 127 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır.

Varlıkların, %60,4 oranında 77 milyar YTL' si dönen varlıklar, %37,9'luk kısmı bağlı değer olmak üzere, %39,6 oranında 50 milyar YTL' si duran varlıklardır. 2001 yılsonuna göre, duran varlıkların payı 14 puan azalırken, dönen varlıkların payı aynı ölçüde artmıştır.

Dönen varlıkların payının artması, fon kullanımlarının %62'sini oluşturan aktif artışların ağırlıklı olarak dönen varlık artışlarından oluşmasından kaynaklanmıştır.

Tüm sektörlerde, alacakların tahsil edilememesi ve stok birikimi sorunu bu dönem daha da ağırlaşmıştır. Özellikle de 2005-08 döneminde KİT'lerin birbirlerinden ve kamu kuruluşlarından olan alacaklarındaki olağanüstü artış sorun olmaya başlamıştır. Alacakların devir hızının düşüklüğü özellikle enerji sektöründe, stok devir hızının düşüklüğü ise özellikle TİGEM ve TMO gibi teşebbüslerde kendini göstermektedir.

Bu dönem, KİT'lerin fon kullanımları içinde faaliyetlerden kaynaklanan kullanım bulunmamaktadır.

Olağan dışı kullanımlar ise bu dönem artarak önemli hale gelmiştir. 2002-08 döneminde fon kullanımlarının %4,4'ü seviyesinde olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanım (olağandışı zarar) gerçekleşmiştir. Bu kullanımlarda, bu dönem hızlanan özelleştirmelere de bağlı olarak, emekli olan veya edilen işçi sayısının ve kıdem tazminatı ödemelerinin artmasının önemli rolü bulunmaktadır.

Önceki yıl karından vergi ve temettü ödemeleri toplamı, önceki döneme göre artarak, %8,7 oranında gerçekleşmiştir.

Pasif azalışlar ve borç ödemeleri artmış ve bu dönem %24,7 oranında fon kullanılmıştır. 2002-08 döneminde pasif azalışların en düşük seviyede olduğu sektörler ulaştırma-haberleşme, tarım ve enerji sektörleridir.

KİT'ler 2002-08 döneminde de fon kullanımlarının %25,7'sini faaliyetlerden sağladıkları fonlar ile karşılamışlardır.

Bu dönem, Ulaştırma-haberleşme, madencilik ve tarım sektörleri faaliyetlerden en yüksek oranda fon sağlayan sektörler olmuştur.

2002 ve 2003 yılında tüm sektörlerde faaliyetlerden önemli miktarda olağan kar ve fon kullanımlarının yaklaşık yarısını bulan fonlar sağlanmıştır. Ancak, 2004 yılında tarım, 2005 yılında tarım, imalat sanayi, ulaştırma-haberleşme sektörlerinde oluşan olağan zararlar ve diğer sektörlerin olağan karlarında görülen düşüşler sonucunda faaliyetlerden sağlanan fonların payı azalmaya başlamıştır. Bu azalış 2006-08 yıllarında da devam etmiştir.

KİT genelinde görülen ve üçüncü bölümde ele alınan finansal dengeyi olumsuz etkileyen faktörlerin yanında; bu dönem TÜRK TELEKOM ve TÜPRAŞ' gibi karlı iki kuruluşun özelleşerek portföyden çıkması da faaliyetlerden sağlanan fonların azalışında etken olmuştur.

Öte yandan, KİT genelindeki payı ve ağırlığı giderek artan ve bu dönem %50 oranının üzerine çıkan, enerji sektöründe faaliyet gösteren TEDAŞ' in ve TETAŞ' in önemli boyutlara ulaşan olağan zararları da KİT genelinin faaliyetlerden sağladığı olağan karların ve fonların azalmasında önemli etkiye sahiptir.

Bu dönemde, olağandışı faaliyetlerden ve aktif azalışlardan sağlanabilen fonlar ise artmış ve bu iki kalemin toplamı fon kullanımlarının %18'ine yükselmiştir. Aktif azalışlardan sağlanan fonlar, özellikle teşebbüslerin alacakların tahsili konusunda birbirleri ve kamu idareleri ile sorun yaşadığı enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörlerinde düşüktür.

Önceki döneme göre 4 puan azalarak, fon kullanımlarının %52,2'si oranına düşen pasif artışlar, ticari ve diğer borçlar ile öz kaynak niteliğinde olan yeniden değerlendirme değer artış fonları ve enflasyon değerlendirme

farklarından oluşmaktadır. Pasif artışların payında görülen düşüşün 2005 yılından sonra enflasyon değerlemesi yapılmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

2002-08 döneminde teşebbüslerin hazineden görev zararı alacaklarından tahsil edilebilen miktar, önceki döneme göre önemli ölçüde artarak, fon kullanımlarının %2,1'i oranında 5,3 milyar YTL' ye yükselmiştir.

2002-08 döneminde kullanılan fonların %97,6'sı iç kaynaklardan sağlanmış, %2,4'lük bölümünün ise dış fonlar ile finanse edilmesi gerekmiştir.

Fon kullanımlarının %9,7'si oranına tekabül eden 24,4 milyar YTL tutarındaki yatırım harcamaları ile birlikte temin edilmesi gereken dış fon miktarı, fon kullanımlarının %12'sine yükselmiştir.

Yatırım harcamalarının payında önemli bir değişiklik olmadığı halde, iç kaynaklardan sağlanan fonların artması nedeni ile KİT'lerin bu dönem dış fon (finansman) ihtiyacının payı önceki döneme göre 3 puan azalmıştır.

Temin edilmesi gereken dış fonların; %8,2'lik kısmı genel bütçeden ve hazine müsteşarlığı kaynaklarından sermaye olarak, %2'lik kısmı dış proje kredisi olarak ve %1,8'lik kısmı da ticari banka kredisi olarak sağlanmıştır.

Bu dönem temin edilmesi gereken dış fonların payı azalmış, ancak, bütçeden ve hazine kaynaklarından sağlanan sermayenin payı daha çok azaldığı için ticari banka kredisi kullanımı artmıştır.

Faaliyetlerden ve olağandışı faaliyetlerden sağlanan fonlar önceki dönem seviyelerinde gerçekleşirken sermaye desteğinin azalması, KİT'lerin kaynak yapısını öz kaynaklar aleyhine değiştirmiştir.

2008 yılsonunda KİT'lerin sahip olduğu kaynakların %38,7'si öz kaynak, %52,2'lik kısmı kısa süreli olmak üzere, %62,4'ü yabancı kaynaktır. Ancak 2002-08 dönemi, bazı teşebbüslerin birikmiş zararlarının yeniden yabancı kaynaklara sirayet ettiği bir dönem olmuştur. Enerji sektöründen kaynaklanan %1 oranında 1,3 milyar YTL' lik birikmiş zararın yabancı

kaynaklara sirayet etmesi nedeni ile öz kaynaklar %37,7 oranında 47,9 milyar YTL seviyesine düşmüştür.

2001 yılsonuna göre, öz kaynakların kaynaklar içindeki payı 0,9 puan azalırken, yabancı kaynakların payı aynı ölçüde artmıştır. Ancak, kısa süreli yabancı kaynakların payındaki artış 4,6 puan olmuştur.

KİT genelinin 2008 yılsonu mali durumuna ilişkin oranlar da şu şekildedir.

	<u>2008 %</u>	<u>2001 %</u>
1-Mali yeterlilik oranı	=60	58
2-Öz kaynak-bağlı değerler oranı	=99	73
3-Cari oran	=116	97
4-Likidite oranı	=101	73
5-Disponibilite oranı	=10	15

KİT'lerin mali yeterlilik oranı, 2001 yılsonunda %58,2 iken, 2008 yılsonunda %60,3'e yükselmiştir.

Öz kaynak-bağlı değerler oranı ise 2001 yılsonunda %72,9 iken, 2008 yılsonunda %99,2'ye yükselmiştir.

Her iki oran, KİT'lerin 2008 yılsonunda mali durumunun önceki dönem sonuna göre olumlu yönde bir miktar değiştiğini, ancak mali yeterlilik oranının, ideal kabul edilen seviyelerden hala oldukça uzak olduğunu göstermektedir.

2008 yılsonunda, KİT mali yeterlilik oranının düşük gerçekleşmesi, enerji ve ticaret sektörlerinin mali yeterlilik oranlarının düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Diğer sektörlerin mali yeterlilik oranları ideal kabul edilen seviyelerinde çok üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak, tarım ve madencilik sektörünün mali yeterlilik oranının çok yüksek gerçekleşmesi, bu sektörlerde yapılmış olan sermaye artışı desteğinden kaynaklanmakta olup, bu sektörlerdeki dönem zararlarının önlenmemesi halinde kalıcı olması beklenmemelidir.

Ticaret sektöründe sorun, tarımsal destekleme alımları yapan TMO'nun, görev zararı alacaklarını tahsil edememesi ve buna bağlı olarak aşırı borçlanmış olmasıdır.

Enerji sektöründe ise, hem TEDAŞ ve TETAŞ' ın dönem zararları nedeni ile öz kaynakların yitirilmesi, hem de sektörde faaliyet gösteren teşebbüslerin borç ve alacaklarının karşılıklı olarak şişmesi sorun yaratmaktadır.

2008 yılsonu varlık ve kaynakların ayrıntısı(Ek:5/a-b) incelendiğinde; enerji sektörünün 42,4 milyar YTL tutarındaki ticari borcunun 35,6 milyar YTL' sinin ve 51,0 milyar YTL tutarındaki ticari alacaklarının 35,3 milyar YTL' sinin KİT'lere borçlar ve KİT'lerden alacaklar kaleminden kaynaklandığı ve 35,3 milyar YTL' sinin karşılıklı olarak sadeleştirilebilir olduğu görülmektedir.

Bu sadeleştirme yapıldığında; 2008 yılsonu enerji sektörünün mali yeterlilik oranı %82,7'ye ve KİT'lerin mali yeterlilik oranı da %111,6'ya yükselmektedir.

Özetle; enerji sektöründeki teşebbüsler arasındaki borç alacak sorununun çözülmesi halinde, KİT'lerin 2008 yılsonundaki mali durumuna ilişkin göstergeler ideal durumu yansıtmaktadır.

Ancak; TİGEM, TTK, TCDD, TEDAŞ ve TETAŞ gibi KİT genelini etkileyen büyük teşebbüslerin dönem zararlarının önlenmemesi halinde, öz kaynak yitirme süreci devam edeceğinden bu durumun kalıcı olması mümkün bulunmamaktadır.

Bu oranlardan ve yukarıdaki sektör analizlerinden hareketle, 2008 yılsonu itibarıyla;

-KİT'lerin mali yeterliliği veya öz kaynakları ile yabancı kaynaklarını karşılama oranı, 2001 yılsonuna göre 2,1 puanlık artışla %60,3 ve ideal oran olan %100 değerinin oldukça altında görünmekte ise de, enerji sektöründeki teşebbüsler arasındaki borç alacak sorununun çözülmesi halinde, KİT'lerin 2008 yılsonundaki mali yeterlilik oranının %111 oranında ve ideal durumu yansıtmakta olduğunu,

-Bağlı değerlerin varlıklar içindeki payının gerilemesine bağlı olarak, KİT'lerin, öz kaynaklarının bağlı değerleri tamamen karşılar duruma geldiğini,

-Dönen varlıkları ve işletme sermayeleri ile net işletme sermayelerinin arttığını ve likidite oranlarının ideal oranlar seviyesinde olduğunu, ifade etmek mümkündür.

IV.1994-2008 DÖNEMİNE TOPLU BAKIŞ

1994 yılı başında oldukça kötü bir mali duruma sahip olan KİT'ler, 1994-98 döneminde, esas itibarıyla faaliyetlerden sağladıkları olağan kar ve fonları artırmak ve alacakları ile stoklarının devir hızlarını yükselterek işletme sermayelerini daha verimli kullanmak suretiyle, 1998 yıl sonunda oldukça iyi bir mali duruma kavuşmuşlardır.

1998 yılsonunda KİT'lerin mali yeterlilik oranı %83,4'e, öz kaynak-bağlı değerler oranı da %93,3'e yükselmiştir.

KİT'lerin 1999-2001 dönemi ise, faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlanması ve işletme sermayesinin verimli kullanılması açısından nispeten başarısız olunan bir dönem olmuştur.

Nitekim, 2001 yılsonunda KİT'lerin mali yeterlilik oranı %58,2'ye, öz kaynak-bağlı değerler oranı %73,2'ye düşmüştür.

2002-08 döneminin sonunda da, KİT'lerin mali yeterlilik oranı %60,3 ve öz kaynak-bağlı değerler oranı %99,2 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılsonunda KİT'lerin öz kaynakları, bağlı değerlere göre yeterli, yabancı kaynaklara göre ise oldukça yetersiz bir seviyede bulunmaktadır. Bu sonuç, KİT'lerin 2002-08 döneminde de, faaliyetlerden olağan kar ve fon sağlama ve işletme sermayesi yönetimi konusunda yeterli başarının sağlanmadığı görüntüsü yaratmaktadır.

Ancak, 2002-08 döneminin fon akımları incelendiğinde; bu başarısız görüntünün tümü ile ticaret sektörü ve enerji sektörünün 2004-08 dönemindeki başarısızlığından kaynaklandığı, enerji sektörünün 2002 ve 2003 yılları ile diğer sektörlerin dönem genelinin faaliyetlerden olağan kar ve fon yaratma ve işletme sermayesinin verimli kullanımı konusunda daha başarılı olduğu görülmektedir.

2008 yılsonundaki sorun, enerji ve ticaret sektörlerinde alacaklar ve stokların şişmesi ve buna bağlı olarak kısa vadeli yabancı kaynakların artmasıdır.

Enerji sektöründe; TEDAŞ'ın enerji kayıp kaçak oranları yüksek, satış veya tahakkuk oranı ile alacakların tahsilat oranı ise düşüktür. Buna bağlı olarak TEDAŞ, TETAŞ ve EÜAŞ'ın satın aldığı enerjinin bedelini ödeyememekte; TEDAŞ'ın alacaklarını tahsil edemeyen TETAŞ ve EÜAŞ ise hammadde satın aldığı BOTAŞ ve TKİ'ye olan borçlarını ödeyememekte; BOTAŞ ve TKİ ise piyasaya ve ticari bankalara borçlanmaktadır.

Bu şekilde enerji KİT'leri arasında karşılıklı olarak şişmiş olan borç-alacak rakamının borç ve alacaklardan düşülmesi ve borç ve alacakların sadeleştirilmesi halinde, KİT'lerin mali yeterlilik oranı %111 seviyesine yükselmektedir.

Enerji sektöründeki karşılıklı borç-alacak şişmesi dışında, 2008 yılsonunda KİT'lerin mali durumuna ilişkin göstergeler uygun kabul edilen oranlarda bulunmaktadır. Ancak, TİGEM, TTK, TEDAŞ, TETAŞ ve TCDD'nin dönem zararları bulunmaktadır ve bu dönem zararlarının önlenmemesi halinde bu uygun durumun sürdürülebilirliği bulunmamaktadır.

Başka bir ifade ile, 2008 yıl sonu itibarıyla KİT'lerin finansal yapılarında olumsuzluk yaratan başlıca iki sorun; enerji sektöründeki TEDAŞ'ın kaynaklanan borç-alacak sorunu ile TİGEM, TTK, TEDAŞ, TETAŞ ve TCDD'den oluşan beş adet teşebbüsün dönem zararlarıdır.

Enerji sektöründeki borç alacak şişmesine de yol açan TEDAŞ'ın zararları, elektrik satış fiyatlarına 2003 yılından beri zam yapılmaması ve kayıp kaçak oranlarının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

5 yıllık bir aradan sonra, 1.1.2008 tarihinde elektrik satış fiyatlarına zam yapılmıştır. 1.10.2008 tarihinden itibaren de, Yüksek Planlama Kurulunun 14/2/2008 tarih ve 2008/T-5 sayılı Kararı ile kabul edilen Enerji KİT'lerinin Uygulayacağı Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması Usul ve Esasları, çerçevesinde, 3 ayda bir tarifeler gözden geçirilmeye ve EPDK kararları ile ayarlanmaya başlanmıştır.

Ancak, 2008 yılında yapılan artışlar yeterli olmamış ve TEDAŞ ile bağlı elektrik dağıtım şirketleri 2008 yılını 1,1 milyar YTL dönem zararı ile kapatmışlardır.

TEDAŞ'ın 2008 yılı dönem zararının, %67 oranında 740 milyon YTL' si Dicle EDAŞ ve %5 oranında 54 milyon YTL' si Vangölü EDAŞ'ın dönem zararından oluşmaktadır. Bu iki dağıtım şirketinde elektrik kayıp ve kaçak oranı %60-70 oranlarını bulmakta ve satışı yapılan %30-40 oranındaki enerjinin de bedeli tahsil edilememektedir. Bu nedenden dolayı, bu iki bölgedeki kişi başına düşen enerji tüketimi, Türkiye'nin sanayi yoğun bölgelerindeki tüketimden dahi yüksektir.

TETAŞ'ın dönem zararı da; devralmış olduğu YİD ve Yİ modeli sözleşmelerdeki alım garantilerinden ve yüksek alış fiyatlarından kaynaklanan yüksek maliyetlere karşın, TETAŞ'ın toptan satış tarifelerinin baskı altında tutulmasından ileri gelmektedir.

TEDAŞ' ta olduğu gibi, TETAŞ'ın 2008 yılı satış tarifeleri artırıldığı ve maliyet bazlı fiyat mekanizmasına geçildiği halde bunun yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

TİGEM' in zararı, tarım sektöründeki konjonktürel dalgalanmalara paralel olarak artıp azalmakta, bazı yıllarda kar ile de sonuçlanabilmektedir.

TTK ve TCDD, 1994-2008 döneminin tamamında zarar eden iki teşebbüstür. TTK' nın zarar etmesinde fazla istihdam ve Zonguldak bölgesinin ekonomisinin ayakta tutulması saiki, TCDD'nin zarar etmesinde ise eski alt yapı, ihmal edilmişlik ve sektörün ayakta tutulması sorumluluğu rol oynamaktadır. Ancak, her iki teşebbüsün zararları nispi olarak küçülmektedir.

SONUÇ

KİT'lerin 1993 yılsonunda (1994 yılbaşında) sahip oldukları mali durum, 1994-98, 1999-2001 ve 2002-08 dönemlerinde izlenen finansal politikalar ve hedefler ile gerçekleşen fon akımları ve finansal yönetim, finansal dengeyi etkileyen başlıca faktörler ve bu dönemlerin sonundaki mali durum, yukarıdaki bölüm ve alt bölümlerde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

KİT'lerin özelleştirilmesi veya tasfiye edilmesi gerektiğini savunan yeni liberal akımların yarattığı rüzgarın etkisinde, 1980'li yıllardan itibaren Beş Yıllık Kalkınma Planlarında da kamunun ekonomideki payının ve rolünün azaltılması ve KİT'lerin özelleştirilmesi veya tasfiyesinin hedeflendiği görülmektedir.

Nitekim;

-Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, ekonomide ve yatırımlarda özel sektörün payının artırılması ve bunun için özel sektörü özendirici politikalar ile KİT'lerin özelleştirilmesinin temel yaklaşım olarak benimsenmesi ve KİT'lerin mevcut yapıları içinde daha karlı ve verimli çalışarak daha fazla kaynak yaratmalarını sağlayacak tedbirlerin alınması,

-Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, KİT'lerin aşırı büyük, verimsiz ve hantal bir yapıya dönüştükleri için, kamu finansmanı ve serbest piyasanın işleyişi üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açtığı tespiti yapılarak, özel sektörün ekonomideki rolünün artırılması hedefi doğrultusunda özelleştirmelere devam edilmesi ve KİT'lerin yeniden yapılandırılması, kamu sermayesinin belirleyici olduğu enerji-ulaştırma-haberleşme sektörlerinde serbestleşmeye gidilerek özel kesimin katılımının sağlanması ile yap-işlet ve yap-işlet-devret gibi modellerin yatırımların artırılması ve finansmanında etkili hale getirilmesi,

-AB uyum süreci hedef ve politikalarını içeren Dokuzuncu Beş Yıllık (2007-2013) Kalkınma Planında, Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden tamamen çekilmesi ve plan dönemi sonunda az sayıda KİT'in varlığını sürdürmesi, öngörülmüştür.

KİT'ler 1994 yılı başında, mali duruma ilişkin tüm göstergeler veya oranlar bakımından, ideal veya uygun kabul edilen değerlerin epeyce uzağında bulunmaktadırlar. Örneğin, %100 olması gereken, öz kaynakların yabancı kaynakları karşılama oranı sadece %29,6 ve öz kaynakların bağlı değerleri karşılama oranı ise sadece %42,7'dir. Tarım, madencilik, imalat ve ticaret-turizm sektörlerinde faaliyet gösteren birçok teşebbüsün birikmiş zararları, öz kaynaklarını tümü ile tüketmiş ve önemli ölçüde yabancı kaynaklarına sirayet etmiştir.

1994 yılı başındaki mali durumları bakımından KİT'lerin, "...aşırı büyük, verimsiz ve hantal bir yapıya dönüştükleri için, kamu finansmanı ve serbest piyasanın işleyişi üzerinde ciddi olumsuzluklara yol açtığı..." görüş ve tespitlerine haklılık kazandırabilecek bir yapıda olduğu kabul edilebilir.

Ancak KİT'ler, 1994-2008 döneminde mali durumlarını düzeltmişler ve mali duruma ilişkin tüm göstergeler bakımından oldukça iyi seviyelere ulaşmışlardır. Bu dönemde KİT sistemi bir bütün olarak değerlendirildiğinde kendi kendine yetecek bir yapıya kavuşmuş olup, merkezi yönetim bütçesine yapılan hasılat aktarmalarının yapılmaması ve temettü talep edilmemesi halinde, merkezi yönetim bütçesinden sermaye transfer edilmesine ihtiyaç kalmamıştır. Başka bir ifade ile, gölge edilmemesi halinde ihsan gerekmemektedir.

KİT'ler bu başarıyı;

-Öğretide kamu ekonomisinin, "ekonomik alanda ticari esaslara göre özel mal üreten işletmecilik kesimi" olarak tanımlanmasına rağmen; buna uygun ve rekabet içinde faaliyet gösterecekleri özel sektör işletmelerinin tabi olduğu hukuksal çerçeve içine bir türlü alınamadıkları ve kamu (statü) hukukunun esnek olmayan düzenlemeleri altında bunalmaya devam ettikleri,

-İlgili bakanlıklardan ve diğer siyasi otoritelerden kaynaklanan ve maliyetleri yükseltirken bu maliyetlerin fiyatlara yansıtılmasına engel olan, popülist yaklaşım ve uygulamaların devam ettiği,

-KİT'lerin ve KİT yönetimlerinin performanslarının ölçülmesi, değerlendirilmesi ve stratejik planlama yapılması ile çalışan ve yöneticilerin başarı ve başarısızlıklarının ödüllendirilmesi veya cezalandırılmasına yönelik mekanizmaların oluşturulmamış olduğu,

-Görev zararı alacaklarının zamanında ve tam ödenmesi konusunda Hazine Müsteşarlığının olumsuz tutumlarının ve hükümetlerin kayıtsız yaklaşımlarının devam ettiği,

-Merkezi yönetim bütçelerinden ve Hazine Müsteşarlığının kar payı (temettü) alacaklarından karşılanan sermaye artışlarının yetersiz veya kuruluşların gereksinimleri bakımından dengesiz olduğu,

-Buna karşılık, bütçe kanunlarına konulan hükümler ile ve 2005 yılından sonra da 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 78 inci maddesi ve 2005/9916 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereği olarak, KİT'lerin hasılatlarından merkezi yönetim bütçelerine önemli tutarlarda aktarma yapıldığı, ayrıca, hasılat içindeki özel nitelikli bazı dolaylı vergiler ile fon ve payların satış fiyatlarını ve rekabet şartlarını oldukça olumsuz etkilediği,

-Yatırımların finansmanında bir dönem önemli rol oynamış olan YİD, Yİ ve İHD modeli ve sözleşmelerinin işlerliğinin ortadan kalktığı ve yatırım görevi ve finansman yükünün arttığı,

-Çok uzun yılları bulan özelleştirme kapsamında kalma sürecinin, özellikle yatırımlar ve personel motivasyonu üzerindeki olumsuz etkileri ile genellikle karlı olan birçok teşebbüsün özelleştirildiği ve KİT portföyünde daha çok zararlı teşebbüslerin kaldığı,

Bir ortam ve süreçte; Bakanlar Kurulu Kararları ile uygulamaya konulan, ancak sadece merkezi yönetim bütçesinden transfer edilecek fonlarla ilgilenen ve teşebbüslerin fon açıkları ve bunların denkleştirilmesine duyarsız olan, KİT'lerin fon açıklarının görmezden gelindiği ve denk gösterildiği, yıllık KİT Genel Yatırım ve Finansman Kararnamelerinin, öngörü

ve hedeflerini adeta allak bullak ederek ve esas itibarıyla faaliyetlerinden sağladıkları kâr ve fonlar ile göstermişlerdir.

Bu başarının gösterilmesinde, 5 Nisan 1994 tarihinde alınan ve “5 Nisan Kararları” olarak adlandırılan ekonomik kararların ve istikrar tedbirlerinin çok önemli rolü olmuş ve bu kararlar adeta dönüm noktasını oluşturmuştur. Kararların kendisi kısa ömürlü olmuş ise de yarattığı etki ve zihniyet dönüşümü kalıcı olmuş ve fiyat-maliyet bilinci ile modern işletmecilik kültürünün yerleşmesinde önemli rol oynamıştır. Bu kültürün oluşmasında, 2002 yılında yürürlüğe girmiş olan 4736 sayılı mal ve hizmet satış tarifelerinin belirlenmesi ve indirimli satış yapılmaması hakkındaki yasanın etkisi de ayrıca belirtilmelidir.

KİT geneline ilişkin başlıca sorunlara yönelik çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

1-) KİT’lerin devlet teşkilatı içindeki yeri ve tabi olacağı hukuk sistemi netleştirilmeli ve prensip olarak özel hukuk hükümlerine tabi olacakları Anayasa’da yer almalıdır.

1982 Anayasasınının 165 inci maddesinde KİT’lere sadece denetim açısından değinilmiş, bunun dışında faaliyetlerinin kamu hizmetimi yoksa tamamı ile piyasa faaliyetimi olduğuna ilişkin bir belirlemede bulunulmamıştır.

KİT’lerin kuruluş ve teşkilatını düzenleyen 233 sayılı KHK’ de, bir yandan, KİT’lerin ekonomik alanda ticari esaslara göre faaliyet gösterecekleri ve bu KHK’ da düzenlenmemiş konularda özel hukuk hükümlerine tabi olacağı belirtilmekte, ancak bir yandan da 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamında memur istihdamı öngörülmektedir.

KİT personel rejiminin düzenlenmesine ilişkin çalışmalarda 657 sayılı Kanuna tabi memur istihdamı kaldırılmak veya sınırlandırılmak istenmiş, ancak Anayasa Mahkemesi; ekonomik alanda ticari esaslara göre mal ve hizmet üretiminde bulunmak üzere kurulmuş olan KİT’lerin bu faaliyetlerinin (en azından bir bölümünün), “genel idare esaslarına göre yürütülecek asli ve sürekli kamu hizmeti” niteliğinde olduğunu değerlendirmiş ve 657 sayılı

Kanuna tabi memur istihdamının kaldırılmasını, Anayasanın 128 inci maddesinin, “ genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetleri memurlar eliyle gördürülür” hükmüne aykırı bulmuştur.

Uygulamada 233 sayılı KHK' nın, bu kararnamede yer almayan konularda özel hukuk hükümlerine tabi olunacağı hükmü bir anlam ifade etmemekte ve ekonomik alanda fiyatlandırılabilir özel mal ve hizmet üretmek üzere kurulmuş olan teşebbüslerin kamu hizmeti gördüklerine ve kamu hukukuna tabi olduklarına ilişkin yaygın kabul ve kanaatler karşısında KİT'ler boğulmaktadır.

KİT'lerin gerçekten, ekonomik alanda ticari esaslara göre özel mal ve hizmet üretim ve satışı yapabilmeleri için; Anayasada, bunların devlet teşkilatına ve kamu hukukuna tabi olmadıkları genel ilke olarak yer almalı, bunlara verilebilecek kamusal görev ve sorumlulukların çerçevesi açıkça çizilmelidir.

2-) KİT'lerin ilgili bakanlıklar ile ilişkisi kesilmelidir.

KİT'lerin en önemli sorunu siyasi müdahaleler ile maliyetlerinin yüksek ve esneklikten uzak olmasıdır.

KİT'ler genel olarak 1994-98 dönemi ile 2002-08 döneminde kaynak (fon) yaratma ve işletme sermayesini verimli kullanma konusunda, 1999-2001 dönemi ve 2002-08 döneminin bazı yıllarına göre, nispeten daha başarılı olmuşlardır.

Bilindiği gibi, 1994-98 dönemi ile 2002-08 dönemi sıkı ekonomik istikrar tedbirlerinin uygulandığı dönemlerdir. Bu dönemler, popolist politikaların nispeten az uygulandığı, KİT fiyatlarına ve yönetimlerine müdahalelerin azaldığı, personel istihdamının sınırlandırılması ve maliyetlerin kontrol altına alınmasına yönelik tedbirlerin tavizsiz uygulanabildiği dönemlerdir.

1999-2001 dönemi ise, istikrar tedbirlerinin ve genel ekonomik politikaların gevşetildiği, ekonomik ve siyasi istikrarın bozulduğu, KİT ürünlerinin fiyatlarına ve yönetimlerine müdahalelerin arttığı bir dönem olmuştur. Aynı şekilde, 2004-08 dönemi de elektrik fiyatlarının baskılandığı,

hem de elektrik piyasası düzenlemelerine aykırı olarak ve sırf ilgili bakan veya hükümet sıcak bakmıyor gerekçesi ile bunun yapıldığı bir dönem olmuştur. Oysa, var olan maliyetlerin fiyatlara yansıtılmaması daha büyük maliyetlere yol açmakta ve ilerde daha büyük oranlı fiyat artışları kaçınılmaz olmaktadır.

233 sayılı KHK' nın 40 ıncı maddesinde, ilgili bakanlığın yetkisinin sadece gözetim ve denetim yetkisi olduğu ve bu yetkinin teşebbüslerin görev ve yetkilerini daraltmayacak ve faaliyetlerini aksatmayacak şekilde kullanılacağı açıkça belirtildiği halde, bu yetki çok geniş kullanılmakta ve teşebbüslerin hemen her işlemine müdahale edilmektedir. Bir ilgili bakanlık, elektrik piyasası düzenlemelerine aykırı olarak fiyatlara müdahale edebildiği gibi, teşebbüs yönetim kurulunun yetkisinde olan personel tayin ve terfileri konusunda kendisinden izin alınacağına ilişkin genelge de yayınlatabilmektedir.

İlgili bakanlık-teşebbüs ilişkileri uygulamada büyük ölçüde; teşebbüsten personel ve araç temini, bakanın veya bakanlığın bazı giderlerinin teşebbüse ödettirilmesi, bakanın işe alma, tayin, terfi talepleri ile seçmen memnuniyeti ve populist uygulamalara yönelik talimatlarının teşebbüslerce yerine getirilmesi şeklinde ve tek yanlı yürüyen bir ilişki niteliği taşımaktadır.

Ayrıca, KİT'lerin bakanlıkların kuruluş ve teşkilatlanmalarına ilişkin yasada ilgili kuruluşlar olarak yer alması ve bunun ilgili kuruluşların da bakanlık teşkilatına dahil birimlermiş gibi algılanması, rekabet ve eşitlik açısından da KİT'lerin ekonomik alanda piyasa ve ticari kurallara göre faaliyet göstermesi gereği ile çelişmektedir.

Belirtilen nedenlerden dolayı, 233 sayılı KHK ve 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Teşkilatı Hakkındaki Kanunda değişiklik yapılarak, KİT'lerin ilgili bakanlıklar ile ilişkisi kesilmelidir.

3-) KİT Yönetimlerinin performans ve başarıları değerlendirilmeli ve değerlendirme sonucuna göre ödül ve ceza sistemi uygulanmalıdır.

KİT Yönetimlerinin performanslarının değerlendirilmesi ve önceden belirlenen hedef ve kriterleri tutturmanın ödüllendirilmesi ile tutturamamanın

bir yaptırımının olmasına yönelik düzenlemelerin yapılmamış olması, KİT yönetimlerinin rahat hareket etmesine yol açmakta ve KİT denetimini başarısızlığa uğratmaktadır.

Zira, herhangi bir denetim mekanizmasının etkili olabilmesi; başarının ödüllendirilmesi ve başarısızlığın cezalandırılmasına bağlıdır (Akalın, 2003:64)

4059 sayılı Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun çerçevesinde, kamunun sahip olduğu bu şirketleri kamu adına takip etme görevi Hazine Müsteşarlığına verilmiş olup, teşebbüslerin iyi yönetilmesi için Hazine Müsteşarlığının kaynakların etkin kullanılmasını sağlamak üzere belirli standartlar tespit edip, teşebbüslere yol göstermesi ve izlemesi gerekmektedir (Akın, 2006:2).

Literatürde; özel mülkiyet hakları ile kar motifi veya kar maksimizasyonu amacının olmaması, personel kısıtları, bütçe kısıtları, politik müdahaleler ve satın alma veya ihale prosedürü gibi kurumsal faktörler, kamu işletmelerinin daha az etkin olmasına yol açan faktörler olarak belirtilmekte, ancak bu kurumsal faktörlerin yanında, yöneticilerin gayret ve liderliğini etkileyen kişisel güdü veya faktörlerin rolüne de değinilmektedir.

Bu faktörler de; kamu yöneticilerinin performanslarının ödüllendirilmemesi ve işten atılma kaygısı taşımamaları nedeni ile etkin ve verimli çalışmak yerine harcamalarını maksimize etme yoluna başvurabileceklerini anlatan “bürokrat davranışları”, bürokratların temsil ettikleri kitlenin (seçmenler) değil, kendi menfaatlerini kollama yolunda davranış sergilemelerini anlatan “vekalet sorunu”, kamu yöneticilerinin rekabet tehdidi altında olmamalarını ifade eden “teşvik ve ceza sistemi” ve kamu yöneticilerinin kar ve verimlilik gibi hedefleri sağlamak için “risk alma” zorunluluğunun bulunmaması şeklinde belirtilmektedir.

Ancak Durmuş, bürokrat davranışları, vekalet sorunu, asimetric bilgi ve bilgi eksikliği gibi faktörlerin özel sektör işletmelerinde de söz konusu olabileceğini, konunun mülkiyet konusu olmadığını, özel mülkiyet sahiplerinin

de yöneticileri izleme ve denetleme konusunda yeterli olmadıklarını, kilit konunun mülkiyetin kime ait olduğundan ziyade, rekabetin ve ikame bir regülasyon politikasının varlığı ve niteliği olduğunu vurgulamakta ve kamu sektörü-özel sektör işletmeleri (yöneticileri) arasında kıyaslama yapmanın doğru olmayacağını belirtmektedir (Durmuş, 2008:114).

Dolayısı ile, kurumsal faktörler ve kişisel faktörlerin özel sektör yöneticileri için de söz konusu olabileceği gerçeği göz ardı edilmeden, KİT yöneticilerinin performanslarının izlenmesi ve değerlendirilmesi mümkündür. Modern işletmecilik de, işletme yönetimlerinin performanslarının ölçülmesi ve değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

KİT'lerin performansı denildiğinde anlaşılması gereken; KİT'lerin çalışmalarının, kuruluş amaçlarına ne kadar hizmet ettiği, amaçlar doğrultusunda belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşılabildiği hususudur.

Dolayısı ile KİT performansının ölçülebilmesi için; amaçların iyi tanımlanmış, açık, istikrarlı olması, bu amaçların somut ve tekil hedefler ile ifade edilebilmesi ve denetlenmesi gerekmektedir (Akalin, 2003:36).

KİT amaçlarının belirlenmesi konusu teorik olarak tartışılan bir konudur.

Akalin, karın özel mülkiyetin kaynağını oluşturan bir finansman aracı ve dolayısı ile performans göstergesi olarak seçilmesinin önemli olduğunu, ancak, özel mülkiyetin ve özel mülkiyet haklarının bulunmadığı KİT sistemine yabancı bir gösterge olduğunu belirtmektedir (Akalin, 2003:35).

Refah iktisadı yaklaşımına göre ise KİT'lerin amaç fonksiyonu, sosyal faydanın maksimizasyonudur.

KİT'lerin amaç fonksiyonu nasıl belirlenir ise belirlensin, yöneticilerin performansları ölçülecek ve değerlendirilecek ise, kârın KİT'lerde de bir etkinlik ve başarı ölçütü olarak alınması mümkündür.

Konunun teorik olarak tartışılması ve birçok amaç ve hedefler belirlenmesi mümkün ise de, bu amaç ve hedeflerin sade, açık ve az olması uygulamanın ve denetiminin başarısı açısından önemlidir.

Bu nedenle, KİT'lerin performanslarının artırılabilmesi ve finansal yapılarının güçlü tutulabilmesi için, KİT yönetimleri ile ilgili temel birkaç kriter belirlenmeli, KİT yönetimlerine bu kriterleri sağlayabilecekleri yeterli zaman verilmeli, ancak buna rağmen belirlenen asgari kriterleri sağlayamayan KİT yönetimleri görevden alınmalıdır. Buna yönelik olarak 233 sayılı KHK' de düzenleme yapılmalıdır.

Örneğin;

-“İşletme faaliyeti kârı/(mal ve hizmet satışları maliyeti+faaliyet giderleri) x100” oranının asgari 10 olması,

-“(Dönem başı alacaklar+ net sat. hasılatı - dönem sonu alacaklar)/(dönem başı alacaklar+net sat.hasılatı)x100” oranının asgari 90 olması,

-“Yabancı kaynaklar/toplam kaynaklarx100” oranının azami 65 olması,

Gibi, karlılık, alacak tahsilat oranı ve borçlanma oranına ilişkin üç kriter belirlenebilir ve Hazine Müsteşarlığı kontrolör ve/veya uzmanları ile YDK denetçilerinden oluşturulacak bir komisyon tarafından, iki yıl üst üste bu üç kriterden ikisinin sağlanamadığına karar verilmesi halinde, ilgili KİT Yönetim Kurulunun görevden alınmış sayılacağına ilişkin bir düzenleme yapılabilir.

4-) KİT'lerin kendi bünyelerinde de performans ölçme değerlendirme ve stratejik planlama çalışmaları başlatılmalıdır.

Stratejik planlama sürecinin de bir parçası olan performans ölçüm sistemi ile; teşebbüslerdeki süreçlerin kontrolü ve çıkacak sonuçların karar verme sürecinde kullanılması ile teşebbüslerin rekabet gücünün artırılması, kaynak dağılımının etkinleştirilmesi ve hesap verme sorumluluğunun kazandırılması amaçlanmaktadır (Köseoğlu, 2005:iii).

Performans ölçümünün önündeki en büyük engel; teşebbüslerin kamu mülkiyetinde olmaları nedeni ile üst yönetim ve çalışanların teşebbüslerin

gerçek sahibi gibi çalışma ihtiyacı hissetmemeleri ve çalışanların başarılarına göre ödüllendirilmemesidir (Akın, 2006:96).

Hazine Müsteşarlığınca, KİT yönetimlerinin performans kriterlerine göre izlenmeye başlaması, onların da kendi teşebbüslerinde performans ölçme ve izleme sistemlerini kurmalarına yol açacaktır.

Bu nedenle, bir yandan KİT yönetimleri performans izlemesine tabi tutulurken, bir yandan da teşebbüsler bünyesinde stratejik planlama ve performans değerlendirme çalışmalarına başlanmalıdır.

5-) Hazine Müsteşarlığı, KİT'lere görev verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararlarını, uygunluk-yerindelik incelemesine tabi tutmadan, KİT görev zararı alacaklarını zamanında ödemelidir.

233 sayılı KHK' nın 35 inci maddesi gereği Bakanlar Kurulu Kararı ile KİT ürünlerinin fiyatlarına müdahale edilebilmekte veya teşebbüslere belli bir konuda görev verilebilmektedir. Böyle bir durumda, verilen görevin veya yapılan müdahalenin maliyeti +%10 mahrum kalınan kar, görev zararı olarak yılı veya gelecek yıl bütçesine konulacak ödenek ile bütçeden karşılanmaktadır. Bu durumda görevin veya müdahalenin maliyeti ile mahrum kalınan kar payı, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Bakanlık ve teşebbüs yetkililerince birlikte tespit edilmektedir.

Ancak, uygulamada teşebbüslere 233 sayılı KHK' da öngörülen prosedür dışında, yani görev zararı kapsamına alınmadan, yazılı ve sözlü çeşitli müdahaleler yapıldığı gibi; 233 sayılı KHK kapsamında görev zararı olarak bütçeden karşılanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı alınmış bazı konular, Hazine Müsteşarlığınca yerindelik incelemesi yapılarak görev zararı kapsamında karşılanmamaktadır.

1991 Körfez hareketından sonra, BOTAŞ'ın BM teşkilatının ambargo kararına uyması ve Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattının çalıştırılmamasından kaynaklanan maliyet ve mahrum kalınan kardan oluşan tutarın, görev zararı kapsamında karşılanmasına ilişkin olarak alınmış

Bakanlar Kurulu Kararına rağmen, Hazine Müsteşarlığınca BOTAŞ'ın zararı karşılanmamıştır.

Yine, 2003 yılından itibaren fakir vatandaşlara bedelsiz kömür yardımı yapılması ve uygulamanın TKİ'ce yürütülmesi, bedelinin görev zararı kapsamında bütçeden ödenmesine ilişkin olarak her yıl Bakanlar Kurulu Karar almaktadır. TKİ'nin bu kapsamda dağıttığı kömürün bir bölümünü piyasadan KİK' na aykırı olarak ihalesiz temin ettiği gerekçesi ile 2008 ve 2009 yılında dağıtılan kömürün bedelinin karşılanmasında Hazine Müsteşarlığınca güçlük çıkarılmıştır.

Ayrıca, görev zararı kapsamında karşılanmasına karar verilmiş tutarlar ve KİT'lerin görev zararı alacakları da zamanında karşılanmamaktadır.

1994-2008 döneminde 9,4 milyar YTL görev zararı alacağı tahakkuk ettirildiği halde bunun sadece 5,7 milyar YTL' si ödenmiş olup, teşebbüslerin 2008 yıl sonu itibarıyla 3,7 milyar YTL tutarında görev zararı alacağı mevcuttur.

Görev zararı alacakları, bütçeden karşılıksız yapılan transferlermiş gibi değerlendirilmektedir. Esasen, bütçe açısından bu doğrudur. Ancak, teşebbüsler açısından görev zararı alacakları, katlanılan bir maliyetin veya uğranılan hasılat kaybının telafi edilmesi niteliğinde olup, mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan alacaklardan bir farkı bulunmamaktadır.

Bu nedenle, KİT'lerin görev zararlarının mutlaka yılı içinde ve geciktirilmeden karşılanması gerekmektedir.

6-) Hazine Müsteşarlığı bünyesinde "KİT Finansman Fonu" kurulmalı ve KİT'lerden merkezi yönetim bütçesine hasılat aktarması yapılması uygulaması kaldırılmalıdır.

1994-2005 yıllarında bütçe kanunlarına konulan hükümler ile, 2005 yılından sonra da 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 78 inci maddesi ve 2005/9916 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı gereği, bazı teşebbüslerin hasılatlarından genel bütçeye hasılat aktarması yapılmış veya yapılmaktadır. Söz konusu hükümler gereği TELEKOM' un özelleştiği tarihe

kadarki hasılatından %15, diğ er teŖebbüslerin hasılatlarından %10 oranında aktarma yapılmıŖtır.

Söz konusu teŖebbüslerden, 1994-2007 döneminde bütçeye aktarılan hasılat tutarı 7,0 milyar YTL' nin üzerinde gerç ekleş miştir. 2008 yılı ile birlikte, bu tutarın 8,0 milyar YTL civarında oldu ğ u anlaşı lmaktadır. 1994-2008 döneminde KİT'lerin vermiş oldu ğ u iç fon aç ığı da 9,1 milyar YTL olup, bütçeye hasılat aktarılmamış olsa idi, KİT'lerin iç fon açıkları söz konusu edilmeyecek kadar küçük olacaktı.

Sadece KİT'lere veya belli bazı teŖebbüslere yönelik düzenlemeler yapılması ve bunların hasılatlarına, dönem sonucu bile beklenmeden, daha baş tan el konulması, bu KİT'lere kamu tahsildarlığı yaptırılması ve genel bütçe açıklarının KİT'lere finanse ettirilmesi anlamı taş ımaktadır.

Aynı dönemde KİT'lerin temettü ödemeleri tutarı 16,7 milyar YTL, yukarıda ifade edildi ğ i gibi, görev zararından alacakları ise 3,7 milyar YTL' dir.

Buna karş ılık 1994-2008 döneminde bütçeden transfer edilen sermaye tutarı 20,5 milyar YTL, hazineye olan temettü borcuna mahsuben yapılan sermaye artışı tutarı ise 7,2 milyar YTL' dir.

Özetle; bütçeye aktarılan hasılat+ bütçeye yapılan temettü ödemesi+ bütçeden görev zararı alacağı toplamı 28,4 milyar YTL, bütçeden ve hazineden yapılan sermaye transferi toplamı 27,7 milyar YTL' den, 0,7 milyar YTL fazladır. Bunun ortaya koydu ğ u sonuç ş udur. E ğ er, KİT'lerin görev zararı alacakları tam olarak ödenip, KİT'lerden hasılat ve kar payı aktarması yapılmasa idi KİT'lere bütçeden ve hazine Müsteş arlığı kaynaklarından sermaye transfer edilmesine hiç gerek kalmayacak idi.

Baş ka bir ifade ile, KİT'lerin katlandı ğ ı bir maliyet ve kar kaybı karş ılığı olan ve 233 sayılı KHK gere ğ i ödenen görev zararı alacakları hariç tutulur ise, bütçeden (Hazine den) sermaye olarak transfer edilen tutarlar, KİT'ler tarafından bütçeye transfer edilen tutarlar ve görev zararı alacaklarından kü çüktür. Buna göre, 1994-2008 dönemi sonunda bütçe KİT'lere borçlu kalmış tır.

1994-2008 dönemi rakamları, KİT'lerin bütçeye yük olduğu ön yargısını desteklememektedir. KİT'ler bütçeye yük olmadığı gibi, bütçeyi finanse etmişlerdir.

KİT'ler kendi yağları ile kavrulabilecek duruma gelmiş olup bütçeye ihtiyaçları büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Hatta yukarıda belirtilen hasılat aktarmalarına rağmen, bazı teşebbüslerin önemli miktarda likit varlıklara sahip olduğu ve bunların değerlendirilmesi sorunu ile karşılaştığı anlaşılmaktadır.

Dolayısı ile geçmişte denenmiş olan kamu ortak hesabı uygulaması deneyimi de göz önünde bulundurularak; Hazine Müsteşarlığı bünyesinde, KİT'lerden yapılacak temettü ödemelerinin ve bazı KİT'lerin likit fazlalarının toplanacağı ve KİT'lerin sermaye ihtiyaçlarının ve ihtiyaç duyan teşebbüslerin nakit veya kredi ihtiyaçlarının karşılanacağı bir "KİT Finansman Fonu" oluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Böyle bir fonun oluşturulması halinde; 1994-2008 döneminde KİT'lerin iç fon açıkları ve yatırım harcamalarının finansmanı için kullanmak zorunda kaldıkları 5,7 milyar YTL tutarında ticari banka kredisi yerine bu fonun imkanlarını kullanmalarının mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Nitekim, 2008 yıl sonunda KİT'lerin 6,4 milyar YTL utarında hazır değerleri mevcut olup, sahip olunan hazır değerlerin, kullanılan ticari krediyi karşılayabilecek tutarda olduğu görülmektedir.

7-) Hazine Müsteşarlığı; teşebbüsler ile birlikte tüm fon akımlarını kapsayıcı finansman programları yapmalı, mülkiyet sahibi olmaktan kaynaklanan görev ve sorumluluklarını sadece sermaye transferi yapma işine indirgememeli ve transfer edilecek sermayenin verimliliğini göz önünde bulundurmalıdır.

Teşebbüslerin, Hazine Müsteşarlığının öncülüğünde ve sorumluluğunda hazırlanan yıllık finansman programlarında; işletme faaliyetlerinden sağlanan fonlar ve bu faaliyetlerin gerektirdiği fon kullanımları ile fon açıkları üzerinde durulmamakta, bu açıklar yokmuş gibi gösterilmekte ve sadece yatırımlar ve bütçeden yapılacak sermaye transferi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun sonucunda yıllık finansman programlarında önemli sapmalar oluşmaktadır.

2008 yılından itibaren, bu konuda daha da geriye gidildiği ve hazırlanan finansman programlarının, IMF ve Dünya Bankasının talepleri doğrultusunda, merkezi yönetim bütçesi ile ilgili uygulamalara paralel olarak, sadece KİT'lerin faiz dışı fazlasının belirlenmesine odaklandığı görülmektedir.

Bu yaklaşım doğru bulunmamakta ve mülkiyet sahibi olan Hazine Müsteşarlığının KİT finansmanına yaklaşımının bu olmaması gerektiği düşünülmektedir.

1994-2008 döneminde KİT'ler 31,7 milyar YTL yatırım yapmış olup, yatırımlar ve iç fon açıkları toplamından oluşan 40,8 milyar YTL'lik finansman ihtiyacı, dış fonlar ile finanse edilmiştir. Temin edilen dış fonların; % 70,3 oranında 28,7 milyar YTL' si sermaye artışlarından, %15,4 oranında 6,3 milyar YTL' si dış proje kredisinden ve % 14 oranında 5,7 milyar YTL' si de ticari banka kredilerinden karşılanmıştır.

KİT genelinde yatırımlar önemli ölçüde sermaye artışları ile finanse edilmiş ise de, tarım, madencilik ve imalat sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren ve sürekli zarar ederek öz kaynak yitiren bazı teşebbüslere gereğinden fazla sermaye desteği verilirken, yatırımların çok büyük bir bölümünü gerçekleştiren enerji ve ulaştırma-haberleşme sektörüne bu kadar cömert davranılmadığı ve bu iki sektör ile destekleme alımı yapan TMO'nun dış proje ve ticari banka kredilerine başvurmak zorunda kaldığı görülmektedir.

Bu uygulama, sermayenin verimsiz kullanılması ve sürekli olarak faaliyet zararları ile yitilmesinin teşvik edilmesi, buna karşılık mali gücünün üzerinde yatırım yapmak zorunda kalan bazı sektörlerin bu yatırımları ticari banka kredileri ile finanse etmesi ve daha kötü bir mali duruma sürüklenmesi anlamına gelmektedir.

8-Yap İşlet, Yap İşlet Devret ve benzeri kamu özel işbirliği modelleri çerçevesinde alternatif finansman modellerine işlerlik kazandırılmalı ve KİT'lerin yatırım yükü hafifletilmelidir.

1994-2008 döneminde, yatırımların önemli bir bölümü de Yap İşlet Devret, Yap İşlet ve İşletme Hakkı Devir modelleri çerçevesinde yapılan yatırımlar ile karşılanmıştır. Dünya Bankası verilerine göre, 1990-2007

döneminde Türkiye de 39 proje kamu-özel sektör işbirliği ile gerçekleştirilmiş olup, yatırım tutarı; 26,6 milyar Doları ulaştırma-haberleşme, 9,2 milyar Doları enerji ve 0,9 milyar Doları İzmit su projesi olmak üzere, 36,9 milyar Dolardır (Emek, 2009:15).

Enerji sektöründe, 1994-2005 döneminde yaklaşık yatırım tutarı, EPDK' nın belirlediği birim yatırım tutarlarına göre, 14 milyar YTL olan 30'un üzerinde YİD, Yİ ve İHD sözleşmeli tesisin yatırımı tamamlanmış olup, bu tesisler 2008 yılsonu itibarıyla, Türkiye kurulu kapasitesinin %21'ine ve Türkiye üretiminin %30'una sahiptir.

Kamunun yatırım ve finansman yükünün hafifletilmesinde çok önemli bir işlevi yerine getirmiş olan YİD, Yİ ve İHD finansman modeli, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununu ile Hazinesinin uzun vadeli alım ve fiyat garantileri kaldırıldığından, cazip olmaktan çıkmış ve yatırımcının piyasa projeksiyonları ve tahminleri çerçevesinde yürümesi öngörülen bir duruma gelmiştir.

Buna karşılık, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun 2 inci maddesinde, işletme hakkı devredilmiş üretim ve dağıtım tesisleri ile ilgili olarak, faaliyetlerin gerektirdiği yatırımların kamu adına, işletme hakkı ve lisans sahibi şirketlerce yapılması öngörülmüştür.

Elektrik Tarifeleri Yönetmeliği ve Elektrik Piyasasında Gelir ve Tarife Düzenlemesi Kapsamında Düzenlemeye Tabi Unsurlar ve Raporlamaya İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ'de; kamu adına yapılan yatırımların ve alternatif getiri oranının (%9,35), öngörülen bir verimlilik katsayısı ile çarpılmak suretiyle bulunacak tutarının, belirlenecek sürede tarifelere yansıtılmak suretiyle finanse edilmesi öngörülmüştür. Mevcut tarifelerde yansıtma süresi 5 yıl ve yansıtma oranı %20 olarak belirlenmiştir.

Belirtilen mevzuat ile, elektrik piyasasında yapılacak yatırımların tarifelere yansıtılmak suretiyle geri alınması ve tarifeler yolu ile finanse edilmesi öngörülmüş ve yatırımlar teşvik edilmek istenmiştir.

Ancak, 4628 sayılı Kanunun metninde yatırımların tarifelere yansıtılacağına ilişkin bir hüküm yer almazken, tersine 13 üncü maddesinde

“Fiyat yapısı içinde, söz konusu tüzel kişinin piyasa faaliyetleri ile doğrudan ilişkili olmayan hiçbir unsur yer alamaz.” hükmü yer almaktadır.

Ayrıca, 4628 sayılı kanunun 2inci maddesinde yapılması öngörülen yatırımlardan olmayan bazı yatırımlarında uygulamada tarifelere yansıtıldığı görülmektedir (YDK, 2007 yılı AYEDAŞ Denetim Raporu).

Yatırımların amorti veya itfa edilmesi konusunda da netlik bulunmamaktadır. Uygulamada, yapılan harcamalar Vergi Usul Kanunu'nun 272 inci maddesine göre özel maliyet bedeli olarak itfaya tabi tutulmaktadır (YDK, 2007 yılı AYEDAŞ Denetim Raporu). Ancak, yeni ve müstakil dağıtım tesislerinin inşa edilmesi harcamaları ile kamulaştırma yolu ile arsa ve arazi veya irtifak hakkı edinme harcamalarının, VUK' nun 272 inci maddesi kapsamında, özel maliyet olarak değerlendirilemeyebileceği anlaşılmaktadır.

VUK' nun 272 inci maddesi hükmü çerçevesinde itfası mümkün olsa bile, uygulama yatırım yapan şirketler lehine değildir. Çünkü, 5 yılda tarifelere yansıtılarak geri alınan tutarların, (hasılat kaydedilerek) üzerinden vergi tahakkuku yapılırken, 272 inci madde kapsamında itfa edilmeleri ancak 15 yılda mümkün olabilmektedir.

Belirtilen hususlar, düzenlemelerdeki eksiklik, çelişki ve karmaşayı göstermektedir. Bu haliyle enerji piyasası düzenlemelerinin, yatırımları yeterince özendirici olmadığı düşünülmektedir. Dağıtım ihalelerine yoğun talep bulunmakta ise de, bunun belirtilen eksiklik, çelişki ve karmaşanın henüz anlaşılmamış olması ile ilgili olduğu sanılmaktadır.

Her yıl 4-5 milyar Dolar ve 2030 yılına kadar 100 milyar Dolar yatırım ihtiyacı olduğu ifade edilen (Aksoy, Tuğban İzzet; 20.2.2010 tarihli Hürriyet:10) enerji sektörü ile kamunun yatırım yapacağı diğer sektör olarak belirlenen Ulaştırma-haberleşme sektöründe, yatırım yükünün hafifletilebilmesi için alternatif finansman modelleri önem taşımaktadır.

Uluslar arası uygulamalarda 1990'lı yılların başlarından beri, YİD, Yİ ve İHD modellerini de kapsayan, kamu hizmetlerinin özel sektöre gördürülmesine yönelik işbirliği modelleri üzerinde durulmakta ve bu modeller,

şemsiye işlevi gören Kamu Özel İşbirlikleri (KÖİ) terimi altında toplanmaktadır(Emek, 2009:9).

KÖİ kapsamında, YİD, Yİ ve İHD modelleri yanında, Yap-Kirala-Devret, Tasarla-Yap-Finanse Et-İşlet, Tasarla-Yap-İşlet-Devret, Ortak Girişim, İmtiyaz, Kiralama, Yönetim Sözleşmesi, Hizmet Sözleşmesi, Anahtar Teslim Sözleşme gibi isimler altında çok sayıda yöntem veya model yer almaktadır.

Farklı isimleri olan, ancak yatırım, finansman, işletme ve mülkiyet olmak üzere dört unsuru düzenleyen bu yöntemlerin ortak özelliği, kamu hizmetinin sunumunda idarelerin ve özel teşebbüslerin sorumluluklarının uzun süreli sözleşmeler ile belirlenmesidir.

Kamunun, özel sektör ile işbirliğine gitmesinin amacı, kamu hizmetleri için gerekli yatırımları özel fonlar ile gerçekleştirmek ve hizmet sunumunda özel sektörün teknik ve kurumsal becerilerinden yararlanmaktır.

KÖİ projelerinde, hizmet bedellerinin kullanıcılardan tahsilinden özel teşebbüsler sorumlu olmakta, projenin niteliğine göre devlet, özel teşebbüsün risklerinin bazılarını paylaşabilmektedir. Devlet, borç geri ödemesi, alım ve girdi temini gibi konularda garantiler verebilmekte, girdi bedellerinin bir kısmı veya tamamını tedarikçiye ödeyebilmekte, kamu hizmetinin sürdürülebilirliği, fiyatı ve kalitesi konularında düzenleme, gözetim ve denetim yapmaktadır.

Türkiye de genel bir KÖİ kanunu bulunmamakta, yukarıda ifade edildiği gibi, yürürlükte olan YİD ve Yİ kanunları da işlevsiz kalmış bulunmaktadır.

Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (AT Antlaşması), kamu hizmetlerinin kamu veya özel teşebbüslere gördürülmesine karışmamakta, ancak, bu hizmetlerin özel teşebbüse gördürülmesine ilişkin sürecin, Topluluğun kamu alımları ve imtiyazlar ile ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülmesini talep etmektedir. Ancak, halen KÖİ projelerini düzenleyen çerçeve bir topluluk hukuku bulunmamakta; mal, hizmet ve yapım işleri alımlarını düzenleyen 2004/18/EC sayılı direktif ile 2004 yılında yayımlanan Yeşil Kitap ve 2005 yılında yayımlanan açıklayıcı tebliğ, bu konudaki mevcut düzenlemeleri oluşturmaktadır (Emek, 2009:18).

Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programında (2007-2013), "2004/18/AT sayılı Direktife uyum sağlamak amacıyla bazı yatırım ve hizmetlerin kamu kesimi ile özel sektör işbirliği yöntemleri çerçevesinde gerçekleştirilmesine ilişkin kanunun, 2008-2009 yasama döneminde çıkarılacağı" öngörülmektedir (Emek, 2009:16).

Özellikle enerji sektöründeki yıllık 4-5 milyar Dolarlık yatırım ihtiyacının yapılabilmesi ve finansmanı açısından; halen, karmaşık ve işlevsiz bir durumda olan Yap İşlet Devret ve Yap İşlet kanunlarının, tüm Kamu Özel İşbirliği modellerini içerecek şekilde ve AB müktesebatı ile uyumlu olarak, genel bir Kamu Özel İşbirlikleri yasası şeklinde yeniden düzenlenmesi ile 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda, işletme hakkı sahibi şirketlerce kamu adına yapılacak yatırımların tarifeye yansıtılması ve itfasına ilişkin teşvik edici düzenlemelerin yapılması, büyük önem taşımaktadır.

9-) KİT'lerin mutlaka satılarak mülkiyet devri şeklinde özelleştirilmesi yaklaşımından vaz geçilmeli, en azından doğal tekel niteliği taşıyan sektörlerde yapılan veya yapılacak regülasyonlara göre kamu ve özel sektör işletmelerinin birlikte çalışabilecekleri değerlendirilmeli ve özellikle bölgesel kalkınma amacı ile bazı KİT'ler faaliyetlerine devam etmelidir.

Enerji sektöründeki TEDAŞ' a özel sorunlar ve diğer bazı teşebbüslerin kronik hale gelmiş dönem zararları devam etmekle birlikte, KİT geneli 1994-2008 döneminde, fon kullanımlarının daha yüksek oranda faaliyetlerden sağlanan kar ve fonlar ile karşılanması ve işletme sermayelerinin verimli kullanımı konusunda olumlu yönde aşama kaydetmiş, 2008 yıl sonunda mali duruma ilişkin göstergeler ideal sayılabilecek seviyelere yükselmiştir.

Bu gelişme, genellikle karlı olan birçok teşebbüsün özelleştirilmesi ve KİT portföyünde daha çok zararlı teşebbüslerin kalmasına rağmen, işletmecilik kültüründe ve kurumsallaşmada aşama kaydedilmesine bağlı olarak sağlanmıştır.

Nitekim, yukarıda da ifade edildiği gibi, KİT'ler 1994-2008 döneminde genel bütçeye yük olmaktan çıkmışlar, 1994 öncesi dönemde GSMH' nin %2-3'lerini bulan KİT açıkları ortadan kalkmıştır.

Öte yandan, 1990'lı yıllardan itibaren, özel sektörün ekonomideki rolünün artırılmasının tek yolunun özelleştirme olmadığı, özel sektörün piyasaya girmesinin önündeki engellerin kaldırılması ve Kamu Özel İşbirlikleri modelleri ile de özel sektörün ekonomideki rolünün artırılacağı öne sürülmeye başlanmıştır.

Bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için onun mutlaka klasik idari kuruluşlarca yürütülmesinin şart olmadığı, bu gün için verilebilecek kamu hizmeti tanımının "siyasal organlar tarafından kamuya yararlı olarak kabul edilen, bir kamu kuruluşunun ya kendisi ya da yakın denetimi ve gözetimi altında özel kesim tarafından yürütülen faaliyetler" şeklinde yapılabileceği belirtilmektedir (Günday, 2002:282-285).

Nitekim, uygulama da bu yönde gelişmiş ve özellikle KİT'lerde alt işveren ve taşeron çalıştırılması suretiyle bir çok iş ve hizmet KİT'in denetiminde özel sektör işletmelerince yerine getirilmeye başlanmıştır.

Ayrıca, 2008 finans krizi de, kamunun rolünün sıfıra indirildiği ve sınırsız özel sektör hegemonyasına dayanan bir ekonomik modelin düşünülmemeyeceğini ortaya koymuştur.

Dolayısı ile, kamuya yük oldukları gerekçesi ortadan kalkmış olan mevcut KİT'lerin, mutlaka satılması ve özel sektöre devredilmesi gereken kuruluşlar olarak görülmesi yerine, aynı alana özel sektöründe girmesinin sağlanması ile yapılacak yatırımların ve mevcut faaliyetlerin, KİT'lerin denetim ve gözetimi altında Kamu Özel İşbirlikleri modelleri ile gördürülmesine yönelik bir yaklaşımın benimsenmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKALIN, Güneri; **KİT'ler ve Özelleştirilmeleri**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2003

AKGÜÇ, Öztin; **Mali Tablolar Analizi**, İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Dokuzuncu Baskı, 1995

AKGÜÇ, Öztin; **Finansal Yönetim**, İstanbul, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yedinci Baskı, 1998

AKIN, Onur; "**Kamu Sermayeli Şirketlerde Performans Ölçümü ve Türkiye Uygulaması Üzerine Bir İnceleme**," Hazine Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2006

Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü; **Başbakanlık Dış Genelgeleri (1994-1998)**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1995-1999

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Denetleme ve İnceleme Raporları Yönetmeliği ve Denetleme Kılavuzu**, Ankara, 2006

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1983

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1984

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1989

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1993

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1994

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1998

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 1999

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu**, Ankara, 2000

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Genel Rapor 2001-2005**, Ankara, 2010

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **Genel Rapor 2006**, Ankara, 2010

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu; **2007 yılı AYEDAŞ Denetim Raporu**, Ankara, 2007

BORATAV, Korkut, TÜRKCAN, Ergun; **Türkiye’de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT’ler**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayını, 1993

Devlet Planlama Teşkilatı; **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)**, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1989

Devlet Planlama Teşkilatı; **Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**, Ankara, 1995

Devlet Planlama Teşkilatı; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, 2000

Devlet Planlama Teşkilatı; **Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006

DURMUŞ, Mustafa; **Kamu Ekonomisi**, İkinci baskı, Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2008

DURMUŞ, Mustafa; **Kapitalizmin Krizi**, İkinci baskı, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010

EĞİLMEZ, Mahfi; **“Türkiye’de KİT’lerin Finansmanı”**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora tezi, Ankara, 1990

EMEK, Uğur; **Ek ve Değişiklikleri ile Yap-İşlet-Devret (YİD), Yap İşlet (Yİ) ve Kamu Hizmeti İmtiyazı Mevzuatı**, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 2002

EMEK, Uğur; “Karşılaştırmalı Perspektiften Kamu Özel İşbirlikleri: Avrupa Topluluğu ve Türkiye,” **Rekabet Dergisi**, 10 uncu Sayı, Sayfa:7-53, Ankara, 2009

GÜNDAY, Metin; **İdare Hukuku**, Beşinci Baskı, İmaj Kitabevi Yayıncılık, Ankara, 2002

HATİPOĞLU, Zeyyat; **Temel İşletme Finansı**, İstanbul, Beta Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., 1993

KOLB, Robert W., RODRIGUEZ, Ricardo J.; **Finansal Yönetim**, Çev. Ali İhsan KARACAN, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 1996

KÖSE, Salih; **24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları Çerçevesinde Yapılan Hukuki ve Kurumsal Düzenlemelerin Mukayeseli Analizi**, Ankara, Devlet Planlama Teşkilatı (Uzmanlık Tezleri) yayını, 2000

KÖSEOĞLU, Mehmet Akif; “**Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Performans Ölçümü**,” Devlet Planlama Teşkilatı Yayını (Uzmanlık Tezi), Ankara, 2005

KULALI, İhsan; “**Elektrik sektöründe özelleştirme ve Türkiye uygulaması**,” Devlet Planlama Teşkilatı Yayını (uzmanlık tezi), Ankara, 1997

ÖZCAN, İsmail Çağrı; **Özelleştirmeye Hazırlanan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Analizi**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2008

SAYGILIOĞLU, Nevzat, ARI, Selçuk; **Etkin Devlet**, İstanbul, Sabancı Üniversitesi Yayını, 2003

Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi (TETAŞ), **2008 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2009

YILDIRIM, Oğuz; “**Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları**”, www.dtm.gov.tr, 15.1.2010

Web Sayfaları:

www.TurkForum.Net

www.epdk.gov.tr/yayin_rapor

www.ydk.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.basbakanlik.gov.tr

www.tetas.gov.tr

www.tedas.gov.tr

www.teias.gov.tr

www.ydkder.org.tr

www.euas.gov.tr

EKLER

Ek çizelge-1:2008 yıl sonu itibarıyla mevcut ve özelleştirilmiş işletmeciler KİT'ler

Sektörler		Kuruluşlar
1-Tarım		1-Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)
2-Madencilik	Mevcutlar	1-Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü 2-Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK) 3-Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ) 4- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)
	Özelleşenler	1-DİVHAN
3-Enerji	Mevcutlar	1-Elektrik Üretim Anonim Şirketi (EÜAŞ) 2-Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) 3-Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi (TETAŞ) 4-Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ) 5- Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAŞ)
4-İmalat Sanayii	Mevcutlar	1-Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) 2-Türkiye Elektromekanik Sanayii Anonim Şirketi (TEMSAN) 3-Çay İşletmeleri Kurumu (ÇAYKUR) 4-Et ve Balık Ürünleri Anonim Şirketi (EBK) 5-Türkiye Vagon Sanayii Anonim Şirketi (TÜVASAŞ) 6-Türkiye Demiryolu Makinaları Anonim Şirketi (TÜDEMSAŞ) 7-Türkiye Lokomotif Sanayii Anonim Şirketi (TÜLOMSAŞ) 8-SÜMER HOLDİNG Anonim Şirketi 9-Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi (TÜRK ŞEKER) 10-TEKEL 11-Sümer Halı Sanayi ve Tic. Anonim Şirketi (SÜMER HALI)
	Özelleşenler	1-K.BAKIR İSL. 2-YEMSAN 3-SEK 4- SEKA 5-T.GÜBRE SAN.A.S. 6-T.ÇİMENTO SAN.T.A.S. 7-TDÇİ 8-GERKONSAN 9-TAKSAN 10-TÜMOSAN 11-ÇINKUR 12-ASIL ÇELİK 13-ORUS 14-PETLAS 15-TESTAS 16-IGSAS 17-PETKİM HOLDİNG A.S. 18-TUPRAS
5-Ulaştırma-haberleşme	Mevcutlar	1-Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) 2-Posta İşletmesi (PTT) 3-Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) 4-Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma Anonim Şirketi (KIYEM) 5-Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ)
	Özelleşenler	1-DİTAS 2-THY 3-D.B.DEN.NAK. 4-HAVAS
6- Ticaret	Mevcutlar	1-Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO) 2-Devlet Malzeme Ofisi (DMO)
	Özelleşenler	1-TZDK 2-TURBAN 3-POAS

Sektörler	1983			1988			1993			1998			2003			2008		
	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %	TR Bin kişi	KİT Bin kişi	KİT payı %
Tarım	9.451	-	-	8.396	11	0,1	8539	9	0,1	9.282	7	0,1	7165	6	0,1	5016	4	0,1
Sanayi																		
-Madencilik				214	93	43,5	144	75	52,1	155	52	33,5	83	43	51,8	115	28	24,3
-Enerji				128	70	54,7	104	65	62,5	115	59	51,3	100	56	56,0	91	50	54,9
-İmalat san.				2.170	267	12,3	2.783	228	8,2	3.341	149	4,5	3.663	96	2,6	4.235	32	0,8
Sanayi top.	1.911	348	18,2	2.512	430	17,1	3.031	368	12,1	3.611	260	7,2	3.846	195	5,1	4.441	110	2,5
Ulaştırma-hab.	507	161	31,8	640	190	29,7	921	199	21,6	958	178	18,6	1.022	162	15,9	1.089	69	6,3
Tic.turizm,hizm	2.795	14	0,5	4.621	111	2,4	6.248	22	0,4	7.234	17	0,2	8.376	6	0,1	9.478	4	0,0
Banka-sig.	913	80	8,8	381	74	19,4	443	75	16,9	512	67	13,1	738	36	4,9	1.169	23	2,0
Toplam	15.577	603	3,9	16.550	816	4,9	19.182	673	3,5	21.597	529	2,4	21.147	405	1,9	21.193	210	1,0

Kaynak: YDK Genel Raporlarından faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Mal ve hizmetler	Ölçü	1983			1988			1993			1998			2003			2007		
		Türkiye	KİT	KİT P.%	Türkiye	KİT	KİT P.%	Türkiye	KİT	KİT P.%	Türkiye	KİT	KİT P.%	Türkiye	KİT	KİT P.%	Türkiye	KİT	KİT P.%
1-Madencilik:																			
-Taş kömürü	Bin Ton	3.537	3.514	99,3	3.255	3.255	100,0	2.789	2.789	100,0	2.129	2.129	100,0	2.012	2.012	100,0	1.675	1.675	100,0
-Linyit	Bin Ton	20.282	17.744	87,5	36.363	29.586	81,4	47.827	38.602	80,7	64.845	38.292	59,1	44.516	25.685	57,7	74.960	26.210	35,0
-Ham petrol	Bin Ton	2.204	969	44,0	2.564	1.485	57,9	3.892	3.012	77,4	3.224	2.459	76,3	2.375	1.624	68,4	2.134	1.519	71,2
-Demir cevheri	Bin Ton	3.678	2.240	60,9	5.387	2.751	51,1	5.187	3.204	61,8	8.870	3.180	35,9	3.429	1.882	54,9	4.109	-	
-Bakır cevheri	Bin Ton				2.711	2.711	100,0	3.240	3.240	100,0	2.786	2.786	100,0	2.663	2.335	87,7	2.712	-	
-Krom cevheri	Bin Ton	465	194	41,7	1.450	200	13,8	706	273	38,7	1.250	276	22,1	282	42	14,9	466	-	
-Boksit cevheri	Bin Ton				270	270	100,0	524	524	100,0	459	436	95,0	364	347	95,3	344	-	
-Bor mineralleri	Bin Ton	1.213	1.010	83,3	22.046	2.046	9,3	1.910	1.910	100,0	2.755	2.755	100,0	1.372	1.372	100,0	2.109	2.109	100,0
2-Enerji:																			
-Elektrik	GWh	27.347	26.686*	97,6	48.049	43.014	89,5	73.727	67.100	91,0	111.218	78.580	70,7	140.284	55.283	39,4	184.617	88.616	48,0
3-İmalat san.:																			
-Çay	Bin Ton	97	97	100,0	170	91	53,5	160	87	54,4	204	107	52,5	141	110	78,0	206	115	55,8
-Şeker	Bin Ton	1.630	1.150	70,6	1.301	976	75,0	2.016	1.541	76,4	2.652	2.073	78,2	1.780	1.286	72,2	1.648	938	56,9
-Sigara ve tütün ürünler	Bin Ton				61	61	100,0	78	78	100,0	121	82	67,8	121	59	48,8	98	32	32,7
-Petrol ür.	Bin Ton	15.828	13.323	84,2	23.573	20.150	85,5	25.561	19.342	75,7	25.773	23.004	89,3	21.812	21.812	100,0	22.780	-	
-Çimento	Bin Ton	13.594	4.448	32,7	22.675	7.338	32,4	31.366	2.312	7,4	37.488	0	0,0	-	-		39.972	-	
-Kağıt-karton	Bin Ton	568	393	69,2	714	367	51,4	988	377	38,2	1.356	419	30,9	1.676	91	5,4	2.123*	-	
-Blister bakır	Bin Ton	19	19	100,0	61	61	100,0	36	36	100,0	35	35	100,0	30	30	100,0	-	-	
-Vagon	Adet	1.135	1.135	100,0	1.485	1.485	100,0	391	391	100,0	565	565	100,0	231	231	100,0	1.023	1.023	100,0
-Traktör	Adet	41.799	5.386	12,9	31.327	4.163	13,3	32.809	2.192	6,7	60.500	4.596	7,6	28.794	337	1,2	33.538	-	
4-Ulaştırma:																			
-Yolcu taşıma (Demir y.)	Mily.yolc xkm	5.721	5.721	100,0	6.798	6.798	100,0	6.912	6.912	100,0	6.161	6.161	100,0	5.878	5.878	100,0	5.533	5.533	100,0
-Yolcu taşıma (hava y.)	Bin kişi	2.552	2.552	100,0	4.672	4.336	92,8	7.675	6.198	80,8	18.048	10.504	58,2	16.112	10.420	64,7	31.971	-	
-Yük taşıma (Demir y.)	Mily.ton xkm	6.123	6.123	100,0	8.006	8.006	100,0	8.517	8.517	100,0	8.466	8.466	100,0	8.614	8.614	100,0	9.755	9.755	100,0

Ek çizelge-3: Seçilmiş bazı mal ve hizmetlerde KİT ve Türkiye üretimi

*1984 yılı değeri

Kaynak: YDK Genel Raporlarından faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Ek çizelge-4: KİT yatırımları ve toplam yatırım

Yatırım yapan kesimler	1983		1988		1993		1998		2003		2008	
	Milyon YTL	Pay %	Milyon YTL	Pay %	Milyon YTL	Pay %	Milyon YTL	Pay %	Milyon YTL	Pay %	Milyon YTL	Pay %
A-Kamu kesimi:												
1-KİT	1	33	5	21	37	13	995	7	3.471	6	3090	2
2-Diğer kamu	1	33	6	25	90	30	2.267	16	13.303	21	33.034	17
Toplam (A)	2	67	11	46	127	43	3.262	24	16.774	27	36.124	19
B-Özel kesim	1	33	13	54	169	57	10.492	76	46.210	73	152692	81
Genel toplam	3	100	24	100	296	100	13.754	100	62.984	100	188.816	100

Kaynak: YDK Genel Raporlarından faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Ek çizelge-5:Hazine - KİT ilişkisi

Yapılan ödemeler	1983-87 Dönemi BinYTL	1988-92 Dönemi BinYTL	1993-97 Dönemi BinYTL	1998-02 Dönemi BinYTL	2003-07 Dönemi Milyon YTL	2008 Milyon YTL
A-Hazinece ödenen:						
-Sübvansiyonlar	1.746	24.738	118.489	2.458.488	3.308	1.253
-Sermaye	2.104	20.502	303.051	5.007.918	11.573	3.851
Toplam (A)	3.850	45.240	421.540	7.466.406	14.881	5.104
B-KİT'lerce ödenen:						
-Kar payı	779	4.176	203.432	5.787.678	8.356	892
-Vergi	11.251	99.408	3.406.380	56.633.787	98.501	7.160
Toplam (B)	12.030	103.584	3.609.812	62.421.465	106.857	8.052
C-Topl.vergi has. içinde KİT payı	44,9	29,7	35,3	37,8	15,7	3,8

Kaynak: YDK Genel Raporlarından ve Maliye Bakanlığının vergi istatistiklerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Faaliyet kolları	1983			1988			1993			1998			2003			2008		
	Türkiye Bin YTL	KİT Bin YTL	KİT payı %	Türkiye Bin YTL	KİT Bin YTL	KİT payı %	Türkiye Milyon YTL	KİT Milyon YTL	KİT payı %	Türkiye Milyon YTL	KİT Milyon YTL	KİT payı %	Türkiye Milyon YTL	KİT Milyon YTL	KİT payı %	Türkiye Milyon YTL	KİT Milyon YTL	KİT payı %
1-Tarım	2.058	0	0,0	16.023	52	0,3	290	1	0,3	9.113	28	0,3	42.126	137	0,3	73.748	109	0,1
2-Sanayi	3.096	720	23,3	29.727	7.484	25,2	396	83	21,0	11.970	1.494	12,5	88.813	8.247	9,3	185.627	6.806	3,7
Madencilik	239	227	95,0	1.834	1.271	69,3	19	15	78,9	563	281	49,9	3.858	1.435	37,2	13.030	2.769	21,3
Enerji	262	118	45,0	4.008	2.215	55,3	50	26	52,0	1.279	463	36,2	13.044	3.197	24,5	19.512	2.521	12,9
İmalat	2.595	374	14,4	23.885	3.997	16,7	327	42	12,8	10.128	750	7,4	71.911	3.615	5,0	153.085	1.516	1,0
3-Ticaret	1.954	87	4,5	16.143	691	4,3	321	10	3,1	10.405	372	3,6	71.330	320	0,4	137.641	349	0,3
4-Ulaşt.-haberl.	1.120	245	21,9	9.308	2.516	27,0	236	34	14,4	7.103	1.286	18,1	53.846	8.832	16,4	134.838	2.443	1,8
5-Hizm. İnş.ve diğ	1.695	124	7,3	15.213	1.332	8,8	340	32	9,4	7.173	346	4,8	61.239	4.546	7,4	226.463	2.926	1,3
Toplam	9.923	1.176	11,9	86.414	12.075	14,0	1.583	160	10,1	45.764	3.526	7,7	406.167	30.329	7,5	758.317	19.439	2,6
6-Devlet hizm.	861	0	0,0	5.327		0,0	204		0,0	4.916		0,0	36.561		0,0	95.878		0,0
GSYİH (Faktör F.ile)	10.784	1.176	10,9	91.741	12.075	13,2	1.787	160	9,0	50.680	3.526	7,0	442.728	30.329	6,9	854.195	19.439	2,3

Ek çizelge-6: Türkiye ve KİT'lerin katma değeri

Kaynak: YDK Genel Raporları ve TÜİK verilerinden faydalanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Varlık türleri	Tarım			Madencilik			Eneji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret,turizm, hizm.			KİT toplamı			
	Dön.	Dur.	Topl.	Dön.	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Dur.	Topl.	Dönen	Duran	Toplam	
1-Haz. ve paraya çevr.bilir değ.:																						
Kasa mevcudu	2		2	11		11	37		37	244		244	207		207	12		12	513	0	513	
Bankalardaki nakit	83		83	1.448		1.448	7.089		7.089	3.674		3.674	3.406		3.731	1.806	576	2.382	17.506	576	18.082	
Diğer																						
Hazır değerler toplamı	85		85	1.459		1.459	7.126		7.126	3.918		3.918	3.613		3.613	1.818		2.394	18.019	0	18.595	
Menkul kıymetler:																						
Tahvil, senet ve bonolar				6	34	40	140		140	3.098		3.098	580		720	790	1	791	4.614	35	4.649	
Diğer																						
Menkul kıym. toplamı						40			140			3.098			720			791	0	0	4.649	
Alacaklar:																						
KİT'lerden	10	1	11	1.620	4.981	6.601	1.923	8	1.931	1.072	617	1.689	1.582	28	1.610	605	1	606	6.812	5.636	12.448	
Resmi dairelerden	17		17	752	328	1.080	3.696	824	4.520	32.157	3.412	35.569	3.537	272	3.809	20.434	68	20.502	60.593	4.904	65.497	
Bağlı ortaklıklardan				154		154	15		15	9.380	412	9.792	221		221	1.059		1.059	10.829	412	11.241	
İştiraklerden							1.097		1.097	6	1.561	1.567	43		43	3		3	1.149	1.561	2.710	
Yurt dışından				452		452	65	28	93	999		999	1.534	66	1.600	824		824	3.874	94	3.968	
Diğer	180		180	827	167	994	8.690	5	8.695	9.190	475	9.665	6.521	1.440	7.961	3.502	254	3.756	28.910	2.341	31.251	
Alacaklar toplamı			208			9.281			16.351			59.281			15.244			26.750	0	0	127.115	
Stoklar:																						
İlk madde ve malzeme	87		87	1.001	343	1.344	2.236		2.236	14.113	36	14.149	2.523	1.240	3.763	308		308	20.268	1.619	21.887	
Yarı mamuller	320		320	275		275	54		54	7.254	2	7.256	158		158	10		10	8.071	2	8.073	
Mamuller	305		305	992	5	997	48	18	66	26.206	1	26.207			0	113		113	27.664	24	27.688	
Ticari mallar	3		3	155	2	157	10		10	1.335		1.335				14.047		14.047	15.550	2	15.552	
Diğer			0			0																
Stoklar toplamı			715			2.773			2.366			48.947			3.921			14.478	0	0	73.200	
Diğ.paraya çevrilebilir değ.									0										0	0	0	
K.sürede paraya çevr.bilir d	922			6.234			17.974			104.810			16.699			41.695			188.334		0	
H.ve kısa sürede paraya																						
çevr.bilir değ.topl.	1.007			7.693			25.100			108.728			20.312			43.513			206.353		0	
Hazır ve paraya çevrilebilir																						
değ.toplamı (1)	1.007	1	1.008	7.693	5.860	13.553	25.100	883	25.983	108.728	6.516	115.244	20.312	3.046	23.358	43.513	900	44.413	206.353	17.206	223.559	
2-Bağlı değerler:																						
İştirakler					1.856	1.856		99	99		4.243	4.243		460	460		14	14	0	6.672	6.672	
Bağlı ort.lar																						
Maddi duran varlıklar:																						
Maddi dur.varl.edinme değ.	236	236		25.111	25.111		160.347	160.347		93.584	93.584		106.210	106.210		8.181	8.181		0	393.669	393.669	
Binmiş amortismanlar (-)	45	45		13.897	13.897		45.218	45.218		42.434	42.434		44.864	44.864		1.512	1.512		0	147.970	147.970	
Maddi dur.varlıklar (net)	191	191		11.214	11.214		115.129	115.129		51.150	51.150		61.346	61.346		6.669	6.669		0	245.699	245.699	
Maddi olmayan dur. varl.(net)																						
Öz. tükenmeye t.varlıklar (net)	8	8		3.814	3.814		57	57		427	427		121	121		59	59		0	4.486	4.486	
Diğer bağlı değerler																						
Bağlı değerler toplamı (2)	199	199		16.884	16.884		115.285	115.285		55.820	55.820		61.927	61.927		6.742	6.742		0	256.857	256.857	
Varlıklar toplamı (1+2)	1.007	200	1.207	7.693	22.744	30.437	25.100	116.168	141.268	108.728	62.336	171.064	20.312	64.973	85.285	43.513	7.642	51.155	206.353	274.063	480.416	

Ek çizelge -7/a:31.12.1993 Mali bütneyedeki varlıkların ayrntısı (Bin YTL)

Kaynak türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret, turizm, hizm.			KİT toplamı		
	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.	K.sür.	U.sür	Topl.
1-Yabancı kaynaklar:																					
Mali borçlar:																					
Haz.ye kredi borçları	743	818	1.561	6.682	150	6.832	1.325	15.904	17.229	7.390	3.258	10.648	71	222	293	2.425	3.357	5.782	18.636	23.709	42.345
Haz.den sağl. dış kredi				640	2.751	3.391	9.434	19.665	29.099	717	1.972	2.689	6.864	14.355	21.219	1.548	2.604	4.152	19.203	41.347	60.550
Banka kredileri				158	868	1.026			20	929	134	1.063	5	2	7	12.180		12.180	13.276	1.020	14.296
Diğer krediler																			0	0	0
Çık.mış menkul kıym.tak.ve faizleri							1.515	13.703	15.218										1.515	13.703	15.218
Diğer	59		59	3.847	161	4.008	1.314		1.314	38.773	255	39.028	5.516	475	5.991	321		321	49.830	891	50.721
Mali borçlar toplamı	802	818	1.620	11.327	3.930	15.257	13.592	49.288	62.880	47.809	5.619	53.428	12.456	15.054	27.510	16.474	5.961	22.435	102.460	80.670	183.130
Diğer borçlar:																			0	0	0
KİT'lere	94		94	937		937	10.024	152	10.176	12.478	1.184	13.662	1.532		1.532	1.237		1.237	26.302	1.336	27.638
Resmi dairelere	110		110	917		917	355	31	386	3.116	202	3.318	1.843		1.843	681		681	7.022	233	7.255
S.G.kuruluşlarına																			0	0	0
Bağlı ortaklıklara				298		298	151		151	8.708	8.996	17.704	198	16	214	258		258	9.613	9.012	18.625
İştiraklere							56	42	98	62		62	13		13	2		2	133	42	175
Yurt dışına		106	106	170	601	771	2	1	3	6.122	4.963	11.085	895	2.503	3.398	96	6	102	7.285	8.180	15.465
Diğer	67		67				4.468	1.437	5.905	39.514	21.202	60.716	15.482	2.203	17.685	6.128	1.774	7.902	65.659	26.616	92.275
Diğer borçlar toplamı	271	106	377	2.322	601	2.923	15.056	1.663	16.719	70.000	36.547	106.547	19.963	4.722	24.685	8.402	1.780	10.182	116.014	45.419	161.433
Diğer yabancı kaynaklar:																			0	0	0
İç sigorta fonları					119	119		335	335		412	412		287	287		81	81	0	1.234	1.234
Kıd.tazminatı karş.ları																			0	0	0
Öd.cek kar payı		5	5	580		580				1.469		1.469	1.830		1.830	1.241		1.241	5.120	5	5.125
vergiler ve yükümlükler				5		5				602		602	1.106		1.106	626		626	2.339	0	2.339
Odenecek diğer vergiler																			0	0	0
Diğer				10.063	357	10.420		457	457		6.215	6.215		352	352		4	4	10.063	7.385	17.448
Diğ.yab.kaynaklar topl.		5	5	10.648	476	11.124		792	792	2.071	6.627	8.698	2.936	639	3.575	1.867	85	1.952	17.522	8.624	26.146
Y.kaynaklar top.(1)	1.073	929	2.002	24.297	5.007	29.304	28.648	51.743	80.391	119.880	48.793	168.673	35.355	20.415	55.770	26.743	7.826	34.569	235.996	134.713	370.709
2-Öz kaynaklar:																					0
Sermaye			250			28.273			21.500			50.492			37.268			6.104			143.887
Ödenmemiş sermaye (-)			0			11.230			10.596			10.265			11.593			720			44.404
Ödenmiş sermaye			250			17.043			10.904			40.227			25.675			5.384			99.483
Sem.düzeltilolumlu farkı (+)																					0
Sem.dzelt.olumsuz farkı (-)																					0
Sermaye yedekleri						6.097			63.543			38.710			23.279			12.555			144.184
Kâr yedekleri			6			2.258			152			1.424			700			683			5.223
Geçmiş yıllar kârları																					0
Geçmiş yıllar zararları (-)			256			16.055			15.343			67.720			10.413			2.787			112.574
D.kârının öz.k.dâklık kısmı(+)									1.913									750			2.663
Dön.net zararı(-)						8.210			291			10.249			9.727						28.477
Öz kaynaklar top.(2)			0			1.133			60.878			2.392			29.514			16.585			110.502
3-Yab.kynklara sirayet ed.zar.(-)			795																		795
Kaynaklar top.(1+2)-(3)			1.207			30.437			141.269			171.065			85.284			51.154			480.416

Ek çizelge-7/b-31.12.1993 Mali bütündeki kaynakların ayrıntısı (Bin YTL)

Varlık türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret,turizm, hizm.			KIT toplamı		
	Dön.	Dur.	Topl.	Dön.	Dur.	Topl.	Dön.	Duran	Toplam	Dön.	Duran	Toplam	Dön.	Duran	Toplam	Dön.	Duran	Toplam	Dön.	Duran	Toplam
1-Haz. ve prya çevrilebilir değ.:																					
Kasa mevcudu	0,0		0,0	0,2		0,2	0,1		0,1	0,3		0,3	1,6		1,6	0,0		0,0	2,2		2,2
Bankalardaki nakit	3,5		3,5	73,5		73,5	118,9	0,3	119,1	196,0		196,0	325,1		325,1	35,3		35,3	752,4		752,4
Diğer						1,0			1,0			3,0			2,4			8,7			15,1
Haz. değ. ler toplamı	3,6		3,6	73,7		73,7	119,9		119,9	199,3		199,3	329,2		329,2	44,1		44,1	769,7		769,7
Menkul kıymetler:																					
Tahvil, senet ve bonolar				1,9		1,9	37,1		37,1	63,4		63,4	6,2		6,2		0,0	0,0	108,6	0,0	108,6
Diğer							18,4		18,4	21,9		21,9	129,6		129,6	0,1		0,1	170,0		170,0
Menkul kıym. toplamı						1,9			55,5			85,3			135,8						278,6
Ticari alacaklar:																					
KIT'lerden	0,2		0,2	32,6	0,0	32,6	207,3	7,8	215,1	10,0	0,1	10,2	15,5	0,6	16,1	3,6	0,0	3,6	269,2	8,6	277,8
Resmî dairelerden	0,1	0,0	0,2	1,1	0,2	1,2	60,4	32,6	93,0	35,3	0,1	35,3	36,6	1,1	37,7	17,6	0,0	17,6	151,2	33,9	185,1
Bağlı ortaklıklardan						0,0	71,2		71,2	58,3	16,7	75,0	7,1		7,1	0,9		0,9	137,5	16,7	154,1
İştiraklerden		0,0	0,0				15,0		15,0	0,4		0,4	0,0		0,0				15,5	0,0	15,5
Yurt dışından	0,0		0,0	14,5		14,5	17,0		17,0	5,1		5,1	24,1		24,1	12,8		12,8	73,5	0,0	73,5
Diğer	1,7	7,3	9,0	11,4	0,0	11,4	194,7	1,6	196,2	105,6	2,5	108,1	83,5	8,5	92,1	62,2	0,0	62,2	459,1	19,9	479,0
T. alacaklar toplamı			9,3			59,7			607,6			234,1			177,1			0,0		0,0	1.184,9
Diğ. alacaklar:																					
Hazineden	0,5		0,5	1,3		1,3	18,5	0,1	18,6	855,1	0,3	855,4	41,9	0,0	41,9	238,7	0,0	238,7	1.156,0	0,4	1.156,3
KIT'lerden				0,0	8,2	8,2	1,6		1,6	18,0	42,6	60,6	2,3	0,7	2,9	0,6		0,6	22,5	51,4	73,9
Resmî dairelerden				0,3	0,0	0,3	0,2	0,0	0,2	4,7	0,0	4,8	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	5,3	0,1	5,4
Bağlı ortaklıklardan				34,0	25,0	59,1	7,0		7,0	18,1	13,9	32,0	0,5		0,5	0,9		0,9	60,5	38,9	99,4
İştiraklerden					0,0	0,0			0,0	0,0		0,0			0,0			0,0	0,0	0,0	0,0
Yurt dışından				0,1	13,9	14,0	0,0	16,3	16,3	0,0		0,0			0,0	0,0		0,0	0,1	30,1	30,2
Diğer	0,0		0,0	2,7	0,1	2,8	2,6	0,0	2,6	11,4	1,2	12,7	7,9	1,4	9,4	4,3	0,0	4,3	29,0	2,8	31,7
Diğ. alacaklar toplamı			0,5			85,6			46,3			965,5			54,8			0,0			1.397,1
Stoklar:																					
İlk madde ve malzeme	3,1		3,1	17,3	0,3	17,5	47,8		47,8	233,3	0,0	233,3	41,5	23,1	64,6	13,4	0,0	13,4	356,4	23,4	379,7
Yarı mamuller	7,7		7,7	7,5	0,0	7,5	0,0		0,0	67,2		67,2	0,7		0,7	1,5		1,5	84,7	0,0	84,7
Mamuller	6,7		6,7	34,5		34,5	0,4		0,4	557,8		557,8			0,0	6,8		6,8	606,1	0,0	606,1
Ticari mallar	0,0		0,0	0,9		0,9	4,0		4,0	25,0		25,0			0,0	486,9		486,9	516,8	0,0	516,8
Diğer	1,3		1,3	2,5	4,1	6,6	1,5	0,4	1,9	63,2	0,0	63,2	5,5	3,1	8,6	14,9		14,9	89,0	7,7	96,6
Stoklar toplamı			18,8			67,1			54,1			946,5			73,9			0,0		0,0	1.684,0
Diğ. paraya çevrilebilir değ. ler				8,8	0,5	9,3	40,0	2,2	42,2	52,7	3,9	56,6	46,1	7,5	53,5	4,2	0,1	4,3	151,7	14,2	165,9
K.sürede paraya çevr. bilir değ. ler	21,3			171,4			744,8			2.206,6			449,1			869,3			4.462,5		
H.ve k. sürede paraya çevr. bilir değ. topl.	24,9			245,1			864,7			2.405,9			778,3			913,4			5.232,2		
H.ve paraya çevrilebilir değ. toplamı (1)	24,9	7,3	32,2	245,1	52,2	297,3	864,7	61,2	925,9	2.405,9	81,3	2.487,2	778,3	46,0	824,3	913,4	0,1	913,6	5.232,2	248,2	5.480,5
2-Bağlı değerler:																					
İştirakler				3,4		3,4		5,7	5,7		7,2	7,2		11,6	11,6		0,4	0,4			28,4
Bağlı ortaklar				37,4		37,4		1,2	1,2		32,8	32,8		6,0	6,0		0,1	0,1			77,6
Maddi duran var. edinme değ.	4,1	4,1		323,8		323,8		4.429,4	4.429,4		1.653,4	1.653,4		1.997,3	1.997,3		145,7	145,7			8.553,6
Birikmiş amortismanlar (-)	0,8	0,8		177,3		177,3		1.523,3	1.523,3		880,5	880,5		957,7	957,7		38,5	38,5			3.578,1
Maddi duran varl.(net)	3,2	3,2		146,5		146,5		2.906,1	2.906,1		772,9	772,9		1.039,6	1.039,6		107,3	107,3			4.975,5
M.olmayan duran varl.(net)		0,0		0,2		0,2		3,2	3,2		0,1	0,1		2,0	2,0		0,4	0,4			5,9
Öz.tükenmeye t.varl.(net)	0,1	0,1		66,2		66,2		5,1	5,1		1,5	1,5		6,6	6,6		1,9	1,9			81,3
Diğer bağlı değerler	1,0	1,0		0,4		0,4		12,2	12,2		6,2	6,2		24,2	24,2		0,0	0,0			44,0
Bağlı değ. toplamı (2)	4,4	4,4		254,1		254,1		2.933,6	2.933,6		820,7	820,7		1.089,9	1.089,9		110,0	110,0			5.212,7
Varlıklar toplamı (1+2)	24,9	11,7	36,6	245,1	306,3	551,4	864,7	2.994,8	3.859,5	2.405,9	902,0	3.307,9	778,3	1.136,0	1.914,2	913,4	110,2	1.023,6	5.232,2	5.460,9	10.693,2

Ek çizelge 8/a/31.12.1998 Mali bütçedeki varlıkların ayrıntısı (Milyon YTL)

Kaynak türleri	Tanım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret, turizm, hizm.			KİT toplamı			
	K. Sür.	Uz.sür.	Topl.	K.Sür.	Uz.sür	Topla	K.sür.	Uz.sür	Toplam	K.sür.	Uz.sür	Toplam	K.Sür.	Uz.sür	Toplam	K.sür.	U.Sü	Toplam	K. Sür.	U. Sür.	Toplam	
1-Yabancı kaynaklar:																						
Mali borçlar:																						
Hazineye kredi borçları				3,7	5,0	8,7	127,4	6,6	134,0	71,5	4,6	76,1	99,6	4,4	104,0	0,0			302,1	20,7	322,7	
Hazineden sağlanan d.kredi		1,1	1,1	8,8	24,6	33,4	44,2	429,2	473,4	4,5	1,5	6,0	9,2	104,8	114,0	0,4	2,7	3,2	67,2	563,8	631,0	
Banka kredileri	12,3		12,3	14,4	10,1	24,6	42,3	176,9	219,2	98,9	91,9	190,8		0,7	0,7	362,0	0,0	362,0	530,1	279,6	809,7	
Diğer krediler							31,3	119,5	150,8	11,3	4,4	15,7	8,6	3,1	11,7	21,9	0,0	21,9	73,0	127,1	200,1	
Çıkarılmış m.kıymet, t.ve faizleri							1,9	1,7	3,5										0,0	1,9	3,5	
Diğer					0,0	0,0				8,7		8,7	20,2		20,2	0,0	0,0	0,0	28,9	0,0	28,9	
Mali borçlar toplamı	12,3	1,1	13,4	26,9	39,7	66,6	247,1	733,8	980,9	194,9	102,4	297,3	137,5	113,0	250,6	384,4	2,8	387,1	1.003,1	992,8	1.995,9	
Ticari borçlar:																						
KİT'lere	0,1		0,1	2,0		2,0	246,3	0,0	246,3	42,2	11,8	54,0	13,3	0,5	13,8	0,5	0,0	0,5	304,2	12,4	316,6	
Bağlı ortaklıklara							32,7		32,7	45,0	3,2	48,2				0,2	0,1	0,2	77,8	3,2	81,1	
İştiraklere							5,2	0,0	5,2	0,1		0,1			0,0	3,0	0,0	3,0	8,3	0,0	8,3	
Yurt dışına		1,2	1,2	1,1		1,1	5,0		5,0	62,3	1,1	63,5	20,6		20,6	33,7	2,5	36,3	122,8	4,9	127,7	
Diğer tic.borçlar	0,9		0,9	6,8	0,0	6,8	51,0	15,6	66,5	270,8	0,5	271,3	75,8	0,1	75,9	15,3	0,2	15,5	420,7	16,3	437,0	
Ticari borçlar toplamı	1,0	1,2	2,2	9,9	0,0	9,9	340,1	15,6	355,7	420,4	16,7	437,1	109,7	0,6	110,3	52,7	2,8	55,5	933,9	36,9	970,7	
Diğer borçlar:																						
KİT'lere				1,4	15,5	16,9	14,4	0,2	14,6	21,0	6,7	27,6	1,4		1,4				38,1	22,3	60,5	
Resmi dairelere				0,1	0,2	0,3	1,2	0,3	1,4	446,2	195,4	641,6	3,5		3,5	0,2		0,2	451,2	195,9	647,1	
S.G.kuruluşlarına	0,2		0,2	0,3		0,3	1,0	0,0	1,0	8,4	0,0	8,4	23,2		23,2	0,1		0,1	33,2	0,0	33,2	
Bağlı ortaklıklara				49,6	0,1	49,7	0,1		0,1	22,1	1,5	23,6			0,0				71,8	1,6	73,4	
İştiraklere						0,0			0,0	0,0		0,0			0,0				0,0	0,0	0,0	
Yurt dışına						0,0	1,3		1,3	0,0		0,0			0,0				1,4	0,0	1,4	
Diğer	0,4		0,4	4,5	6,7	11,2	20,0	13,1	33,1	51,1	2,1	53,3	15,3		15,3	7,4	0,2	7,6	98,7	22,1	120,8	
Diğer borçlar toplamı	0,6	0,0	0,6	55,7	22,6	78,4	37,9	13,5	51,4	548,9	205,7	754,6	43,4	0,0	43,4	7,8	0,2	7,9	694,3	242,0	936,3	
Diğer yabancı kaynaklar:																						
İç sigorta fonları				0,0	1,5	1,5	0,1	9,1	9,2	0,5	5,2	5,7	4,9	1,7	6,6	3,0	0,7	3,7	8,5	18,3	26,8	
Kıd.tazminatı karş.ları							0,8	3,6	4,4	1,4	36,8	38,2	4,9	12,1	17,0		14,6	14,6	7,0	67,2	74,2	
Dön.kârından H.öd.kar pa	4,6		4,6	22,8		22,8	110,7		110,7	16,8		16,8	51,1		51,1	3,3	0,0	3,3	209,4	0,0	209,4	
D.kârından öd.ver.ve yükml.				48,5		48,5	118,6		118,6	59,7		59,7	214,3		214,3	26,3	0,0	26,3	467,3	0,0	467,3	
Ödenecek diğer vergiler	0,6		0,6	13,7		13,7	31,9	0,1	31,9	585,0	0,5	585,4	39,1		39,1	15,6	0,0	15,6	685,9	0,5	686,4	
Diğer	2,0		2,0	45,2	42,2	87,4	60,5	37,6	98,1	163,5	2,7	166,2	99,1	3,1	102,1	8,1	0,5	8,6	378,4	86,0	464,4	
Diğer yab.kaynaklar toplamı	7,2	0,0	7,2	130,2	43,7	173,9	322,5	50,4	372,9	826,9	45,2	872,2	413,3	16,9	430,2	56,4	15,8	72,1	1.756,5	172,0	1.928,6	
Yab.kaynaklar toplamı	21,2	2,3	23,4	222,9	106,0	328,9	947,7	813,3	1.761,0	1.991,2	370,0	2.361,2	703,9	130,6	834,4	501,2	21,5	522,6	4.387,9	1.443,6	5.831,5	
2-Öz kaynaklar:																						
Sermaye			7,5			389,0			71,7			1.160,5			727,4			395,0			2.751,0	
Ödenmemiş sermaye (-)			1,0			147,6			41,2			192,7			195,3			13,9			591,6	
Ödenmiş sermaye			6,5			241,4			30,4			967,8			532,1			381,1			2.159,4	
Sermaye düzelt.olumlu farkları (+)																		0,0			0,0	
Sermaye dzelt.olumsuz farkları (-)																		0,0			0,0	
Sermaye yedekleri (y.den değ.fonu)			0,9			110,5			2.046,4			418,4			535,6			90,5			3.202,3	
Kâr yedekleri			3,6			42,8			32,7			44,7			35,2			19,5			178,6	
Geçmiş yıllar kârları												34,3			31,8			0,0			66,2	
Geçmiş yıllar zararları (-)						147,5			8,7			396,2			254,4			22,6			829,3	
D.kârının öz.k.da kıcak kısmı			2,0			17,7			22,5			119,2			34,0			37,3			538,8	
Dönem net zararları (-)						42,5			24,9			241,6			140,5			4,9			454,4	
Öz kaynaklar toplamı (2)			13,1			222,5			2.098,5			946,8			1.079,8			500,9			4.861,6	
3-Yab.kaynaklara sirayet ed.zarar (-)																		0,0			0,0	
Kaynaklar toplamı (1+2)-(3)			36,6			551,4			3.859,5			3.307,9			1.914,2			1.023,6			10.693,2	

Ek çizelge-8/b/3.1.12.1998 Mali bünyedeki kaynakların ayrntısı (Milyon YTL)

Varlık türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret,turizm, hizm.			KIT toplamı			
	Dön.	Dur.	Topl.	Dön.	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	
1-Haz.ve pry'a çevrilebilir değ.:																						
Kasa mevcudu	0,1		0,1	0,6		0,6	0,2		0,2	1,6		1,6	3,2		3,2	0,0		0,0	5,7		5,7	
Bankalardaki nakit	2,9		2,9	598,4		598,4	284,4		284,4	896,9		896,9	821,2		821,2	215,0		215,0	2.818,8		2.818,8	
Diğer						1,6			1,6			9,8			2,8			0,2	14,4		14,4	
Haz.değ.ler toplamı	3,0		3,0	599,0		599,0	286,2		286,2	908,2		908,2	827,2		827,2	215,2		215,2	2.838,8		2.838,8	
Menkul kıymetler:																						
Tahvil, senet ve bonolar	1,1		1,1	18,6		18,6	38,0		38,0	25,6		25,6	16,7		16,7	28,1		28,1	128,2		128,2	
Diğer				0,1		0,1	56,6		56,6	72,4		72,4	135,1		135,1				264,2		264,2	
Menkul kıym. toplamı			1,1			18,8			94,6			98,0			151,8			28,1			392,4	
Ticari alacaklar:																						
KIT'lerden	0,3		0,3	136,7	0,0	136,8	2.477,2		2.477,2	79,6	0,7	80,3	111,7	0,2	111,9	0,0	0,0	0,0	2.805,6	0,9	2.806,5	
Resmi dairelerden	0,3		0,3	2,1	0,3	2,4	218,4		218,4	218,9	1,7	220,6	517,8	6,7	524,6	11,8	0,0	11,8	969,3	8,8	978,0	
Bağlı ortaklıklardan						0,0			0,0	6,3		6,3			0,0				6,3	0,0	6,3	
İştiraklerden						72,7			72,7			0,0			0,0				72,7	0,0	72,7	
Yurt dışından	0,0		0,0	45,0		45,0	76,9		76,9	19,3		19,3	127,1	15,3	142,5	41,8		41,8	310,1	15,3	325,4	
Diğer	4,2	0,3	4,5	65,8	0,0	65,8	2.097,4	0,1	2.097,5	370,9	0,2	371,1	68,0	11,1	79,1	24,0	0,0	24,0	2.630,3	11,8	2.642,0	
T. alacaklar toplamı			5,1			250,0			4.942,7			697,5			858,0			77,6	0,0	0,0	6.830,9	
Diğ. alacaklar:																						
Hazineden						0,0	5,8	0,1	5,9	1.693,6	481,7	2.175,4	93,8		93,8	522,8		522,8	2.316,1	481,8	2.798,0	
KIT'lerden				65,5		65,5	1.187,1		1.187,1	28,6		27,5	56,1	0,0	0,0	0,0		0,0	1.281,3	27,5	1.308,8	
Resmi dairelerden	6,1		6,1	3,3		3,3	6,6	0,0	6,7	30,7	0,0	30,7	1,0		1,0	0,2	0,1	0,2	48,1	0,1	48,1	
Bağlı ortaklıklardan				0,3		0,3	8,3		8,3	0,1		0,1	0,3	146,2	146,5	0,9		0,9	9,9	146,2	156,1	
İştiraklerden				0,0	394,5	394,5	0,4		0,4	0,0		0,0			0,0				394,5	0,4	394,9	
Yurt dışından						0,0	0,5	35,3	35,8	69,3	0,0	69,3			0,0				69,8	35,3	105,1	
Diğer	0,5	0,0	0,5	1,3	0,1	1,4	127,6	1,8	129,5	19,8	1,6	21,4	40,9	1,3	42,2	6,8	7,0	13,8	196,9	11,9	208,8	
Diğ.alacaklar toplamı			6,7			465,1			1.373,6			2.353,1			283,6			537,7			5.019,8	
Stoklar:																						
İk madde ve malzeme	16,6		16,6	55,6	0,2	55,8	179,1		179,1	954,8	0,2	954,9	136,1	82,0	218,1	45,7		45,7	1.387,8	82,4	1.470,2	
Yarı mamuller	25,4		25,4	25,4		25,4	0,1		0,1	327,8		327,8	8,3		8,3	1,4		1,4	388,3	0,0	388,3	
Mamuller	23,9		23,9	124,5		124,5	5,6		5,6	1.275,9		1.275,9			0,0	63,6		63,6	1.493,5	0,0	1.493,5	
Ticari mallar	0,1		0,1	4,7		4,7	53,5	101,5	154,9	55,7		55,7	6,8		6,8	1.022,5		1.022,5	1.143,3	101,5	1.244,7	
Diğer	0,7		0,7	4,9	10,6	15,5	17,2		17,2	127,8	0,1	127,8	11,3	3,9	15,2	12,6		12,6	174,5	14,6	189,1	
Stoklar toplamı			66,7			225,9			357,0			2.742,2			248,4			1.145,7	0,0	0,0	4.785,9	
Diğ.paraya çevrilebilir değ.	0,5		0,5	25,3	0,0	25,3	209,1	16,5	225,7	107,2	0,8	108,1	125,1	18,2	143,2	8,9	0,0	8,9	476,2	35,5	511,7	
K.sürede paraya çevr.bilir değ.topl.	79,9			579,2			6.838,4			5.484,2			1.400,2			1.791,0			16.172,8			
Haz.ve kısa sürede paraya çevr.bilir değ.topl.	82,9			1.178,2			7.124,5			6.392,5			2.227,4			2.006,1			19.011,7			
Haz.ve paraya çev.bilir değ.t.	82,9	0,3	83,3	1.178,2	405,7	1.583,9	7.124,5	156,9	7.281,4	6.392,5	514,6	6.907,0	2.227,4	284,9	2.512,3	2.006,1	7,1	2.013,2	19.011,7	1.369,4	20.381,1	
2-Bağlı değerler:																						
İştirakler					5,4	5,4			14,5	14,5		21,8	21,8		29,9	29,9		36,0	36,0		107,6	
Bağlı ort.lar									2,6	2,6		1,4	1,4		1,2	1,2		4,0	4,0		9,1	
Maddi duran varl.edinme değ.	18,1		18,1	1.144,4		1.144,4			16.903,1	16.903,1		5.806,0	5.806,0		6.979,0	6.979,0		1.055,8	1.055,8		31.906,5	
Birikmiş amortismanlar (-)	6,7		6,7	599,9		599,9			6.018,5	6.018,5		3.230,3	3.230,3		3.420,1	3.420,1		111,9	111,9		13.387,5	
Maddi duran varlıklar (net)	11,4		11,4	544,5		544,5			10.884,7	10.884,7		2.575,6	2.575,6		3.558,9	3.558,9		943,9	943,9		18.519,0	
M.olmayan duran varl.(net)	1,9		1,9	0,6		0,6			31,6	31,6		2,6	2,6		1.780,6	1.780,6		0,3	0,3		1.817,6	
Öz.tükenmeye t.varlıklar (net)	1,4		1,4	77,4		77,4			7,8	7,8		1,6	1,6		1,3	1,3		0,1	0,1		89,5	
Diğer bağlı değerler			0,0			9,7	9,7		4,6	4,6		12,0	12,0		4,0	4,0		0,3	0,3		30,5	
Bağlı değ. toplamı (2)	14,7		14,7	637,6		637,6			10.945,7	10.945,7		2.615,1	2.615,1		5.375,8	5.375,8		984,5	984,5		20.573,4	
Varlıklar toplamı (1+2)	82,9	15,0	97,9	1.178,2	1.043,3	2.221,6	7.124,5	11.102,6	18.227,1	6.392,5	3.129,6	9.522,1	2.227,4	5.660,7	7.888,1	2.006,1	991,6	2.997,7	19.011,7	21.942,8	40.954,5	

Ek çizelge-9/a:3.1.12.2001 Mali bütneyedeki varlıkların ayrıntısı (Milyon YTL)

Kaynak türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret, turizm,hiz.m.			KİT toplamı		
	Kısa	Uzun	Topl	Kısa s.	Uzun s.	Toplam	Kısa s.	Uzun s.	Toplam	Kısa s.	Uzun s.	Toplam	Kısa s.	Uzun s.	Toplam	Kısa s.	Uzun s.	Toplam	Kısa s.	Uzun s.	Toplam
1-Yabancı kaynaklar:																					
Mali borçlar:																					
Hazineye kredi borçları						0,0	1.376,0		1.376,0	40,0	68,6	108,5	174,4	141,9	316,3	266,9	129,6	396,5	1.857,3	340,0	2.197,3
Hazineden sağl. d.kredi	1,0	1,8	2,8	18,1	35,1	53,2	338,7	722,6	1.061,3	5,0	0,0	5,0	129,6	135,0	264,6	0,0	634,1	634,1	492,3	1.528,6	2.020,9
Banka kredileri			0,0			0,0		733,0	733,0	265,1	645,0	910,1			0,0	0,4	0,0	0,4	265,4	1.378,0	1.643,5
Diğer krediler				7,6	27,3	34,9	231,6		231,6			0,0		14,4	14,4	195,4	6,2	201,6	434,7	47,9	482,5
Çıkarılmış m.kıymet, t.ve faizleri									0,0		90,9	90,9				0,0	0,0	0,0	0,0	90,9	90,9
Diğer				54,7		54,7	51,1	1.589,2	1.640,4	257,3	65,1	322,5	7,0		7,0	0,0			370,1	1.654,4	2.024,5
Mali borçlar toplamı	1,0	1,8	2,8	80,3	62,4	142,7	1.997,4	3.044,9	5.042,3	567,4	869,6	1.437,0	310,9	291,3	602,3	462,7	769,8	1.232,6	3.419,8	5.039,7	8.459,6
Ticari borçlar:																					
KİT'lere	1,2		1,2	67,6		67,6	2.355,2	0,0	2.355,3	244,8	33,3	278,1	87,3		87,3	24,7	0,0	24,7	2.780,7	33,3	2.814,1
Bağlı ortaklıklara				0,4		0,4	246,4		246,4	12,0		12,0	0,0		3,2			3,2	262,0	0,0	262,0
İştiraklere							167,0	0,0	167,0	0,9		0,9			0,0	0,0	0,0	0,0	167,8	0,0	167,8
Yurt dışına			0,0	9,2	0,0	9,2	119,0		119,0	328,6		328,6	74,1		74,1	7,3	7,3	14,7	538,2	7,4	545,6
Diğer tic.borçlar	6,3		6,3	15,9	0,0	15,9	921,1	73,2	994,4	447,0	0,9	447,8	515,5	0,3	515,8	26,1	0,1	26,2	1.931,8	74,5	2.006,4
Ticari borçlar toplamı	7,5	0,0	7,5	93,0	0,0	93,1	3.808,7	73,3	3.882,0	1.033,3	34,2	1.067,5	677,0	0,3	677,3	61,3	7,5	68,7	5.680,6	115,3	5.795,9
Diğer borçlar:																					
KİT'lere				21,6		21,6	1.160,9		1.160,9	15,8	0,0	15,8	0,3		0,3	0,0	0,0		1.198,6	0,0	1.198,6
Resmi dairelere	12,4	17,5	29,9	0,7	0,0	0,7	403,6		403,6	3,6	103,6	107,2	0,1		0,1	0,4	0,0	0,4	420,9	121,2	542,0
S.G.kuruluşlarına			0,0			0,0		0,3	0,3	95,0	2,8	97,8	18,4		18,4	0,1	0,9	0,9	113,5	4,0	117,4
Bağlı ortaklıklara						0,0	4,2		4,2			0,0			0,0	1,5	0,0	1,5	5,7	0,0	5,7
İştiraklere						0,0	13,7		13,7	0,0		0,0			0,0	0,0	0,0	0,0	13,8	0,0	13,8
Yurt dışına				0,0		0,0	0,0		0,0	0,0	5,3	5,3	0,1		0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	5,3	5,4
Diğer	0,8	1,0	1,8	34,1	1,9	36,1	254,8	1,2	256,0	53,7	0,4	54,0	52,5	1,8	54,2	5,1	0,1	5,2	401,1	6,3	407,4
Diğer borçlar toplamı	13,2	18,4	31,7	56,4	2,0	58,4	1.837,3	1,5	1.838,8	168,1	112,0	280,1	71,4	1,8	73,2	7,1	1,0	8,1	2.153,6	136,6	2.290,2
Diğer yabancı kaynaklar:																					
İç sigorta fonları					6,5	6,5		56,0	56,0	0,0	34,0	34,0		31,6	31,6	0,0	13,4	13,4	0,0	141,6	141,6
Kıd.tazminatı karş.ları							5,2	68,7	74,0	4,2	169,4	173,6	14,9	70,5	85,4	0,0	1,2	1,2	24,4	309,8	334,2
Dön.kârından H.öd.kar payı			0,0	338,6		338,6	239,0		239,0	0,8		0,8	1.199,6		1.199,6	81,6	0,0	81,6	1.859,6	0,0	1.859,6
D.kârından öd.ver.ve y.yüklülükler				92,3		92,3	47,8		47,8	40,5		40,5	245,9		245,9	62,1	0,0	62,1	488,6	0,0	488,6
Ödenecek diğer vergiler	8,3		8,3	100,9		100,9	282,3	0,0	282,3	1.607,3	1,2	1.608,5	281,6		281,6	5,4	0,0	5,4	2.285,7	1,3	2.287,0
Diğer	4,8		4,8	337,8	23,3	361,1	564,0	454,7	1.018,7	2.052,4	67,9	2.120,3	567,9		567,9	615,5	73,0	37,5	3.599,8	631,2	4.231,0
Diğer yab.kaynaklar toplamı	13,0	0,0	13,0	869,5	29,8	899,3	1.138,4	579,5	1.717,9	3.705,3	272,5	3.977,8	2.309,8	149,8	2.459,6	222,2	52,2	274,3	8.258,2	1.083,8	9.342,0
Yab.kaynaklar toplamı	34,7	20,2	54,9	1.099,3	94,2	1.193,5	8.781,8	3.699,1	12.480,9	5.474,1	1.288,3	6.762,4	3.369,1	443,2	3.812,3	753,3	830,4	1.583,7	19.512,3	6.375,5	25.887,8
2-Öz kaynaklar:																					
Sermaye			75,0			1.263,2			1.500,0			3.505,6			5.283,0			1.082,9			12.709,7
Ödenmemiş sermaye (-)						234,2			703,6			659,3			1.230,3			20,4			2.847,8
Ödenmiş sermaye			75,0			1.029,0			796,4			2.846,3			4.052,6			1.062,5			9.861,9
Sermaye düzelt.olumlu farkları (+)																					
Sermaye dzelt.olumsuz farkları (-)																					
Sermaye yedekleri (y.den değ.fonu)		6,6				547,3			7.110,5			1.583,6			1.325,5			306,2			10.879,7
Kâr yedekleri		5,6				152,7			202,0			166,0			187,7			55,2			769,2
Geçmiş yıllar kârları						0,5			0,1			11,4						0,0			12,0
Geçmiş yıllar zararları (-)		24,6				593,9			2.441,9			1.219,7			1.062,1			54,5			5.396,7
D.kârının öz k.da kılcak kısmı						262,4			262,5			215,3			142,3			53,5			936,1
Dönem net zararları (-)		19,7				322,0			0,1			661,5			570,3			8,9			1.582,5
Öz kaynaklar toplamı (2)			43,0			1.076,0			5.929,5			2.941,5			4.075,8			1.414,0			15.479,8
3-Yab.kaynaklara sirayet ed.zarar (-)						48,0			183,3			181,7						0,0			413,0
Kaynaklar toplamı (1+2)-(3)			97,9			2.221,6			18.227,1			9.522,1			7.888,1			2.997,7			40.954,5

Ek çizelge-9/b.3/1.12.2001 Mali bünyedeki kaynakların ayrıntısı (Milyon YTL)

Varlık türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret,turizm, hizm.			KIT toplamı			
	Dön.	Dur.	Topl.	Dön.	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	Dönen	Duran	Toplam	
1-H.ve pry'a çevrilebilir değ.:																						
Kasa mevcudu	0,2		0,2	0,2		0,2	0,6		0,6	0,3		0,3	25,0		25,0	0,1		0,1	26,2	0,0	26,2	
Bankalardaki nakit	3,1		3,1	1.963,8		1.963,8	495,9		495,9	639,4		639,4	2.815,0		2.815,0	385,7		385,7	6.299,8	0,0	6.299,8	
Diğer	0,0		0,0	0,0		0,0	15,4		15,4	55,6		55,6	2,6		2,6	0,0		0,0	73,6	0,0	73,6	
Haz.değ.ler toplamı	3,3		3,3	1.964,0		1.964,0	511,9		511,9	695,3		695,3	2.842,6		2.842,6	385,8		385,8	6.402,9	0,0	6.402,9	
Menkul kıymetler:																						
Tahvil, senet ve bonolar	7,3		7,3			0,0			0,0			0,0	445,3	0,3	445,6			0,0	452,6	0,3	452,9	
Diğer							103,8		103,8	6,5		6,5	16,4		16,4				126,7	0,0	126,7	
Menkul kıym. toplamı			7,3						103,8			6,5			462,0				0,0	0,0	579,6	
Ticari alacaklar:																						
KİT'lerden	0,4	0,2	0,6	465,8		465,8	35.304,2	0,7	35.304,9	4,6	3,9	8,5	3,5		3,5	0,1	0,1	0,1	35.778,5	4,9	35.783,4	
Resmi dairelerden	0,0		0,0	204,2		204,2	4.204,1	0,5	4.204,6	52,8	2,9	55,7	289,4	1,4	290,8	12,3	0,1	12,4	4.762,8	4,9	4.767,7	
Bağlı ortaklıklardan							12,4		12,4	30,7		30,7	81,0		81,0				124,1	0,0	124,1	
İştiraklerden				39,1		39,1	30,3		30,3	1,1		1,1	0,0		0,0			0,0	70,5	0,0	70,5	
Yurt dışından				56,0		56,0	16,3		16,3	4,1		4,1	122,6		122,6	31,1		31,1	230,1	0,0	230,1	
Diğer	15,4		15,4	195,4	2,1	197,5	11.243,4	149,4	11.392,8	253,0	0,5	253,5	86,7	13,7	100,4	33,8	0,1	33,9	11.827,7	165,8	11.993,5	
T. alacaklar toplamı			16,0			962,6			50.961,3			353,6			598,3			77,5			52.969,3	
Diğ. alacaklar:																						
Hazineden	1,6		1,6	29,6		29,6			0,0	1.082,6	5,2	1.087,8	361,7		361,7	1.523,0		1.523,0	2.998,5	5,2	3.003,7	
KİT'lerden				0,1		0,1	1.352,2		1.352,2	0,0		0,0	0,1		0,1			0,0	1.352,4	0,0	1.352,4	
Resmi dairelerden	1,7		1,7	22,9		22,9	30,5		30,5	4,6	0,1	4,7	4,4		4,4	15,3		15,3	79,4	0,1	79,5	
Bağlı ortaklıklardan				2,0		2,0	339,5	22,7	362,2	0,0		0,0	0,7		0,7			0,0	342,2	22,7	364,9	
İştiraklerden				11,5	1.487,3	1.498,8	0,8		0,8	0,0		0,0	0,1	219,7	219,8			0,0	12,4	1.707,0	1.719,4	
Yurt dışından				0,5		0,5	47,1		47,1	0,2		0,2	0,0		0,0			0,0	47,8	0,0	47,8	
Diğer	1,8	0,5	2,3	22,5	9,8	32,3	266,5	153,5	420,0	142,6	1,6	144,2	21,3	102,6	123,9	7,6		7,6	462,3	268,0	730,3	
Diğ.alacaklar toplamı			5,6			1.586,2			2.212,8			1.236,9			710,6			1.545,9			7.298,0	
Stoklar:																						
İlık madde ve malzeme	30,3		30,3	279,2		279,2	801,4	4,5	805,9	501,2		501,2	204,2		204,2	2.713,3		2.713,3	4.529,6	4,5	4.534,1	
Yarı mamuller	68,9		68,9	28,3		28,3	0,3		0,3	121,7		121,7	16,6		16,6	3,8		3,8	239,6	0,0	239,6	
Mamuller	73,5		73,5	139,4		139,4	12,4		12,4	2.576,9		2.576,9	0,0		0,0	43,2		43,2	2.845,4	0,0	2.845,4	
Ticari mallar				42,1		42,1	925,5		925,5	16,7		16,7	2,8		2,8	988,1		988,1	1.975,2	0,0	1.975,2	
Diğer	3,4		3,4	105,0	2,6	107,6	26,1	0,1	26,2	167,4		167,4	19,4		19,4	13,6		13,6	334,9	2,7	337,6	
Stoklar toplamı			176,1			596,6			1.770,3			3.383,9			243,0			3.762,0			9.931,9	
Diğ.paraya çevrilebilir değ	19,7		19,7	26,9		26,9	1.156,3		1.156,3	118,2	0,3	118,5	475,8		475,8	42,4		42,4	1.839,3	0,3	1.839,6	
K.sürede paraya çevr.bilir	224,0			1.670,5			55.873,1			5.084,9			2.152,0			5.427,5			70.432,0			
ri.ve kısa sürede paraya																						
çevr.bilir değ.topl.	227,3			3.634,5			56.385,0			5.780,2			4.994,6			5.813,3			76.834,9			
Hazır ve paraya çevrilebilir																						
değ.toplamı (1)	227,3	0,7	228,0	3.634,5	1.501,8	5.136,3	56.385,0	331,4	56.716,4	5.780,2	14,5	5.794,7	4.994,6	337,7	5.332,3	5.813,3	0,3	5.813,6	76.834,9	2.186,4	79.021,3	
2-Bağlı değerler:																						
İştirakler		1,9	1,9			35,1	35,1		126,4	126,4		91,3	91,3		110,5	110,5		0,0			365,2	
Bağlı ort.lar						226,7	226,7		1,1	1,1		388,6	388,6		880,9	880,9		0,0			1.497,3	
Maddi duran varl.edinme değ.	185,4	185,4		5.577,6	5.577,6		53.262,8	53.262,8		9.241,6	9.241,6		14.707,8	14.707,8		2.462,4	2.462,4		85.437,6	85.437,6		
Birlikmiş amortismanlar (-)	86,6	86,6		3.844,6	3.844,6		25.028,7	25.028,7		7.545,3	7.545,3		5.654,1	5.654,1		1.556,5	1.556,5		43.715,8	43.715,8		
Maddi duran varlıklar (net)	98,8	98,8		1.733,0	1.733,0		28.234,1	28.234,1		1.696,3	1.696,3		9.053,7	9.053,7		905,9	905,9		41.721,8	41.721,8		
M.olmayan duran varl.(net)				17,9	17,9		3.217,5	3.217,5		38,0	38,0		47,9	47,9		1,1	1,1		3.322,4	3.322,4		
Öz.tükenmeye t.varlıklar (net)	2,6	2,6		753,6	753,6		23,1	23,1		0,6	0,6		0,0	0,0		0,0	0,0		779,9	779,9		
Diğer bağlı değerler	62,4	62,4		17,3	17,3		498,1	498,1		1,5	1,5		2,3	2,3		4,3	4,3		585,9	585,9		
Bağlı değ. toplamı (2)	165,7	165,7		2.783,6	2.783,6		32.100,3	32.100,3		2.216,3	2.216,3		10.095,3	10.095,3		911,3	911,3		48.272,5	48.272,5		
Varlıklar toplamı (1+2)	227,3	166,4	393,7	3.634,5	4.285,4	7.919,9	56.385,0	32.431,7	88.816,7	5.780,2	2.230,8	8.011,0	4.994,6	10.433,0	15.427,6	5.813,3	911,6	6.724,9	76.834,9	50.458,9	127.293,8	

Ek çizelge-10/a.3.1.12.2008 Mali bütçedeki varlıkların ayrntısı (Milyon YTL)

Kaynak türleri	Tarım			Madencilik			Enerji			İmalat sanayii			Ulaştırma-haberleşme			Ticaret, turizm,hizm.			KİT toplamı			
	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.sür.	U.sür.	Topl.	K.süreli	U.süreli	Toplam	
1-Yabancı kaynaklar:																						
Mali borçlar:																						
Hazineye kredi borçları						0,0	312,0	720,2	1.032,2	27,8	4,5	32,3			0,0		1.256,9	1.256,9	339,8	1.981,6	2.321,4	
Hazineden sağlanan d.kr	0,2	1,4	1,6			0,0	337,7	1.793,8	2.131,5			0,0	175,5	914,8	1.090,3		0,0	513,4	2.710,0	3.223,4		
Banka kredileri	6,6		6,6	553,0		553,0	1.909,2	1.546,7	3.455,9	163,3	0,4	163,7			0,0	792,4	756,1	1.548,5	3.424,5	2.303,2	5.727,7	
Diğer krediler						0,0	68,5	252,5	321,0			0,0	1,8	2,7	4,5	752,5		752,5	822,8	255,2	1.078,0	
Çıkarılmış m.kıymet, t.ve faizleri																						
Diğer						0,0	130,7	1.015,2	1.145,9	51,8	268,5	320,3	317,1		317,1				499,6	1.283,7	1.783,3	
Mali borçlar toplamı	6,8	1,4	8,2	553,0	0,0	553,0	2.758,1	5.328,4	8.086,5	242,9	273,4	516,3	494,4	917,5	1.411,9	1.544,9	2.013,0	3.557,9	5.600,1	8.533,7	14.133,8	
Ticari borçlar:																						
KİT'lere	0,4		0,4	17,7		17,7	35.609,7	0,4	35.610,1	11,7	1,9	13,6	8,1		8,1		0,0	0,0	35.647,6	2,3	35.649,9	
Bağlı ortaklıklara						0,0	0,7		0,7	175,2		175,2						0,0	175,9	0,0	175,9	
İştiraklere				0,1		0,1	53,1		53,1			0,0			0,0		0,0	0,0	53,2	0,0	53,2	
Yurt dışına			0,0	44,8		44,8	2.169,5		2.169,5	10,0		10,0	93,5		93,5	0,2		0,2	2.318,0	0,0	2.318,0	
Diğer tic.borçlar	11,5		11,5	195,9		195,9	3.771,9	799,8	4.571,7	745,6		745,6	356,0	3,0	359,0	607,3		607,3	5.688,2	802,8	6.491,0	
Ticari borçlar toplamı	11,9	0,0	11,9	258,5	0,0	258,5	41.604,9	800,2	42.405,1	942,5	1,9	944,4	457,6	3,0	460,6	607,5	0,0	607,5	43.882,9	805,1	44.688,0	
Diğer borçlar:																						
KİT'lere				1,3		1,3	1.625,4		1.625,4	0,2		0,2	0,1		0,1				1.627,0	0,0	1.627,0	
Resmi dairelere	2,0	0,1	2,1	1,1		1,1	1.670,6	634,9	2.305,5	3,2	0,5	3,7	2,4		2,4	0,1		0,1	1.679,4	635,5	2.314,9	
S.G.kuruluşlarına	2,5		2,5	8,4		8,4			0,0	1,8	0,4	2,2	16,6		16,6	0,2		0,2	29,5	0,4	29,9	
Bağlı ortaklıklara				2,8		2,8	3.989,0		3.989,0	274,6		274,6			0,0		0,0	0,0	4.266,4	0,0	4.266,4	
İştiraklere				0,0		0,0	16,2		16,2	9,4		9,4			0,0		0,0	0,0	25,6	0,0	25,6	
Yurt dışına				0,0		0,0	0,4		0,4			0,0			0,0		0,0	0,0	0,4	0,0	0,4	
Diğer	0,6		0,6	106,4	6,9	113,3	197,0		197,0	47,0	101,0	148,0	401,0	0,1	401,1	20,2	2,1	22,3	772,2	110,1	882,3	
Diğer borçlar toplamı	5,1	0,1	5,2	120,0	6,9	126,9	7.498,6	634,9	8.133,5	336,2	101,9	438,1	420,1	0,1	420,2	20,5	2,1	22,6	8.400,5	746,0	9.146,5	
Diğer yabancı kaynaklar:																						
İç sigorta fonları				1,3	22,6	23,9			453,8	453,8	1,6	169,8	171,4		141,5	141,5		441,7	441,7	2,9	1.229,4	1.232,3
Kid.tazminatı karş.ları				57,2	94,1	151,3			251,1	251,1		19,2	19,2		0,0			0,0	57,2	364,4	421,6	
Dön.kârından H.öd.kar payı			0,0	178,9		178,9			0,0			0,8	794,8		794,8	36,7	0,0	36,7	1.010,4	0,8	1.011,2	
D.kârından öd.ver.ve y.yükml.ler				234,8		234,8	95,0		95,0	35,9		35,9	46,6		46,6		0,0	0,0	412,3	0,0	412,3	
Ödenecek diğer vergiler	0,1		0,1	50,9		50,9	3.563,6		3.563,6	54,2		54,2	154,0		154,0	7,9		7,9	3.830,7	0,0	3.830,7	
Diğer	3,1		3,1	125,3	287,3	412,6	2.271,1	43,4	2.314,5	224,0	24,2	248,2	572,5	940,6	1.513,1	19,8		19,8	3.215,8	1.295,5	4.511,3	
Diğer yab.kaynaklar toplamı	3,2	0,0	3,2	648,4	404,0	1.052,4	5.929,7	748,3	6.678,0	315,7	214,0	529,7	1.567,9	1.082,1	2.650,0	64,4	441,7	506,1	8.529,3	2.890,1	11.419,4	
Yab.kaynaklar toplamı	27,0	1,5	28,5	1.579,9	410,9	1.990,8	57.791,3	7.511,8	65.303,1	1.837,3	591,2	2.428,5	2.940,0	2.002,7	4.942,7	2.237,3	2.456,8	4.694,1	66.412,8	12.974,9	79.387,7	
2-Oz kaynaklar:																						
Sermaye			500,0			6.200,0			11.389,2			11.362,9			15.920,0			1.510,0			46.882,1	
Ödenmemiş sermaye (-)			99,3			257,4			79,9			2.710,2			3.221,1			478,5			6.846,4	
Ödenmiş sermaye			400,7			5.942,6			11.309,3			8.652,7			12.698,9			1.031,5			40.035,7	
Sermaye düzelt.olumlu farkları (+)			833,8						8.887,2			1.889,0			1.855,6			0,0			13.465,6	
Sermaye dzelt.olumsuz farkları (-)									1,5									0,0			1,5	
Sermaye yedekleri (y.değ.fonu)												18,2			27,4			4.578,6			4.624,2	
Kâr yedekleri			15,7			1.787,6			4.507,8			1.733,6			1.284,3			596,6			9.925,6	
Geçmiş yıllar kârları									5.414,9			10,0			71,0			32,9			5.528,8	
Geçmiş yıllar zararları (-)			804,8			3.168,2			4.005,7			4.975,7			4.865,4			4.124,1			21.943,9	
D.kârının öz k.da klcak kısmı						1.748,7			161,0			40,6			226,4			20,7			2.197,4	
Dönem net zararları (-)			80,2			381,7			1.453,5			1.785,9			813,3			105,4			4.620,0	
Öz kaynaklar toplamı (2)			365,2			5.929,0			24.819,5			5.582,5			10.484,9			2.030,8			49.211,9	
3-Yab.kaynaklara sirayet ed.zarar (-)									1.305,8												1.305,8	
Kaynaklar toplamı (1+2)-(3)			393,7			7.919,8			88.816,8			8.011,0			15.427,6			6.724,9			127.293,8	

Ek çizelge-10/b:3:1.12.2008 Mali bütçedeki kaynakların ayrıntısı (Milyon YTL)

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaş.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:						32.167		38.614		21.293				92.075
a)Olağan kâr:					-30.169		-51.218		-29.905				-111.291	
-Net satış hasılatı					149.600		282.375		126.543				558.518	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve kârlar														
-Satışların maliyeti(-)					111.750		234.613		95.757				442.120	
-Faaliyet giderleri(-)					17.994		16.955		9.112				44.061	
-Diğ. faaliyetlerden olağ.gid.ve zararlı.(-)					19.030		30.137		12.966				62.132	
-Finansman giderleri(-)					30.995		51.888		38.614				121.496	
b)Amortismanlar					56.208		45.402		38.649				140.259	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderl.					6.128		44.430		12.549				63.107	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faal.den sağl.kaynaklar:		64	2.880			17.465		14.422		13.284		7.758		55.872
a)Olağan dışı kâr:	64		2.880		17.465		14.422		13.284		7.758		55.872	
-Olağandışı gelir ve karlar	64		2.880		17.465		14.422		13.284		7.758		55.872	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)														
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		1		2.015		7.251		13.824		4.759		21.730		49.580
a)Hazır değerlerde			387		2.227		134			28			2.776	
b)Menkul kıymetlerde			6				1.998		502				2.506	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda			319		936		2.768		1.740	20.497			26.260	
d)Teşeb, bağlı ort. ve iştr.den alacakl.da			1		347		103		115				566	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			332		99		5.016		551	205			6.203	
f)Stoklarda							92			16			108	
g)Maddi duran varlıklarda			52		260		2.107		1.632	806			4.857	
h)Diğer aktiflerde	1		918		3.382		1.606		219	178			6.304	
4-Pasif artışlar		1.160		40.560		216.717		162.490		106.573		36.001		563.501
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	254		14.328		18.997		46.020		8.530	18.785			106.914	
b)KİT'lere borçlarda			2.693		15.004		8.702		2.071	160			28.630	
c)Teşeb, bağlı ort.ve iştrklere borçlarda					185		1.036			1			1.222	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	59		582		3.801		6.079		3.706	1.893			16.120	
e)Yurt dışına borçlarda	157		460				7.310		2.860				10.787	
f)Tahvillerde	140		5.725				4.780		1.805	1.400			13.850	
g)Alınan kredilerde	428		1.189		3.555		11.424		8.106	970			25.672	
h)Kur farklarında			6.397		86.308		20.231		33.978	7.724			154.638	
ı)Diğer pasif artışlar	122		9.186		88.867		56.908		45.517	5.068			205.668	
5-Sermaye arttırımı		661		7.289		4.106		30.456		14.154		9.787		66.453
a)Hazine	570		6.183				8.315		8.037	1.243			24.348	
b)Hazine bütçe dışı	91		1.106		4.106		22.141		6.117	8.544			42.105	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan								29						29
a)Görev zararı														
b)İkraz														
c)Yardıım							29						29	
TOPLAM (A)		1.886		52.744		277.706		259.835		160.063		75.276		827.509

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hiz		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		348		143								3.663		4.153
a)Olağan zarar	466		21.616								6.938		29.020	
-Net satış hasılatı(-)	3.502		44.031								127.486		175.019	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)													0	
-Satışların maliyeti	2.453		27.879								113.622		143.953	
-Faaliyet giderleri	730		8.028								5.066		13.823	
-Diğer faaliyetlerden olağan gider ve	387		7.697								2.817		10.901	
-Finansman giderleri	399		22.044								12.919		35.361	
b)Amortismanlar (-)	17		11.580								1.903		13.500	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	101		9.894								1.372		11.367	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler													0	
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:													0	
a)Olağan dışı zarar													0	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)													0	
-Olağandışı gider ve zararlar													0	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler													0	
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)				1.372			794		1.542		1.084		0	4.792
4-Ödenen temettüleri				158			443		1.081		1.482		0	3.164
a)Bir önceki dönem kârından ödenen			158				443		1.081		1.482		0	3.164
b)Yedeklerden dağıtılan													0	
5-Aktif artışlar		1.360		26.893		118.958		133.318		86.652		19.168	0	386.350
a)Hazır değerlerde	156		2.533		3.701		6.536		5.909		1.997		20.832	
b)Menkul kıymetlerde			700		454		13.489		634		500		15.777	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	13		3.515		3.742		60.251		3.340		3.218		74.079	
d)KİT'lerden alacaklarda	27		2.550		15.881		2.770		1.543		1.081		23.852	
e)Teşebbüs, bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			398		1.309		5.705		94		32		7.538	
f)Gerçek ve tüzel kişilere alacaklarda	356		811		6.460		3.278		5.498		1.322		17.725	
g)Yurt dışından alacaklarda			849		2.307		747		1.474		600		5.977	
h)Stoklarda	784		2.377		2.555		24.370		3.096		8.343		41.525	
i)Maddi duran varlıklarda	12		872		2.697		4.776		22.728		11		31.096	
j)Yapılmakta olan yatırımlarda	4		3.121		15.570		4.960		28.280		1.126		53.062	
k)Aktifle ilgili kur farklarında			4.050		59.662		1.810		7.639		548		73.709	
l)Diğer aktiflerde	9		5.117		4.620		4.626		6.417		390		21.179	
6-Pasif azalışlar		177		24.178		158.748		125.280		70.788		49.879		429.050
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	168		1.842		4.975		11.663		7.637		26.936		53.221	
b)KİT'lere borçlarda	4						1.321		60		199		1.584	
c)Teşebbüs, bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					5		1.301		167				1.473	
d)Kredi borçlarında			4.058		4		13.822		763		802		19.449	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			10		2		734		5.991		201		6.938	
f)Yurt dışına borçlarda			1.671		13.627		4.671		3.834		2.106		25.909	
g)Diğer pasif azalışlar	5		16.597		140.135		91.768		52.336		19.635		320.476	
7-Sermayedeki azalışlar													0	
TOPLAM (B)		1.886		52.744		277.706		259.835		160.063		75.276	0	827.510

Ek çizelge-1/b:1994 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberışm.		Tic.,turizm,hızm		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		1.669		12.683		138.077		71.393		77.431				301.253
a)Olağan kâr:	1.591		-7.548		-3.164		-37.524		-31.465				-78.110	
-Net satış hasılatı	8.093		78.034		283.251		462.924		211.286				1.043.588	
-Diğ. faaliyetlerden olağan g.ve karlar													0	
-Satışların maliyeti(-)	4.425		43.527		218.568		378.489		174.605				819.614	
-Faaliyet giderleri(-)	1.148		12.048		30.535		27.727		15.377				86.835	
-Diğer faaliyetlerden olağan gider ve	541		12.070		15.697		49.616		16.052				93.976	
-Finansman giderleri(-)	388		17.936		21.615		44.617		36.717				121.273	
b)Amortismanlar	77		17.400		131.634		88.497		92.609				330.218	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	1		2830		9.607		20.420		16.287				49.145	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faal.den sağl.kaynaklar:		184		8.402		11.142		43.204		20.651		21.613	21.613	105.195
a)Olağan dışı kâr:	184		8.402		11.142		43.204		20.651		21.613		21.613	105.195
-Olağandışı gelir ve karlar	184		8.402		11.142		43.204		20.651		21.613		21.613	105.195
-Olağandışı gider ve zararlar(-)														
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer. giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		0		14.183		18.876		36.926		9.141			27.906	107.032
a)Hazır değerlerde					6		2.165		53		2		2.226	
b)Menkul kıymetlerde			358				1.969		490		677		3.494	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda			767		2.672		9.722		1.048		11.778		25.987	
d)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			1.415		285		142				2		1.844	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			44				10.590		332		662		11.628	
f)Stoklarda					85		131				13.844		14.060	
g)Maddi duran varlıklarda			8.573		15.477		8.395		6.481		739		39.665	
h)Diğer aktiflerde			3.026		351		3.812		737		202		8.128	
4-Pasif artışlar		702		33.563		346.866		243.542		141.257		41.136		807.066
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	493		12.928		14.986		70.324		21.572		18.720		139.023	
b)KİT'lere borçlarda	14		138		40.532		18.181		726		626		60.217	
c)Teşeb. bağlı ort.ve işt.lere borçlarda							363		353				716	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	7		846		3.452		18.634		8.602		1.042		32.583	
e)Yurt dışına borçlarda			962				5.391				1.849		8.202	
f)Tahvillerde			700				5.170		370				6.240	
g)Alınan kredilerde			2.734		8.576		20.405		3.965		845		36.525	
h)Kur farklarında	140		1.522		67.635		10.531		27.483		8.406		115.717	
l)Diğer pasif artışlar	48		13.733		211.685		94.543		78.186		9.648		407.843	
5-Sermaye arttırımı		1.250		17.535		450		14.686		19.037		1.367		54.325
a)Hazine	1.250		17.535		450		14.686		19.037		1.367		54.325	
b)Hazine dışındaki ortaklar														
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		0		48		0		0		48
a)Görev zararı														
b)İkraz							48						48	
c)Yardım														
TOPLAM (A)		3.805		86.366		515.411		409.798		267.517		92.022		1.374.919

Ek çizelge-12/a.1995 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Ticaret,turizm,hiz		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		5.068		5.068
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		9.897		9.897	
-Net satış hasılatı(-)											197.677		197.677	
-Diğ. faali.den olağan gel.ve karlar(-)													0	
-Satışların maliyeti											179.757		179.757	
-Faaliyet giderleri											8.262		8.262	
-Diğer faali.den olağan gid.ve zararlar											1.951		1.951	
-Finansman giderleri											17.604		17.604	
b)Amortismanlar (-)											3.482		3.482	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)											1.347		1.347	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandış faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan dışı zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)														
-Olağandışı gider ve zararlar														
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)				5.184				9.637		5.274		3.266	0	23.361
4-Ödenen temettümler		0		623				2.407		1.550		2.236		6.816
a)Bir önceki dönem kârından ödenen				623				2.407		1.550		2.236		6.816
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		2.965		60.884		458.952		251.752		207.694		49.212		1.031.459
a)Hazır değerlerde	200		11.243		1.034		12.864		18.419		15.142		58.902	
b)Menkul kıymetlerde			240		1.322		34.810		5.626		1.570		43.568	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	313		1.755		46.893		37.971		7.679		12.360		106.971	
d)KİT'lerden alacaklarda	94		5.392		20.722		6.288		10.774		2.175		45.445	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			342		173		2.723		350		42		3.630	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	537		3.311		19.845		7.216		10.578		540		42.027	
g)Yurt dışından alacaklarda					1.683		314		1.070		3.696		6.763	
h)Stoklarda	1.288		3.366		3.664		53.986		3.422		1.782		67.508	
i)Maddi duran varlıklarda	107		29.222		284.162		62.300		101.812		10.564		488.167	
j)Yapılmakta olan yatırımlarda	50		4.539		27.164		17.127		29.008		700		78.588	
k)Aktifle ilgili kur farklarında					49.174		1.372		7.465				58.011	
Diğer aktiflerde	376		1.474		3.116		14.781		11.491		641		31.879	
6-Pasif azalışlar		841		19.674		56.459		146.002		52.999		32.240		308.215
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda			1.868		393		16.971		676		26.057		45.965	
b)KİT'lere borçlarda			19		179		1.364		8		7		1.577	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					189		4.626		190				5.005	
d)Kredi borçlarında	500		2.245		4		6.367		342		6		9.464	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	28		1.738		126		2.896		1.214		2.766		8.768	
f)Yurt dışına borçlarda	33		2.628		17.082		7.206		11.811				38.760	
g)Diğer pasif azalışlar	280		11.176		38.486		106.572		38.758		3.404		198.676	
7-Sermayede ki azalışlar														
TOPLAM (B)		3.806		86.365		515.411		409.798		267.517		92.022		1.374.919

Ek çizelge-12/b:1995 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		4.370		77.542		322.235		260.004		195.331		38.488		897.970
a)Olağan kâr:	4.109		50.340		110.010		32.404		32.295		30.859		260.017	
-Net satış hasılatı	15.604		144.772		620.823		798.538		390.854		364.130		2.334.721	
-Diğ.faaliyetlerden olağan g.ve karla	106		25.193		35.829		77.207		61.810		18.065		218.210	
-Satışların maliyeti(-)	8.898		78.488		443.131		725.445		316.187		331.953		1.904.102	
-Faaliyet giderleri(-)	1.928		18.156		49.359		42.704		29.160		12.699		154.006	
-Diğ.faaliyetlerden olağan g. ve zara	120		3.681		4.212		22.475		7.341		486		38.315	
-Finansman giderleri(-)	655		19.300		49.941		52.717		67.681		6.199		196.493	
b)Amortismanlar	180		26.208		206.288		119.544		137.471		5.019		494.710	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler	81		994		5.937		108.056		25.565		2.610		143.243	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faali.den sağlan kaynaklar:		0		0		0		0		863		1.741		2.604
a)Olağan dışı kâr:	0		0		0		0		863		1.741		2.604	
-Olağandışı gelir ve karlar									7.869		5.451		13.320	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)									7.006		3.711		10.717	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		311		2.860		46.284		47.246		26.262		47.009		169.972
a)Hazır değerlerde							2.819		102		12.573		15.494	
b)Menkul kıymetlerde			342		1.923		27.988		2.483		1.930		34.666	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	311		1.638		15.737		4.625		14.760		30.431		67.502	
d)Teşeb.bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			49		18.127		4.493		469		16		23.154	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			215		2.139		1.969		1.254		771		6.348	
f)Stoklarda					4		487				273		764	
g)Maddi duran varlıklarda			494		623		4.007		4.740		939		10.803	
h)Diğer aktiflerde			122		7.731		858		2.454		76		11.241	
4-Pasif artışlar		2.246		50.435		494.252		471.655		208.978		24.992		1.252.558
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	45		26.175		21.345		215.919		27.473		6.680		297.637	
b)KİT'lere borçlarda			81		3.553		6.292		2.944		19		12.889	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştrklere borçlarda			1		7.073		16.624		382				24.080	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	104		2.145		8.295		41.168		12.542		1.631		65.885	
e)Yurt dışına borçlarda	321		1.770				23.474		6.519				32.084	
f)Tahvillerde							19.966						19.966	
g)Alınan kredilerde	1.075				24.956		12.339		3.832				42.202	
h)Kur farklarında	243		3.251		128.912		4.584		52.360				189.350	
l)Diğer pasif artışlar	458		17.012		300.118		131.289		102.926		16.662		568.465	
5-Sermaye arttırımı		380		32.483		9.907		52.736		33.679		15.575		144.760
a)Hazine	160		14.879		0		16.322		19.220		1.530		52.111	
b)Hazine bütçe dışı	220		17.604		9.907		36.414		14.459		14.045		92.649	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		0		2.231		5.147		1.000		8.378
a)Görev zararı							2.150		5.147		1.000		8.297	
b)İkraz														
c)Yardıı							81						81	
TOPLAM (A)		7.307		163.320		872.678		833.872		470.260		128.805		2.476.241

Ek çizelge-13/a:1996 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Ticaret,turizm,hiz		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faali.den olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğer faali.den olağan gider ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandış faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		507		6.062		18.203		37.291		0		0		62.063
a)Olağan dışı zarar	507		6.062		18.203		37.291		0		0		62.063	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	323		2.681		3.771		2.759						9.534	
-Olağandışı gider ve zararlar	830		8.743		21.973		40.050						71.596	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön.kârından)		226		11.863		2.090		27.489		12.477		6.815	0	60.960
4-Ödenen temettüler		0		5.132		0		28.635		10.190		2.554		46.511
a)Bir önceki dönem kârından ödenen			5.132				28.635		10.190		2.554		46.511	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		5.706		113.062		743.081		586.997		356.854		80.679		1.886.379
a)Hazır değerlerde	1.534		31.971		63.867		51.758		36.566		7.247		192.943	
b)Menkul kıymetlerde							221		2		1.400		1.623	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	314		6.651		14.990		121.446		13.803		7.441		164.645	
d)KİT'lerden alacaklarda	68		1.945		9.100		3.297		2.717		327		17.454	
e)Teşeb.bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			1.594		2.353		21.105		190		211		25.453	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	813		6.143		40.109		19.715		14.541		1.478		82.799	
g)Yurt dışından alacaklarda			334		2.567		547		4.526		355		8.329	
h)Stoklarda	2.184		7.043		7.271		135.941		6.111		41.761		200.311	
i)Maddi duran varlıklarda	238		42.802		446.845		192.905		183.975		16.988		883.753	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	136		8.659		62.182		27.445		64.810		1.537		164.769	
j)Aktifle ilgili kur farklarında					81.562		1.964		19.492				103.018	
k)Diğer aktiflerde	419		5.920		12.235		10.653		10.121		1.934		41.282	
6-Pasif azalışlar		868		27.201		109.304		153.460		90.739		38.757		420.329
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	305		18.879		23.372		106.780		3.266		11.484		164.086	
b)KİT'lere borçlarda	33				8.598		845		1.056				10.532	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştrklere borçlarda					9.645		4.264		4				13.913	
d)Kredi borçlarında			1.536		3		20.602		450		19.565		42.156	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			287		7.810		5.745		1.614		904		16.360	
f)Yurt dışına borçlarda			4.209		48.076		1.929		69.406		755		124.375	
g)Diğer pasif azalışlar	530		2.290		11.800		13.295		14.943		6.049		48.907	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)		7.307		163.320		872.678		833.872		470.260		128.805		2.476.242

Ek çizelge-13/b:1996 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.haberışm.		Tic..turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağılan kaynaklar:		9.787		128.524		612.667		452.329		456.430		92.959		1.752.697
a)Olağan kâr:	9.147		61.579		233.684		56.245		179.248		61.299		601.202	
-Net satış hasılatı	33.512		264.391		1.176.655		1.515.571		848.543		710.426		4.549.098	
-Diğ.faaali.den olağan g.ve karlar	686		27.535		107.930		110619		91.615		22.346		360.731	
-Satışların maliyeti(-)	19.403		154.998		877.179		1.366.473		623.699		632.341		3.674.093	
-Faaliyet giderleri(-)	4.414		42.073		105.222		89.852		60.416		31.805		333.782	
-Diğ. Faali.den olağan gid.ve zararlar	579		3.303		5.099		15.498		9.856		1.966		36.301	
-Finansman giderleri(-)	655		29.973		63.401		98121,79		66.938		5.361		264.450	
b)Amortismanlar	317		65.196		369.539		226.365		241.559		10.635		913.611	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler	323		1.749		9.444		169.720		35.623		21.025		237.884	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faali.den sağılan kaynaklar:		0		0		0		0		7.284		0		7.284
a)Olağan dışı kâr:	0		0		0		0		7.284		0		7.284	
-Olağandışı gelir ve karlar									16.715				16.715	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)									9.432				9.432	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		535		13.625		25.702		53.447		43.260		9.433		146.002
a)Hazır değerlerde			9.935		22.440		13.724				376		46.475	
b)Menkul kıymetlerde							35		38		1.652		1.725	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	152		3.538		1.947		22.748		6.800		3.594		38.779	
d)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda							1.329		524				1.853	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			127		3		2.611		267		105		3.113	
f)Stoklarda							1.535						1.535	
g)Maddi duran varlıklarda	351				1.100		6.535		29.233		3.667		40.886	
h)Diğer aktiflerde	32		25		212		4.930		6.398		39		11.636	
4-Pasif artışlar		12.437		108.315		850.315		873.864		355.977		262.077		2.462.985
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	1.330		39.865		14.587		379.228		78.898		11.853		525.761	
b)KİT'lere borçlarda	17		129		31.254		17.879		5.269				54.548	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					15.604		1.869						17.473	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	40		2.910		18.326		151.471		26.741		20.896		220.384	
e)Yurt dışına borçlarda			2.802		455		2.206		297				5.760	
f)Tahvillerde														
g)Alınan kredilerde	9.593		1.943		61.743		11.077		10.661		187.070		282.087	
h)Kur farklarında	457		7.041		200.189		37.704		43.866		79		289.336	
c)Diğer pasif artışlar	1.000		53.625		508.157		272.430		190.245		42.179		1.067.636	
5-Sermaye arttırımı		2.455		29.426		3.146		118.196		66.542		10.409		230.174
a)Hazine	2.250		26.853		0		71.139		53.439		8.449		162.130	
b)Hazine bütçe dışı	205		2.573		3.146		47.057		13.103		1.960		68.044	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		1.635		190		415		0		2.240
a)Görev zararı					1.635				415				2.050	
b)İkraz														
c)Yardım							190						190	
TOPLAM (A)		25.214		279.890		1.493.465		1.498.026		929.908		374.878		4.601.382

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ.faa.li.den olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğer faali.den olağan gider ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faalytlerle ilgili kullanımlar:		1.173		8.647		17.590		47.335		0		1.636		76.381
a)Olağan dışı zarar	1.173		8.647		17.590		47.335		0		1.636		76.381	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	298		7.482		8.273		29.415				3.055		48.523	
-Olağandışı gider ve zararlar	1.471		16.129		25.863		76.750				4.691		124.904	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön.kârından)		2.780		37.701		36.812		44.482		31.765		14.173	0	167.713
4-Ödenen temettümler		424		17.857		6.759		28.085		34.594		11.572		99.291
a)Bir önceki dönem kârından ödenen	424		17.857		6.759		28.085		34.594		11.572		99.291	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		20.349		206.363		1.374.068		1.088.808		807.612		333.622		3.830.822
a)Hazır değerlerde	6.962		20.627		45.069		34.141		88.321		7.688		202.808	
b)Menkul kıymetlerde			507		39.455		51.164		71.253		1.137		163.516	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	1.158		12.039		41.653		216.832		30.705		37.430		339.817	
d)KİT'lerden alacaklarda	234		2.653		43.282		16.992		8.064		3.573		74.798	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			5.263		20.486		8.537		3.342		1.610		39.238	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	5.222		22.482		53.812		64.635		29.691		7.898		183.740	
g)Yurt dışından alacaklarda					4.099		1.350		12.403		707		18.559	
h)Stoklarda	5.382		15.545		17.572		246.194		9.989		218.346		513.028	
ı)Maddi duran varlıklarda	511		82.124		786.942		346.881		346.567		35.684		1.598.709	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	487		18.767		161.741		40.732		150.165		5.175		377.067	
j)Aktifle ilgili kur farklarında					133.718		31.940		16.208				181.866	
k)Diğer aktiflerde	393		26.356		26.239		29.410		40.904		14.374		137.676	
6-Pasif azalışlar		488		9.322		58.236		289.316		55.937		13.875		427.174
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	267		4.189		15.855		221.538		23.296		6.883		272.028	
b)KİT'lere borçlarda					8		2.481		1.227		39		3.755	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			1		225		2.430		728				3.384	
d)Kredi borçlarında			200				6.076		2.411		566		9.253	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			540				453		10.076		347		11.416	
f)Yurt dışına borçlarda	110		1.619		37.289		7.195		10.112				56.325	
g)Diğer pasif azalışlar	111		2.773		4.859		49.143		8.087		6.040		71.013	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)		25.214		279.890		1.493.465		1.498.026		929.908		374.878		4.601.381

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaş.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizim		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		9.754		178.437		963.600		952.633		944.562		142.377		3.191.363
a)Olağan kâr:	8.962		81.978		350.062		213.415		516.967		65.014		1.236.398	
-Net satış hasılatı	52.970		404.704		2.132.312		2.239.926		1.621.525		1.302.248		7.753.683	
-Diğ. faali.den olağan gel. ve karlar	4.988		47.156		185.248		190.214		278.287		25.107		731.000	
-Satışların maliyeti(-)	33.851		244.710		1.550.089		1.911.121		1.156.505		1.183.462		6.079.737	
-Faaliyet giderleri(-)	8.286		78.966		194.225		152.851		118.025		55.104		607.456	
-Diğ. Faali.den olağan gid. ve zararlar	5.787		6.547		18.648		27.362		24.215		15.273		97.832	
-Finansman giderleri(-)	1.072		39.658		204.536		125.392		84.100		8.503		463.261	
b)Amortismanlar	577		81.589		600.842		387.491		402.331		18.857		1.491.687	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler	215		14.870		12.696		351.727		25.264		58.506		463.278	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		15.748		0		0		10.559		0		26.307
a)Olağan dışı kâr:	0		15.748		0		0		10.559		0		26.307	
-Olağandışı gelir ve karlar			40.065						34.538				74.603	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)			24.317						23.979				48.295	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		11.049		66.666		12.232		349.481		67.421		14.724		521.573
a)Hazır değerlerde	5.366		1.543				2.949		14.178				24.036	
b)Menkul kıymetlerde			4.748		1.348		48.522		8.538		1.137		64.293	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	363		6.830		6.375		31.928		26.847		5.290		77.633	
d)Teşeb.bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			2.650				5.200		399		3		8.252	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	4.430		3.058				57.158		2.880		3.912		71.438	
f)Stoklarda							22.243						22.243	
g)Maddi duran varlıklarda	890		13.701				164.006		11.178		4.316		194.091	
h)Diğer aktiflerde			34.136		4.509		17.475		3.401		66		59.587	
4-Pasif artışlar		8.310		208.266		1.699.461		1.547.295		671.536		518.113		4.652.981
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	2.643		29.865		112.593		402.232		88.662		14.185		650.180	
b)KİT'lere borçlarda	20		592		105.815		14.371		7.503		262		128.563	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştrklere borçlarda					79.633		40.017						119.650	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	729		4.641		30.001		352.765		58.569		32.748		479.453	
e)Yurt dışına borçlarda	149		10.014		73.947		13.496		102.842				200.448	
f)Tahvillerde														
g)Alınan kredilerde	1.676		14.066		165.754		81.181		14.026		398.994		675.697	
h)Kur farklarında	939		13.476		297.900		52.178		55.370				419.863	
c)Diğer pasif artışlar	2.154		135.612		833.818		591.055		344.564		71.924		1.979.127	
5-Sermaye artırımını		453		61.068		37.019		211.063		181.512		298.916		790.031
a)Hazine	0		39.133		0		105.848		84.132		9.236		238.349	
b)Hazine bütçe dışı	453		21.935		37.019		105.215		97.380		289.680		551.682	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		0		9.260		6.000		0		15.260
a)Görev zararı							8.960		6.000				14.960	
b)İlkraz														
c)Yardım							300						300	
TOPLAM (A)		29.566		530.185		2.712.312		3.069.732		1.881.590		974.130		9.197.515

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ.faa.li.den olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. Faali.den olağan gid. ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faalytlerle ilgili kullanımlar:		1.589		0		32.795		80.646		0		4.690		119.719
a)Olağan dışı zarar	1.589		0		32.795		80.646		0		4.690		119.719	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	487				18.116		50.642				4.686		73.931	
-Olağandışı gider ve zararlar	2.076				50.912		131.287				9.375		193.650	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön.kârından)		3.831		74.876		83.405		60.167		137.465		29.960		389.704
4-Ödenen temettüpler		2.042		28.906		94.613		54.096		130.991		22.705		333.353
a)Bir önceki dönem kârından ödenen	2.042		28.906		94.613		54.096		130.991		22.705		333.353	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		16.729		387.833		2.373.807		2.169.042		1.439.091		577.566		6.964.068
a)Hazır değerlerde			14.317		21.826		115.503		172.278		14.695		338.619	
b)Menkul kıymetlerde			6.262		15.845		65.046		79.408				166.561	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	49		23.762		131.765		682.790		103.291		224.747		1.166.404	
d)KİT'lerden alacaklarda			16.074		99.812		5.144		6.965				127.995	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			2.343		57.099		32.107		15.206				106.755	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	5.691		8.182		83.595		53.330		54.965		45.395		251.158	
g)Yurt dışından alacaklarda			372		5.123		2.597		11.170				19.262	
h)Stoklarda	8.450		43.374		13.195		429.991		20.828		251.136		766.974	
i)Maddi duran varlıklarda	723		128.891		1.353.623		601.833		567.490		23.707		2.676.267	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	1.643		29.419		427.397		80.282		345.914		7.053		891.708	
j)Aktifle ilgili kur farklarında			29		130.768		47.435		16.163				194.395	
k)Diğer aktiflerde	173		114.808		33.759		52.984		45.413		10.833		257.970	
6-Pasif azalışlar		5.375		38.570		127.692		705.781		174.043		339.210		1.390.671
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	514		21.485		57.868		213.212		113.505		45.230		451.814	
b)KİT'lere borçlarda			1		1.193		18.716		2.823				22.733	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştrklere borçlarda			4.349				1.803						6.152	
d)Kredi borçlarında			200		1.950		1.763		289		285.278		289.480	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			56				229.521		1.332		6.637		237.546	
f)Yurt dışına borçlarda			4.882		8.071		25.579		254				38.786	
g)Diğer pasif azalışlar	4.861		7.597		58.610		215.187		55.840		2.065		344.160	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)		29.566		530.185		2.712.312		3.069.732		1.881.590		974.131		9.197.515

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayi		Ulaşt.,haberışm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağılan kaynaklar:		0		138.642		1.091.830		1.195.440		926.034		231.817		3.583.762
a)Olağan kâr:	0		32.039		312.046		220.959		296.854		208.048		1.069.946	
-Net satış hasılatı			703.298		3.671.670		3.585.998		2.460.312		2.192.558		12.613.836	
-Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar			99.215		260.480		404.907		410.693		56.099		1.231.394	
-Satışların maliyeti(-)			515.626		2.978.353		3.227.346		2.199.434		1.946.132		10.866.892	
-Faaliyet giderleri(-)			160.413		354.894		255.992		204.011		81.617		1.056.927	
-Diğer faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar(-)			16.297		21.757		70.612		43.394		6.028		158.089	
-Finansman giderleri(-)			78.137		265.100		215.995		127.312		6.832		693.376	
b)Amortismanlar			94.151		765.284		531.882		566.018		22.986		1.980.321	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler			12.452		14.500		442.598		63.162		783		533.495	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faaliyetlerden sağılan kaynaklar:		0		0		0		0		13.525		0		13.525
a)Olağan dışı kâr:	0		0		0		0		13.525		0		13.525	
-Olağandışı gelir ve karlar									95.811				95.811	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)									82.285				82.285	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar		7.815		112.383		156.067		1.021.424		320.730		26.803		1.645.222
a)Hazır değerlerde			48.995		67.997		3.093		60.998		1.633		182.716	
b)Menkul kıymetlerde					24.970		44.807		100.922				170.699	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	1.887		18.472		51.322		859.678		74.493		6.383		1.012.235	
d)Teşebbüs, bağlı ort. ve işt.den alacaklarda	5		6.006		4.168		2.287		461		15		12.942	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	5.918		113		1.912		55.409		25.282		11.111		99.745	
f)Stoklarda							6.979		214				7.193	
g)Maddi duran varlıklarda			26.790				32.551		51.394		7.370		118.105	
h)Diğer aktiflerde	5		12.007		5.698		16.620		6.966		291		41.587	
4-Pasif artışlar(Borç ve gid.karş.nı kapsamaz)		10.192		255.650		2.667.793		1.490.521		1.062.699		747.777		6.234.632
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	1.016		63.330		135.587		468.082		242.061		209.960		1.120.036	
b)KİT'lere borçlarda	278		3.066		362.193		39.542		39.002				444.081	
c)Teşebbüs, bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					385.679		52.037						437.716	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	889		8.430		122.490		157.408		114.492		196.603		600.312	
e)Yurt dışına borçlarda	329		11.764		8.679		90.330		153.625		232.390		497.117	
f)İahvillerde														
g)Alınan kredilerde	5.644				130.326		70.929		13.880		11.239		232.018	
h)Kur farklarında	768		31.833		490.518		88.262		75.593		6.678		693.652	
i)Diğer pasif artışlar	1.268		137.227		1.032.321		523.931		424.046		90.907		2.209.700	
5-Sermaye arttırımı		11.500		102.639		181.372		347.661		274.920		14.220		932.312
a)Hazine	9.500		94.860		0		177.795		174.874		13.823		470.852	
b)Hazine bütçe dışı	2.000		7.779		181.372		169.866		100.046		397		461.460	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		0		93.000		0		0		93.000
a)Görev zararı								93.000						93.000
b)İkraz														
c)Yardım														
TOPLAM (A)		29.507		609.314		4.097.062		4.148.046		2.597.909		1.020.617		12.502.454

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	İ	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		329		0		0		0		0		0		329
a)Olağan zarar	2.070		0		0		0		0		0		0	2.070
-Net satış hasılatı(-)	75.932													75.932
-Diğ.faa.li.den olağan gel.ve karlar(-)	1.811													1.811
-Satışların maliyeti	56.514													56.514
-Faaliyet giderleri	14.712													14.712
-Diğ. Faali.den olağan gider ve zararlar	7.274													7.274
-Finansman giderleri	1.313													1.313
b)Amortismanlar (-)	1.062													1.062
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)	679													679
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		2.647		17.719		25.194		246.991		0		49.728		342.279
a)Olağan dışı zarar	2.647		17.719		25.194		246.991		0		49.728		342.279	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	1.112		29.778		54.705		48.094				5.824		139.512	
-Olağandışı gider ve zararlar	3.759		47.496		79.899		295.085				55.552		481.791	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön.kârından)				66.015		136.995		85.237		272.300		30.703		591.250
4-Ödenen temettümler		0		18.430		118.925		47.707		295.493		27.616		508.171
a)Bir önceki dönem kârından ödenen			18.430		118.925		47.707		295.493		27.616		508.171	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		20.703		409.060		3.565.196		2.987.202		1.833.430		873.744		9.689.334
a)Hazır değerlerde	1.076		25.732		47.063		317.014		15.309		24.542		430.736	
b)Menkul kıymetlerde			13.725		2.950		14.937		11.385		8.064		51.061	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	465		36.256		137.961		782.002		165.021		459.133		1.580.838	
d)KİT'lerden alacaklarda	5.109		43.887		603.901		37.537		37.479		10.351		738.264	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda					105.694		67.015		64.595		217		237.521	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	421		24.648		237.502		125.624		110.012		19.524		517.731	
g)Yurt dışından alacaklarda			8.933		6.127		4.175		20.394		5.655		45.284	
h)Stoklarda	9.598		25.463		32.734		584.804		23.875		263.208		939.682	
i)Maddi duran varlıklarda	1.505		152.050		1.578.101		730.026		697.168		65.944		3.224.794	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	652		47.123		562.827		109.258		593.263		13.574		1.326.697	
j)Aktiflere ilgili kur farklarında					202.132		62.007		15.185				279.324	
k)Diğer aktiflerde	1.877		31.243		48.203		152.803		79.744		3.532		317.402	
6-Pasif azalışlar		5.828		98.090		250.752		780.909		196.686		38.826		1.371.091
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	5.828		8.519		191.625		192.673		103.090		24.978		526.713	
b)KİT'lere borçlarda							2.089		1.744		96		3.929	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			170				2.136				23		2.329	
d)Kredi borçlarında			10.772				10.677		4.674				26.123	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			278				11.590		6.546		1.518		19.932	
f)Yurt dışına borçlarda			3.863		35.839		4.632		39.946				84.280	
g)Diğer pasif azalışlar			74.488		23.288		557.112		40.686		12.211		707.785	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)		29.507		609.314		4.097.062		4.148.046		2.597.909		1.020.617		12.502.454

Ek çizelge-16/b:1999 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberışm.		Tic.,turizm,hızm		Toplam	
	İ	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:														
a)Olağan kâr:			130.883		-472.850		216.710		298.973		109.388		283.103	
-Net satış hasılatı			1.016.694		6.321.958		7.009.931		4.334.555		1.021.524		19.704.662	
-Diğ. faali.den olağan gelir ve karlar			187.759		223.766		281.409		231.821		23.150		947.905	
-Satışların maliyeti(-)			766.827		6.127.216		6.346.446		3.659.724		877.574		17.777.787	
-Faaliyet giderleri(-)			219.141		595.000		395.184		351.369		51.366		1.612.060	
-Diğ. Faali.den olağan gid. ve zararlar(-)			22.647		51.304		92.390		122.261		741		289.343	
-Finansman giderleri(-)			64.955		245.054		240.611		134.049		5.605		690.274	
b)Amortismanlar			124.664		1.227.574		799.131		902.448		31.781		3.085.598	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler			27.950		82.088		514.616		105.984		893		731.531	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
a)Olağan dışı kâr:														
-Olağandışı gelir ve karlar														
-Olağandışı gider ve zararlar(-)														
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														
3-Aktif azalışlar	3.289		251.856		318.243		541.826		372.291		538.747		2.026.252	
a)Hazır değerlerde	831		10.439				255.821		21.853				288.944	
b)Menkul kıymetlerde			15.149		13.893		48.290		967				78.299	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	582		44.860		73.938		122.803		212.091		486.445		940.719	
d)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			2.244		179.354		822		48				182.468	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			729		12		14.040		3.014		33.722		51.517	
f)Stoklarda			5.097				7.027		1.144		10.448		23.716	
g)Maddi duran varlıklarda	1.604		109.547		42.311		8.552		62.252		7.060		231.326	
h)Diğer aktiflerde	272		63.791		8.735		84.471		70.922		1.072		229.263	
4-Pasif artışlar	10.049		243.942		4.210.722		2.131.153		2.110.984		486.487		9.193.337	
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	4.290		89.287		1.124.007		719.701		985.569		5.292		2.928.146	
b)KİT'lere borçlarda	1.788		12.031		447.477		135.838		2.236		119		599.489	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			19		93.996		65.171		20				159.206	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	869		12.953		241.938		180.240		137.346		6.245		579.591	
e)Yurt dışına borçlarda			5.484		3.549		247.833		227.040		329.551		813.457	
f)Tahvillerde														
g)Alınan kredilerde					556.084		89.089		46.573		60.231		751.977	
h)Kur farklarında	348		12.566		294.820		35.480		44.218				387.432	
i)Diğer pasif artışlar	2.754		111.602		1.448.851		657.801		667.982		85.049		2.974.039	
5-Sermaye artırımđ	28.563		307.570		578.590		515.522		590.106		11.885		2.032.236	
a)Hazine	25.500		250.958		88.000		330.794		376.962		10.503		1.082.717	
b)Hazine bütçe dışı	3.063		56.612		490.590		184.728		213.144		1.382		949.519	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		3.200		54.856		0		0	58.056	
a)Görev zararı					3.200		54.856						58.056	
b)İkraz														
c)Yardığ														
TOPLAM (A)	41.901		1.086.865		5.947.567		4.773.814		4.380.786		1.179.181		17.410.113	

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberışm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		12.932		0		0		0		0		0		12.932
a)Olağan zarar	16.740		0		0		0		0		0		16.740	
-Net satış hasılatı(-)	88.327												88.327	
-Diğ. faali.den olağan gel.ve karlar(-)	2.655												2.655	
-Satışların maliyeti	78.023												78.023	
-Faaliyet giderleri	22.469												22.469	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar	6.265												6.265	
-Finansman giderleri	965												965	
b)Amortismanlar (-)	2.069												2.069	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)	1.739												1.739	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler													0	
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		3.105		83.438		48.436		172.269		59.066		13.636		379.951
a)Olağan dışı zarar	3.105		83.438		48.436		172.269		59.066		13.636		379.951	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	2.191		30.291		105.353		62.113		184.126		5.716		389.789	
-Olağandışı gider ve zararlar	5.296		113.729		153.789		234.381		243.192		19.352		769.739	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler													0	
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön. kârından)				66.422		88.406		153.104		176.607		22.968		507.507
4-Ödenen temettüler		0		37.243		154.952		205.851		374.881		20.810		793.737
a)Bir önceki dönem kârından ödenen			37.243		154.952		205.851		374.881		20.810		793.737	
b)Yedeklerden dağıtılan													0	
5-Aktif artışlar		19.962		743.162		4.816.235		3.807.956		2.721.201		527.155		12.635.671
a)Hazır değerlerde			201.063		21.029		35.199		85.918		24.940		368.149	
b)Menkul kıymetlerde					12.517		67.358		56.312		458		136.645	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	1.212		60.560		112.323		1.104.788		200.328		358.359		1.837.570	
d)KİT'lerden alacaklarda	2.137		8.077		656.173		153.696		5.872				825.955	
e)Teşeb. bağlı ort. ve işt.den alacaklarda					60.688		70.773		14.523				145.984	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	111		10.940		257.496		161.834		109.640		798		540.819	
g)Yurt dışından alacaklarda			39.313		3.786		8.794		23.509		3.886		79.288	
h)Stoklarda	9.842		25.602		63.210		805.242		46.524		21.953		972.373	
i)Maddi duran varlıklarda	3.543		188.557		2.257.300		1.103.119		1.147.436		97.810		4.797.765	
j)Yapılmakta olan yatırımlarda	1.083		60.211		1.127.290		202.510		802.111		13.403		2.206.608	
k)Aktifle ilgili kur farklarında					115.351		3.842		4.600				123.793	
k)Diğer aktiflerde	2.034		148.839		129.072		90.801		224.428		5.548		600.722	
6-Pasif azalışlar		5.902		156.600		839.538		434.634		1.049.030		594.612		3.080.316
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	3.856		58.635		513.642		260.911		787.730		163.371		1.788.145	
b)KİT'lere borçlarda			2.279				4.639		18.903				25.821	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					36.160		833						36.993	
d)Kredi borçlarında	238		2.700				64.086		122		212.828		279.974	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			2.010		29		49.913		131.713		8.253		191.918	
f)Yurt dışına borçlarda	446		20.245		190.250		1.392		45.260				257.593	
g)Diğer pasif azalışlar	1.362		70.731		99.457		52.860		65.302		210.160		499.872	
7-Sermayede ki azalışlar													0	
TOPLAM (B)		41.901		1.086.865		5.947.567		4.773.814		4.380.785		1.179.181		17.410.113

Ek gizejge-17/b:2000 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		11.713		851.769		1.283.273		1.844.350		2.817.162		287.617		7.095.884
a)Olağan kâr:	6.599		635.279		-1.340.547		123.093		1.310.622		214.237		949.284	
-Net satış hasılatı	128.259		1.502.592		15.056.494		11.156.127		7.040.615		1.279.772		36.163.859	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar	11.530		546.689		695.972		763.392		918.429		76.326		3.012.338	
-Satışların maliyeti(-)	98.670		1.042.994		13.680.059		10.140.677		5.365.609		1.037.073		31.365.082	
-Faaliyet giderleri(-)	29.537		264.085		911.649		595.606		634.804		64.400		2.500.080	
-Diğ.faaaliyetlerden olağan gid.ve zararlar	2.764		28.152		563.843		438.012		239.026		9.102		1.280.899	
-Finansman giderleri(-)	2.219		78.771		1.937.462		622.131		408.983		31.286		3.080.852	
b)Amortismanlar	3.220		187.836		2.102.816		1.098.997		1.253.474		39.178		4.685.520	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	1.894		28.654		521.004		622.260		253.066		34.202		1.461.080	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		0		0		0		353.231		0		353.231
a)Olağan dışı kâr:	0		0		0		0		353.231		0		353.231	
-Olağandışı gelir ve karlar									679.434				679.434	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)									326.203				326.203	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar		8.503		104.032		538.275		653.593		336.728		509.040		2.150.171
a)Hazır değerlerde	775				28.181		928				9.493		39.377	
b)Menkul kıymetlerde					21		38.617		6.623		580		45.841	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	7.728		53.478		34.452		341.004		101.992		489.641		1.028.295	
d)Teşeb.bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			17		246.537		4.007						250.561	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			2.680		495		55.047		3.041		633		61.896	
f)Stoklarda							77.556		963				78.519	
g)Maddi duran varlıklarda			41.888		167.041		52.362		208.207		6.467		475.965	
h)Diğer aktiflerde			5.969		61.548		84.072		15.902		2.226		169.717	
4-Pasif artışlar		36.146		732.117		9.894.723		3.035.212		2.174.379		968.425		16.841.002
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	23.267		71.391		1.307.949		611.989		416.161		29.322		2.460.079	
b)KİT'lere borçlarda			12.760		1.379.444		161.431		61.733				1.615.368	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			23.077		229.968		18.397						271.442	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	3.492		15.688		645.736		171.984		132.390		12.439		981.729	
e)Yurt dışına borçlarda	978		9.359		192.532		17.456		108		799.607		1.020.040	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde					313.980		189.253		41.955				545.188	
h)Kur farklarında	1.703		47.926		2.623.971		658.935		272.545		4.160		3.609.240	
i)Diğer pasif artışlar	6.706		551.916		3.201.143		1.205.767		1.249.487		122.897		6.337.916	
5-Sermaye arttırımı		43.074		324.561		1.800.278		907.252		557.083		16.431		3.648.679
a)Hazine	43.000		259.400		132.000		760.847		274.912		8.700		1.478.859	
b)Hazine bütçe dışı	74		65.161		1.668.278		146.405		282.171		7.731		2.169.820	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		0		7.681		87.800		0		95.481
a)Görev zararı														0
b)İkraz														0
c)Yardım														0
TOPLAM (A)		99.436		2.012.479		13.516.549		6.448.088		6.326.383		1.781.513		30.184.448

Ek çizelge-18/a:2001 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a) Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b) Amortismanlar (-)														
c) Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)														
d) Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		16.927		28.860		195.565		431.533		0		16.600		689.485
a) Olağan dışı zarar	16.927		28.860		195.565		431.533		0		16.600		689.485	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	1.137		224.455		119.298		89.528				9.015		443.433	
-Olağandışı gider ve zararlar	18.064		253.315		314.863		521.061				25.614		1.132.917	
b) Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
c) Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön. kârından)				112.400		28.859		160.105		211.664		38.164		551.192
4-Ödenen temettüer		0		61.164		47.503		229.528		380.332		35.822		754.349
a) Bir önceki dönem kârından ödenen			61.164		47.503		229.528		380.332		35.822		754.349	
b) Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		47.089		1.631.931		9.592.292		4.763.715		4.381.177		1.365.825		21.782.028
a) Hazır değerlerde			357.057		195.006		632.777		491.497		141.906		1.818.242	
b) Menkul kıymetlerde	1.142		8.128		66.183		81.805		50.999				208.257	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	163		232.764		403.704		975.447		694.574		590.570		2.897.222	
d) KİT'lerden alacaklarda			61.535		1.089.084		88.640		83.194		106		1.322.559	
e) Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			413.613		58.293		140.121		130.265				742.292	
f) Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	1.754		26.101		923.281		121.070		149.198		21.008		1.242.412	
g) Yurt dışından alacaklarda					24.277		15.160		75.118		21.970		136.525	
h) Stoklarda	28.483		39.777		92.078		555.748		47.384		428.380		1.191.850	
i) Maddi duran varlıklarda	6.973		296.037		4.324.186		1.577.758		1.729.862		133.011		8.067.827	
j) Yapılmakta olan yatırımlarda	3.635		147.984		941.012		338.716		795.802		26.213		2.253.362	
k) Aktifle ilgili kur farklarında					1.062.533		159.151		609				1.222.293	
l) Diğer aktiflerde	4.939		48.935		412.655		77.322		132.675		2.661		679.187	
6-Pasif azalışlar		35.420		178.124		3.652.330		863.207		1.353.211		325.102		6.407.394
a) Kamu kuruluşlarına borçlarda	117		97.618		1.763.294		134.087		512.671		151.249		2.659.036	
b) KİT'lere borçlarda	960		10.903				24.139				37		36.039	
c) Teşeb. bağlı ort.ve iştr.klere borçlarda					350.150		20.198		20				370.368	
d) Kredi borçlarında	17.750				122.050		82.345		29.992		148.111		400.248	
e) Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			8.843		18.562		144.907		2.718		22.591		197.621	
f) Yurt dışına borçlarda			6.116		328.770		7.258		66.754				408.898	
g) Diğer pasif azalışlar	16.593		54.644		1.069.504		450.273		741.056		3.114		2.335.184	
7-Sermayede ki azalışlar														
TOPLAM (B)		99.436		2.012.479		13.516.549		6.448.088		6.326.383		1.781.513		30.184.447

Ek çizelge-18/b:2001 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		46.602		1.154.020		6.349.028		2.598.513		4.803.734		261.621		15.213.517
a)Olağan kâr:	39.638		580.339		1.810.356		649.864		1.934.761		198.298		5.213.256	
-Net satış hasılatı	235.578		2.000.835		26.001.095		13.288.755		9.593.795		1.416.109		52.536.167	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar	3.225		461.596		1.112.718		874.098		863.490		90.475		3.405.602	
-Satışların maliyeti(-)	156.318		1.416.408		22.355.714		11.873.138		6.984.130		1.195.926		43.981.634	
-Faaliyet giderleri(-)	38.444		365.185		1.329.574		776.720		849.057		89.490		3.448.470	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar	3.384		64.559		201.113		415.753		475.026		19.547		1.179.382	
-Finansman giderleri(-)	1.019		35.940		1.417.056		447.378		214.311		3.323		2.119.027	
b)Amortismanlar	6.954		539.362		4.367.658		1.902.485		2.524.703		62.891		9.404.053	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	10		34.319		171.014		46.164		344.270		432		596.209	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan dışı kâr:														
-Olağandışı gelir ve karlar														0
-Olağandışı gider ve zararlar(-)														0
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler														0
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)														0
3-Aktif azalışlar		2.365		513.306		423.776		1.630.958		731.788		964.597		4.266.790
a)Hazır değerlerde			92.128				20.095		54.585		117.494		284.302	
b)Menkul kıymetlerde					52.322		4.251						56.573	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	1.391		306.040		1.918		1.411.849		535.120		45.840		2.302.158	
d)Teşeb. bağlı ort. ve işt.den alacaklarda			7.947		59.378								67.325	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			25.708		22.685		39.620		5.924		52.354		146.291	
f)Stoklarda			2.452		11		54.671				165.161		222.295	
g)Maddi duran varlıklarda	974		51.510		214.905		69.652		125.628		583.109		1.045.778	
h)Diğer aktiflerde			27.521		72.557		30.820		10.531		639		142.068	
4-Pasif artışlar		8.045		725.816		14.185.700		3.198.297		2.425.520		1.063.879		21.607.257
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda			368.354		679.098		398.290		168.853		114.730		1.729.325	
b)KİT'lere borçlarda			3.123		3.023.569		54.219		2.601				3.083.512	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			11.029		6		158.722						169.757	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	336		35.492		417.145		444.440		185.573		45.786		1.128.772	
e)Yurt dışına borçlarda			440		40.851		261.594		117.034		129.755		549.674	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde					1.359.508		52.228		29.936				1.441.672	
h)Kur farklarında	115		10.385		1.398.691		175.213		87.946		2.838		1.675.188	
i)Diğer pasif artışlar	7.594		296.993		7.266.832		1.653.591		1.833.577		770.770		11.829.357	
5-Sermaye arttırımı		39.409		542.673		250.005		654.160		1.015.966		56.415		2.558.628
a)Hazine	39.409		357.000		250.005		631.727		450.500		0		1.728.641	
b)Hazine bütçe dışı	0		185.673		0		22.433		565.466		56.415		829.987	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		82.841		97.345		96.000		602.000		878.186
a)Görev zararı					82.841		7.104		96.000		602.000		787.945	
b)İkraz													0	
c)Yardım							90.241						90.241	
TOPLAM (A)		96.421		2.935.815		21.291.349		8.179.273		9.073.008		2.948.512		44.524.378

Ek çizelge-1/9/a:2002 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	İ	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan zarar		0		0		0		0		0		0		0
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ.faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		16.969		69.184		488.139		349.399		126.663		17.483		1.067.838
a)Olağan dışı zarar		16.969		69.184		488.139		349.399		126.663		17.483		1.067.838
-Olağandışı gelir ve karlar(-)		1.184		129.858		232.855		152.231		318.356		10.039		844.523
-Olağandışı gider ve zararlar		18.153		199.042		720.994		501.630		445.019		27.522		1.912.361
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ.giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dön. kârından)				284.155		33.706		210.357		760.674		72.118		0 1.361.010
4-Ödenen temettümler		0		338.573		34.346		252.040		1.135.446		73.161		1.833.566
a)Bir önceki dönem kârından ödenen				338.573		34.346		252.040		1.135.446		73.161		1.833.566
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar		55.343		1.278.469		17.004.053		5.595.840		6.050.626		1.572.639		31.556.970
a)Hazır değerlerde		3.977		112.254		481.135		143.468		567.509		59.337		1.367.680
b)Menkul kıymetlerde		6.970		25		630.159		65.082		281.693		121.291		1.105.220
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda		385		176.224		728.651		283.713		891.701		523.300		2.603.974
d)KİT'lerden alacaklarda				27.827		2.766.120		52.382		28.003				2.874.332
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda				346.170		196.281		172.594		371.778				1.086.823
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda		2.950		525		707.627		110.311		172.307		508		994.228
g)Yurt dışından alacaklarda				4.602		7.595		43.710		36.152		45.512		137.571
h)Stoklarda		23.483		81.002		160.013		1.584.595		66.366		17.732		1.933.191
i)Maddi duran varlıklarda		10.773		308.309		8.339.263		2.521.370		3.003.032		791.316		14.974.064
i)Yapılmakta olan yatırımlarda		5.297		204.196		2.293.044		396.430		577.498		7.039		3.483.504
j)Aktifle ilgili kur farklarında						153.177								153.177
k)Diğer aktiflerde		1.508		17.335		540.988		222.185		54.587		6.604		843.207
6-Pasif azalışlar		24.109		965.434		3.731.105		1.771.637		999.598		1.213.111		8.704.994
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda		16.181		51.272		1.696.260		461.338		170.957				2.396.008
b)KİT'lere borçlarda		1.069		11.530		59.062		25.311		59.619		34		156.625
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştraklere borçlarda				23.136		240.886		430						264.452
d)Kredi borçlarında								119.628				360		119.988
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda		270		7.913		355.582		28.841		422		3.000		396.028
f)Yurt dışına borçlarda		358		15.159		637.702		7.872		6.222				667.313
g)Diğer pasif azalışlar		6.231		856.424		741.613		1.128.217		762.378		1.209.717		4.704.580
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)		96.421		2.935.815		21.291.349		8.179.273		9.073.008		2.948.512		44.524.378

Ek çizelge-19/b-2002 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		36.381		375.389		6.522.460		2.669.536		5.221.695		229.125		15.054.586
a)Olağan kâr:	25.137		192.939		2.327.070		1.064.486		3.048.177		176.380		6.834.189	
-Net satış hasılatı	279.460		1.949.380		28.676.687		15.872.402		11.853.137		1.142.972		59.774.038	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel. ve karlar	14.084		295.834		1.363.657		869.671		1.083.813		76.794		3.703.853	
-Satışların maliyeti(-)	217.400		1.423.417		25.051.071		14.133.171		7.835.798		912.942		49.573.799	
-Faaliyet giderleri(-)	46.210		453.280		1.736.103		903.528		958.506		95.468		4.193.095	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar	4.737		81.177		385.764		463.274		913.804		34.579		1.883.335	
-Finansman giderleri(-)	60		94.401		540.336		177.614		180.665		397		993.473	
b)Amortismanlar	8.923		162.438		4.007.039		1.537.757		1.817.276		51.736		7.585.169	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler	2.321		20.012		188.351		67.293		356.242		1.009		635.228	
d)Fon girişı sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan dışı kâr:	0		0		0		0		0		0		0	
-Olağandışı gelir ve karlar													0	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)													0	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler													0	
c)Fon girişı sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar		2.543		731.263		1.391.246		2.271.033		948.770		156.479		5.501.334
a)Hazır değerlerde			460.502		20.664		139.695		181.789				802.650	
b)Menkul kıymetlerde	1.812		4.382		338.132		104.691		18.140		121.291		588.448	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	313		164.877		225.154		550.605		609.381		25.032		1.575.362	
d)Teşeb. bağılı ort. ve iştr.den alacaklarda			4.864		197.112		444.017		4.952				650.945	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			19.182		130.906		63.666		30.663		8.621		253.038	
f)Stoklarda			9.515		3.130		351.940		9.464				374.049	
g)Maddi duran varlıklarda			51.059		26.230		239.244		80.748		1.353		398.634	
h)Diğ. aktiflerde	418		16.882		449.918		377.175		13.633		182		858.208	
4-Pasif artışlar		39.856		624.076		8.396.970		2.401.491		2.331.349		254.124		14.047.866
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	16.294		337.390		129.241		476.289		466.604		59.634		1.485.452	
b)KİT'lere borçlarda	2.835		3.263		1.734.910		83.551		2.431		2.490		1.829.480	
c)Teşeb.bağılı ort.ve iştraklere borçlarda			99		11		15.623						15.733	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	3.590		56.004		130.490		92.480		244.477		12.376		539.417	
e)Yurt dışına borçlarda					19.624		2.718		238.709				261.051	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde			10.350		881.182		343.611						1.235.143	
h)Kur farklarında	60				324.787		16.540		2.799		185		344.371	
i)Diğ.er pasif artışlar	17.077		216.970		5.176.725		1.370.679		1.376.329		179.439		8.337.219	
5-Sermaye arttırımı		54.192		516.384		10.806		622.083		599.629		0		1.803.094
a)Hazine	54.192		428.295		0		489.265		432.592				1.404.344	
b)Hazine bütçe dışı	0		88.089		10.806		132.818		167.037				398.750	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		0		420.000		33.549		142.451		408.000		1.004.000
a)Görev zararı					420.000		9.159		142.451		408.000		979.610	
b)İkraz													0	
c)Yardım							24.390						24.390	
TOPLAM (A)		132.972		2.247.112		16.741.482		7.997.692		9.243.894		1.047.728		37.410.880

Ek çizelge-20/a:2003 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	0		0		0		0		0		0		0	
a) Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b) Amortismanlar (-)														
c) Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
d) Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	29.635		232.716		638.664		601.874		143.919		28.917		1.675.725	
a) Olağan dışı zarar	29.635		232.716		638.664		601.874		143.919		28.917		1.675.725	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	2.564		106.522		362.372		128.629		375.216		14.084		989.387	
-Olağandışı gider ve zararlar	32.199		339.238		1.001.036		730.503		519.135		43.001		2.665.112	
b) Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)													0	
c) Fon girişi sağlamayan gelirler													0	
3-Ödenen vergi vb. (önceki dönem kârından)	8.727		283.932		286.279		347.292		917.582		72.670		1.916.482	
4-Ödenen temettümler	13.942		340.110		386.044		449.784		1.250.528		65.714		2.506.122	
a) Bir önceki dönem kârından ödenen	13.942		340.110		386.044		449.784		1.250.528		65.714		2.506.122	
b) Yedeklerden dağıtılan													0	
5-Aktif artışlar	64.751		892.703		12.822.299		3.735.281		6.249.669		691.241		24.455.944	
a) Hazır değerlerde	12.693				71.949		379.650		345.333		139.777		949.402	
b) Menkul kıymetlerde			13.314		12.627		41.599		567.075				634.615	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	535		157.914		537.437		457.296		1.408.097		331.914		2.893.193	
d) KİT'lerden alacaklarda			19.329		1.811.962		24.851		810				1.856.952	
e) Teşebbüs, bağlı ort. ve iştr.den alacaklar	124		255.054		23.116		53.887		514.235				846.416	
f) Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	735		13.378		852.252		366.718		527.855		160		1.761.098	
g) Yurt dışından alacaklarda			14.107		53.433		10.458		2.495				80.493	
h) Stoklarda	22.482		41.611		217.452		196.578		20.458		46.037		544.618	
i) Maddi duran varlıklarda	21.533		133.552		6.305.313		1.792.387		2.041.241		168.247		10.462.273	
i) Yapılmakta olan yatırımlarda	6.535		171.025		1.623.728		353.344		676.921		2.329		2.833.882	
j) Aktifle ilgili kur farklarında													0	
k) Diğer aktiflerde	114		73.419		1.313.030		58.513		145.149		2.777		1.593.002	
6-Pasif azalışlar	15.917		497.651		2.608.196		2.863.461		682.196		189.186		6.856.607	
a) Kamu kuruluşlarına borçlarda	9.633		150.394		766.864		638.705		850		13.035		1.579.481	
b) KİT'lere borçlarda			7.866		5.324		65.407		9.697				88.294	
c) Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					58.303		370.525		3				428.831	
d) Kredi borçlarında					249.186		35.178				36.325		320.689	
e) Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			3.601		91.175		200.134		24.881		13.060		332.851	
f) Yurt dışına borçlarda	138		48.371		725.502		201.928		8.243		2.651		986.833	
g) Diğer pasif azalışlar	6.146		287.419		711.842		1.351.584		638.522		124.115		3.119.628	
7-Sermayedeki azalışlar													0	
TOPLAM (B)	132.972		2.247.112		16.741.482		7.997.692		9.243.894		1.047.728		37.410.880	

Ek çizelge-20/b/2003 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		10.208		602.422		4.536.076		1.679.413		3.764.688		189.584		10.782.391
a)Olağan kâr:	-9.231		388.956		2.713.621		945.434		2.454.177		133.609		6.626.566	
-Net satış hasılatı	255.320		2.289.493		30.112.317		17.110.907		12.366.445		1.489.098		63.623.580	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar	117.805		585.817		1.729.810		803.201		1.445.823		68.113		4.750.569	
-Satışların maliyeti(-)	205.656		1.632.658		26.476.026		15.408.616		8.020.586		1.259.256		53.002.798	
-Faaliyet giderleri(-)	53.864		575.403		1.799.202		821.605		1.469.069		117.398		4.836.541	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar	122.725		237.316		474.964		594.898		1.599.833		46.475		3.076.211	
-Finansman giderleri(-)	111		40.977		378.314		143.555		268.603		473		832.033	
b)Amortismanlar	19.391		169.352		1.698.979		690.397		930.057		55.896		3.564.072	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	48		44.114		123.476		43.582		380.454		79		591.753	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:	12.644	12.644	0	0	0	0	0	0	1.134.260	1.134.260	0	0	1.146.904	1.146.904
a)Olağan dışı kâr:	12.644		0		0		0		1.134.260		0		1.146.904	
-Olağandışı gelir ve karlar	24.274								1.663.799				1.688.073	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)	11.630								529.539				541.169	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar	13.367		424.717		1.098.735		2.478.779		2.917.389		88.233		7.021.220	
a)Hazır değerlerde			52.166		302.998		14.921		758.938		13.307		1.142.330	
b)Menkul kıymetlerde			30		26.157		87.375		9.520				123.082	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	455		83.055		171.527		516.618		1.076.293		14.494		1.862.442	
d)Teşeb.bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			216.918		150.445		159.546		649.891				1.176.800	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	1		3.365		66.802		128.715		68.608		3.345		270.836	
f)Stoklarda			2.479		236.972		260.176		5.196				504.823	
g)Maddi duran varlıklarda	12.911		23.818		13.058		1.183.001		318.273		51.903		1.602.964	
h)Diğer aktiflerde			42.886		130.776		128.427		30.670		5.184		337.943	
4-Pasif artışlar	17.234		1.085.989		9.250.571		1.891.435		2.594.667		541.727		15.381.623	
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	7.861		162.988		1.362.142		415.875		1.237.140		43.419		3.229.425	
b)KİT'lere borçlarda			1.057		2.055.443		9.359		25.557				2.091.416	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			186		32.717		21.060						53.963	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			29.937		497.331		154.969		175.055		137.803		995.095	
e)Yurt dışına borçlarda					68.620		14.974		216.131		242.885		542.610	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde			110.500		400.163		257.308		65.876				833.847	
h)Kur farklarında	111		91		324.804		32.200		14.463		209		371.878	
i)Diğer pasif artışlar	9.262		781.230		4.509.351		985.690		860.445		117.411		7.263.389	
5-Sermaye arttırımı	40.800	40.800	382.300	382.300	0	11.337	491.164	642.688	509.112	522.552	0	81.223	1.423.376	1.680.900
a)Hazine	40.800		382.300		0		491.164		509.112		0		1.423.376	
b)Hazine bütçe dışı	0		0		11.337		151.524		13.440		81.223		257.524	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan	0	0	60.000	60.000	150.286	150.286	39.843	39.843	130.500	130.500	0	0	380.629	380.629
a)Görev zararı			60.000		150.286		39.843		130.500				0	
b)İkraz													0	
c)Yardım													0	
TOPLAM (A)		94.253		2.555.428		15.047.005		6.732.158		11.064.056		900.767		36.393.667

Ek çizelge-21/a:2004 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Ticaret,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0		0		0		0		0		0		0
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0	267.093	767.742	1.292.139	2.292.139	0	46.273	46.273	46.273	46.273	2.373.247	2.373.247	
a)Olağan dışı zarar	0	267.093	767.742	1.292.139	2.292.139	0	46.273	46.273	46.273	46.273	2.373.247	2.373.247		
-Olağandışı gelir ve karlar(-)		76.453	345.938	80.108	1.372.247		12.459	58.732	58.732	58.732	514.958	514.958		
-Olağandışı gider ve zararlar		343.546	1.113.680	1.372.247	1.372.247		58.732				2.888.205	2.888.205		
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)			131.612	315.993	434.188	1.067.559	52.187	0	2.001.539	2.001.539	2.001.539	2.001.539		
4-Ödenen temettüler	0	201.815	1.053.542	398.788	2.061.939	49.671	0	3.765.755	3.765.755	3.765.755	3.765.755			
a)Bir önceki dönem kârından ödenen		201.815	1.053.542	398.788	2.061.939	49.671	0	3.765.755	3.765.755	3.765.755	3.765.755			
b)Yedeklerden dağıtılan								0	0	0	0			
5-Aktif artışlar	59.211	1.666.235	9.345.787	2.382.968	6.933.415	697.718	21.085.334	21.085.334	21.085.334	21.085.334	21.085.334			
a)Hazır değerlerde	19.570	34.056	32.880	418.240	113.988	115.480	734.214	734.214	734.214	734.214	734.214			
b)Menkul kıymetlerde	900		44.009	25.389	1.366.378		1.436.676	1.436.676	1.436.676	1.436.676	1.436.676			
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	550	378.254	454.737	339.252	1.210.005	272.058	2.654.856	2.654.856	2.654.856	2.654.856	2.654.856			
d)KİT'lerden alacaklarda	661	28.809	2.056.262	9.983	2.311	25	2.098.051	2.098.051	2.098.051	2.098.051	2.098.051			
e)Teşeb. bağlı ort. ve işt.den alacaklarda		635.456	300.316		501		936.273	936.273	936.273	936.273	936.273			
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	9.923	9.846	906.414	280.281	54.630	37.582	1.298.676	1.298.676	1.298.676	1.298.676	1.298.676			
g)Yurt dışından alacaklarda		15.107	396	1.270	196.201		212.974	212.974	212.974	212.974	212.974			
h)Stoklarda	10.534	64.367	3.258	782.555	75.077	268.749	1.204.540	1.204.540	1.204.540	1.204.540	1.204.540			
i)Maddi duran varlıklarda		84.870	59.579	19.850	40.028		204.327	204.327	204.327	204.327	204.327			
j)Yapılmakta olan yatırımlarda	5.964	269.733	1.199.067	403.238	1.226.453	2.960	3.107.415	3.107.415	3.107.415	3.107.415	3.107.415			
k)Aktifle ilgili kur farklarında			28.879		3.705		32.584	32.584	32.584	32.584	32.584			
k)Diğer aktiflerde	11.109	145.737	4.259.990	102.910	2.644.138	864	7.164.748	7.164.748	7.164.748	7.164.748	7.164.748			
6-Pasif azalışlar	35.042	288.673	3.563.941	2.224.075	1.001.143	54.918	7.167.792	7.167.792	7.167.792	7.167.792				
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	6.618	22.511	7.448	363.376	164.760	3.058	567.771	567.771	567.771	567.771				
b)KİT'lere borçlarda	2.879	3.725	42.770	263.733	5.735	2.426	321.268	321.268	321.268	321.268				
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda			121.960	613			122.573	122.573	122.573	122.573				
d)Kredi borçlarında				59.331			59.331	59.331	59.331	59.331				
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	5.727	45.330	205.281	104.487	12.700	3.475	377.000	377.000	377.000	377.000				
f)Yurt dışına borçlarda	212	77.823	133.438	125.200	226.943		563.616	563.616	563.616	563.616				
g)Diğer pasif azalışlar	19.606	139.284	3.053.044	1.307.335	591.005	45.959	5.156.233	5.156.233	5.156.233	5.156.233				
7-Sermayedeki azalışlar							0	0	0	0	0			
TOPLAM (B)		94.253	2.555.428	15.047.005	6.732.158	11.064.056	900.767	36.393.667	36.393.667	36.393.667				

Ek çizelge-2/1b:2004 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		12.021		226.763		4.942.161		269.402		1.100.264		366.761		6.917.372
a)Olağan kâr:	-1.530		103.928		2.915.070		-128.345		-86.643		318.186		3.120.666	
-Net satış hasılatı	191.794		2.520.639		34.706.526		5.262.772		6.214.979		2.632.611		51.529.320	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel. ve karlar	12.063		161.990		1.816.432		239.234		506.327		143.071		2.879.117	
-Satışların maliyeti(-)	142.949		1.868.449		30.875.048		4.914.464		5.171.086		2.345.592		45.317.588	
-Faaliyet giderleri(-)	58.294		657.099		1.995.984		554.685		1.094.704		102.703		4.463.469	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar	4.144		38.817		522.408		111.210		279.859		9.115		965.553	
-Finansman giderleri(-)			14.336		214.447		49.992		262.300		86		541.161	
b)Amortismanlar	12.512		104.634		1.677.744		353.247		445.962		47.203		2.641.302	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	1.039		18.201		349.347		44.500		740.945		1.372		1.155.404	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)														
2-Olağandışı faali den sağlanan kaynaklar:		3.083		0		0		0		422.763		0		425.846
a)Olağan dışı kâr:	3.083		0		0		0		422.763		0		425.846	
-Olağandışı gelir ve karlar	22.343								671.374				693.717	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)	19.260								248.611				267.871	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar		10.949		1.199.148		1.623.095		1.510.571		607.484		1.147.076		6.098.323
a)Hazır değerlerde	2.641		87.147		315.945		396.706		20.169				822.608	
b)Menkul kıymetlerde	960				292.832		12.385		180.699				486.876	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	646		76.826		391.731		510.382		145.416		1.084.550		2.209.551	
d)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			635.156		2		200.433		15.173				850.764	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	1.027		41.358		37.831		20.238		26.035		37.556		164.045	
f)Stoklarda					4		24.154		7.584				31.742	
g)Maddi duran varlıklarda			287.562		227.321		295.162		147.314		24.958		982.317	
h)Diğer aktiflerde	5.675		71.099		357.429		51.111		65.094		12		550.420	
4-Pasif artışlar		13.911		642.122		10.689.361		1.653.010		1.870.215		1.159.552		16.028.171
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	3.413		174.183		1.713.833		653.484		331.541		27.571		2.904.025	
b)KİT'lere borçlarda	12		5.304		3.468.072		22.911		802				3.497.101	
c)Teşeb.bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					382.650		12.676		13.447				408.773	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	8.572		183.088		755.723		28.325		81.205		146.950		1.203.863	
e)Yurt dışına borçlarda					1.409.073		27.950		340.533		889.728		2.667.284	
f)Tahvillerde														
g)Alınan kredilerde			182.464		256.880		562.525		752.419				1.754.288	
h)Kur farklarında			100		160.581		2.429						163.110	
i)Diğer pasif artışlar	1.914		96.983		2.542.549		342.710		350.268		95.303		3.429.727	
5-Sermaye arttırımı		25.543		548.019		575.127		431.877		544.354		233.552		2.358.472
a)Hazine	25.543		379.700		300.000		207.433		527.015		0		1.439.691	
b)Hazine bütçe dışı	0		168.319		275.127		224.444		17.339		233.552		918.781	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		219.142		19.976		32.960		189.772		50.000		511.850
a)Görev zararı			219.142		19.976		32.960		189.772		50.000		511.850	
b)İkraz														
c)Yardım														
TOPLAM (A)		65.507		2.835.194		17.849.720		3.897.820		4.734.852		2.956.941		32.340.034

Ek çizelge-22/a:2005 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	0		0		0		0		0		0		0	
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	0		69.344		604.274		720.889		0		251.756		1.646.263	
a)Olağandışı gelir ve karlar(-)			193.197		467.823		85.763				25.651		772.434	
-Olağandışı gider ve zararlar			262.541		1.072.097		806.652				277.407		2.418.697	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)			127.184		399.962		50.808		36.869		32.441		0	647.264
4-Ödenen temettüler	3.413		243.252		1.428.928		48.774		434.330		28.566		2.187.263	
a)Bir önceki dönem kârından ödenen	3.413		243.252		1.428.928		48.774		434.330		28.566		2.187.263	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar	53.494		1.823.039		10.748.503		1.555.081		3.386.037		1.746.219		19.312.373	
a)Hazır değerlerde			85.938		96.343		20.022		1.320.093		272.129		1.794.525	
b)Menkul kıymetlerde					123.032		21.433		4.521				148.986	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	81		316.748		408.314		308.305		475.643		943.903		2.452.994	
d)KİT'lerden alacaklarda			55.757		3.553.045		14.501		1.627		6		3.624.936	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			823.838		1.418.997		28.718		58.719				2.330.272	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	5		4.874		1.542.707		344.218		50.317		115.742		2.057.863	
g)Yurt dışından alacaklarda			8.192		929		4		121.408		7.192		137.725	
h)Stoklarda	6.676		101.442		204.311		470.897		56.312		354.173		1.193.811	
i)Maddi duran varlıklarda	28.286				114.058		1.646		170.292		1.701		315.983	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	16.709		349.026		1.897.647		293.166		1.027.586		8.559		3.592.693	
j)Aktifle ilgili kur farklarında			29										29	
k)Diğer aktiflerde	1.737		77.195		1.389.120		52.171		99.519		42.814		1.662.556	
6-Pasif azalışlar	8.600		572.375		4.668.053		1.522.268		877.616		897.959		8.546.871	
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	5.434		8.621		339.264		50.979		237.518		271.500		913.316	
b)KİT'lere borçlarda					6.032		48.430		5.430		308		60.200	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştraklere borçlarda			128		41.094		30.115						71.337	
d)Kredi borçlarında					48.130		71.070						119.200	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	59		3.930		8.280		173.461		11.826		297		197.853	
f)Yurt dışına borçlarda	431		145.990		93.805		522.973		8.202		590.096		1.361.497	
g)Diğer pasif azalışlar	2.676		413.706		4.131.448		625.240		614.640		35.758		5.823.468	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)	65.507		2.835.194		17.849.720		3.897.820		4.734.852		2.956.941		32.340.034	

Ek çizelge-22/b:2005 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		33.181		1.423.781		2.842.663		457.742		599.328		286.362		5.643.057
a)Olağan kâr:	17.344		473.055		535.113		185.272		211.199		243.066		1.665.049	
-Net satış hasılatı	233.147		3.155.269		43.667.080		6.796.277		3.543.392		3.061.369		60.456.535	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gel.ve karlar	15.594		2.107.793		1.520.109		168.042		422.144		104.175		4.337.857	
-Satışların maliyeti(-)	165.455		2.272.645		40.836.764		5.939.976		2.861.881		2.765.800		54.842.520	
-Faaliyet giderleri(-)	64.106		867.302		2.392.313		590.540		521.827		136.584		4.572.672	
-Diğ.faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar	1.546		1.621.936		583.459		191.194		281.894		5.124		2.685.153	
-Finansman giderleri(-)	290		28.124		839.541		57.337		88.735		14.970		1.028.997	
b)Amortismanlar	15.822		744.297		1.757.293		266.332		322.607		43.273		3.149.624	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	15		206.429		550.257		6.138		65.522		23		828.384	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		0		1.617.094		0		89.949		0		1.707.043
a)Olağan dışı kâr:	0		0		1.617.094		0		89.949		0		1.707.043	
-Olağandışı gelir ve karlar					5.591.170				214.738				5.805.908	
-Olağandışı gider ve zararlar(-)					3.974.076				124.789				4.098.865	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar		20.240		650.941		1.992.453		1.333.579		542.047		556.057		5.095.317
a)Hazır değerlerde					57.269		18.709		313.198		212.222		601.398	
b)Menkul kıymetlerde	2.840				1.017		14.145		10.635				28.637	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda			141.578		1.032.259		43.782		190.765		36.717		1.445.101	
d)Teşeb. bağılı ort. ve iştr.den alacaklarda			112.593		402		195.340		1.633				309.968	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	33		20.555		680.153		5.940		21.418		60.767		788.866	
f)Stoklarda	7.034		229				620.982		1.285		241.278		870.808	
g)Maddi duran varlıklarda			367.304		17.455		417.399		6		4.730		806.894	
h)Diğer aktiflerde	10.333		8.682		203.898		17.282		3.107		343		243.645	
4-Pasif artışlar		7.184		786.368		25.977.338		526.441		1.233.569		631.816		29.162.716
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	6.333		172.545		1.624.977		70.117		328.000		780		2.202.752	
b)KİT'lere borçlarda	101		327		5.080.826		16.817						5.098.071	
c)Teşeb. bağılı ort.ve iştraklere borçlarda					12.516.980		10.495		3				12.527.478	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	396		158.555		172.703		254.649		26.068		1.026		613.397	
e)Yurt dışına borçlarda	63				342.194		4.783		3.092		95.463		445.595	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde			259.000		1.802.254		17.566		329.736				2.408.556	
h)Kur farklarında	290		5		743.903		28.290		92.197		6.445		871.130	
i)Diğer pasif artışlar	1		195.936		3.693.501		123.724		454.473		528.102		4.995.737	
5-Sermaye arttırımı		34.500		641.051		1.158.418		1.790.263		1.369.847		0		4.994.079
a)Hazine	34.500		571.194		913.918		1.764.229		1.248.907				4.532.748	
b)Hazine bütçe dışı	0		69.857		244.500		26.034		120.940				461.331	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		252.080		14.737		20.000		257.943		166.000		710.760
a)Görev zararı			252.080		14.737		20.000		257.943		166.000		710.760	
b)İkraz													0	
c)Yardım													0	
TOPLAM (A)		95.105		3.754.221		33.602.703		4.128.025		4.092.683		1.640.235		47.312.973

Ek çizelge-23/a:2006 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	0		0		0		0		0		0		0	
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. gid.ler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	12.847		37.463		0		559.899		0		146.511		756.720	
a)Olağandışı gelir ve karlar(-)	5.162		146.630				192.518				33.108		377.418	
-Olağandışı gider ve zararlar	18.009		184.094				752.417				179.619		1.134.139	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. Gid.ler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)			95.745		224.362		20.478		204.028		26.746		0	571.359
4-Ödenen temettümler	1.553		221.187		627.647		55.542		494.035		20.147		1.420.111	1.420.111
a)Bir önceki dönem kârından ödenen	1.553		221.187		627.647		55.542		494.035		20.147		1.420.111	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar	55.493		2.505.531		26.372.891		1.485.767		2.580.693		1.008.569		34.008.944	
a)Hazır değerlerde	1.668		253.989		228.978		161.661		231.381				877.677	
b)Menkul kıymetlerde					56.621		3.350		151.656		6.985		218.612	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	3.583		365.742		805.543		198.166		690.259		921.149		2.984.442	
d)KİT'lerden alacaklarda	338		15.063		4.965.940		524		2.278		17		4.984.160	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			5.084		9.200.695		5.434		23.532				9.234.745	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	6.343		106.108		375.182		361.376		51.168		1.170		901.347	
g)Yurt dışından alacaklarda			72.231		75.745		21.344		14.176		2.968		186.464	
h)Stoklarda			157.931		252.435		321.618		55.921		29.635		817.540	
i)Maddi duran varlıklarda	14.512		898.088		2.488.505		93.454		38.260				3.532.819	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	9.343		515.282		1.815.324		253.690		1.069.813		8.597		3.672.049	
j)Aktifle ilgili kur farklarında					218.122				69.916				288.038	
k)Diğer aktiflerde	19.706		116.013		5.889.801		65.150		182.333		38.048		6.311.051	
6-Pasif azalışlar	25.212		894.295		6.377.803		2.006.339		813.927		438.262		10.555.838	
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda			91.045		223.213		424.044		183.117		15.270		936.689	
b)KİT'lere borçlarda			4.395		1.712		97.455		1.347		30		104.939	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştraklere borçlarda			165		112				613				890	
d)Kredi borçlarında			382.179				902.775						1.284.954	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	7.141		29.522		783.237		293.797		688		66.266		1.180.651	
f)Yurt dışına borçlarda			10.207		476.531		2.041		253.939				742.718	
g)Diğer pasif azalışlar	18.071		376.782		4.892.998		286.227		374.223		356.696		6.304.997	
7-Sermayede ki azalışlar													0	
TOPLAM (B)	95.105		3.754.221		33.602.703		4.128.025		4.092.683		1.640.235		47.312.972	

Ek çizelge-23/b:2006 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberşm.		Tic.,turizm,hizm		Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		7.013		1.128.572		4.110.567		512.605		917.347		255.966		6.932.070
a)Olağan kâr:	-11.818		234.755		1.753.298		299.466		37.475		209.104		2.522.280	
-Net satış hasılatı	209.796		3.444.498		48.572.686		6.611.768		3.615.649		1.601.835		64.056.232	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar	20.813		1.749.318		3.471.315		284.687		427.226		179.588		6.132.947	
-Satışların maliyeti(-)	161.630		2.578.091		45.033.615		5.776.389		2.566.540		1.440.466		57.556.731	
-Faaliyet giderleri(-)	75.544		1.013.112		2.686.396		645.427		1.127.422		125.213		5.673.114	
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid. ve zararlar	5.185		1.269.291		1.889.033		122.258		194.029		6.640		3.486.436	
-Finansman giderleri(-)	68		98.567		681.659		52.915		117.409				950.618	
b)Amortismanlar	18.148		849.910		1.868.559		189.632		346.220		45.859		3.318.328	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	683		43.907		488.710		23.507		533.652		1.003		1.091.462	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)													0	
2-Olağandışı faali.den sağlanan kaynaklar:		0		0		0		0		165.797		0		165.797
a)Olağan dışı kâr:		0		0		0		0		165.797		0		165.797
-Olağandışı gelir ve karlar										290.898				290.898
-Olağandışı gider ve zararlar(-)										125.101				125.101
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler													0	
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)													0	
3-Aktif azalışlar		39.908		1.007.835		5.489.469		908.584		299.816		197.580		7.943.192
a)Hazır değerlerde	24.607		9.222		225.254		21.403						280.486	
b)Menkul kıymetlerde					127.746		22.978		76.760				227.484	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	4.017		172.552		1.426.036		119.361		168.510		17.824		1.908.300	
d)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			239.741		2.681.758		4.047		18				2.925.564	
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	11.136		67.855		255.732		36.764		37.985		106.005		515.477	
f)Stoklarda			10.801		86.305		517.527		2.644		31.063		648.340	
g)Maddi duran varlıklarda			406.162				138.737		4.403		1.846		551.148	
h)Diğer aktiflerde	148		101.502		686.638		47.767		9.496		40.842		886.393	
4-Pasif artışlar		12.676		703.908		16.768.876		679.925		1.315.561		906.751		20.387.697
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	2.804		377.437		2.354.989		136.755		377.178		205.348		3.454.511	
b)KİT'lere borçlarda	167		5.233		4.866.815		20.338		223.504		320		5.116.377	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda					6.580.351		28.450		25				6.608.826	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda	8.646		2.936		211.744		106.864		42.724		28.663		401.577	
e)Yurt dışına borçlarda					238.912		16.869		41		582.781		838.603	
f)Tahvillerde													0	
g)Alınan kredilerde			216.011		607.329		151.716		322.988				1.298.044	
h)Kur farklarında					170.644		6.993						177.637	
i)Diğer pasif artışlar	1.059		102.291		1.738.092		211.940		349.101		89.639		2.492.122	
5-Sermaye arttırımı		30.000		399.000		244.499		339.012		1.555.954		0		2.568.465
a)Hazine	30.000		399.000		0		312.978		1.435.014				2.176.992	
b)Hazine bütçe dışı	0		0		244.499		26.034		120.940				391.473	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		0		267.891		0		80.000		200.000		152.000		699.891
a)Görev zararı			267.891				80.000		200.000		152.000		699.891	
b)İkraz													0	
c)Yardıı													0	
TOPLAM (A)		89.597		3.507.206		26.613.411		2.520.126		4.454.475		1.512.297		38.697.112

Ek çizelge-24/a:2007 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Tarım		Madencilik		Enerji		İmalat sanayii		Ulaşt.,haberleşm.		Ticaret,turizm,hizm.		Toplam	
	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı	Tümü	Ayrıntısı
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	0		0		0		0		0		0		0	
a)Olağan zarar	0		0		0		0		0		0		0	
-Net satış hasılatı(-)														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)														
-Satışların maliyeti														
-Faaliyet giderleri														
-Diğ. faaliyetlerden olağan gid.ve zararlar														
-Finansman giderleri														
b)Amortismanlar (-)														
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
d)Fon girişi sağlamayan gelirler														
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:	9.927		11.049		1.401.331		110.239		0		121.669		1.654.215	
a)Olağandışı gelir ve karlar(-)	9.927		11.049		1.401.331		110.239		0		121.669		1.654.215	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	3.429		114.318		1.522.777		156.038				22.710		1.819.272	
-Olağandışı gider ve zararlar	13.356		125.367		2.924.108		266.277				144.379		3.473.487	
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğ. giderler (-)														
c)Fon girişi sağlamayan gelirler														
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)			108.473		385.040		24.680		239.825		26.789		0	784.807
4-Ödenen temettümler	0		508.510		217.000		0		703.573		88.081		1.517.164	
a)Bir önceki dönem kârından ödenen			508.510		217.000				703.573		88.081		1.517.164	
b)Yedeklerden dağıtılan														
5-Aktif artışlar	79.034		2.638.565		18.012.716		1.245.709		3.066.300		624.057		25.666.381	
a)Hazır değerlerde			634.652		105.985		37.950		594.858		99.413		1.472.858	
b)Menkul kıymetlerde	10.600		52.411		17.425		86.867		3.340		29.831		200.474	
c)Kamu kuruluşlarından alacaklarda	3.520		420.029		198.289		235.398		814.007		275.379		1.946.622	
d)KİT'lerden alacaklarda			599		5.225.520		1.696		18.635				5.246.450	
e)Teşeb. bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda			409		6.532.435		6.983		11.592				6.551.419	
f)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda			9.667		339.985		269.887		8.718				628.257	
g)Yurt dışından alacaklarda					39.283		4		4.620		5.363		49.270	
h)Stoklarda	24.258		68.539		78.872		336.118		24.046		168.890		700.723	
i)Maddi duran varlıklarda	19.516		854.254		444.503		84.191		350.591		23.690		1.776.745	
i)Yapılmakta olan yatırımlarda	10.568		547.875		1.646.299		145.382		1.152.754		15.169		3.518.047	
j)Aktifle ilgili kur farklarında														
k)Diğer aktiflerde	10.572		50.130		3.384.120		41.233		83.139		6.322		3.575.516	
6-Pasif azalışlar	636		240.609		6.597.324		1.139.498		444.777		651.701		9.074.545	
a)Kamu kuruluşlarına borçlarda	58		5.304		126.068		200.961		76.138		12.823		421.352	
b)KİT'lere borçlarda			5.889		17.463		21.277		16				44.645	
c)Teşeb. bağlı ort.ve iştraklere borçlarda					2.142.221		316		3				2.142.540	
d)Kredi borçlarında					85.715		16.200						101.915	
e)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda			196.630		175.851		118.472		3.288		135.017		629.258	
f)Yurt dışına borçlarda	301				648.864		43.539		223.591		279.508		1.195.803	
g)Diğer pasif azalışlar	277		32.786		3.401.142		738.733		141.741		224.353		4.539.032	
7-Sermayedeki azalışlar														
TOPLAM (B)	89.597		3.507.206		26.613.411		2.520.126		4.454.475		1.512.297		38.697.112	

Ek çizelge-24/b:2007 Yılı Fon akım tablosu

Ek çizelge-25/a:2008 Yılı Fon akım tablosu

A-Fon kaynakları (Bin YTL)	Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		4.537.568
a)Olağan kâr:	500.968	
-Net satış hasılatı	83.634.477	
-Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar	7.040.200	
-Satışların maliyeti(-)	77.708.411	
-Faaliyet giderleri(-)	5.165.354	
-Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar(-)	4.447.469	
-Finansman giderleri(-)	2.852.475	
b)Amortismanlar	3.429.379	
c)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler	607.221	
d)Fon girişi sağlamayan gelirler (-)		
2-Olağandışı faaliyetlerden sağlanan kaynaklar:		
a)Olağan dışı kâr:	0	
-Olağandışı gelir ve karlar		
-Olağandışı gider ve zararlar(-)		
b)Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler		
c)Fon girişi sağlamayan gelirler(-)		
3-Aktif azalışlar		5.199.687
a)Hazır değerlerde		
b)Menkul kıymetlerde	176.349	
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda	283.266	
d)Teşebbüs, bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda		
e)Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda		
f)Stoklarda		
g)Maddi duran varlıklarda	4.154.817	
h)Diğer aktiflerde	585.255	
4-Pasif artışlar(Borç ve gid.karş.nı kapsamaz)		24.689.638
a)Kamu Kuruluşlarına borçlarda	6.953.607	
b)KİT'lere borçlarda	13.102.233	
c)Teşebbüs, bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda	880.433	
d)Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda		
e)Yurt dışına borçlarda	960.693	
f)Tahvillerde		
g)Alınan kredilerde	487.398	
h)Kur farklarında	2.305.274	
ı)Diğer pasif artışlar		
5-Sermaye arttırımı		4.798.660
a)Hazine	3.850.541	
b)Hazine bütçe dışı	948.119	
6-Merkezi Yönetim bütçesinden alınan		1.253.067
a)Görev zararı	1.233.973	
b)İkraz		
c)Yardım	19.094	
TOPLAM (A)		40.478.619

Ek çizelge-25/b:2008 Yılı Fon akım tablosu

B-Fon kullanımları (Bin YTL)	Toplam	
	Ayrıntısı	Tümü
1-Faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		0
a) Olağan zarar	0	
-Net satış hasılatı(-)		
-Diğ. faaliyetlerden olağan gel.ve karlar(-)		
-Satışların maliyeti		
-Faaliyet giderleri		
-Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar		
-Finansman giderleri		
b) Amortismanlar (-)		
c) Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)		
d) Fon girişi sağlamayan gelirler		
2-Olağandışı faaliyetlerle ilgili kullanımlar:		2.046.541
a) Olağan dışı zarar	2.046.541	
-Olağandışı gelir ve karlar(-)	2.573.559	
-Olağandışı gider ve zararlar	4.620.100	
b) Fon çıkışı gerektirmeyen diğer giderler (-)		
c) Fon girişi sağlamayan gelirler		
3-Ödenen vergi vb.(önceki dönem kârından)		667.326
4-Ödenen temettüler		891.717
a) Bir önceki dönem kârından ödenen	891.717	
b) Yedeklerden dağıtılan		
5-Aktif artışlar		25.348.030
a) Hazır değerlerde	2.000.206	
b) Menkul kıymetlerde		
c) Kamu kuruluşlarından alacaklarda		
d) KİT'lerden alacaklarda	15.273.394	
e) Teşebbüs, bağlı ort. ve iştr.den alacaklarda	196.481	
f) Gerçek ve tüzel kişilerden alacaklarda	534.038	
g) Yurt dışından alacaklarda	86.090	
h) Stoklarda	2.659.801	
ı) Maddi duran varlıklarda		
i) Yapılmakta olan yatırımlarda	4.187.236	
j) Aktifle ilgili kur farklarında		
k) Diğer aktiflerde	410.784	
6-Pasif azalışlar		11.525.005
a) Kamu kuruluşlarına borçlarda	240.515	
b) KİT'lere borçlarda	10.185.772	
c) Teşebbüs, bağlı ort.ve iştiraklere borçlarda	134	
d) Kredi borçlarında	75.483	
e) Gerçek ve tüzel kişilere borçlarda		
f) Yurt dışına borçlarda		
g) Diğer pasif azalışlar	1.023.101	
7-Sermayedeki azalışlar		
TOPLAM (B)		40.478.619

ÖZET

KAYA, Mehmet. 1994-2008 Döneminde Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Finansal Yapılarının Analizi ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans tezi, 2010.

KİT'lerin kaynak yaratamadıkları ve finansman açıkları ile kamuya yük oldukları hipotezini test etmek amacı ile hazırlanmış olan bu çalışma, amaca uygun olarak işletmeciler KİT'ler bazında yapılmıştır.

Sektörler itibarıyla işletmeciler KİT'lerin dönem başındaki mali durumlarının tespitinden sonra, üç alt dönem halinde, 1994-2008 dönemindeki fon akımları incelenmiştir; KİT'lerin işletme faaliyetleri ile ilgili fon kullanımları ve iç kaynaklardan sağladıkları fonlar, yatırımlar ile birlikte ne kadar finansman açığı oluştuğu, finansman açıklarının hangi dış fonlar ile karşılandığı incelenmiştir.

1994-98, 1999-2001 ve 2002-08 alt dönemlerinde gerçekleşen fon akımlarını etkileyen faktörler ve fon akımlarının mali duruma yansımaları ile dönem sonlarında KİT'lerin mali durumu ve mali durumda önceki dönem sonuna göre meydana gelen gelişmeler tespit edilmiş ve finansal yapıya ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1999-2001 dönemi ile tamamen TEDAŞ' tan kaynaklanan, enerji sektörünün 2004-08 dönemindeki göreceli olumsuzluk dışında; KİT'lerin 1994-2008 döneminde faaliyetlerinden önemli miktarda olağan kar ve fon sağladıkları, KİT'lerin iç fon açıklarının yaklaşık olarak, bazı teşebbüslerin hasılatından merkezi yönetim bütçesine yapılan hasılat aktarmalarına eşit olduğu ve gerçekte KİT'lerin yatırımlar dışında finansman açıklarının bulunmadığı, KİT'lerin görev zararları alacakları ve Hazineye yapmış oldukları temettü ödemeleri toplamı ile merkezi yönetim bütçesinden KİT'lere yapılan sermaye ödemesi toplamının da aynı miktarda olduğu, dolayısı ile KİT'lerin kamuya yükünün olmadığı, KİT'lerin yatırımların finansmanı için yeterli miktarda sermaye artışı sağlayamamaları nedeni ile ticari banka kredisi kullandıkları, ancak, KİT'lerin 2008 yıl sonu itibarıyla kullanılan ticari banka kredisinden daha fazla hazır değere sahip olduğu ve birbirlerinden

borçlanmalarına imkan sağlayacak bir mekanizmanın kurulması halinde ticari banka kredisi kullanılmayabileceği, likit varlık fazlarının ve Hazineye yapılacak temettü ödemelerinin aktarılacağı bir “KİT Finansman Fonu” kurulması ve teşebbüslerin sermaye ve borçlanma ihtiyaçlarının bu fondan karşılanması halinde, KİT’lerin kendi kendilerine yetebilecek bir mali yeterlilikte olduğu, sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç bölümünde yer alan önerilerin de yerine getirilmesi halinde, KİT finansmanı sorununun büyük ölçüde çözülmüş olacağı ve KİT’lerin mutlaka mülkiyet devri suretiyle özelleştirilmesinin gerekmebileceği diğer bir sonuçtur.

Anahtar sözcükler

KİT finansmanı

KİT’lerin finansal yapısı

KİT’lerin mali durumu

KİT’lerin finansal yönetimi

KİT’lerde finansman fonksiyonu

ABSTRACT

Analysis and evaluation of financial structures of state economic enterprises for the term 1994-2008 by KAYA Mehmet, Master Thesis; 2010.

The aim of this study is to test the hypothesis stating government owned enterprises can not create value, and lacking ability to generate necessary funds of them constitutes a burden on government sector.

In terms of industries; after financial positions had been determined by the beginning value of every fiscal year, fund flows between 1994-2008 were examined via three sub periods. Therefore capital requirements for working capital and investments were revealed and mixture of funds supplied by retained earnings and external funds were examined.

In 1994-1998, 1999-2001, and 2002-2008 sub periods, the factors that have influenced fund flows were examined; annual change in financial positions was determined; capital structures were evaluated annually.

We conclude that; except 1999-2001 term as a whole and 2004-2008 term partially due to specific problems in energy industry, government owned enterprises created substantial amount of EBIT (earnings before interest and taxes) throughout 1994-2008. Capital needs of some enterprises have been approximately equal to funds having transferred to national budget by some profitable enterprises. In this respect, external fund requirements of enterprises have occurred mainly due to investments. On the other hand the total of dividends distributed to national treasury and mission loss receivables from the Treasury is also approximately equal to total of additional capital provided by national budget; hence enterprises have not constituted a burden on the government sector. Funds necessary for investments could not be obtained from internal operations wholly and therefore the deficit was financed by commercial bank loans. By the end of 2008, enterprises have much more cash and cash equivalents than notes payable as a whole. A Capital Fund mechanism for government owned enterprises can be established. Profitable enterprises can transfer their cash distributions from

net profits into Capital Fund instead of giving Treasury. Furthermore enterprises with excess funds can transfer those funds into Capital Fund as well. Hence, enterprises with capital needs may provide funds from this Capital Fund instead of bank loans.

If suggestions taking place in our conclusion part is realized, financial problem of government owned enterprises may be solved and privatization may not be the sole solution.

Key words

Capital requirements of Government Owned Enterprises

Capital structure of Government Owned Enterprises

Financial position of Government Owned Enterprises

Financial management of Government Owned Enterprises